

*Erich Maria
Remarque
Szikránnyi élet*

Erich Maria Remarque

SZIKRÁNYI ÉLET

Erich Maria Remarque: Der funke leben
© Erich Maria Remarque, 1952

Fordította: Haynal Katalin

Nővérem, Elfriede emlékére.

I

Az 509-es számú csontváz lassan felemelte a koponyáját, és felnyitotta a szemét. Nem tudta, hogy eszméletlen volt-e vagy csak aludt. A kettő között alig is volt különbség, éhség és kimerültség már régen gondoskodott erről. Mindkettő ingoványos mélységekbe való süllyedést jelentett, ahonnan, úgy tűnt, fel sem lehet többé merülni.

Az 509-es egy ideig csendben feküdt, és fülelt. Régi tábori szabály volt ez. Sosem lehetett tudni, honnan fenyeget veszély; amíg az ember mozdulatlan maradt, még megvolt az az esélye, hogy nem veszik észre, vagy halottnak nézik – egyszerű természeti törvény, amelyet minden bogár ismer.

Nem hallott semmi gyanúsat. Az örök a géppuskaállásokon félig aludtak, és mögötte is nyugalom honolt. Óvatosan elfordította a fejét, és hátranézett.

A mellerni koncentrációs tábor békésen szunyókált a napfényben. A nagy Appellplatz, amit az SS-tisztek humorosan táncparkettnak hívtak, szinte üres volt. Mindössze a bejárat kaputól jobbra levő erős faoszlopokon lógott négy ember, akiknek a kezét a hátukon kötötték össze. Kötelekkel olyan magasra húzták fel őket, hogy a lábuk már ne érje a földet. A karjuk kicsavarodott. A krematórium két fűtője azzal szórakozott, hogy az ablakból kis széndarabkákkal dobálta őket, de a négy közül már egy sem mozdult. Félórája lógtak már a kereszten, és elvesztették eszméletüket.

A munkatábor barakkjai elhagyatottak voltak, a munkaosztagok még nem tértek vissza. Néhány szobaszolgálatos surrant át imitt-amott az utakon. Balra, a nagy bejárat kapu mellett, a büntetőbunker előtt ült Breuer SS-Scharführer. Kerek asztalt és egy fonott széket állíttatott a napra, és ott kávézott. 1945 tavaszán a jó babkává ritkaságszámba ment, de Breuer épp az előbb fojtott meg két zsidót, akik már hat hete rothadtak a bunkerban. Breuer ezt emberbaráti cselekedetnek tekintette, amit jutalmazni kell. A konyhai kápó még túrótorát is küldött neki a kávé mellé. Breuer lassan evett, élvezettel. Különösen a mag nélküli mazsolákat szerette, amelyekkel a tészta gazdagon meg volt szórva. Az idősebb zsidó kevés örömet jelentett, de a fiatalabb szívósabb volt, elég sokáig kapálódzott és rikácsolt. Breuer álmosan vigyorgott, és hallgatta a zenefoszlánnyokat, amelyeket a szél sodort felé a kertészet mögül, ahol a tábori zenekar gyakorolt. A „Dél rózsái” című keringőt játszották, Obersturmbannführer Neubauernak, a tábor parancsnokának egyik kedvenc darabját.

Az 509-es a tábor szemközti részén feküdt, néhány fabarakk közelében, amelyeket szögesdrót választott el a nagy munkatábortól. Kis Tábornak nevezték ezt a részt. Itt

helyezték el azokat a foglyokat, akik már túlságosan gyengék voltak ahhoz, hogy dolgozzanak. Azért voltak ott, hogy meghaljanak. Majdnem mindegyik gyorsan meghalt, ám az újak egyre áramlottak, még mielőtt a többiek meghaltak volna, így a barakkok mindig túlzsúfoltak voltak. A haldoklók gyakran egymáson feküdtek a folyosókon, vagy egyszerűen meghaltak kint a szabadban. Mellemben nem volt gázkamra. A parancsnok erre különösen büszke volt. Szívesen nyilvánította ki, hogy Mellemben mindenki természetes halállal hal meg. A Kis Tábort hivatalosan kímélő részlegnek hívták, de kevés olyan lakója akadt, aki elég ellenálló lett volna ahhoz, hogy a kímélést egy-két hétnél tovább kibírja. Egy ilyen kis szívós csoport élt a 22-es barakkban. Némi akasztófahumorral veteránoknak nevezték magukat. Az 509-es köztük tartozott. Négy hónappal ezelőtt szállították a Kis Táborba, és neki is csodának tűnt, hogy még mindig él.

A krematórium fekete füstjét hozta erre a szél. Lenyomta a táborra, és a füstfelhő alacsonyan szállt a barakkok felett. Zsíros és édeskés, hányingert keltő szagot árasztott. Az 509-es sohasem tudta megszokni, tíz év lágerélet után sem. Ma két veterán, az órás Jan Sibelski és az egyetemi professzor Joel Buchsbaum maradványai is itt szállongtak. Mindketten a 22-es barakkban haltak meg, és délben szállították át őket a krematóriumba, Buchsbaumot azonban nem teljes egészében: hiányzott három ujja, tizenhét foga, a lábujjáról a körmök és nemi szervének egy része. Mindezt elvesztette, miközben használható emberré akarták átnevelni. A nemi szervvel kapcsolatos dolgon sokat nevettek az SS-kaszárnyában a kultúresteken. A dolog Günther Steinbrenner Scharführer ötlete volt, aki csak nemrég érkezett a táborba. Egyszerű volt, mint minden nagy ötlet – erős sósav befecskendezése volt az egész, semmi több. Steinbrenner ezzel rögtön tiszteletet vívott ki magának a bajtársak között.

A márciusi délután enyhe volt, és a nap már egy kis meleget is adott, de az 509-es vacogott, annak ellenére, hogy saját ruháin kívül még három ember holmija volt rajta – Josef Bucher zakója, az ószeres Lebenthal kabátja és Joel Buchsbaum szakadt kardigánja, amit a barakk megmentett, még mielőtt a hullát elszállították volna. De ha az ember százhetvennyolc centiméter magas, és a súlya kevesebb, mint hetven font, valószínűleg szőrme sem adnak elég meleget.

Az 509-esnek joga volt egy fél órát napozni. Utána vissza kellett mennie a barakkba, le kellett adnia a kölcsönkapott ruhákat a saját zakójával együtt, és valaki más került sorra. A veteránok ezt így beszéltek meg, mióta elmúlt a hideg. Némelyek már nem akarták. Túlságosan kimerültek voltak, és a tél kínjai után már nem akartak mást, csak nyugodtan meghalni a barakkokban, de Berger, a szobaparancsnok ragaszkodott hozzá, hogy mindenki, aki még mászni tud, egy kis

időre kimenjen a friss levegőre. Westhof volt a következő, aztán Bucher. Lebenthal lemondott ebbéli jogáról, neki más dolga volt.

Az 509-es visszafordult. A tábor magaslatra épült, és a szögesdróton keresztül most láthatta a várost. A város a völgyben feküdt, jóval a tábor alatt, és a tetők összevisszasága fölé emelkedtek a templomtornyok. Régi város volt, sok templommal és bástyával, hársfasorokkal és zegzugos utcákkal. Északon terült el az új rész. Ott szélesebbek voltak az utcák, és ott volt a főpályaudvar, a bérkaszárnyák, a gyárak, a rézolvastó és a vasmű, ahol tábori munkaosztagok dolgoztak. A városon ívben folyt át egy folyó, amelyben tükröződtek a hidak és a felhők.

Az 509-es leeresztette a fejét. Csak rövid ideig tudta fent tartani. A koponya nehéz, ha a nyakizmok cérnavékonyságúra zsugorodtak – és a völgyben a füstölő kémények látványa csak fokozta az amúgy is állandó éhséget. Az agyban keltett éhségérzetet, nemcsak a gyomorban. A gyomor az évek során hozzászokott már, és semmilyen más érzésre nem volt képes, mint valami állandó, tompa vágyra. Az éhség az agyban sokkal rosszabb volt. Hallucinációkat keltett, és sosem fáradt el. Önmagát zabálta álomba. Az 509-esnek a télen három hónapjába került, míg megszabadult a sült krumpli képzetétől. Mindenütt sült krumpli illatát érezte, még a latrina bűzében is. Most szalonna volt soron. Szalonna tükörtojással.

Megnézte a nikkelórát, amelyik ott feküdt mellette a földön. Lebenthal adta kölcsön. Az óra a barakk értékes tulajdonát képezte. A lengyel Julius Silber, aki már régen meghalt, évekkal ezelőtt csempészte be a táborba. Az 509-es látta, még van tíz perce, de mégis úgy döntött, hogy visszamászik a barakkhoz. Nem akart újra elaludni. Aki elaludt, sosem tudta, hogy felébred-e még. Óvatosan még egyszer végigkémlelte a tábor utcáját. Most sem látott semmit, ami veszélyt jelenthetett volna. Nem is várt semmi ilyesmit. Az óvatosság inkább az öreg tábori róka rutinja volt, semmint félelem. A Kis Tábor dizentéria miatt egyfajta laza karantén alatt állt, és az SS-ek ritkán látogatták. Az utóbbi években egyébként is lényegesen gyengébb lett az ellenőrzés az egész táborban, mint korábban. A háború egyre erősebben éreztette hatását, és az SS-ek egy részét, akik addig csak védtelen foglyokat kínoztak és gyilkoltak hősiesen, végre kiküldték a frontra. Most, 1945 tavaszán, a korábbi SS-csapatoknak csak egy harmada állt a tábor szolgálatában. A belső igazgatást már régen szinte teljes egészében rabok végezték. Valamennyi barakknak megvolt a maga blokkparancsnoka és néhány szobaparancsnoka. A munkaosztagok a kápóknak és a munkavezetőknek voltak alárendelve, az egész tábor pedig a táborparancsnokoknak. Ők valamennyien foglyok voltak, akiket a táborvezetők, blokkvezetők és az osztagvezetők ellenőriztek. Ezek mindig SS-tisztek voltak. A táborban kezdetben csak politikai foglyok kaptak helyet, aztán az évek során a túlszűfolt városi és vidéki börtönökből egyszerű bűnözők is tömegesen kerültek ide. A csoportokat a háromszögletű textildarabka színéről lehetett megkülönböztetni,

melyet a számokkal együtt a foglyok ruhájára varrtak. A politikai foglyokéra pirosat, a bűnözőkére zöldet. A zsidók ezenkívül még egy sárga háromszöget is viseltek, úgy, hogy a két háromszög együtt Dávid-csillagot alkotott.

Az 509-es fogta Lebenthal kabátját és Josef Bucher zakóját, a hátára terítette, és mászni kezdett a barakk felé. Érezte, hogy fáradtabb, mint máskor. Még a mászás is nehezebbre esett. Kis idő múlva már forgott alatta a föld. Megpihent, lehunyta a szemét, és mélyeket lélegzett, hogy erőre kapjon. Ugyanebben a pillanatban feljajdultak a városban a szirénák.

Eleinte csak kettő. Néhány másodperc alatt megsokszorozódtak, és nyomban utána úgy tűnt, lent bömböl az egész város. Szirénák visítottak a tetőkről és az utcákról, a tornyokból és a gyárakból. A város kitárulkozva feküdt a napon, látszólag semmi sem rezdült, csak hirtelen visítani kezdett, mint egy béna állat, ami látja a halált, de nem tud elfutni. Szirénákkal és gőzsípokkal ordított az égre, ahol minden csendes volt.

Az 509-es azonnal behúzta a fejét. Légiriadó idején tilos volt a barakkokon kívül tartózkodni. Megkísérelhette volna, hogy feláll és fut, de túlságosan gyenge volt ahhoz, hogy elég gyorsan haladjon, és a barakk túl messze volt; közben egy ideges, új őrszem tüzet nyithatott volna rá. Ezért, amilyen gyorsan csak tudott, néhány métert visszafelé kúszott egy földmélyedésig, belepréste magát, és magára húzta a kölcsönruhákat. Azt a benyomást keltette, mint aki holtan esett össze. Ez gyakran megtörtént, s nem keltett gyanút. A riadó úgysem tart sokáig. Az elmúlt hónapokban néhány naponként volt riadó a városban, de sohasem történt semmi. A repülőgépek mindig továbbrepültek Hannover és Berlin irányába.

A táborban is megszólaltak a szirénák. Kisvártatva sor került a második riadóra is. A szirénák hol erősebben, hol halkabban visítottak, mintha óriási lemezjátszókon csorba lemezek szóltak volna. A repülőgépek a város felé közeledtek. Az 509-es ezt is ismerte. Nem hatotta meg. Az ő ellensége a legközelebbi géppuskás őr volt, aki esetleg észreveszi, hogy nem halott. Ahhoz nem volt semmi köze, ami a szögesdróton túl történt.

Nehezen lélegzett. A fojtó levegő a kabát alatt fekete vattává vált, és egyre sűrűsödött. Feküdt a földmélyedésben, mint egy sírban – és lassan úgy is érezte, hogy ez a sírja, hogy soha többé nem lesz képes felállni, hogy ez most a vég, itt marad fekvé, és meghal, végre úrrá lesz rajta az utolsó gyengeség, amely ellen oly sokáig küzdött. Megpróbált védekezni, de nem sokat segített. Csak még erősebb lett benne ez az érzés, a furcsa, megadó várakozás, ami úrrá lett rajta, rajta és rajta kívül mindenben, mintha minden, a város, a levegő, de még a fény is csak várna. Olyan volt ez, mint egy kezdődő napfogyatkozás, amikor a színek már ólmosak, és

előrevetítik egy naptalan, holt világ képét – légüres tér, lélegzet-visszafojtott várakozás, vajon még egyszer elvonul-e a halál.

Az ütés nem volt erős, de váratlan. És arról az oldalról jött, amelyik a többenél jóval védettebbnek tűnt. Az 509-es úgy érzékelte, mint egy kemény rúgást, amely a föld belsejéből érte a gyomrát. Ugyanakkor a külvilág visításába magas, acélos zúgás is vegyült, amely örült erővel fokozódott, hasonlóan a szirénák zajához, de mégis egészen másképpen. Az 509-es nem tudta, hogy mi volt előbb, az ütés a földből, vagy a zúgás, vagy az azt követő robaj – de tudta, hogy egyik sem volt még egyik megelőző riadó alkalmával sem, és most, hogy egyre ismétlődött, közelebb és erősebben, felette és alatta, most már tudta, hogy mi ez: a repülőgépek most először nem repültek tovább. A várost bombázták.

A föld újra megremegett. Az 509-es úgy érezte, mintha óriási, föld alatti gumibotok sújtanának le rá. Hirtelen egészen éber lett. A halálos fáradtság eltűnt, mint füst a forgószélben. A föld valamennyi rándulása agyának rándulása volt. Egy ideig még csendesesen feküdt – aztán, észre sem véve, hogy mit tesz, óvatosan előretolta az egyik karját, és az arca előtt megemelte a kabátot, épp csak annyira, hogy leláthasson alóla a városra.

Lent lassan és játékosan éppen a pályaudvar vált szét és emelkedett a levegőbe. Szinte kecsesen vitorlázott el az aranykupola a városi park fái felett, hogy eltűnhessen mögöttük. A súlyos robbanások, úgy tűnt, nem is tartoznak a látványhoz. Minden túlságosan lassan történt, és a légvédelmi ágyúk zaja úgy alámerült az általános robajban, mint egy terrier csaholása egy hatalmas szelindek ugatásában. A következő óriási lökéstől a Katalin-templom egyik tornya ingott meg. Ez is nagyon lassan dőlt el, és esés közben hullott több darabra – mintha nem is valóság, csupán csak egy lassított felvétel volna.

A házak között gombamód szaporodtak a füstöt okádó szökőkutak. Az 509-es még mindig nem érzékelte a rombolást. Ott lent láthatatlan óriások játszottak, ez volt minden. Az érintetlen városrészekben továbbra is békésen szállt a füst a kéményekből, a folyó változatlanul visszatükrözte a felhőket, és a légvédelmi lövedékek füstgomolya úgy szegte az eget, mint egy ártalmatlan párna, amelynek kihasadt varrásai mentén szürkésfehér pamutfoszlányok hullanak ki.

Egy bomba jóval a városon kívül, a táborig felnyúló mezőre esett. Az 509-es még mindig nem félt. Mindez túlságosan messze játszódtott le attól a szűk kis világtól, amelyet ő ismert. Félni lehetett a szemének és a heréinek szegezett égő cigarettától, az éhségbunkerban töltött hetektől, a kőkoporsótól, amelyben sem állni, sem feküdni nem lehetett, a baktól, amelyen szétverik az ember veséjét, a kínzókamrától a kapu melletti bal épületszárnyban – Steinbrennertől, Breuertől, a táborvezető Webertől –, de már ez is mind elhalványult, amióta áthelyezték a Kis Táborba. Itt gyorsan kellett felejteni, hogy az embernek ereje legyen tovább élni. És tíz év

kínzásai után a mellerni koncentrációs tábor is mintha megfáradt volna – idővel még egy tetterős, hithű SS is ráunt arra, hogy csontvázakat kínozzon. Hamar összezsuklottak, és jajgatni sem igen tudtak. A régi hazafias buzgalom csak akkor éledt fel néha, ha erős, szenvedni képes szállítmány érkezett. Olyankor éjszakánként ismét hallani lehetett az ismerős ordítást, és az SS-legénység kissé élénkebbnek tűnt, akárcsak egy kiadós, disznósültből, burgonyából és vörös káposztából álló étkezés után. Egyébként a németországi táborok a háború éve alatt inkább humánussá váltak. Az intézkedések az elgázosításra, agyonverésre és agyonlövésre szorítkoztak, vagy egyszerűen agyondolgoztatták az embereket, és hagyták őket éhen halni. Az, hogy a krematóriumokban időről időre egy-egy eleven embert is elégettek, inkább csak a túlfeszített munkával magyarázható, no meg azzal, hogy némely csontváz sokáig nem mozdult meg, nem pedig gonosz szándékossággal. Ez is csak akkor fordult elő, ha tömeges likvidálásokkal kellett az új transzport számára gyorsan helyet csinálni. Mellernben még azt sem vitték túlzásba, hogy a munkaképteleneket hagyni kell éhen halni; a Kis Táborban mindig volt valami kis ennivaló, és a veteránok, mint az 509-es is, rekordokat döntögetve még mindig életben voltak.

A bombázás hirtelen megszűnt. Már csak a légvédelmi ágyúk tomboltak. Az 509-es egy kicsit magasabbra emelte a kabátot, hogy láthassa a legközelebbi géppuskaállást. A torony üres volt. Jobbra nézett, aztán balra. Ott sem látott egyetlen őrt sem a tornyokban. Az SS-legénység mindenütt lemászott, és biztonságos helyet keresett magának; jó légvédelmi bunkerek voltak a kaszárnyák közelében. Az 509-es egészen visszahajtotta a kabátot, és közelebb mászott a szögesdróthoz. Feltámaszkodott a könyökére, és lenézett a völgybe.

A város most mindenütt égett. Az, ami az előbb még játéknak tűnt, mostanra azzá vált, ami valóban volt: tűzzé és pusztulássá. A pusztítás füstje, mint valami hatalmas puhatestű állat, sárgán és feketén uralta az utcákat, és felfalta a házakat. Itt-ott lángok csaptak fel. A pályaudvarról hatalmas szikrakéve csapott a magasba. A Katalin-templom törött tornya lángra lobbant, lángnyelvek nyalogatták, mint halvány villámok. A nap gondtalanul, mintha mi sem történt volna, aranyszín glóriával húzódott meg mögötte, és szinte kísértetiesen hatott, hogy a kék és fehér ég éppolyan vidám, mint annak előtte, és hogy a környező erdők és hegyvonulatok nyugodtan és érintetlenül sütkéreznek a szelíd fényben – mintha az ismeretlen, sötét ítélet egyedül csak a várost sújtaná.

Az 509-es lefelé bámult. Megfeledkezett minden óvatosságról, és megkövültén nézett lefelé. Nem ismerte a várost másképp, csak a szögesdróton keresztül, sohasem járt ott, de a táborban eltöltött tíz év alatt többet jelentett a számára, mint egy egyszerű város.

Kezdetben a város az elvesztett szabadság már-már elviselhetetlen képe volt. Nap

mint nap lenézett rá – látta gondtalan életét, amikor Weber táborvezető speciális kezelése után mászni is alig tudott; látta templomait és házait, amikor kicsavart karral a kereszten lógott; látta a fehér csónakokat a folyón, és az autókat, amelyek tavaszi kirándulásra indultak, amikor ő szétvert vesével vért pisált – égett a szeme, ha látta, kínzás volt ez is, kínzás, amely a táborbeli összes többi kínzáshoz társult.

Aztán elkezdte gyűlölni. Az idő telt-múlt, és a városban semmi sem változott, függetlenül attól, hogy itt fent mi történt. A tűzhelyekből nap mint nap felszállt a füst, mit sem törődve a krematórium füstjével; a sportpályákon és a parkokban vidám embertömeg nyüzsgött, míg a tábor táncparkettjén üldözött lények százai hörögtek halálba magukat – minden nyáron vakációzni vágyó emberek csapatai indultak a városból az erdőkbe, míg a foglyok halottaikat és meggyilkolt társaikat hurcolták vissza a táborba a kőbányákból; gyűlölte a várost, mert azt hitte, hogy a város örökre elfelejtette őt és a többi rabot.

Végül aztán a gyűlölet is kihuny. A harc egy kenyérhéjért minden egyébnél fontosabbá vált – és a felismerés is, hogy a veszélyeztetett ént a gyűlölet és az emlékek éppúgy elpusztíthatják, mint a fájdalom. Az 509-es megtanulta, hogy begubózzon, felejtse és semmi mással ne törődjék, csak az egyik óráról a másikra való pusztá léttel. A város közömbössé vált számára, és változatlan képe már csak homályos jelképe volt annak, hogy az ő sorsában sem várható változás.

Most égett a város. Érezte, hogy a karja remeg. Megpróbált úrrá lenni rajta, de hiába, a remegés egyre erősödött. Bensőjében hirtelen minden ellazult és összefüggéstelenné vált. Fájt a feje, mintha üres volna, és valaki dobolna benne.

Lehuntya a szemét. Ezt nem akarta. Nem akarta, hogy minden újra feltámadjon benne. Minden reményt szétaposított és eltemetett magában. Leeresztette a karját a földre, és a kezébe temette az arcát. Neki nem volt semmi köze a városhoz. Nem akarta, hogy köze legyen hozzá. Továbbra is azt akarta, úgy, mint eddig, hogy a nap egykedvűen süssön arra a piszkos pergamenre, amely a bőr volt a koponyáján, lélegezni akart, tetveket ölni és nem gondolkodni – miként ezt már oly régóta tette.

Nem volt képes rá. Bensőjében nem szűnt a remegés. A hátára fordult, és elnyúlt. Maga felett látta az eget a légvédelmi lövedékek gomolyfelhőcskéivel. Hamar szétfoslottak, és a szél elsodorta őket. Egy ideig így feküdt, aztán már ezt sem tudta elviselni. Az ég kék és fehér szakadékká vált, amelybe, úgy tűnt, belerepül. Megfordult, és felült. Már nem nézett a városra. A táborra nézett, most először úgy, mintha onnan várna segítséget.

A barakkok ugyanolyan álmosan terültek el a napon, mint az imént. A táncparketten a négy ember még mindig ott lógott a kereszten. Breuer Scharführer eltűnt, de a krematórium még mindig füstölt, csak a füstcsík lett vékonyabb. Vagy gyerekeket égettek el éppen, vagy megparancsolták a munka beszüntetését.

Az 509-es kényszerítette magát, hogy mindezt pontosan megfigyelje. Ez volt az ő

világa. Ezt nem érte bombatalálat. Kérlelhetetlen látványt nyújtott, mint mindig. Ez uralkodott rajta; ahhoz, ami kint, a szögesdróton túl történt, nem volt semmi köze.

Ebben a pillanatban elhallgattak a légvédelmi ágyúk. A hirtelen csend úgy érintette, mintha kidurrant volna a zajzsák, ami szorosan körülölelte őt. Egy pillanatra azt hitte, csak álmodott, és most ébredt fel. Gyorsan megfordult.

Nem álmodott. A város ott volt, és égett. Ott volt a füst és a pusztítás, és mégis volt valami köze hozzá. Már nem tudta pontosan kivenni, mit ért bombatalálat, csak füstöt és tüzet látott, minden egyéb elmosódott, de nem is ez volt a fontos: égett a város, a város, amely olyan megváltoztathatatlanak tűnt, megváltoztathatatlanak és elpusztíthatatlannak, mint a tábor.

Összerezzen. Hirtelen úgy érezte, mintha valamennyi őrtoronyból az összes géppuska rászegeződne. Gyorsan körülnézett. Semmi sem történt. A tornyok most is elhagyatottan álltak. Az utakon sem lehetett látni senkit. Mindez azonban már nem segített – a férfin vakrémület lett úrrá, és egész testében remegett. Nem akart meghalni! Most nem! Most már nem! Sietve megragadta ruhadarabjait, és visszamászott. Közben belegabalyodott Lebenthal kabátjába, nyögött és káromkodott, kihúzta a térde alól, és mászott tovább a barakk felé, sietve, mélyen felkavarva és megzavarodva – mintha már valami más elől is menekülne, nemcsak a halál elől.

II

A 22-es barakk két szárnya két-két szobaparancsnok felügyelete alatt állt. A veteránok a második szárny kettes szekciójában laktak. Ez volt a legkeskenyebb és legvizesebb rész, de ez őket nemigen zavarta. Az volt a fontos, hogy együtt lehettek. Ez mindegyiküknek erőt adott az ellenálláshoz. A halál éppolyan ragályos volt, mint a tífusz, és egyedül az ember könnyebben megadta magát az általános kimúlásnak. Így együtt jobban lehetett védekezni. Ha az egyik fel akarta adni a harcot a létért, a többiek segítettek neki kitartani. A Kis Tábor veteránjai nem azért éltek tovább, mert többet ettek, azért éltek, mert őrizték még magukban az ellenállásnak egy kétségbeesett kis szikráját.

A veteránok lakta sarokban ez idő tájt százharmincnégy csontváz feküdt. Hely negyven számára volt. Az ágyak deszkákból álltak, négy csupasz deszka egymás felett, legfeljebb régi rothadó szalma borította őket. Csak néhány mocskos takaró volt, s ezekért, ha a tulajdonos meghalt, elkeseredett harc kezdődött. Minden egyes ágyon legalább három-négy ember feküdt. Még csontvázak számára is túlságosan szűkös, hiszen a váll- és csípőcsontok nem zsugorodtak össze. Kicsit több hely jutott, ha oldalt fordulva feküdtek egymás mellett, mint a szardíniák, de éjszakánként így is gyakran lehetett hallani a tompa puffanást, amikor valaki álmában leesett az ágyról. Sokan guggolva aludtak, és akinek szerencséje volt, annak este haltak meg az ágytársai, akiket kicipeltek, és így ő egy éjszakára, új társak érkezéséig, valamelyest kinyújtózhatott.

A veteránok az ajtó melletti bal sarkot biztosították maguknak. Tizenketten voltak. Két hónappal ezelőtt még negyvennégyen. A tél nagy pusztítást végzett közöttük. Mindnyájan tudták, az utolsó stádiumban vannak, az adagok egyre kisebbek lettek, és néha egy-két napig semmit sem kaptak enni. Ilyenkor halmokban heverték kint a halottak.

A tizenkét férfi közül egy megőrült. Azt hitte, német juhászkutya. Nem volt füle, mindkettőt SS-kutyák tépték le, amikor rajta idomították őket. A legfiatalabb Karel volt, egy fiú Csehszlovákiából. A szülei meghaltak – maradványaik egy jámbor paraszt burgonyaföldjét termékenyítették Westlag faluban. Az elégetett holttestek hamuját ugyanis a krematóriumban zsákokba töltötték, és műtrágyaként eladták. Gazdag volt foszforban és kalciumban. Karel a politikai foglyok piros háromszögét viselte. Tizenegy éves volt.

A legidősebb veterán egy hetvenkét éves zsidó volt, aki a szakálláért harcolt. A szakáll a vallásához tartozott. Az SS megtiltotta ugyan neki, ám ő újra és újra megkísérelte megnöveszteni. A munkatáborban ezért mindig bakra került, és

elverték. A Kis Táborban több szerencséével járt. Az SS itt kevésbé törődött a szabályokkal, és az ellenőrzések is ritkábbak voltak – túlságosan félték a tetvektől, a dizentériától, a tífusztól és a tuberkulózistól.

A lengyel Julius Silber Ahasvernek nevezte el az öreget, mert majd egy tucat holland, lengyel, osztrák és német koncentrációs tábort túlélte. Silber időközben tífuszban meghalt, és most mint kankalin virított Neubauer parancsnok kertjében, aki a halottak hamuját ingyen kapta, az Ahasver név azonban fennmaradt. Az öreg arca összezsugorodott a Kis Táborban, de a szakálla megnőtt, és életerős tetvek egész generációinak otthona és erdeje lett.

A szekció szobaparancsnoka az egykori orvos, dr. Ephraim Berger volt. Ő fontos szerepet játszott a halállal szembeni küzdelemben, amely szorosan körülfonta a barakkot. Télen, amikor a csontvázak elcsúsztak a jégen, és csontjukat törték, némelyiküket sínbe tudta tenni és meg tudta menteni. A kórház senkit sem vett fel a Kis Táborból, csak munkaképes emberek és prominensek számára állt nyitva. A Nagy Táborban nem is volt olyan veszélyes a jég, a legcsúszósabb napokon a krematóriumból származó hamuval hintették fel az utakat. Nem azért, mert tekintettel voltak a foglyokra, hanem azért, mert meg akarták őrizni a használható munkaerőt. Erre nagyobb hangsúlyt fektettek, amióta a koncentrációs tábor része lett az általános munkaszolgálatnak. Kiegyenlítéskeppen hamarabb dolgoztatták halálra a rabokat. A veszteségek nem számítottak, nap mint nap éppen elég új embert tartóztattak le.

Berger egy volt azon kevés fogoly közül, aki engedélyt kapott a Kis Tábor területének elhagyására. Néhány hete a krematórium hullakamrájában dolgozott. A szobaparancsnokoknak általában nem kellett dolgozni, de kevés volt az orvos, ezért őt vezényelték ki. A barakk számára ez előnyös volt. A kórház kápolájának segítségével, akit Berger régebről ismert, hozzájuthatott némi lizolhoz, vattához, aszpirinhoz és hasonlókhhoz a csontvázak számára. Volt egy üveg jódjá is, amit az ágyában a szalma alatt rejtett el.

Valamennyi közül a legfontosabb veterán azonban Leo Lebenthal volt. Titkos kapcsolatainak voltak a munkatáborbeli zugkereskedelemmel és állítólag a külsővel is. Hogy ezt hogyan csinálta, senki sem tudta pontosan. Mindössze annyi volt ismeretes, hogy a város mellett levő „Denevér” nevű műintézményből két kurva tartozott a hálózathoz. Állítólag egy SS-tiszt is benne volt a dologban, de erről végképp nem tudott senki semmit, és Lebenthal hallgatott.

Mindennel üzletelt. Lehetett tőle cigarettacsikket, répát, néha krumplit, konyhai hulladékot, csontot és imitt-amott egy-egy szelet kenyeret kapni. Senkit sem csapott be, csak biztosította az áru keringését. Soha fel sem, merült benne a gondolat, hogy titokban csak magáról gondoskodják. Őt az üzletelés tartotta életben, és nem az, amivel üzletelt.

Az 509-es bemászott az ajtón. A nap ferde sugarai hátulról átvilágították a fülét. Egy pillanatig sárgán és viaszosan fény lett a sötét fej két oldalán.

– Bombázták a várost – lihegte.

Senki sem válaszolt. Az 509-es még nem látott semmit – a barakkban sötét volt a kinti napsütés után. Lehunyta a szemét, és újra kinyitotta.

– Bombázták a várost – mondta újra –, nem hallottátok?

Válasz ezúttal sem érkezett. Az 509-es megpillantotta Ahasvert az ajtó mellett. A földön ült, és a német juhászkutyát simogatta. A kutya morgott, félt. Megfilcesedett haja sebhelyes arcába hullott, és riadt tekintete elő-elővillant.

– Vihar van – dörmögte Ahasver.

– Csak egy vihar, semmi más! Nyugalom, Wolf, nyugalom!

Az 509-es beljebb mászott a barakkba. Nem értette, a többiek miért ilyen közömbösek.

– Hol van Berger? – kérdezte.

– A krematóriumban.

A kabátot és a zakót a földre tette.

– Senki sem akar kimenni?

Westhofra és Bucherra nézett. Egyikük sem válaszolt.

– Tudod, hogy tilos – mondta végül Ahasver amíg riadó van.

– A riadónak vége.

– Még nem.

– De. A repülőgépek elmentek. Bombázták a várost.

– Ezt már éppen elégszer mondtad – morgott valaki a sötétben.

Ahasver felnézett.

– Talán büntetésül lelőnek néhány tucatot közülünk.

– Lelőnek? – kuncogott Westhof. – Mióta lőnek itt le valakit?

A német juhászkutya ugatott. Ahasver szoroson tartotta.

– Hollandiában általában tíz-húsz politikai foglyot lőttek le a légitámadás után. Azt mondták, azért, hogy ne támadjanak fura gondolataik.

– Nem Hollandiában vagyunk.

– Tudom. Én csak azt mondtam, hogy Hollandiában lelőtték az embereket.

– Lelőni! – fújtatott Westhof megvetően. – Katona vagy te, hogy ilyen igényeid vannak? Itt felakasztanak vagy agyonvernek.

– A változatosság kedvéért megtehetnék.

– Fogjátok már be az átkozott pofátokat! – kiáltott a sötétből ugyanaz a férfi, mint az előbb.

Az 509-es Bucher mellé guggolt, és lehunyta a szemét. Még mindig látta az égő

város felett gomolygó füstöt, és érezte a robbanások tompa dörgését.

– Mit gondoltok, kapunk ma este enni? – kérdezte Ahasver.

– Az istenit! – válaszolt a hang a sötétből. – Mit akarsz még? Először azt akarod, hogy lőjenek le, aztán meg enni kívánsz?

– A zsidónak reménykednie kell.

– Remény! – Westhof megint kuncogott.

– Mi más? – kérdezte Ahasver nyugodtan.

Westhof félre nyelt, és hirtelen zokogásban tört ki.

Napok óta rajta volt a barakkdili.

Az 509-es kinyitotta a szemét.

– Lehet, hogy ma nem kapunk enni – mondta. – Büntetésül a bombázásért.

– Te azzal az átkozott bombázásoddal! – kiabált a férfi a sötétből. – Fogd már be végre a pofád!

– Van még valakinek valami ennivalója? – kérdezte Ahasver.

– Atyaúristen! – A sötétből kiabáló férfi majd megfúlt mérgében ettől az újabb örültségtől.

Ahasver nem törődött vele.

– A Terézvárosi táborban valakinek egyszer volt egy szelet csokoládéja, és nem tudott róla. Akkor rejtette el, amikor beszállították, és megfedkezett róla. Tejcokoládé volt, egy automatából vette. Hindenburg képe is benne volt a dobozban.

– És még mi? – rikácsolt a hang a háttérből. – Egy útlevél?

– Nem. De a csokoládéból két napig éltünk.

– Ki ordít itt így? – kérdezte az 509-es Buchertől.

– Valaki azok közül, akik tegnap érkeztek. Majd megnyugszik.

Ahasver hirtelen fülelni kezdett.

– Vége van...

– Mi történt?

– Kint. Lefújták. Ez volt az utolsó jel.

Hirtelen mély csönd állt be. Aztán lépéseket hallottak.

– Tüntesd el a juhász kutyát – suttogta Bucher. Ahasver az ágyak közé tolta az örültet. – Kuss! Csönd legyen! – Úgy nevelte, hogy vezényszavakra hallgasson. Ha az SS megtalálta volna, azon nyomban mint örültet leinjekciózták volna.

Bucher visszajött az ajtótól.

– Berger az.

Alacsony, csapott vállú férfi volt doktor Ephraim Berger, tojás alakú feje teljesen kopasz, gyulladt szeme könnyezett.

– Ég a város – mondta, amint belépett.

Az 509-es felegyenesedett.

– Mit szólnak hozzá odaát?

– Nem tudom.

– Hogyhogy? Valamit csak hallottál?

– Nem – válaszolt Berger fáradtan. – Abbahagyták az égetést, amikor megkezdődött a riadó.

– Miért?

– Honnan tudjam? Parancs, kész.

– És az SS? Láttál belőlük valamit?

– Nem.

Berger az ágyak között hátrament. Az 509-es utánanézett. Bergerre várt, hogy beszéljen vele, és most ő is ugyanolyan közömbösnek tűnt, mint a többiek. Nem értette, miért.

– Nem akarsz kimenni? – kérdezte Buchert.

– Nem.

Bucher huszonöt éves volt, és már hét évet töltött a táborban. Az édesapja egy szociáldemokrata újság főszerkesztője volt. Elegendő ok ahhoz, hogy a fiút lecsukják. Ha innen egyszer kijut, még negyven évig élhet, gondolta az 509-es. Negyven vagy ötven évig. Én viszont ötvenéves vagyok. Nekem van még talán tíz, legfeljebb húsz évem. Egy darab fát húzott ki a zsebéből, és azt kezdte rágni. Miért jut most hirtelen ilyesmi az eszembe? – tűnődött. Berger visszajött.

– Lohmann akar veled beszélni, 509-es.

Lohmann a barakk hátsó részében, egy alsó, szalma nélküli ágyon feküdt. Ő akarta így. Súlyos dizentériában szenvedett, és nem tudott már felkelni. Úgy gondolta, így tisztább. Nem volt tisztább, de mindenki hozzászokott már az ilyesmihez. Szinte mindegyiküket enyhébb vagy erősebb hasmenés gyötörte. Lohmann számára ez kínszenvedés volt. Haldoklott, és belei minden egyes görcsénél bocsánatot kért. Az arca olyan szürke volt, mint egy vértelen négeré. Megmozdította a kezét, és az 509-es fölé hajolt. Lohmann szemgolyója sárgán fénylett.

– Látod ezt? – suttogta, és szélesre tátotta a száját.

– Mit? – fürkészte az 509-es a kék szájpadlást.

– Jobboldalt, hátul – ott van egy aranykorona.

Lohmann a keskeny ablak irányába fordította a fejét.

A nap most onnan sütött, és a barakkot ezen az oldalon gyenge, rózsaszín fény világította meg.

– Igen – mondta az 509-es. – Látom. – Nem látott semmit.

– Vegyétek ki.

– Micsoda?

– Vegyétek ki! – suttogta Lohmann türelmetlenül.

Az 509-es Bergerre nézett. Berger megrázta a fejét.

– Nem is mozog – mondta az 509-es.

– Akkor húzzátok ki azt a fogat. Nem sok tartja. Berger ért hozzá. A krematóriumban is ezt csinálja. Kettőtöknek sikerülni fog.

– Miért akarod, hogy kihúzzuk?

Lohmann szemhéja lassan felemelkedett és újra visszahullt. Olyan volt, mint egy teknősbéka szemhéja. Szempilla sem volt rajta.

– Ti is tudjátok. Arany. Vegyetek rajta ennivalót. Lebenthal el tudja cserélni.

Az 509-es nem válaszolt. Veszélyes dolog volt aranykoronát cserélni. Az aranyplombákat általában a táborba való beszállításkor feljegyezték, és később a krematóriumban kihúzták és összegyűjtötték. Ha az SS észrevette, hogy hiányzik egy, a listájukon szereplő arany tömés, az egész barakkot felelőssé tették. Nem kaptak enni, amíg a tömést vissza nem adták. Azt, akinél megtalálták, felakasztották.

– Húzzátok ki! – lihegte Lohmann. – Könnyű. Egy fogót! De egy drót is elég!

– Nincs fogónk.

– Egy drótot! Hajlítsatok meg egy drótot!

– Drótunk sincs.

Lohmann szeme lecsukódott. Kimerült. Az ajka mozgott, de hang már nem jött ki rajta. A papírvékonyágú test mozdulatlanul hevert. Csak a sötét, száraz ajak fodra volt még jelen – az élet piciny örvénye, amelyben már ólmosan folyt a csend.

Az 509-es felegyenesedett, és Bergerre nézett. Lohmann nem láthatta az arcukat az ágydeszkáktól.

– Hogy van?

– Már minden késő.

Az 509-es bólintott. Gyakran történt ilyesmi, és már nem nagyon rendítette meg. A ferdén beeső napsugár öt embert világított meg, akik aszott majmokként kuporogtak a legfelső ágyon.

– Elpatkol már hamarosan? – kérdezte egyikük, aki a hónalját vakarta, és ásított.

– Miért?

– Mi kapjuk meg az ágyát. Kaiser és én.

– Meg fogod kapni.

Az 509-es belenézett a lebegő fénybe, amely mintha nem is tartozott volna a bűzös helyiséghez. Annak a férfinak, aki az előbb kérdezett, olyan volt a bőre, mint a leopárdé, telis-tele fekete foltokkal. A férfi elkezdte enni a rothadó szalmát. Néhány ággyal odébb ketten veszekedtek magas, vékony hangon. Erőtlen ütések zaja hallatszott.

Az 509-es gyenge cibálást érzett a lábán. Lohmann húzgálta a nadrágja szárát.

Ismét lehajolt hozzá.

– Kihúzni! – suttogta Lohmann.

Az 509-es leült az ágy szélére.

– Nem cserélhetjük el. Túlságosan veszélyes. Senki sem kockáztatja meg.

Lohmann szája remegett.

– Ezek nem kaphatják meg – préselte ki kínlódva a száján. – Ezek nem! Negyvenöt márkát fizettem érte. 1929-ben. Ezek nem! Húzzátok ki!

Hirtelen összegörnyedt és nyögött. Az arcán a bőr csak a szeme és a szája körül húzódott össze – máshol már nem voltak izmok, amelyek a fájdalmat jelezhetnék volna.

Kis idő múlva elnyújtózott. Szánalmas hang hagyta el a mellét a kipréselt levegővel együtt.

– Ne is törődj vele – mondta Berger. – Van még egy kis vizünk. Nem tesz semmit. Eltakarítjuk.

Lohmann egy ideig csendesen feküdt.

– Ígérjétek meg, hogy kihúzzátok – még mielőtt értem jönnek – suttogta aztán. – Akkor ki tudjátok venni.

– Jó – mondta az 509-es. – Nem jegyezték fel, amikor megérkeztél?

– Nem. Ígérjétek meg! Biztosan!

– Biztosan.

Lohmann szeme fátyolos lett és megnyugodott.

– Mi volt ez az előbb... odakint?

– Bombák – mondta Berger. – Bombázták a várost. Most először. Amerikai repülőök.

– Ó...

– Igen – mondta Berger halkán és keményen. – Közeledik! Bosszút állnak érted, Lohmann.

Az 509-es gyorsan felpillantott. Berger még állt, s így nem láthatta az arcát. Csak a kezét látta. A keze ökölbe szorult és kinyílt, mintha valakinek a láthatatlan torkát szorongatta volna, elengedte és újra összeszorította.

Lohmann mozdulatlanul feküdt. Lehunyta a szemét, és alig lélegzett. Az 509-es nem tudta, hogy értette-e még, amit Berger mondott.

Felállt.

– Meghalt? – kérdezte a férfi a felső ágyról. Még mindig vakaródzott. A másik négy moccanatlanul, üres tekintettel kuporgott mellette.

– Nem.

Az 509-es Bergerhez fordult.

– Miért mondtad meg neki?

– Miért? – rándult meg Berger arca. – Azért! Hát nem érted?

A fény rózsaszín felhőbe burkolta tojás alakú fejét. A bűzös, sűrű levegőben úgy tűnt, mintha gőzölögne.

Könnyáztatta szeme fénylett. Krónikus szemgyulladás miatt amúgy is mindig könnyezett. Az 509-es sejtette, hogy Berger miért mondta. De ugyan milyen vigaszt jelenthet ez egy haldoklónak? Éppenséggel meg is nehezítheti utolsó perceit. Látta, amint egy légy az egyik kuporgó palaszínű szemére telepedett. A férfi szemhéja nem mozdult. Talán mégis vigasz, gondolta az 509-es. Talán ez az egyetlen vigasz a távozó számára.

Berger megfordult, és a keskeny folyosón át visszafelé indult. Át kellett lépnie a földön fekvő embereken. Olyan látványt nyújtott, mint amikor egy marabu kel át a mocsáron. Az 509-es követte.

– Berger! – suttogetta, amikor kiértek a folyosóról. Berger megállt. Az 509-es hirtelen kifulladt.

– Valóban azt hiszed?

– Mit?

Az 509-es nem tudta rászánni magát, hogy megismételje. Úgy érezte, ha megismétli, el is röppen a gondolat.

– Azt, amit az előbb Lohmann-nak mondtál.

Berger ránézett. – Nem – mondta.

– Nem?

– Nem. Nem hiszem.

– De – az 509-es a legközelebbi deszkaállványnak támaszkodott – miért mondtad akkor?

– Lohmann-nak mondtam. De én nem hiszem. Senkit sem fognak megbosszulni, senkit, senkit, senkit...

– És a város? A város ég!

– A város ég. Sok város égett már. Ez még nem jelent semmit, semmit...

– De! Kell, hogy....

– Semmit! Semmit! – suttogetta Berger hevesen, és olyan kétségbeesetten, mint akiben fantasztikus remény ébredt, és nyomban el is hessegette magától. A sápadt koponya ide-oda ingott, és a könny kicsordult a vörös szemgödörből.

– Egy kisváros ég. Mi köze ennek hozzánk? Semmi! Semmi sem fog megváltozni. Semmi!

– Néhány embert le fognak lőni – szólalt meg Ahasver a földön.

– Pofa be! – kiáltott az előbbi hang a sötétből. – Fogjátok már be az istenverte pofátokat!

Az 509-es a fal mellett kuporgott a helyén, a barakk kevéske ablakának egyike

alatt. Keskeny ablak volt, és igen magasan. Ilyen idő tájt, ha kapott egy kis napot, a fény a deszkaágyak harmadik soráig ért. Onnantól kezdve a helyiségre örökös sötétség borult.

A barakk alig egy éve épült. Az 509-es segített felállítani. Akkoriban még a munkatáborhoz tartozott. Egy felosztott lengyelországi koncentrációs táborból ideszállított régi fabarakk volt. Négy ilyen szétszerelt barakk érkezett egy napon a város pályaudvarára, teherautók szállították a táborba, ahol újra összerakták. Poloskák, a félelem, a mocskok és a halál szagát árasztották. Ezekből az épületekből állt a Kis Tábor. A következő, keletről érkező munkaképtelen és haldokló fogolyszállítmányt ide terelték, és sorsára hagyták. Csak néhány napra volt szükség, és már lehetett is kilapátolni őket. Ezután továbbra is betegeket, összetört és munkaképtelen embereket meg nyomorékokat dugtak ezekbe a barakkokba, és a tábor állandó részévé vált.

A nap kis négyszögletű fényfoltot vetített a falra a ablaktól jobbra. Kifakult feliratok és nevek váltak láthatóvá. A barakk korábbi, lengyelországi és Németország keleti részéből származó lakóinak feliratai és nevei voltak ezek. Vagy ceruzával írták, vagy dróttal és szöggel véste bele a fába a nevüket.

Az 509-es sok feliratot ismert. Tudta, a négyszög csúcs most egy olyan nevet emel ki a sötétből, amelyet mély vonalak kereteztek – Chaim Wolf, 1941. Chaim Wolf valószínűleg akkor írta oda a nevét, amikor már tudta hogy meg kell halnia, és a vonalakat azért húzta köré, hogy a családjából senki se kerüljön oda. Végérvényessé akarta tenni, hogy ő volt és ő is maradt az egyedüli. Chaim Wolf, 1941, keményen meghúzott vonalakkal szorosa körbefonva, hogy ne férjen oda több név – utolsó könyörgés a sorshoz, egy apáé, aki abban reménykedett, hogy fiai megmenekülnek. De alatta, közvetlenül a vonal alatt, mintha bele akarnának kapaszkodni, két másik név Ruben Wolf és Mojse Wolf. Az első meredek és ügyetlen, egy kisdíák írása, a másik ferde, sima, megadó és erőtlén. Egy másik kéz írta mellé: mindnyájan elgázosítva.

Ferdén alatta, egy fagöcsört fölé szöggel bevéselt felirat: Jos. Meyer és: tart. hadn. VK 1. és 2. Ami azt jelentette: Joseph Meyer, tartalékos hadnagy, az első és másodosztályú Vaskereszt tulajdonosa. Meyer, úgy látszik, nem tudta elfelejteni. Még utolsó napjait is megmérgezte ez a tény. Az első világháborúban a fronton harcolt, tisztté léptették elő, és megkapta a kitüntetések. Mindezért kétszer annyit kellett küzdenie, mint bárki másnak, mert zsidó volt. Aztán később, szintén azért, mert zsidó volt, bezárták és elpusztították, mint egy férget. Kétségtelenül meg volt győződve róla, hogy az igazságtalanság az ő esetében nagyobb volt, mint másokéban, hiszen neki háborús érdemei voltak. Tévedett. Mindössze nehezebben halt meg. Az igazságtalanság nem abban a néhány betűben rejlett, amelyeket a neve mellé vésett. Az csupán nyomorúságos irónia volt.

A napfény vetítette négyszög lassan lejjebb kúszott. Chaim, Ruben és Mojse Wolf, akiket csak a csúcsával érintett, újra eltűntek a sötétségben. Felbukkant viszont két új felirat. Az egyik mindössze két betűből állt: F. M. Az, aki ezeket a betűket bevészte a falba, már nem adott magára annyit, mint Meyer hadnagy. A neve is majdnem mindegy volt neki, de azért mégsem akart minden jel nélkül eltűnni. Alatta ismét egy teljes név bukkant fel. Ceruzával írták: Tevje Leibesch és az övéi. És mellette sebtében a zsidó kaddis-ima kezdete: Jis gadal...

Az 509-es tudta, hogy a fény néhány perc múlva egy újabb elmosódott felirathoz ér: írjatok Leah Sand... nak, New York. Az utcanév már olvashatatlaná vált. Így folytatódott: Ap... aztán egy darabka rothadt fa után: halott. Keressétek Leót. Leo, úgy látszik, megmenekült, de a felirat hiába készült. A barakk számtalan lakója közül senki sem tudta értesíteni Leah Sanderst New Yorkban. Senki sem került ki innen élve.

Az 509-es szórakozottan meredt a falra. A lengyel Silber panaszfalnak nevezte, amikor még vérző belekkel itt feküdt a barakkban. A legtöbb nevet kívülről tudta, és kezdetben még fogadásokat is kötött, hogy melyiket éri el elsőként a napfolt. Silber hamarosan meghalt, de a nevek napos időben most is néhány percre szellemszerű életre keltek, hogy aztán újra eltűnjenek a sötétségben. Nyáron, amikor a nap magasabban állt, más, lejjebb bevéssett nevek váltak láthatóvá, télen pedig magasabbra csúszott a négyszög. Volt itt azonban még számtalan más, orosz, 9 lengyel, zsidó, akik örökre láthatatlanok maradtak, mert nem jutott el hozzájuk sosem a fény. A barakkot olyan gyorsan állították fel, hogy az SS nem törődött a falak legyalul tatásával. A lakók még kevesebbet törődtek vele, különösen az állandó sötétségben levő falrészek felirataival. Senki sem próbálta meg még csak kibetűzni sem őket. Ugyan ki lett volna olyan ostoba, hogy feláldoz egy értékes gyufaszálat csak azért, hogy még jobban kétségbeessen...

Az 509-es elfordult. Nem akarta most ezt látni. Hirtelen sajtáságosan egyedül érezte magát, mintha a többiek valami ismeretlen oknál fogva elidegenedtek volna tőle, és már nem értenék meg egymást. Habozott még egy ideig, aztán már nem bírta tovább. Az ajtóhoz tapogatózkodott, és újra kimászott a szabadba.

Ezúttal csak a saját rongyait viselte, és azonnal fázni kezdett. Odakinn felegyenesedett, a barakk falának támaszkodott, és lenézett a városra. Nem tudta pontosan, miért, de már nem akart négykézláb kúszni, mint az előbb – állni akart. A Kis Tábor őrtornyaiba még nem tértek vissza az őrszemek. Ezen az oldalon sohasem volt nagyon szigorú a felügyelet – aki alig tud járni, nem szökik meg.

Az 509-es a barakk jobb sarkánál állt. A tábor a hegyvonulat ívének megfelelően kanyarban terült el, és innen nemcsak a várost láthatta, hanem az SS-legénység kaszárnyáit is. Ezek a szögesdróton kívül, egy faszor; mögött húzódtak meg. A fák még kopárak voltak. Néhány SS szaladgált előttük ide-oda. Mások izgatott

csoportokba! verődtek, és a várost nézték. Egy nagy szürke autó robogott fel a hegyre. A parancsnok lakása előtt állt meg, * amely egy kicsit távolabb volt a kaszárnyáktól. Neubauer már kint várta, beszállt, és a kocsni nekilódult. Az 509-es még abból az időből, amikor a munkatáborban dolgozott, tudta, hogy a parancsnoknak a városban is van egy háza, ahol a családja lakik. Érdeklődve nézett a kocsni után. Nem hallotta meg, hogy valaki halkán közeledett a barakkok közötti úton. Handke volt az, a 22-es barakk blokkparancsnoka, egy zömök férfi, aki mindig gumitalpú cipőben ólálkodott. A bűnözők zöld háromszögét viselte. Általában ártalmatlan volt, de ha rájött a dühroham, nyomorékká verte az embereket.

Ráérősen lépkedett. Az 509-es még megpróbálhatott volna visszahúzódni, amikor meglátta – Handke egyszerű fölényvágását a félelem jelei általában kielégítették –, de nem tette. Ott maradt állva.

– Mit csinálsz itt?

– Semmit.

– Úgy, semmit! – köpött Handke az 509-es elé. – Te ganéj! Álmodozol, mi? – Felhúzta lencsőke szemöldökét.

– Csak nehogy bármit is képzelegj! Ti sosem kerültök ki innen! Titeket, politikai kutyákat, előbb még átküldenék a kéményen!

Ismét köpött egyet, és visszament. Az 509-es visszafojtotta a lélegzetét. Sötét árnyék suhant át az agyán. Handke ki nem állhatta őt, és többnyire ő is kitért előle. Most állva maradt. Figyelte, amíg Handke eltűnt a latrina mögött. A fenyegetéstől nem riadt meg, a táborban mindennaposak voltak. Csak arra gondolt, ami a fenyegetés mögött húzódtott meg. Tehát Handke is érzett valamit. Másképp nem mondta volna. Sőt talán odaát az SS-nél hallott valamit. Az 509-es mély lélegzetet vett. Hát mégsem bolond.

Ismét lenézett a városra. A füst most rátelepedett a tetőkre. Tűzoltóautók szirénáztak, de hangjuk ide csak fojtottan ért fel. A pályaudvar irányából szabálytalan időközökben durrogás hallatszott, mintha lőszer robbanna. A parancsnok kocsija lent, a hegy aljánál olyan gyorsan vett egy kanyart, hogy megcsúszott. Az 509-es látta, és elhúzta a száját. Az arca nevetésbe torzult. Nevetett, nevetett, hangtalanul és görcsösen. Nem emlékezett, mikor nevetett utoljára, és nem tudta abbahagyni. Nem volt ebben a nevetésben vidámság; nevetett, óvatosan körülnézett, felemelte erőtlen kezét, ökölbe szorította, és nevetett, míg egy súlyos köhögési roham földre nem kényszerítette.

III

A Mercedes a völgynek tartott. Neubauer Obersturmbannführer a sofőr mellett ült. Testes férfi volt, a sörivók szivacsos arcával. A fehér kesztyű, amely széles kezére simult, világított a napfényben. Észrevette, és lehúzta. Selma, gondolta, Freya! A ház! Senki sem vette fel a telefont.

– Gyorsan! – mondta. – Gyorsan, Alfred! Igyekezz!

Az elővárosban már érezték a tűz szagát. Minél beljebb értek a városba, annál maróbb és sűrűbb lett a szag. A Piactéren látták meg az első bombakrátert. A takarékpénztár összedőlt és égett. A tűzoltók már ott serénykedtek, megpróbálták megvédeni a szomszédos házakat, de a vízsugarak túlságosan erőtlennek tűntek ahhoz, hogy hatásosak legyenek. A téren a kráter kénés és savas bűzt árasztott. Neubauer gyomra görcsbe rándult.

– Menj a Hakenstrassén, Alfred! Itt nem jutunk tovább!

A sofőr megfordult a kocsival. Széles ívben haladtak a város déli részén. Erre kis kertes házak álltak békésen a napfényben. A szél északról fúj, így itt a levegő is tiszta volt. Aztán, amikor átkeltek a folyón, ismét érezték az égett szagot, s innen már sűrű őszi ködként nehezedett az utcákra.

Neubauer a bajszát tépkedte, amely ugyanolyan rövid, nyírott bajusz volt, mint a Führéré. Régebben felpödörve viselte, mint II. Vilmos. Ez a görcs a gyomrában! Selma! Freya! A szép ház! A hasa, a melle, minden csak gyomor volt.

Még kétszer kényszerültek kerülő útra. Először azért, mert egy bútorüzletet is találat ért. A ház homlokzata leszakadt, a bútorok egy része még az emeleteken állt, másik része viszont szerteszéjjel hevert a romokon, és égett. Másodszor egy elpusztított fodrászüzlet miatt kellett kerülniük. Itt az utcán olvadtak szét a kirepített viaszfejek.

A kocsi végre befordult a Liebigstrasséba. Neubauer kihajolt az ablakon. Ott volt a háza! Az előkert! Ott állt a terrakottatorpe és a piros porcelándakszli a fűben. Sértetlenül! Valamennyi ablak ép maradt! Gyomrában felengedett a görcs. Felsietett a lépcsőn, és kinyitotta az ajtót. Szerencsénk volt, gondolta. Pokoli szerencsénk volt! Így is kell lennie. Miért éppen vele történjék valami?

Sapkáját felakasztotta a szarvasagancsokból készült kalap tartóra, és belépett a haliba.

– Selma! Freya! Hol vagytok?

Senki sem válaszolt. Neubauer az ablakhoz rontott, és feltépte. A kertben, a ház mögött két orosz fogoly dolgozott. Felpillantottak, és gyorsan tovább ástak.

– Hé, ti! Bolsevikok!

Az egyik orosz abbahagyta a munkát.

– Hol van a családom? – kiáltotta Neubauer.

A férfi valamit válaszolt oroszul.

– Hagyd a fenébe azt a törvénytelen nyelvedet, te idióta! Tudsz te németül! Vagy menjek ki, és tanítsam meg neked?

Az orosz rámeredt.]

– A felesége a pincében van – mondta valaki a háta mögött.

Neubauer megfordult. A cselédlány volt.

– A pincében? Hát persze. És maga hol volt?

– Kint, de csak egy pillanatra!

A lány az ajtóban állt, az arca kipirult, a szeme fénylett, mintha esküvőről jött volna.

– Már száz halott van, azt mondják – kezdett rá. – A pályaudvaron, a rézolvastóban, a templomban...

– Csönd! – szakította félbe Neubauer. – Kimondta?.

– Kint, az emberek...

– Ki? – Neubauer egy lépéssel közelebb lépett. – Államellenes beszéd! Ki mondta?

A lány hátrább lépett.

– Kint... én nem... valaki... mindenki...

– Árulók! Lumpok! – Neubauer tajtékozott. Végre kitombolhatta magából a felgyülemlett feszültséget.

– Bagázs! Disznók! Gáncsoskodók! És maga? Magának mi keresnivalója volt odakinn?

– Nekem... semmi...

– Itt hagyta a szolgálatot, mi? Hogy hazugságokat és rémhíreket terjesszen! Ki fog ez még derülni! Erélyesen be kell itt avatkozni! Rendkívül erélyesen! Mars a konyhába!

A lány kiszaladt. Neubauer fújtatott, és becsukta az ablakot. Nem történt semmi, gondolta. A pincében vannak, hát persze. Gondolhattam volna.

Elővett egy szivart, és rágyújtott. Lesimította a zakóját, kidüllesztette a mellét, megnézte magát a tükörben, és lement a pincébe.

A felesége és a lánya szorosán egymás mellett ült egy sezlonon, amely a fal mellett állt. A fejük felett széles aranykeretben a Führer színes arcképe lógott.

A pince 1940-ben óvóhelynek készült. Neubauer annak idején pusztán azért építtette, hogy jó példával járjon elől. Akkoriban a patriotizmushoz ez is hozzátartozott. Senki sem gondolta komolyan, hogy Németországot valaha is

bombázni fogják. Göring nyilatkozata, miszerint a Luftwaffe szeme láttára az ellenséges repülőök ilyesmit valaha is véghezvisznek, Meiernek lehet őt hívni ítéletnapig, minden tisztességes német számára elegendő volt. Sajnos a dolgok nem így alakultak. Ez is a plutokraták és a zsidók alattomoságának tipikus példája: gyengébbnek mutatják magukat, mint amilyenek valójában.

– Bruno! – Selma Neubauer felemelkedett, és zokogásban tört ki.

Szőke volt és kövér, s egy lazacszínű, francia selyemből készült csipkés pongyolát viselt. Neubauer hozta neki 1941-ben, amikor Franciaországban üdült. Az arca remegett, és túl kicsi szája szavakat próbált formálni.

– Vége van, Selma. Nyugodj meg.

– Vége van – mozgott tovább a szája, mintha a szavak túlságosan nagy königsbergi gombócok lennének. – Meddig?

– Örökre. Elmentek. A támadást visszaverték. Nem jönnek vissza.

Selma Neubauer a pongyoláját szorongatta a melle fölé.

– Ki mondja ezt, Bruno? Honnan tudod?

– A gépeknek legalább a felét lelőttük. Óvakodni fognak attól, hogy visszajöjjenek.

– Honnan tudod?

– Tudom. Ezúttal megleptek minket. Legközelebb ott leszünk a helyünkön.

Az asszony abbahagyta a rágódást.

– Ez minden? – kérdezte. – Ez minden, amit mondani tudsz nekünk?

Neubauer tudta, hogy ez semmi.

– Nem elég? – kérdezett vissza éppen ezért gorombán.

A felesége rámeredt. A szeme vizenyős volt és világoskék.

– Nem! – rikácsolta hirtelen. – Ez nem elég! Ez csak süket duma! Nem jelent semmit! Mi mindent hallottunk már? Először bemesélik nekünk, olyan erősek vagyunk, hogy soha egyetlenegy ellenséges repülőgép sem fog Németország fölé szállni, aztán mégiscsak jönnek. Aztán azt mondják, többé nem fognak visszajönni, ezentúl valamennyit lelőjük a határokon, de ehelyett tízszer annyi jön, és állandóan szól a sziréna. És most még itt is megtaláltak minket. És akkor jössz te, és azt mondod, nem fognak visszajönni, elkapjuk őket. És ezt higgye el egy épeszű ember?

– Selma! – Neubauer önkéntelenül is a Führer képére pillantott. Odaugrott az ajtóhoz, és becsapta.

– Az istenit! Szedd már össze magad! Mindnyájunkat szerencsétlenné akarod tenni? Megbolondultál, hogy így kiabálsz?

Szorosan a felesége előtt állt. Az asszony kövér válla felett a Führer továbbra is merészen tekintett a berchtesgadener tájba. Neubauer egy pillanatra szinte azt hitte, ő is mindent hallott.

Selma nem látta a Führert.

– Megbolondultam? – rikácsolta. – Ki bolondult meg? Én nem. A háború előtt csodálatos volt az életünk – és most? Most? Ki bolondult meg, azt mondd meg?

Neubauer két kézzel megragadta az asszony karját, és úgy megrázta, hogy a feje ide-oda lendült, és nem tudott kiabálni. A haja kibomlott, néhány fésű kirepült belőle, félrenyelt és köhögött. A férfi elengedte. Mint egy zsák, úgy esett az asszony a szelonra.

– Mi van vele? – kérdezte a férfi a lányát.

– Semmi különös. Nagyon izgatott.

– Miért? Nem történt semmi.

– Nem történt semmi? – kezdte újra az asszony. – Veled persze nem történt semmi, ott fenn! De mi itt lent, egyedül...

– Nyugodj meg! Az istenit! Ne ilyen hangosan! Azért gürcöltem tizenöt évig, hogy most te az ordibálásoddal mindent tönkretégy? Mit gondolsz, nem várnak elegen arra, hogy lecsapjanak az állásomra?

– Ez volt az első bombázás, apa – mondta Freya Neubauer nyugodtan. – Eddig csak légiriadók voltak. Anya majd ezt is megszokja.

– Az első? Persze hogy az első! Örülnünk kellene, hogy eddig még nem történt semmi, ahelyett hogy badarságokat kiabálunk.

– Anya ideges. Majd ehhez is hozzászokik.

– Ideges! – Neubauert irritálta a lánya nyugalma. – Ki nem ideges? Azt hiszed, én nem vagyok ideges? Uralkodnunk kell magunkon, különben mi történne?

– Ugyanez! – A felesége nevetett. A szelonon feküdt, a lába szétvetve. Rózsaszín selyempipőt viselt. Úgy gondolta, a rózsaszín és a selyem rendkívül elegáns. – Ideges! Megszokni! Te könnyen beszélsz!

– Én? Hogyhogy?

– Neked nem lesz semmi bajod.

– Micsoda?

– Neked nem lesz semmi bajod. Mi meg itt ülünk a csapdában.

– Hát, ez aztán észvesztő badarság! Az egyik olyan, mint a másik. Hogyhogy nekem nem lehet semmi bajom?

– Te biztonságban vagy, ott fenn, a táborodban.

– Micsoda? – Neubauer a földre dobta a szivarját, és eltaposta. – Ott nincsenek ilyen pincék, mint itt.

Ez hazugság volt.

– Mert nektek nincs rá szükségetek. Ti kívül vagytok a városon.

– Mintha az valamit is számítana! A bomba oda esik, ahova éppen esik.

– A tábort nem fogják bombázni.

– Úgy? Ez nekem új. Honnan tudod? Ledobtak róla egy értesítést az amerikaiak?

Vagy tudatták veled, éppen veled?

Neubauer a lányára nézett. Elismerést várt ezért a viccért, de Freya a sezlön melletti asztalra terített plüsstakaró rojtjait huzigálta. A felesége viszont válaszolt.

– Nem fogják bombázni a saját embereiket!

– Badarság! Nincs ott egyetlen amerikai sem. Angol sem. Csak oroszok, lengyelek, mindenféle balkáni népség és a német hon ellenségei, zsidók, árulók és bűnözők.

– Nem fogják bombázni az oroszokat és a lengyeleket, és a zsidókat sem – jelentette ki Selma tompa daccal.

Neubauer hirtelen megfordult.

– Te aztán sok mindent tudsz – mondta halkán és nagyon dühösen. – De mondok én neked valamit. Azok azt sem tudják, hogy milyen tábor van ott fenn, érted? Csak barakkokat látnak. Azt is hihetik, hogy katonai barakkok. Kaszárnyákat látnak. Azok a mi SS-kaszárnyáink. Látják azokat az épületeket, amelyekben az emberek dolgoznak. Ezek számukra gyárak, s ezért célpontok. Ott fenn százszor veszélyesebb, mint itt lenni. Itt lent nincsenek kaszárnyák, és nincsenek gyárak sem a közelben. Felfogod végre?

– Nem.

Neubauer a feleségére meredt. Selma még sosem viselkedett így. Nem tudta, mi történt az asszonnyal. A félelem önmagában nem okozhatta mindezt. Hirtelen úgy érezte, magára hagyta a családját. Éppen akkor, amikor a legjobban össze kellett volna tartaniuk. Mérgesen nézett ismét a lányára.

– És te? Neked mi a véleményed? Miért nem nyitod ki a szád?

Freya Neubauer felállt. Húszéves volt, vékony. Arca sárgás, homloka előreugró, és nem hasonlított sem Selmára, sem az apjára.

– Azt hiszem, anya már megnyugodott – mondta.

– Micsoda? Hogyhogy?

– Azt hiszem, megnyugodott.

Neubauer hallgatott. Arra várt, hogy a felesége megszólal.

– Hát jó – mondta végül.

– Felmehetünk? – kérdezte Freya.

Neubauer bizalmatlan pillantást vetett a feleségére. Nem bízott még benne. Valahogy meg kell neki magyaráznia, hogy senkivel sem beszélhet. A cselédlánnyal sem. Főleg nem a lánnyal. A lány megelőzte.

– Fent jobb lesz, apa. Ott több a levegő.

Még mindig tanácstalanul állt. Úgy fekszik itt, mint a liszteszák, gondolta. Miért nem mond már végre valami épeszűt?

– Át kell mennem a Városházára. Hatkor. Dietz telefonált, megbeszéljük a tényállást.

– Nem lesz semmi baj, apa. Minden rendben van. Még a vacsorát is el kell készíteni.

– Hát, jó. – Neubauer elszánta magát. Legalább a lánya megőrizte a fejét. Bízhatott benne. Az ő vére. Közelebb lépett a feleségéhez. – Hát, jó. Ezt most elfelejtjük, ugye, Selma? Végül is egyszer előfordulhat. Nincs semmi jelentősége. – Mosolyogva, hideg szemmel nézett le rá. – Ugye? – ismételte meg.

Az asszony nem felelt.

Átkarolta a kövér vállat, és megpaskolta az asszonyt.

– No, menjetek most, és fejezzétek be a vacsorát. Főzzetek valami finomat a nagy ijedségre.

Az asszony közömbösen bólintott.

– Így, most jó.

Neubauer látta, hogy a felesége rohama valóban elmúlt. A lányának igaza volt. Selma már nem fog badarságokat összehordani.

– Főzzetek valami finomat, gyerekek. Selmácska, végtére is a ti kedvetekért tartom itt ezt a szép házat a biztonságos pincével, hogy ne kelljen nektek ott fenn a mocskos gazemberek között élni. És minden héten néhány éjszaka itt alszom lent. Egy kalapba megy minden. Össze kell tartanunk. Úgy, és most csináljatok valami finomat vacsorára. Megbízom bennetek. És hozzatok fel egy üveg francia pezsgőt is, értettétek? Van még elég belőle, ugye?

– Igen – válaszolta a felesége. – Abból van még elég.

– És még valamit – közölte Dietz Gruppenführer élesen –, a füleembe jutott, hogy némely úr vidékre szándékozik küldeni a családját. Igaz ez?

Senki sem válaszolt.

– Ezt nem engedélyezhetem. Nekünk, az SS tisztjeinek példát kell mutatnunk. Ha egy általános kiürítési parancs előtt elküldjük a családunkat a városból, téves gondolatoknak engedhetünk utat. A gáncsokodók és a borúlátó emberek rögtön hasznat húznának belőle, és téves következtetéseket vonnának le. Elvárom tehát, hogy semmi ilyesmi ne történjék a tudtom nélkül.

Ott állt soványan és magasan, elegáns szabású egyenruhában a csoport előtt, és őket nézte. A csoport minden egyes tagja elszánt és ártatlan képet vágott. Szinte mindnyájuk fejében megfordult a gondolat, hogy elküldik a családjukat, de egyikük pillantása sem árulta ezt el. Mindnyájan ugyanarra gondoltak: Dietz könnyen beszél. Nincs családja a városban. Szászországból jött, és csak az a becsvágy hajtotta, hogy úgy nézzen ki, mint egy porosz gárdatiszt. A dolog egyszerű. Ami az embert nem érinti, azt nagyon bátran végre lehet hajtani.

– Ez minden, uraim – mondta Dietz. – Még egyszer emlékeztetem önöket:

legújabb titkos fegyvereink tömeges gyártása már megkezdődött. A V-1-es bombák, bármilyen hatásosak is, gyerekjátékok ezekhez képest. London por és hamu. Angliát állandóan lőjük. Franciaország legfontosabb kikötőit megszállva tartjuk. Az inváziós hadseregnek komoly nehézségei vannak az utánpótlással. Ellentámadásunk a tengerbe fogja söpörni ellenségeinket. Ennek előkészületei már folyamatban vannak. Hatalmas tartalékokat halmoztunk fel. És az új fegyverek – nem mondhatok róluk semmi többet, de legmagasabb szintről értesültem: a győzelem három hónap múlva a miénk. Ki kell tartanunk addig. – Kinyújtotta a karját. – Munkára! Heil Hitler!

– Heil Hitler! – mennydörögte a csoport.

Neubauer elhagyta a Városháza épületét. Oroszországról nem mondott semmit, gondolta. A Rajnáról sem. Az áttört nyugati sánctól meg pláne nem. Kitartani – könnyű neki. Neki nincs semmije. Ő csak fanatikus. Neki nincs üzletháza a pályaudvar közelében, mint nekem. Ő nem részvényese a mellerni újságnak. Még földje vagy telke sincs. Nekem van mindez. És ha mindez a levegőbe repül – ki ad nekem valamit érte?

Hirtelen emberek jelentek meg az utcán. A Városháza előtti téren tömegek várakoztak. Az épület előtti lépcsőn éppen egy mikrofont szereltek fel. Dietz fog beszédet tartani. A homlokzatról Nagy Károly és Oroszlán Henrik rezzenetlen kőarca mosolygott le. Neubauer beszállt a Mercedesbe.

– A Hermann Göring Strasséhoz, Alfred!

Neubauer üzletháza a Hermann Göring és a Friedrichsallee sarkán állt. Hatalmas épület volt. Alul egy divatüzlet, a két felső emeleten pedig irodák helyezkedtek el.

Neubauer megállította a kocsit, és körbejárta a házat. Két kirakatüveg megrepedt, egyébként nem sérült meg semmi. Felnézett az irodákra. A pályaudvar felől gomolygó füst beborította a felső emeleteket, de itt sem égett semmi. Néhány ablaküveg lehet, hogy ott is megrepedt, de ez volt minden.

Álldogált még egy darabig. Kétszázezer márka, gondolta. Legalább ennyit ért, ha nem többet. Ötezret fizetett érte. 1933-ban az épület a zsidó Josef Blank tulajdonában volt. Ő százezret kért érte, és jajveszékelt, hogy így is sokat veszít rajta, nem akarta olcsóbban adni. A koncentrációs táborban töltött tizennégy nap után ötezerért odaadta. Tisztességes voltam, gondolta Neubauer, ingyen is megkaphattam volna. Blank nekem ajándékozta volna, ha az SS eljárásadozott volna vele. Én adtam neki ötezer márkát. Jó pénzt. Természetesen nem azonnal, akkoriban még nem volt annyi pénzem. De kifizettem, miután megkaptam az első bérleti díjakat. Blank is egyetértett. Legális adásvétel. Önkéntes. Közjegyző által hitelesítve.

Az, hogy Josef Blank a táborban szerencsétlenül esett, és elvesztette az egyik szemét, eltörte a karját, és egyéb sérüléseket is szenvedett, szerencsétlen véletlen. A lúdtalpas emberek könnyen elesnek. Neubauer nem adott rá parancsot. Nem is volt

ott. Ő Blankot csak védőőrizetbe vetette, nehogy a túlbuzgó SS-ek bántalmazzák. A többi, az mind a táborvezető Weber asztala.

Megfordult. Miért gondolt most hirtelen ezekre a régi dolgokra? Mi van vele? Ez már mind a múlté, már mind elfelejtette. Élni kellett. Ha nem ő vette volna meg a házat, megvette volna valaki más a pártból. Kevesebb pénzért. Ingyen. Törvényesen cselekedett. A Führer maga mondta, hogy a híveit meg kell jutalmazni. És mi az a kevéske kis vagyon, amit ő, Bruno Neubauer, megszerzett, a Nagyokhoz képest? Göring például, vagy Springer, a Gauleiter, aki szállodaportásból lett milliomos? Neubauer nem lopott semmit. Ő csak olcsón vásárolt. Ő fedezve volt. Neki voltak számlái. Minden hivatalosan hitelesítve.

Lángcsóva csapott fel a pályaudvarról. Robbanások követték. Valószínűleg egy lőszerrakomány. Vörös visszfény világította meg a házat, mintha hirtelen vért izzadna. Örültség, gondolta Neubauer. Tényleg ideges vagyok. A zsidó ügyvédek, akiket onnan fentről hurcoltak ki, már régen elfelejtette mindenki! Ismét beszállt a kocsiba. Túl közel van a pályaudvarhoz – üzleti szempontból remek hely, de bombázások idején igen veszélyes. Valóban van miért idegeskedni.

– A Grosse Strasséra, Alfred!

A Mellener Zeitung épülete sértetlen volt. Neubauer erről már telefonon értesült. Éppen egy különkiadáson dolgoztak. A friss példányokat kitepték az újságkihordók kezéből. Neubauer látta, hogyan tűnnek el a fehér kupacok. Minden példány után egy pfennig az övé volt. Újabb kihordók jöttek újabb kötegekkel. Kerékpárjukon villámgyorsan elhajtottak. A különkiadás külön bevétel. Valamennyi újságkihordónál legalább kétszáz példány volt. Neubauer tizenhét újságkihordót számolt meg. Az annyi mint harmincnégy márka extra bevétel. Legalább van valami jó is a dologban. Kifizethette belőle a megrepedt ablaküvegek egy részét. Badarság – azok biztosítva vannak. Azaz csak akkor, ha fizet a biztosító. Ha tud fizetni, ennyi kár láttán. Fizetni fog! Legalábbis neki. A harmincnégy márka tiszta bevétel.

Vett egy különkiadást. Már szerepelt benne Dietztől egy rövid felhívás. Gyors munka. Továbbá a jelentés, miszerint két repülőgépet a város felett és a többiek felét Minden, Osnabrück és Hannover felett lelőtték. Egy cikk Goebelstől arról, hogy micsoda embertelen barbarizmus békés városokat lebombázni. A Führer néhány magvas kijelentése. Híradás arról, hogy a Hitlerjugend keresi az ejtőernyővel leugrott pilótákat. Neubauer eldobta a lapot, és belépett a sarkon a szivarboltba.

– Három Deutsche Wacht – mondta.

Az eladó odanyújtotta a szivardobozt. Neubauer egykedvűen válogatott. A szivarok rosszak. Színtiszta bükkfalevél. Otthon jobbat tartott, párizsi és holland importszivarokat. A Deutsche Wachtot csak azért kérte, mert övé volt az üzlet. A hatalomra jutás előtt az üzlet a Lesser és Sacht, egy zsidó kizsákmányoló cég tulajdonában volt. Freiberg Sturmführer annak idején lecsapott rá. Az ő

tulajdonában állt 1936-ig. Aranybányának bizonyult. Neubauer leharapta a Deutsche Wacht végét. Tehetett ő arról, hogy Freiberg részegen áruló megjegyzéseket tett a Führerre? Őszinte, tisztességes párttagként kötelessége volt ezt jelenteni. Freiberg ezt követően hamarosan eltűnt, és Neubauer megvette az özvegyétől az üzletet. Baráti szívességet tett. Sürgősen azt tanácsolta az asszonynak, hogy adja el a boltot. Neki olyan információi vannak, hogy Freiberg vagyonát el fogják kobozni. Pénzt könnyebb elrejteni, mint egy üzletet. Az asszony hálás volt. Eladta a boltot. Értékének egynegyedéért persze. Neubauer kijelentette, neki nincs több folyósítható pénze, és az ügyet gyorsan kell lebonyolítani. Az asszony ezt belátta. A vagyonelkobzásra sohasem került sor. Neubauer ezt is megmagyarázta. Felhasználta a befolyását az asszony érdekében. Így megtarthatta a pénzt. Ő, Neubauer, tisztességesen cselekedett. A kötelesség az kötelesség – és az üzletet valóban lefoglalhatták volna. Azonkívül az özvegy nem lett volna képes a vezetésére. Kiszorították volna kevesebb pénzért.

Neubauer kivette a szivart a szájából. Nem szelelt. Ócska vacak. De az emberek megveszik. Meg voltak örülve mindenért, ami füstöl. Kár, hogy ezt is racionálták. Tízszeres mennyiséget is el lehetne adni. Még egyszer megnézte az üzletet. Szerencséje volt. Nem történt semmi. Kiköpött. Hirtelen rossz lett a szájíze. Bizonyára a szivartól. Vagy mi mástól? Hiszen nem történt semmi. Idegesség? Miért is gondol most egyre ezekre a régi történetekre? Régen elévült mind! Eldobta a szivart, amikor ismét beszállt a kocsiba, és a másik kettőt a sofőrnek adta.

– Tessék, Alfred, valami jó ma estére. És most – a kerthez.

A kert volt Neubauer büszkesége. Egy nagy telek a város szélén. Legnagyobbbrészt zöldség és gyümölcs termett benne, de volt egy virágoskert is, és egy istálló. Néhány táborbeli orosz fogoly tartotta rendben. Nem fizetett nekik semmit, tulajdonképpen még ők fizethettek volna Neubauernek. Ahelyett, hogy tizenkét-tizenöt órát dolgoztak volna a rézműben, itt friss levegőt szívhattak, és könnyű munkát végezhetek.

Alkonyodott. Az ég ezen az oldalon tiszta volt, és a hold az almafák koronája közt világított. Erősen érződött a feltört föld szaga. A barázdákban csírázott az első zöldség, és a gyümölcsfákon duzzadtak a ragacsos rügyek. A kis japáncseresznyefa, amelyik az üvegházban telett, már telis-tele volt kibomló, szégyenlős, fehér és rózsaszínű virágokkal.

Az oroszok a telek szemközti oldalán dolgoztak. Neubauer látta sötét, görnyedt hátukat és az őr körvonalait, a fegyverét és az égre meredő szuronyt. Az őr csak az előírások miatt volt itt, az oroszok nem szaladtak el. Hova is szaladhattak volna? Egyenruhában és a nyelv ismerete nélkül? Volt náluk egy nagy papírzsák, tele

hamuval a krematóriumból. Ezt szórták a barázdákba. A spárga- és az eperágyásokban dolgoztak. Ezeket Neubauer különösen szerette. Egyikből sem győzött eleget enni. A papírzsákban hatvan ember, köztük tizenkét gyermek hamva volt.

A korai szilvakék sötétségben halványan derengtek az első kankalinok és nárciszok. A déli fal mellé ültették őket, és üveggel védték a hidegtől. Neubauer lehajolt. A nárciszoknak nem volt illatuk. De ibolyaillat áradt, láthatatlan ibolyáké a szürkületben.

Mély lélegzetet vett. Ez az ő kertje. Valóban kifizette, ő maga. Régimódian és tisztességesen. A teljes összeget. Nem vette el senkitől. Ez volt az ő helye. Ez volt az a hely, ahol emberré vált a hazáért folytatott kemény szolgálat és a családról való gondoskodás után. Elégedetten nézett körül. Láta a lonccal és rózsaindákkal benőtt száletlit, a puszpángsövényt, a tufából készült mesterséges barlangot, látta az orgonabokrokat, érezte a csípős levegőt, amely már tavaszt ígért, gyengéd kézzel megtapintotta az őszibarackfasor szalmával burkolt törzseit és a fal mellett a körtefákét, aztán kinyitotta az istállóhoz vezető ajtót.

Nem a tyúkokhoz ment, amelyek úgy ültek a létrájukon, mint a vénasszonyok, nem is a szalmán alvó két süldő malachoz – a nyulakhoz ment.

Fehér és szürke, hosszú, selymes szőrű angóryanulak voltak. Aludtak, amikor felkapcsolta a lámpát, aztán lassacskán mozogni kezdtek. Bedugta az egyik ujját a hálón, és vakargatta a bundájukat. Puhábbak voltak mindennél. Káposztaleveleket és sárgarépa-darabkákat vett ki egy kosárból, és bedugta a ketrecekbe. A nyulak közelebb jöttek, és rózsaszín pofácskával, lassan, óvatosan enni kezdtek.

– Muki – csalogatta az egyiket Muki, gyere ide...

Az istálló melege álmosító volt. Olyan, mint egy távoli álom. Az állatok szaga közel hozta a tovatűnt, elfelejtett ártatlanságot. Külön kis világ volt ez, szinte csak vegetatív lét, távol bombáktól, intrikáktól és a létért való küzdelemtől. Káposztalevelek és sárgarépa, nyírás és ellés. Neubauer eladta a gyapjút, de sosem vágatott le egyetlen állatot sem.

– Muki – csalogatta ismét.

Egy nagy, fehér kan nyúl óvatosan kivette a levelet a kezéből. A piros szemek világítottak, mint a rubin. Neubauer a nyúl nyakát vakargatta. A csizmája nyikorgott, amikor lehajolt. Mit mondott Selma? Biztonság? A táborban biztonságban vagytok? Ki volt egyáltalán biztonságban? Mikor volt ő valaha is valóban biztonságban?

Még több káposztalevelet dugott be a hálón. Tizenkét év, gondolta. A hatalomra jutás előtt postai titkár voltam, alig kétszáz márka havi fizetéssel. Se megélni, se meghalni nem lehetett ennyiből. Most van valamim. Nem akarom ezt megint elveszíteni.

A kan nyúl piros szemébe nézett. Ma minden jól ment. Ezután is minden jól fog

menni. A bombázás véletlen is lehetett. Az ilyesmi előfordul újonnan bevetett alakulatokkal. A város jelentéktelen, különben már régebben megkísérelték volna elpusztítani. Neubauer érezte, hogy megnyugszik.

– Muki – mondta, és ezt gondolta: biztonságban? Persze hogy biztonságban! Ki akar az utolsó pillanatban fűbe harapni?

IV

– Átkozott disznó banda! Még egyszer megszámolni!

A Nagy Táborban a munkaosztagok tízes sorokban, blokkok szerint sorakoztak az Appellplatzon. Már sötétedett, és a határozatlan fényben a rabok úgy hatottak csíkos ruhájukban, mint egy hatalmas csorda halálosan fáradt zebra.

A sorakozó már több mint egy órája tartott, de még mindig nem sikerült. Ennek a bombázás volt az oka. Az osztagok, amelyek a rézműben dolgoztak, veszteségeket szenvedtek. Egy bomba a részlegükre esett, számos ember meghalt és megsérült. Ráadásul a felügyelő SS-alakulatok az első ijedség után a fedezéket kereső rabok közé lőttek. Azt hitték, meg akarnak szökni. Így még vagy fél tucattal többen haltak meg.

A bombázás után a foglyok kiemelték a halottakat – vagy ami belőlük maradt – a törmelék és a romok alól. Ez fontos volt a sorakozónál. Bármilyen kevésre becsülték is a foglyok életét, és bármilyen közömbösen viselkedett is velük az SS: halott vagy eleven, a létszámnak a sorakozónál meg kellett lennie. A bürokrácia a hulláktól sem futamodott meg.

Az osztagok mindent magukkal vittek, amit csak találtak: volt, aki egy kart, mások lábakat és leszakított fejeket. Azt a néhány hordágyat, amit össze tudtak ütni, a sebesülteknek tartották fenn, akiknek tagjai hiányoztak, vagy fel volt tépve a hasuk. A többi sebesültet a bajtársak támogatták vagy cipelték magukkal. Kötéseket alig tudtak készíteni, alig volt kéznél valami, ami ilyen célra használható lett volna. Az erősen vérző tagokat dróttal és zsineggel kötötték el. Akik hassérülést szenvedtek, saját maguk tartották a beleiket.

A menet kínlódva mászott fel a hegyre. Útközben még ketten meghaltak, őket is magukkal vonszolták. Ennek aztán egy közjáték lett a következménye, amely alaposan lejáratta Steinbrenner Scharführert. A tábor bejáratánál, mint mindig, most is ott állt a zenekar, és a Fridericus Rexet játszotta. Díszlépésre kaptak parancsot, és az osztagok jobbra szegezett tekintettel, magasra lendülő lábbal léptek el Weber táborvezető SS-tiszt és stábja előtt. A súlyosan sérültek is jobbra fordították a fejüket a hordágyon, és megpróbálták egy kicsit feszesebb tartásban haldokolni. Csak a halottak nem köszöntek. Steinbrenner látta, hogy az egyik férfi, akit két másik cipelt, lógatja a fejét. Nem vette észre, hogy a férfi lába is lóg, beugrott a sorok közé, és a férfi homlokának szegezte a revolvert. Steinbrenner fiatal volt és buzgó, és sietségében csak eszméletlennek nézte. A halott feje az ütéstől hátralendült, és leesett az állkapcsa. Úgy tűnt, mintha a véres száj egy utolsó groteszk mozdulattal a revolver után kapott volna. A többi SS-tiszt harsányan nevetett, Steinbrenner

dühögött. Érezte, hogy elvesztette annak a renoménak egy részét, amit Joel Buchsbaum sósavas kezelésével szerzett magának. A legközelebbi alkalommal vissza kell szereznie.

A menetelés a rézműtől sokáig tartott, és a sorakozó később kezdődött, mint máskor. A halottakat és a sebesülteket, mint mindig, gondosan, katonás sorokban azon blokkok alakulatai mellé fektették, ahová tartoztak. A súlyos sérülteket sem vitték előbb kórházba, és nem kötözték be – a sorakozó és a létszámellenőrzés fontosabb volt.

– Gyerünk! Még egyszer! Ha most sem sikerül, majd mi segítünk!

Weber, a táborvezető SS-tiszt lovaglólülésben ült egy faszéken, amit kitettek az Appellplatzra. Harmincöt éves volt, közepesen magas és nagyon erős. Az arca széles volt és napbarnított. A szája jobb sarkától az állán végig lefelé mély heg húzódott – egy 1929-es, a birodalom ellenségeivel vívott csetepaté emléke. Weber a szék támlájára támasztotta a karját, és unottan nézte a rabokat, akik között SS-ek, blokkparancsnokok és kápók szaladgáltak ide-oda, ütlegelték őket és kiabáltak.

A blokkparancsnokok izzadtak, és újból megszámlálták a rabokat. Monotonon tört fel az: egy – kettő – három...

A zavart az okozta, hogy volt, akit a rézműben teljesen széttépett a bomba. A foglyok, amennyire lehetett, minden fejet, kart és testet megkerestek, de nem találtak meg valamennyit. Bárhogy számoltak is: két fő hiányzott.

Az alkonyatban az osztagok már összevesztek az egyes tagokon, főleg persze a fejeken. Valamennyi blokk a lehetőségekhez képest teljes akart lenni, hogy elkerülje a hiányos megjelenésért járó súlyos büntetést. Verekedtek, ütöttek és civakodtak a véres darabokért, mígnem felharsant a „Vigyázz!” parancsszó. A blokkparancsnokok a nagy sietségben nem tudtak intézkedni, így aztán hiányzott két test. Valószínűleg apró darabkákra tépte őket a bomba, és átrepültek a falon, vagy a környező tetőkön kötöttek ki.

A raportvezető Weber hez lépett.

– Most már csak másfél hiányzik. Az oroszoknál valakihez három láb került, és a lengyeleknél volt egy felesleges kar.

Weber ásított.

– Állapíttassa meg név szerinti sorakozóval, ki hiányzik!

A foglyok sorai alig észrevehetően hullámozgáltak. A név szerinti létszámellenőrzés azt jelentette, hogy még legalább egy-két óra hosszát állni kellett – az oroszoknál és a lengyeleknél, akik nem értettek németül, állandóan összekeverték a neveket.

A felszólítás megkezdődött. Hangok röppentek fel, majd káromkodások és ütések

hallatszottak. Az SS-ek ingerültek voltak és verekedtek, mert elvesztették a szabadidejüket. A kápók és a blokkparancsnokok azért verekedtek, mert féltek. Itt-ott összeesett valaki, és a sebesültek alatt lassan fekete vértócsák keletkeztek. Szürkésfehér arcuk élesebb és hegyesebb lett az alkonyatban. Megadóan néztek fel bajtársaikra, akik nadrágjukhoz szorított kézzel álltak, és nem segíthettek nekik, akik elvéreztek. Némelyikük számára ez a mocskos zebraláberdő volt az utolsó, amit a világból láttak.

A hold felkelt a krematórium mögött. A levegő párás volt, s a holdat széles udvar vette körül. Egy ideig pontosan a kémény mögül világított, úgy tűnt, mintha szellemeket égetnének a kemencékben, és hideg tűz csapna ki. Aztán lassan előbújít, és a tompa kéménynek egy aknavető képét kölcsönözte, amely éppen meredeken lő ki egy vörös golyót az égbe.

A tizenhármas blokk első tízes sorában állt Goldstein. Ő volt az utolsó a balszárnyon, és mellette feküdtek a blokkhoz tartozó sebesültek és halottak. A sebesültek egyike Scheller volt, Goldstein barátja. Közvetlenül mellette feküdt. Goldstein a szeme sarkából látta, hogy a fekete folt Scheller széttépett lába alatt hirtelen sokkal gyorsabban nő, mint addig. A nyomorúságos kötés meglazult, és Scheller csaknem elvérzett. Goldstein meglökte a mellette álló Münzert, majd oldalvást eldőlt, mintha elájult volna. Úgy intézte, hogy félig Schellerre essen.

Veszélyes volt, amit tett. A dühös SS blokkvezető úgy körözött a sorok körül, mint egy vérszomjas kutya. Súlyos csizmájának jól irányzott rúgása végezhetett volna Goldsteinnel. A közelben valamennyi rab mozdulatlanul állt, de mindenki figyelte, hogy mi történik.

A blokkvezető a blokkparancsnokkal éppen a csoport végénél állt. A blokkparancsnok jelentett valamit. Szintén észrevette Goldstein manőverét, és megkísérelte a Scharführert néhány másodpercig távol tartani.

Goldstein maga alatt tapogatózott a kötél után, amivel Scheller lába el volt szorítva. Közvetlenül a szeme előtt folyt a vér, érezte a nyers hús szagát.

– Hagyd csak – suttogta Scheller.

Goldstein megtalálta a lecsúszott csomót, és kibontotta.

A vér erősebben lövellt.

– Úgyis leinjekcióznak – suttogta Scheller. – Ezzel a lábbal...

A lábat csak néhány ín és bőrfoszlány tartotta. Goldstein esése következtében a láb elcsúszott, és most különös, kifacsart pózban feküdt mellette. Goldstein keze véres lett. Meghúzta a csomót, de a kötél megint lecsúszott. Scheller összerándult.

– Hagyd csak.

Goldsteinnak megint ki kellett bogoznia a kötelet. Ujjával érezte a

csontszilánkokat. Emelkedett a gyomra. Nyelt egyet, kutatott a csúszós húsban, megtalálta a kötelet, feljebb húzta és megdermedt. Münzer megrúgta a lábát. Figyelmeztetés volt, az SS blokkvezető fújtatott feléjük.

– Már megint egy ilyen disznó! Hát ezzel meg mi van?

– Eldőlt, Scharführer úr.

A blokkparancsnok mellette állt.

– Állj fel, te lusta dög! – rivallt Goldsteinra, és a bordái közé rúgott. A rúgás sokkal keményebbnek látszott, mint amilyen valójában volt. A blokkparancsnok az utolsó pillanatban visszafogta. Még egyet rúgott. Így elkerülte, hogy a Scharführer rúgjon. Goldstein nem mozdult. Arcát Scheller vére áztatta.

– Tovább, tovább! Hagyjátok feküdni!

A blokkvezető továbbment.

– Az istenit, mikor leszünk már készen?

A blokkparancsnok követte. Goldstein várt egy kicsit, aztán megragadta a kötelet, Scheller lába köré tekerte, rántott rajta egyet, megcsomózta és belecsavarta a fadarabot, ami az előbb kilazult. A vér már nem lövellt. Már csak szivárgott. Goldstein óvatosan elvette a kezét.

A kötés szorosan a helyén maradt.

A létszámmellenőrzés véget ért. Megállapítást nyert, hogy egy orosz háromnegyed része és Sibolski rab felső fele hiányzott az 5-ös barakkból. Ez nem felelt meg egészen a valóságnak. Sibolski két karja megvolt, de a 17-es barakk tulajdonában, akik ezzel a nyomtalanul eltűnt Josef Binswanger maradványait igazolták. Ennek fejében ketten az 5-ös barakkból ellopták az orosz alsó felét, és Sibolskinak adták ki, mivel a lábakat nehezebb volt azonosítani. Szerencsére rendelkezésre állt még néhány létszám feletti testrész, amelyeket a hiányzó negyedekhez hozzá lehetett számítani. Ily módon kiderült, hogy a bombázás okozta zűrzavarban egyetlen fogoly sem szökött meg. Ennek ellenére lehetséges lett volna, hogy reggelig mindenki az Appellplatzon álljon, hogy utána folytassák a rézműben a maradványok utáni kutatást. Mindössze néhány héttel ezelőtt állt az egész tábor két napig, míg megtaláltak valakit, aki a disznóólban öngyilkosságot követett el.

Weber nyugodtan ült a széken, az állát még mindig a kezére támasztotta. Egész idő alatt alig mozdult. A jelentés után lassan felemelkedett és kinyújtózott.

– Az emberek eleget álltak. Mozgásra van szükségük. Tessék földtant gyakorolni!

Parancsszavak visszhangzottak a téren: „Kezeket a fej mögött összekulcsolni! Térhajlítás! Békaugrás! Előreugrálni!”

A hosszú sorok engedelmeskedtek. Lassan, hajlított térddel ugráltak előre. A hold időközben magasabbra kúszott, és világosabb lett. Már megvilágította az

Appellplatz egy részét is. A másik rész az épületek árnyékában maradt. A krematórium, a kapu, sőt az akasztófa körvonalai is élesen kirajzolódtak a földön.

– Visszaugrálni!

A sorok visszaugráltak a fényből a sötétbe. Emberek dőltek el. SS-legények, kápók és blokkparancsnokok ütlegeléseik serkentették őket újra talpra. A kiabálás alig hallatszott a lábak csoszogásától.

– Előre! Vissza! Előre! Vissza! Állj!

Ekkor kezdődött a tulajdonképpeni földtan, amely abból állt, hogy a foglyoknak le kellett feküdni a földre, kúszni, felugrani, megint lefeküdni és továbbkúszni. Ily módon fájdalmasan pontosan megismerték a táncparkett talaját. A tér rövid idő alatt óriási csíkos kukacok összevissza nyüzsgésével volt tele, s úgy látszott, nincs is ott jelen semmi emberi. Amennyire tudták, védték a sebesülteket, de a nagy sietségben és félelemben nem mindig sikerült.

Negyedóra múlva Weber megálljt vezényelt. A negyedóra azonban alapos pusztítást végzett a kimerült foglyok között. A téren szerteszét heverték a végleg elcsigázottak, akik már nem voltak képesek továbbmászni.

– Blokkok szerint sorakozó!

Az emberek visszavonszolták magukat. Összeszedték a magatehetetleneket, és szorosan tartották maguk között azokat, akik még állni tudtak. A többieket a sebesültek mellé fektették.

A tábor csendben állt. Weber előrelépett.

– Amit az előbb csináltatok, az a ti érdeketekben történt. Megtanultátok, hogy légitámadás esetén hogyan kell fedezni magatokat.

Néhány SS-legény vihogott. Weber vetett rájuk egy pillantást, és folytatta:

– A saját bőrötökön tapasztalhattátok, milyen embertelen ellenséggel van dolgunk. Németországot, amely mindig csak békét akart, brutálisan megtámadták. Az ellenség, amely a frontokon mindenütt vereséget szenvedett, kétségbeesésében az utolsó lehetőséghez folyamodik: minden emberi jognak ellentmondóan és gyáván békés német városokat bombáz. Templomokat és kórházakat tesz a földdel egyenlővé. Védtelen asszonyokat és gyermekeket gyilkol le. Alsóbbrendű lényektől és bestiáktól nem lehet mást várni. Nem maradunk adósok a válasszal. A tábor parancsnoksága holnaptól fokozott munkateljesítményt rendel el. Az osztagok egy órával előbb indulnak, hogy rendet rakjanak. További utasításig vasárnap nincs többé szabadidő. Zsidók két napig nem kapnak kenyeret. Köszönjétek meg a szíves gyújtogatóknak.

Weber elhallgatott. A tábor nem moccan. A hegy aljáról egy gyorsan közeledő, erős kocsi zúgása hallatszott. Neubauer Mercedesese volt.

– Énekelni! – vezényelte Weber. – Deutschland, Deutschland über alles!

A blokkok nem kezdtek rögtön az énekbe. Meglepődtek. Az utóbbi hónapokban

ritkán adtak parancsot énekekre – és ha igen, mindig csak népdalokra. Általában akkor vezényelték, amikor végrehajtották a botozásokat. Amíg a megkínzottak üvöltöttek, a többi rabnak költői strófákat kellett énekelnie. A régi, a náci idők előtti nemzeti himnuszra azonban évek óta nem adtak parancsot.

– Rajta, ti disznók!

A tizenhármas blokkban Münzer rázendített. A többiek folytatták. Akinek nem jutott már eszébe a szöveg, tátogott. A lényeg az volt, hogy valamennyi száj mozogjon.

– Miért? – súsította Münzer egy idő után a szomszédjának, Wernernek, anélkül hogy megmozdította volna a fejét.

– Mi?

Az ének vékony sivítássá vált. Nem kezdték el elég mélyen, és az utolsó sorok magas, üdvözítő akkordjai, melyet a rabok már nem tudtak kiénekelni, félbeszakadt. Levegőt is alig kaptak.

– Micsoda ocsmány ugatás ez? – ordította a második táborvezető. – Még egyszer előlről! Ha most sem sikerül, egész éjjel itt maradtok!

A foglyok mélyebben kezdték a dalt. Most már jobban sikerült.

– Micsoda? – kérdezte újra Werner.

– Miért éppen a *Deutschland, Deutschland über alles...*?

Werner összehúzta a szemét.

– Talán... már a saját náci dalaikban sem bíznak annyira... a mai nap után – énekelte.

A foglyok mereven előrenéztek. Werner furcsa feszültséget érzett magában. Az volt az érzése, nemcsak ő érzi ezt – mintha Münzer is érezné, mintha Goldstein is érezné a földön, mintha még sokan mások is éreznék, és mintha még az SS is érezné. A dal egyszerre nem úgy hangzott, mint ahogy rabok általában énekelni szoktak. Hangosabb lett, és már-már kihívóan ironikus. A szövegnek ehhez már nem volt semmi köze. Remélhetőleg Weber nem veszi észre, gondolta, amikor a táborvezetőre pillantott, különben még több halott lesz, mint ahány már úgyis van.

Goldstein arca a földön közvetlenül Scheller arca előtt volt. Scheller ajka mozgott. Goldstein nem értette, mit mond, de látta a félig nyitott szemet, és sejtette.

– Ugyan már! – mondta. – Ott van a kórházi kápó.

Ő majd elintézi. Megúszod.

Scheller válaszolt valamit.

– Fogd be a szád! – kiabált vissza Goldstein a zajban. – Megúszod és kész!

Maga előtt látta a szürke, porózus bőrt.

– Nem fognak leinjekciózni! – bögte szövegként az utolsó taktusokba. – Ott van a kórházi kápó! Ő majd megvesztegeti az orvost!

– Figyelem!

Az ének abbamaradt. A tábor parancsnoka lépett a térre. Weber jelentett:

– Tartottam a barátainknak egy rövid prédikációt, és megajándékoztam őket egy kis túlórával.

Neubauert ez nem érdekelte. Beleszaglászott a levegőbe, és felnézett az éjszakai égre.

– Gondolja, hogy ez a banda éjjel visszajön?

Weber vigyorgott.

– A legfrissebb rádiójelentések szerint kilencven százalékukat lelőttük.

Neubauer ezt sem találta viccesnek. Ennek nincs mit elvesztenie, gondolta. Egy kis Dietz, egy zsoldos, semmi több.

– Hagyja az embereket lelépni, ha végeztek – mondta hirtelen mogorván.

– Leléptetni!

A blokkok a barakkokhoz masíroztak. Magukkal vitték a sebesülteiket és a halottaikat is. A halottakat jelteni kellett, és a listákra felvezetni, mielőtt a krematóriumba szállították volna őket. Scheller arca hegyes volt, mint egy törpée, amikor Werner, Münzer és Goldstein felemelték. Úgy nézett ki, mint aki nem éli túl az éjszakát. Goldstein a földtanoktatás során kapott egy rúgást az orrába. Amikor menetelni kezdett, eleredt az orra vére, a halvány fényben sötéten fénylett az állán.

Ráfordultak arra az útra, amely az ő barakkjukhoz vezetett. A város felől fújó szél megerősödött, és mellbe vágta őket, amikor befordultak a sarkon. A füstöt is idefújta az égő város felől.

A rabok arca megváltozott.

– Érzitek? – kérdezte Werner.

– Igen. – Münzer felemelte a fejét.

Goldstein az ajkán érezte a vér édeskés ízét. Kiköpött, és nyitott szájjal akarta ízlelni a füstöt.

– Olyan szag van, mintha már itt is égne.

– Igen.

Most még látták is a füstöt. Felszállt a völgy felől az utakon, és hamarosan mint könnyű, fehér köd, megült mindenütt a barakkok között. Werner számára egy pillanatra különösnek és felfoghatatlannak tűnt, hogy nem tartja vissza a szögesdrót – mintha a tábor hirtelen nem is volna olyan zárt és megközelíthetetlen, mint eddig.

Végigmentek az úton. A füstben vonultak. Lépéseik erősebbé váltak, vállukat kihúzták. Schellert nagyon óvatosan vitték. Goldstein lehajolt hozzá.

– Szagold te is! No, szagold már te is! – mondta halkán, kétségbeesve és rimánkodva az éles, hegyes arcnak.

De Scheller már régen elvesztette az eszméletét.

V

A barakkban sötét volt és bűdös. Már régen nem volt este villany.

– 509-es – suttogta Berger –, Lohmann akar veled beszélni.

– Itt az idő?

– Még nem.

Az 509-es a keskeny folyosókon odatapogatódzott ahhoz a deszkaállványhoz, amely mellett kirajzolódott az ablak tompa négyszöge.

– Lohmann?

Valami suhogott.

– Berger is itt van? – kérdezte Lohmann.

– Nincs.

– Hívd ide.

– Minek?

– Hívd ide!

Az 509-es visszatapogatódzott. Káromkodások követték. Emberekre lépett, akik a folyosókon feküdtek. Valaki beleharapott a lábszárába. Addig ütötte az ismeretlen fejet, míg a fogak elengedték.

Néhány perc múlva visszatért Bergerrel együtt.

– Itt vagyunk. Nos, mit szeretnél?

– Tessék! – nyújtotta ki Lohmann a karját.

– Mit? – kérdezte az 509-es.

– Tartsd a kezed az enyém alá. Kinyújtva. Óvatosan.

Az 509-es érezte Lohmann vézna öklét. Olyan száraz volt, mint egy gyík bőre. Lassan kinyílt az ököl. Valami az 509-es markába esett, valami kicsi és nehéz.

– Megvan?

– Igen. Mi ez? Csak nem...

– De – suttogta Lohmann. – A fogam.

– Micsoda? – furakodott közelebb Berger. – Ki csinálta?

Lohmann kuncogott. Hangtalan, kísérteties kuncogás volt.

– Én.

– Te? Hogyan?

Érezték a haldokló elégedettségét. Gyerekesen büszke volt és végtelenül nyugodt.

– Szöggel. Két óra. Kis vasszög. Találtam, és kifúrtam vele a fogam.

– Hol van az a szög?

Lohmann maga mellé nyúlt, és átadta Bergernek. Berger az ablak felé tartotta és megtapogatta.

– Piszok és rozsdá. Vértzett?

Lohmann megint kuncogott.

– Berger – mondta – én megengedhetem magamnak a vérmérgezést.

– Várj csak. – Berger a zsebében kutatott.

– Van valakinek egy gyufája?

A gyufa értékes holmi volt.

– Nekem nincs – mondta az 509-es.

– Tessék – szólt valaki a középső ágyról.

Berger kezében fellobbant a gyufa, ő is és az 509-es is lehunyta a szemét, hogy ne vakítsa el őket a fény. Nyertek néhány másodpercet, utána máris láttak.

– Nyisd ki a szád – mondta Berger.

Lohmann rámeredt.

– Ne légy nevetséges. Adjátok el az aranyat.

– Nyisd ki a szád!

Lohmann arcán átsuhant valami, amit mosolynak is lehetett hinni.

– Hagyj békén. Örülök, hogy láttalak titeket még egyszer fénynél is.

– Bejódózom. Hozom az üveget.

Berger odaadta az 509-esnek a gyufát, és áttapogatódzott a saját ágyához.

– Oltsd már el! – rikácsolt valaki.

– Ne pofázz! – válaszolt az a férfi, aki a gyufát adta.

– Oltsd már el! – rikácsolt a másik hangja újra. – Azt akarjátok, hogy halomra lőjenek minket az örök?

Az 509-es úgy állt, hogy hajlott teste a fal és a gyufa között legyen. A férfi a középső ágyról egy takaróval elfedte az ablakot, és az 509-es oldalt a zakójával takarta el a kis lángocskát. Lohmann szeme nagyon tiszta volt. Túlságosan tiszta. Az 509-es lenézett a darabka gyufára, ami még nem égett el, aztán ismét Lohmannra, és arra gondolt, hogy hét éve ismeri Lohmann-t, de tudta, hogy ez az utolsó alkalom, hogy élve látja. Túl sok ilyen arcot látott ahhoz, hogy tisztában legyen vele.

Ujján érezte a láng forróságát, de addig tartotta, ameddig csak bírta. Hallotta, hogy Berger visszajött. Aztán hirtelen sötétség borult rá, mintha megvakult volna.

– Van még egy gyufád? – kérdezte a férfit a középső ágyról.

– Tessék – nyújtotta át neki a férfi. – Az utolsó.

Az utolsó, gondolta az 509-es. Tizenöt másodpercnyi fény. Tizenöt másodperc azért a negyvenöt évért, amit még Lohmann-nak hívnak. Az utolsó másodpercek.

Kis lobogó kör.

– Oltsd el, az istenit! Verjétek ki a kezéből!

– Idióta! Senki sem láthatja!

Az 509-es alacsonyabban tartotta a gyufát. Berger állt mellette a jódos üveggel a kezében.

– Nyisd ki a...

Félbeszakította a mondatot. Most ő is jól látta Lohmannt. Nem volt értelme elmenni a jódért. Egyébként is csak azért tette, hogy csináljon valamit. Az üveget lassan becsúszta a zsebébe. Lohmann nyugodtan nézte, a szempillája sem rezdült. Az 509-es elfordította a tekintetét. Kinyitotta a markát, és látta a fénylő kis aranyrögöt. Azután ismét Lohmannra nézett. A láng égette az ujját. Egy árny nyúlt ki oldalról, és ráütött a karjára. A fény kialudt.

– Jó éjszakát, Lohmann – mondta az 509-es.

– Később majd visszajövök – mondta Berger.

– Hagyjátok csak – suttogta Lohmann. – Most... ez... könnyű...

– Talán találunk még néhány gyufát.

Lohmann már nem válaszolt.

Az 509-es kezét nyomta és húzta az aranykorona.

– Gyere ki – súgta Bergernek. – Beszéljük meg ezt inkább kint. Ott egyedül leszünk.

Eltapogatódtak az ajtóig, és kimentek a barakk szélvédett oldalához. A várost elsötétítették, a tűz nagy részét eloltották. Már csak a Katalin-templom tornya égett mint valami óriási fáklya. Nagyon régi volt ez a torony tele száraz gerendákkal. A tűzoltók fecskendői semmit sem értek, meg kellett várni, amíg teljesen leég.

Leguggoltak.

– Mit csináljunk? – kérdezte az 509-es.

Berger gyulladt szemét dörzsölte.

– Ha a koronát feljegyezték az irodában, elvesztünk! Nyomozni fognak, és néhányat közülünk felakasztanak! Engem elsőként.

– Azt mondja, nincs feljegyezve. Amikor érkezett, még nem írogatták össze. Hét éve itt van a táborban! Akkor még kiverték az aranyfogakat, és nem jegyezték fel. Azt csak később kezdték.

– Biztos vagy benne?

Az 509-es megvonta a vállát.

Egy ideig hallgattak.

– Még mindig megmondhatjuk az igazat, és beszolgáltatathatjuk a koronát. Vagy bedughatjuk a szájába, amikor már meghalt – mondta végül az 509-es. Keze szorosan rásimult a kis rögre. – Ezt akarod?

Berger megrázta a fejét. Az arany néhány nap életet jelentett. Mindketten tudták, hogy most, amikor már birtokukban van, nem fogják beszolgáltatni.

– Nem képzelhető el, hogy már évekkal ezelőtt kitörte a fogát és saját maga adta el? – kérdezte az 509-es.

Berger ránézett.

– Gondolod, hogy az SS elhiszi?

– Nem. Főleg nem, ha észreveszik a friss sebet szájában.

– Az a legkevesebb. Ha még kitart egy kicsit, begyógyul a seb. Azonkívül egy hátsó zápfog, amit nehezebb ellenőrizni, ha már beállt a hullamerevség. Ha ma este meghal, holnap délelőttre már merev. Ha holnap reggel hal meg, itt kell tartanunk, amíg megmerevedik. Ez megoldható. Handkét meg tudjuk téveszteni a reggeli sorakozónál.

Az 509-es Bergerre nézett.

– Meg kell kockáztatnunk. Szükségünk van a pénzre Különösen most.

– Igen. Egyébként sem csinálhatunk már semmit. Ki csempéssze ki a fogat?

– Lebenthal. Ő az egyetlen, aki ezt meg tudja csinálni. Mögöttük kinyílt a barakk ajtaja. Néhány ember karjánál és lábánál fogva vonszolt ki egy alakot az út melletti kupachoz. Ott feküdtek a halottak, akik az esti sorakozó óta haltak meg.

– Ez már Lohmann?

– Nem. Ezek nem közülünk valók. Ezek mind muzulmánok.

Az emberek, akik eleresztették a halottat, most visszatámolyogtak a barakkhoz.

– Észrevette valaki, hogy nálunk van a fog? – kérdezte Berger.

– Nem hiszem. Ott szinte csak muzulmánok fekszenek. Legfeljebb az, aki a gyufákat adta.

– Mondott valamit?

– Nem. Eddig még nem. De még mindig követelheti a részét.

– Az a legkevesebb. Az a kérdés, hogy nem tartja-e jobb üzletnek, ha elárul minket.

Az 509-es gondolkodott. Tudta, hogy vannak emberek, akik egy darab kenyérért mindenre képesek.

– Nem úgy nézett ki – mondta végül. – Miért adta volna különben oda a gyufákat?

– Annak nincs semmi köze ehhez. Óvatosnak kell lennünk. Különben mindkettőnknek végünk. És Lebenthalnak is.

Az 509-es ezt is nagyon jól tudta. Látott már éppen elég embert lógni sokkal kevesebbéért is.

– Figyelnünk kell – mondta. – Legalább addig, amíg Lohmannt elégetik, és Lebenthal túladdott a fogon. Akkor már nincs belőle semmi haszna.

Berger bólintott.

– Bemegyek még egyszer. Talán már most megtudok valamit.

– Jó. Én itt maradok, és megvárom Leót. Még biztosan a munka táborban van.

Berger felállt, és átment a barakkhoz. Ő és az 509-es gondolkodás nélkül kockára tette volna az életét, ha Lohmannt még valami megmenthette volna. De Lohmannt nem lehetett megmenteni. Ezért beszéltek róla úgy, mint egy darab kőről. A

táborbeli évek rákényszerítették őket, hogy tárgyilagosan gondolkodjanak.

Az 509-es a latrina árnyékában gubbasztott. Ez jó hely: volt, itt senki sem figyelt rá. A Kis Táborban az összes barakk számára csak egyetlenegy tömeglatrina volt, s ez a két tábor határán állt. Csontvázak végtelen sora tartott! ide, állandó nyögések közepette, a barakkoktól és vissza! Szinte valamennyien hasmenéssel vagy még rosszabbal küszködtek, és jó néhány összecsuklott ember hevert itt szanaszéjjel arra várva, hogy lesz egy kis erejük elbukdácsolni innen. A latrina mindkét oldalán szögesdrótból font kerítés állt, amely elválasztotta a Kis Tábort a munkatábortól.

Az 509-es úgy gubbasztott, hogy szemmel tarthassa a szögesdrótbba vágott kaput. Ezen az SS blokkvezetők, a blokkparancsnokok, az ételhordók, a hullaszállítók és a hullaszállító kocsik közlekedhettek. A 22-es barakkból csak Berger használhatta, amikor a krematóriumba ment. A többiek számára szigorúan tilos volt az átjárás. A lengyel Silber a halál kapujának nevezte, mert azok a foglyok, akik a Kis Táborba kerültek, csak hulláként mentek át rajta újra. Minden órszem lőhetett, ha egy csontváz át akart volna jutni a munkatáborba. Szinte senki sem tett ilyen kísérletet. A munkatáborból sem jött át senki, csak akik szolgálatban voltak. A Kis Tábor nemcsak egyfajta laza karantén alatt állt, hanem a többi fogoly is valamiféle temetőnek tekintette, ahol a halottak még egy ideig ide-oda vándorolnak.

Az 509-es a szögesdróton keresztül látta a munkatábort átszelő utak egy részét. Hemzsegték a raboktól, akik kihasználták szabadidejük maradványát. Látta, ahogy egymással beszélgettek, ahogy csoportokba összeverődtek és az utakon járkáltak. Bár az is csak a koncentrációs tábor egyik része volt, mégis úgy tűnt neki, mintha áthidalhatatlan szakadék választaná el őket egymástól, és mintha az ott valami olyasmi lenne, mint az elvesztett otthon, ahol mégiscsak létezik még élet és közösség. Hallotta maga mögött a foglyok puha csoszogását, amint a latrinához imbolyogtak, és hátra sem kellett néznie, hogy lássa halott szemüket. Már alig beszéltek – legfeljebb csak nyögtek, vagy fáradt hangon civakodtak. Már nem gondolkodtak. A tábori humor muzulmánoknak nevezte őket, mert teljesen megadták magukat sorsuknak. Úgy mozogtak, mint az automaták, nem volt saját akarata. Minden kialudt bennük néhány testi funkció kivételével. Élő halottak voltak, és úgy haltak, mint legyek a fagyban. A Kis Tábor tele volt velük. Megtörték és elvesztek, semmi sem menthette meg őket, még a szabadság sem.

Az 509-es a csontjaiban érezte az éjszaka hidegét. A mormogás és a nyögés a háta mögött olyan volt, mint egy szürke áradat, amelybe bele lehet fulladni. Ez volt a csábítás az önfeladásra – a csábítás, amely ellen a veteránok oly kétségbeesetten küzdöttek. Az 509-es önkéntelenül megmozdult, elfordította a fejét, hogy érezze, még él, és van saját akarata. Aztán hallotta a takarodót jelző sípszót a

munkatáborban. Az ottani barakkokban volt mindenütt latrina, s éjszakára bezárták az ajtókat. Az utakon álldogáló csoportok feloszlottak. Az emberek eltűntek. Alig egy percen belül odaát minden üres lett, és már csak az árnyak vigasztalan menete volt jelen a Kis Táborban – a szögesdrót túloldalán lévő baj társak által elfeledve, leírva, izolálva, egy kis maradék reszkető élet a biztos halál birodalmában.

Lebenthal nem a kapun jött. Az 509-es hirtelen megpillantotta, amint vele átellenben átvág a téren. Valahol a latrina mögött kellett bejönnie. Senki sem tudta, hogyan csempészi ki magát. Az 509-es azon sem csodálkozott volna, ha ehhez egy munkavezető vagy akár egy kápó karszalagját használta volna fel.

– Leo!

Lebenthal megállt.

– Mi van? Vigyázz! Odaát ott vannak még az SS-ek. Gyere el innen.

Átmentek a barakkokhoz.

– Szereztél valamit? – kérdezte az 509-es.

– Mit?

– Ennivalót. Mi más?

Lebenthal megvonta a vállát.

– Ennivalót! Mi más? – ismételte meg ingerülten. – Hogy képzeled? Én vagyok a konyhai kápó?

– Nem.

– Nahát. Akkor meg mit akarsz tőlem?

– Semmit. Csak megkérdeztem, hogy tudtál-e valami ennivalót keríteni.

Lebenthal megállt.

– Ennivaló – mondta keserűen. – Tudod, hogy a zsidók két napig nem kapnak kenyeret az egész táborban? Weber parancsa.

Az 509-es rámeredt.

– Ez igaz?

– Nem. Én találtam ki. Én mindig ilyesmiket találok ki. Olyan vicces.

– Istenem! Sok lesz a halott!

– Igen. Halomszámra. És te még azt akarod tudni, hogy szereztem-e ennivalót...

– Nyugodj meg, Leo. Ül le ide. Ez egy átkozott dolog. Éppen most! Most, amikor minden zabára szükségünk van, amit csak megkaparinthatunk!

– Úgy? És talán még én tehetek róla, mi?

Lebenthal remegett. Mindig remegett, ha felizgatta magát, és könnyen felizgatta magát, nagyon érzékeny volt. Ez nála csak annyit jelentett, mint amikor más az ujjával dobol az asztalon. Az állandó éhség okozta. Az éhség felnagyítja és lekicsinyíti az emóciókat. A hisztéria és az apátia édestestvérek voltak a táborban.

– Én mindent megtettem, amit tudtam – jajveszékelt Lebenthal halkan, magas, elcsukló hangon. – Kerítettem és kockáztattam és beszereztem, és akkor jössz te, és kinyilatkoztatod, hogy nekünk kell...

Hangja hirtelen érthetetlen gurgulázássá vált. Olyan volt, mintha a tábori rádió egyik hangszórója meghibásodott volna. Lebenthal keze a földön vándorolt ide-oda. Az arca most nem volt olyan, mint egy sértett halálfej. Most csak homlok volt orral és békaszemmel, és alatta egy halom ernyedtt bőr, amelyben egy lyuk tátongott. Végre megtalálta a műfogsorát a földön, a kabátjában megtörülte, és visszatette a szájába. A hangszóró ismét bekapcsolt, hangja visszatért, magasan és jajveszékélőn.

Az 509-es hagyta sopánkodni, nem is figyelt rá. Lebenthal észrevette és elhallgatott.

– Már többször is volt kenyérelvonás – mondta végül lassan –, és hosszabb ideig, mint két nap. Mi van veled, hogy most ekkora cirkuszt csinálsz emiatt?

Az 509-es egy ideig nézte. Aztán lemutatott a városra és az égő templomra.

– Hogy mi van? Hát ez, Leo...

– Mi?

– Ez ott lent. Hogy is volt az ótestamentumban?

– Mi dolgod van neked az ótestamentummal?

– Nincs ott valami ilyesmi Mózesnál? Egy tűzoszlop, amely kivezette a népet a szolgaságból?

Lebenthal hunyorgott.

– Egy füstfelhő nappal és egy tűzoszlop éjjel – mondta minden jajveszékélés nélkül. – Erre gondolsz?

– Igen. És nem Isten volt benne?

– Jehova.

– Jó, Jehova. És az ott lent... tudod, hogy az mi?

Az 509-es várt egy pillanatig.

– Az valami hasonló – mondta aztán. – Remény, Leo. Remény, számunkra! Az istenit, hát senki sem akarja ezt látni közületek?

Lebenthal nem válaszolt. Magába roskadva ült, és nézte a várost. Az 509-es visszadőlt. Végre, most először, kimondta. Alig lehet kimondani, gondolta, majdnem agyoncsapja az embert, olyan roppant szó. Ennyi éven át elkerültem, szétmárt volna, ha erre gondoltam volna – de most újra itt van, ma, még nem merjük egészen gondolni, de itt van, és vagy széttör engem most, vagy valóra válik.

– Leo – mondta. – Az ott lent azt jelenti, hogy ennek is vége lesz itt.

Lebenthal nem mozdult.

– Ha elvesztik a háborút – suttogta. – Csak akkor! De ki tudja ezt?

Önkéntelenül félénken körülnézett.

Az első években a tábor eléggé tájékozott volt a háború állásáról. Később aztán,

amikor a győzelmek elmaradtak, Neubauer megtiltotta, hogy újságokat hozzanak be és visszavonulásokról szóló híreket ismertessenek a tábori rádióban. Azóta a legvadabb híresztelések keringtek a barakkokban, és végül már senki sem tudta, mit is gondoljon valójában. A háború rosszul állt, ezt tudták, de a forradalomra, amelyre annyi éve vártak, sohasem került sor.

– Leo – mondta az 509-es. – Elvesztik. Ez a vége. Ha az ott lent a háború első éveiben történt volna, nem jelentene semmit. De az, hogy most, öt évvel később történik, azt jelenti, hogy a másik oldal győz.

Lebenthal megint körülnézett.

– Minek beszélsz róla?

Az 509-es ismerte a barakkbabonát. Amit kimondták, elvesztette bizonyosságát és erejét – és a megcsalatott remény mindig súlyos energiavesztést jelentett. Ez volt a többiek óvatosságának is az oka.

– Azért beszélek róla, mert most erről kell beszélnünk – mondta. – Itt van az ideje. Most segít, kitartani. Ez most nem latrinapletyka. Már nem tarthat sokáig. Nekünk ki kell... – Elhallgatott.

– Mit? – kérdezte Lebenthal.

Az 509-es maga sem tudta pontosan. Kitartani, gondolta. Kitartani, és még valamit.

– Ez egy verseny – mondta végül. – Versenyfutás Leo. – A halállal, gondolta, de nem mondta ki. Az SS-kaszárnyák felé mutatott. – Azokkal ott. Most már nem szabad veszítenünk. Már látszik a vége, Leo!

Megragadta Lebenthal karját.

– Most mindent meg kell tennünk...

– Ugyan mit tehetünk mi?

Az 509-es érezte, zúg a feje, mintha ivott volna. Elszokott már attól, hogy sokat gondolkozzék és beszéljen. Régóta nem gondolkodott annyit, mint ma.

– Van itt valami – mondta, és kivette az aranyfogat a zsebéből. – Lohmanntól. Valószínűleg nincs regisztrálva. El tudjuk adni?

Lebenthal méregette a rögöt a kezében. Nem látszott rajta csodálkozás.

– Veszélyes. Csak olyasvalakivel lehet megcsinálni, aki ki tud menni a táborból, vagy kapcsolatai vannak a külvilággal.

– Mindegy, hogyan. Mit kaphatunk érte? Gyorsan kellene!

– Ez nem megy gyorsan. Ki kell előbb puhatolni. Ehhez fej kell, különben az akasztófán kötünk ki, vagy nem kapunk érte egy fillért sem.

– Nem tudod még ma este lebonyolítani?

Lebenthal leeresztette a kezét a foggal.

– 509-es – mondta –, tegnap még ésnél voltál.

– Tegnap, az régen volt.

Robaj hallatszott a város felől, és rögtön utána a harang tiszta, visszhangzó hangja. A tűz elpusztította a templomtorony gerendáit, és a harang lecsúszott.

Lebenthal ijedten húzta be a nyakát.

– Mi volt ez? – kérdezte.

Az 509-es elhúzta a száját.

– Jel, hogy a tegnap régen volt.

– Ez egy harang volt. Hogyhogy ebben a templomban, ott lent még volt egy harang? Hiszen minden harangot beolvasztottak, és ágyút csináltak belőlük.

– Nem tudom. Talán ezt az egyet elfelejtették. Szóval, mi van a foggal ma este? Zabára van szükségünk a kenyér nélküli napokra.

Lebenthal megrázta a fejét.

– Ma nem megy. Éppen azért nem megy. Ma csütörtök van. Baráti estély az SS-kaszárnyában.

– Ja. Ma jönnek a kurvák?

Lebenthal fölnézett.

– Ezt is tudod? Honnan?

– Az mindegy. Én tudom, Berger tudja, Bucher tudja és Ahasver tudja.

– Ki még?

– Senki.

– Úgy, szóval ti tudjátok. Nem vettem észre, hogy figyeltek. Jobban kell vigyáznom. Jó, szóval ez van ma este.

– Leo – mondta az 509-es. – Próbálj meg ma este túladni rajta. Ez most fontosabb. Ezt itt én is el tudom intézni helyetted. Add ide a pénzt, mindent tudok. Egyszerű.

– Te tudod, hogyan csináljuk?

– Igen. A gödörből...

Lebenthal gondolkodott.

– A teherautósoknál van egy kápó – mondta aztán. – Holnap a városba megy. Meg lehetne kísérelni, hátha ráharap. Jó, felőlem. És talán még időben vissza is érek, hogy ezt itt magam intézzem.

Odanyújtotta az 509-esnek a fogat.

– Mit csináljak vele? – kérdezte az csodálkozva. – Magaddal kell vinned...

Lebenthal megvetően csóválta a fejét.

– Látszik, mennyit értesz a kereskedelemhez! Azt hiszed, kapok érte valamit, ha a pajtások egyike megkaparintja? Másképp kell ezt csinálni. Ha minden jól megy, visszajövök és elviszem. Dugd el addig. És most figyelj...

Az 509-es egy mélyedésben feküdt, kicsit távolabb a szögesdróttól, de a megengedettnél közelebb. A cölöpsor itt kanyart vett, és nehéz volt ezt a helyet a

géppuskaállásokról belátni – különösen éjjel és ködben. A veteránok ezt már régen felfedezték, de csak Lebenthalnak sikerült néhány héttel ezelőtt tőkét kovácsolni belőle.

A táboron kívül néhány száz méteres körzetben az egész környék tiltott terület volt, amelyre csak az SS külön engedélyével lehetett belépni. Széles sávban megtisztították minden bokortól, és a géppuskát erre a területre lőtték be.

Lebenthal, akinek hatodik érzéke volt mindenhez, ami ennivalóval függött össze, megfigyelte, hogy néhány hónapja csütörtök esténként két lány halad el a széles útnak azon a szakaszán, amely a Kis Tábor mellett vezet el. A „Denevér”, egy a városon kívül fekvő, szórakoztatással foglalkozó kocsmá oszlopos tagjai voltak, és vendégként érkeztek az SS kultúrestjeinek kedélyes részére. Az SS lovagiasan engedélyezte nekik, hogy átmenjenek a tiltott területen, így majd kétórás kerülőúttól szabadultak meg. Arra a rövid időre, amíg elhaladtak, óvatosságból kikapcsolták az áramot a Kis Tábor felőli oldalon. A tábor vezetősége mit sem tudott erről, ezt az SS-legények az utóbbi hónapok zűrzavarában saját maguk intézték így. Nem kockáztattak semmit, a Kis Táborban senki sem volt képes a szökésre.

Az egyik kurva jótékonysági rohamában átdobott egy darabka kenyeret a dróton, amikor Lebenthal is éppen a közelben volt. Néhány, a sötétben elsuttogott szó és az ajánlat, hogy fizetni fognak, elégnék bizonyult – a lányok azóta időnként hoztak valamit, különösen esős és ködös időben. A hozott holmit átdobták a dróton, miközben úgy tettek, mintha a harisnyájukat igazítanák meg, vagy kiszórnák a homokot a cipőjükből. A tábor teljesen elsötétítették, és az örök ezen az oldalon gyakran aludtak. De még ha gyanút fogott volna is valaki, a lányokra senki sem lőtt volna, és mire odaért volna valaki, hogy utánanézzon a dolgoknak, már régen eltűntettek volna minden nyomot.

Az 509-es hallotta, hogyan dől össze a torony a városban. Tűzcsóva lövellt a magasba, majd kihunytt. Aztán távolról hallatszottak a tűzoltószirénák.

Nem tudta, mióta vár. Az idő lényegtelen fogalomná vált a táborban. De hirtelen a nyugtalan sötétségben hangokra, majd lépésekre lett figyelmes. Kimászott Lebenthal kabátja alól, közelebb kúszott a dróthoz, és fülelt. Könnyű léptek közeledtek balról. Visszanézett. A táborban nagyon sötét volt, még a latrinához botladozó muzulmánokat sem lehetett látni. Viszont hallotta, hogy az egyik ór odakiált a lányoknak:

- Tizenkettőkor jön a váltás. Itt lesztek még, ugye?
- Persze, Arthur.

A lépések közeledtek. Eltartott még egy ideig, míg bizonytalanul ki tudta venni a két lány körvonalait. A géppuskaállások felé pillantott. Olyan köd volt és sötét, hogy

nem láthatta az öröket – s azok sem őt. Óvatosan pisszegni kezdett.

A lányok megálltak.

– Hol vagy? – suttogta az egyik.

Az 509-es felemelte a karját, és integetni kezdett.

– Ja, ott. Megvan a pénz?

– Igen. Mit hoztatok?

– Előbb add ide a lóvét! Három márka.

A pénzt egy hosszú botra erősített kis bekötözött zacskóban kellett az útra tolni a szögesdrót alatt. Az egyik lány lehajolt, kivette a pénzt, és gyorsan megszámolta. Aztán megszólalt:

– Nesze, figyelj!

A lányok krumplit vettek ki a kabátjuk zsebéből, és átdobálták a szögesdróton. Az 509-es megpróbálta elkapni Lebenthal kabátjával.

– Most jön a kenyér – mondta a kövérebb lány.

Az 509-es látta, hogyan vitorláznak át a kény ér szeletek a dróton. Gyorsan összeszedte valamennyit.

– Úgy, ez minden.

A lányok tovább akartak menni.

Az 509-es pisszegett.

– Mi van? – kérdezte a kövérebb.

– Tudtok még többet is hozni?

– A jövő héten.

– Nem. Most, amikor visszafelé jöttök a kaszárnyából. Azok ott mindent adnak nektek, amit csak akartok.

– Ugyanaz vagy, mint máskor? – kérdezte a kövérebb lány, és előrehajolt.

– Ezek mind egyformák, Fritzi – mondta a másik.

– Tudok itt várni – suttogta az 509-es. – Van még pénzem.

– Mennyi?

– Három.

– Tovább kell mennünk, Fritzi – mondta a másik. Egész idő alatt egy helyben jártak, hogy az örök ne vegyék észre, hogy egyikük sem ment tovább.

– Egész éjjel tudok várni. Öt márka.

– Új fiú vagy, mi? – kérdezte Fritzi. – Hol van a másik? Meghalt?

– Beteg. Engem küldött. Öt márka. Talán még több is.

– Gyere már, Fritzi. Nem maradhatunk itt ilyen sokáig.

– Jó. Majd meglátjuk. Felőlem várj itt.

A lányok továbbmentek. Az 509-es hallotta a szoknyájuk suhogását. Visszamászott, maga után vonszolta a kabátot, és kimerültén elnyúlt. Úgy érezte, izzad, de egészen száraz volt.

Amikor megfordult, Lebenthalt látta.

– Sikerült? – kérdezte Leo.

– Igen. Krumpli meg kenyér.

Lebenthal lehajolt.

– Ezek a dögök! – mondta aztán. – Micsoda piócák! Már majdnem olyanok az áraik, mint itt a táborban! Egy márka ötven elég lett volna. Három márkáért kolbászt is kellett volna hozniuk. Így van ez, ha az ember nem maga intézi az ilyesmit!

Az 509-es nem figyelt oda.

– Osszuk el, Leo – mondta.

Bemásztak a barakk mögé, és szétrakták a krumplit meg a kenyeret.

– A krumpli nekem kell – mondta Lebenthal. – Üzletelni, holnap.

– Nem. Most mindenre nekünk van szükségünk. Lebenthal felnézett.

– Úgy? És honnan vegyem a pénzt a következő alkalomra?

– Még van egy kis pénzed.

– Hogy te mi mindent tudsz!

Egyszerre, mint az állatok, négykézláb álltak egymással szemben, és egymás besüppedt arcába bámultak.

– Visszajönnék ma este, és hoznak még valamit – mondta az 509-es. – Odaátról. Azokkal a holmikkal jobban tudsz üzletelni. Azt mondtam nekik, hogy van még öt márkánk.

– Na, ide figyelj – kezdte Lebenthal. Aztán megvonta a vállát. – A te dolgod, ha megvan rá a pénzed.

Az 509-es rámeredt. Lebenthal végül elfordította a tekintetét, és leereszkedett a könyökére.

– Tönkreteszél – panaszolta halkán. – Mit akarsz tulajdonképpen? Miért ártod bele magad most egyszerre mindenbe?

Az 509-es ellenállt a vágynak, hogy a szájába tömjön egy krumplit, aztán még egyet, gyorsan, mind, még mielőtt valaki megelőzné.

– Hogy képzeled? – suttogta tovább Lebenthal. – Mindent felzabálni, a pénzt kiadni, mint az idióták – hogyan szerzünk aztán megint valamit?

A krumpli. Az 509-es érezte a szagát. A kenyér. A keze nem akart engedelmeskedni a gondolatainak. A gyomra nem volt más, csak egyetlen nagy vágy. Enni! Enni! Befalni mindent! Gyorsan! Gyorsan!

– Ott van a fog – mondta kínok között, és elfordította a fejét. – Mi van a foggal? Azért is kapunk valamit. Mi van vele?

– Ma nem sokat lehetett csinálni. Belekerül még egy kis időbe. Nem is biztos. Csak az van, ami itt van a kezünkben, az a biztos.

Ő nem éhes? – gondolta az 509-es. Mit beszél? Nem szakad szét a gyomra?

– Leo – mondta vastag nyelvvel. – Gondolj Lohmannra. Ha mi is ott tartunk majd,

már késő lesz. Most minden nap számít. Nem kell már hónapokra előre gondolkozni.

A női tábor irányából vékony sikoly hallatszott – mint egy riadt madár hangja. Egy muzulmán állt ott, fél lábon, karját az égnek emelve. Egy másik megpróbálta megtartani. Azok ott ketten akárha egy groteszk pas de deux-t jártak volna a horizonton. Egy pillanat múlva a földre zuhantak, mint a kiszáradt fa, és a kiáltás elhalt.

Az 509-es visszafordult.

– Ha már mi is olyanok leszünk, mint ezek, semmi sem segít rajtunk – mondta. – Akkor végünk van örökre. Meg kell védenünk magunkat, Leo.

– Megvédeni magunkat... hogyan?

– Védekezni kell – mondta az 509-es nyugodtabban. A roham elmúlt. Már újra látott. A kenyér illata már nem tette vakká. Közelebb hajolt Lebenthal füléhez. – Hogy majd – mondta szinte hangtalanul – bosszút tudjunk állni...

Lebenthal visszahőkölt.

– Ahhoz nekem semmi közöm.

Az 509-es halványan mosolygott.

– Nem is kell, hogy közöd legyen hozzá. Te csak gondoskodj zabárol.

Lebenthal hallgatott egy ideig. Aztán benyúlt a zsebébe, a szeméhez emelte a pénzt, megszámolta, és odaadta az 509-esnek.

– Itt van három márka. Az utolsó. Most elégedett vagy?

Az 509-es elvette a pénzt, anélkül hogy válaszolt volna.

Lebenthal szétrakta a krumplit és a kenyeret.

– Tizenkét rész. Átkozottul kevés jut.

Számolni kezdett.

– Tizenegy. Lohmann már nem kér semmit. Nincs is rá szüksége.

– Jó. Tizenegy.

– Vidd be Bergerhez, Leo. Várják.

– Jó. Itt a tied. Itt akarsz maradni, amíg azok ketten visszajönnek?

– Igen.

– Még van időd. Egy vagy kettő előtt nem jönnek.

– Nem baj. Itt maradok.

Lebenthal megvonta a vállát.

– Ha nem hoznak többet, mint az előbb, egyáltalán nem kell rájuk várni. Ezért a Nagy Táborban is kapok valamit. Micsoda uzsoraárak, a döögök!

– Igen, Leo. Gondom lesz rá, hogy többet kapjak.

Az 509-es bemászott a kabát alá. Fázott. A krumplit és a kenyérszeletet a kezében

tartotta. A kenyeret betette a zsebébe. Ma éjjel nem eszem egy falatot sem, gondolta. Várok holnapig. Ha képes leszek rá, akkor – nem tudta, mi lesz akkor. Valami. Valami fontos. Megpróbálta kitalálni. Nem ment. Még a kezében tartotta a krumplit. Egy nagyot és egy nagyon kicsit. Erősebbek voltak nála. Megette őket. A kicsit egy harapással eltüntette. A nagyot csak rágta, rágta. Meglepte, hogy utána az éhség csak még rosszabb és kínzóbb lett. Pedig tudhatta volna, hiszen mindig ez történt, de sosem hitte. Lenyalta az ujjait, aztán beleharapott a kezébe, hogy ne nyúljon a zsebébe a kenyérért. Nem akarom a kenyeret rögtön bekebelezni, mint máskor, gondolta. Csak holnap akarom megenni. Ma este győztem Lebenthallal szemben. Félig meggyőztem. Nem akarta, de mégis adott nekem három márkát. Még nem mentem tönkre. Még van akaratom. Ha kibírom holnapig, hogy ne nyúljak a kenyérhez – úgy érezte, fekete eső szitál a fejében –, akkor – ökölbe szorította a kezét, és az égő templomra meredt – végre megvilágosodott előtte –, akkor nem vagyok állat. Nem vagyok muzulmán. Nemcsak egy zabagép. Akkor van bennem – a gyengeség, a vágy megint előntötte –, akkor van bennem – az előbb mondtam Lebenthallnak, de akkor nem volt kenyér a zsebemben. – Mondani könnyű – akkor van bennem – ellenállás – az olyan, mint újra emberré válni – egy kezdet...

VI

Neubauer az irodájában ült. Szemben vele Wiese, a törzsorvos, egy alacsony, majomszerű, szeplős képű ember rojtos, vöröses bajusszal.

Neubauer rosszkedvű volt. Ismét egy olyan nap, amikor semmi sem sikerült. Az újságok az óvatosnál is óvatosabban fogalmaztak, otthon Selma morgott, Freya vörös szemmel lopakodott át a lakáson, két ügyvéd felmondta az irodáját az üzletházában – és most még ez az ócska pirulagyártó is idejön a kívánságaival.

– Hány embert akar? – kérdezte mogorván.

– Egyelőre hat elég. Testileg erősen leromlott állapotban.

Wiese nem tartozott a táborhoz. Volt egy kis kórháza a városon kívül, és hajtotta a becsvágy, hogy a tudományok embere lehessen. Ő is eleven emberekkel kísérletezett, mint némely más orvos, és a tábor néhányszor rendelkezésére bocsátott rabokat. A tartomány korábbi Gauleitere a barátja volt, így aztán senki sem kérdezett sokat, mire kellenek az emberek. A hullákat mindig rendesen leszállították a krematóriumba, ennyi elég is volt.

– És az emberek klinikai kísérletekhez kellenek? – kérdezte Neubauer.

– Igen. Katonai célokra. Titkos, egyelőre, persze. – Wiese mosolygott. Bajusza alól meglepően nagy fogak bukkantak elő.

– Úgy, tehát titkos. – Neubauer fújta egyet. Ki nem állhatta ezeket a fölényes akademikusat. Mindenbe beleütötték az orrukát, és fontoskodásukkal kiszorították a régi harcosokat.

– Kaphat, amennyit csak akar – mondta. – Örülünk, ha az embereink még jók valamire. Mindössze csak egy átirányítási parancsra van szükségünk.

Wiese meglepődve pillantott fel.

– Átirányítási parancs?

– Persze. Átirányítási parancs egy felettes hivataltól.

– Hogyhogy, ezt én nem értem...

Neubauer elnyomta elégedettségét. Számított rá, hogy Wiese meglepődik.

– Igazán nem értem – mondta még egyszer a törzsorvos. – Eddig még sosem volt szükség ilyesmire.

Ezt Neubauer is tudta. Wiesének nem volt rá szüksége, mert ismerte a Gauleitert. De a Gauleitert időközben valami sötét ügy miatt kiküldték a frontra, s ez most Neubauernek kapóra jött, hogy kellemetlenkedjék a törzsorvosnak.

– Merő formáság az egész – magyarázta nyájasan. – Ha a hadsereg kérvényezi az átirányítást, minden további nélkül megkapja az embereket.

Wiesét ez nemigen érdekelte. A hadsereget csak ürügyként hozta fel. Ezt

Neubauer is tudta. Wiese idegesen cibálta a bajuszát.

- Nem értem ezt az egészet. Eddig minden további nélkül kaptam embereket.
- Kísérleti célokra? Tőlem?
- Innen a táborból.
- Itt valami tévedésről van szó.

Neubauer a telefon után nyúlt.

- Mindjárt megkérdezem.

Nem kellett kérdezősködni, így is tisztában volt mindennel. Néhány kérdés után letette a telefont.

– Éppen úgy történt, ahogy gondoltam, doktor úr. Ön korábban könnyű munkára kért és kapott embereket. Az ilyesmit a munkaügyi hivatalunk minden formáság nélkül elintézi. Naponta vállalatok tucatjait látjuk el munkaosztagokkal. Az emberek így azonban nem kerülnek ki a tábor fennhatósága alól. Az ön esete más. Ezúttal klinikai kísérletekhez kér tőlünk embereket. Ehhez átirányításra van szükség. Így az emberek hivatalosan elhagyják a tábort. Ezért kell a parancs.

Wiese megrázta a fejét.

– Ez egy és ugyanaz – mondta bosszúsan. – Korábban is kísérletekre használtuk az embereket, ugyanúgy, mint most.

– Erről én nem tudok – dőlt hátra Neubauer. – Én csak azt tudom, ami az aktákban áll. Azt hiszem, jobb, ha ennyiben hagyjuk a dolgot. Bizonyára nem áll érdekében, hogy felhívja a hatóságok figyelmét egy ilyen tévedésre.

Wiese hallgatott egy pillanatig. Észrevette, hogy a saját csapdájába esett.

– Megkaptam volna az embereket, ha könnyű munkára kértem volna őket? – kérdezte aztán.

- Bizonyára. Erre való a munkaügyi hivatalunk.
- Jó. Akkor kérek hat embert könnyű munkára.
- No de, törzsorvos úr!

Neubauer szemrehányó diadallal élvezte a helyzetet.

– Őszintén szólva nem látom kívánsága ilyen hirtelen megváltozásának okait. Először testileg lehetőleg leromlott állapotú embereket kér, aztán meg könnyű munkára kéri őket. Hiszen ez ellentmondás! Aki nálunk testileg leromlott, még zoknit sem tud stoppolni, ezt elhiheti nekem. Ez itt egy porosz rend szerint vezetett átnevelő és munkatábor.

Wiese nyelt egyet, mereven felállt és a sapkájáért nyúlt. Neubauer is megemelkedett. Elégedett volt, amiért Wiesét bosszanthatta. Nem állt azonban érdekében, hogy a férfit egészen az ellenségévé tegye. Sohasem lehetett tudni, hátha egy napon ismét kegyelt lesz a régi Gauleiter.

- Lenne egy másik javaslatom, doktor úr – mondta tehát.

Wiese megfordult. Sápadt volt. A szeplők élesen kirajzolódtak sajtyszerű arcán.

– Tessék?

– Ha sürgős szüksége van az emberekre, kérjen önkénteseket. Ez feleslegessé teszi a formaságokat. Ha egy rab a tudományt kívánja szolgálni, nincs ellene kifogásunk. Ez az eljárás nem egészen hivatalos, de ezt magamra veszem, különösen a Kis Tábor ingyenélői esetében. Az emberek aláírnak egy megfelelő nyilatkozatot és kész.

Wiese nem válaszolt azonnal.

– Ilyen esetben még csak fizetni sem kell a munkájukért – mondta Neubauer szívélyesen. – Az emberek hivatalosan a táborban maradnak. Látja, megteszem, amit tudok.

Wiese gyanakvó maradt.

– Nem tudom, miért akadékoskodik egyszerre ennyit. Én a hazát szolgálom.

– Mindnyájan azt tesszük. És én nem is akadékoskodom, csak rendszerető vagyok. Hivatali dolgok. Úgy látszik, ilyesmire egy tudományos elmének nincs szüksége, de számunkra ez jelenti a fél világot.

– Hat önkéntest tehát kaphatok?

– Hatot, vagy ahányat csak akar. Még az első táborvezetőnket, Weber Sturmführert is maga mellé rendelem. Elkíséri önt a Kis Táborba. Rendkívül rátermett ember.

– Jó. Köszönöm.

– Kérem. Örültem a szerencsének.

Wiese távozott. Neubauer a telefonért nyúlt, és utasította Webert.

– Hagyja csak, hadd kínlódjon! Semmiféle parancs. Csak önkénteseket. Felőlem göthösre beszélheti magát. Ha senki sem akar menni, mi sem tehetünk semmit.

Mosolyogva tette le a telefont. Rosszkedvét mintha elfújták volna. Jót tett neki, hogy megmutathatta egy ilyen kultúrbolseviknak, van még mit jelentenie. Az önkéntesek, hát ez igazán jó ötlet volt. Wiesének nehéz dolga lesz, ha meg akar kaparintani valakit. A foglyok szinte mind ismerik a dörgést. Még a tábori orvosnak is, aki szintén tudósnak tartja magát, az utcáról kell összeszednie őket, ha valamilyen kísérlethez egészséges emberekre van szüksége. Neubauer vigyorgott, és elhatározta, később utána néz, mi lett a dologból.

– Látszik a seb? – kérdezte Lebenthal.

– Alig – mondta Berger. – Az SS biztosan nem veszi észre. Az utolsó előtti zápfog volt az. Az állkapcsa már merev.

Lohmann holttestét a barakk elé vitték. A reggeli sorakozónak már vége volt. A hullaszállító kocsira vártak.

Ahasver az 509-es mellett állt. Az ajka mozgott.

– Érte nem kell kaddist mondanod, Öreg – szólt az 509-es. – Ő protestáns volt. Ahasver felnézett.

– Nem fog ártani neki – mondta nyugodtan, és tovább mormolt.

Bucher tűnt fel. Mögötte Karel, a cseh fiú. Pipaszárlába volt, és a hatalmas koponya alatt öklömnyi kis arc húzódott meg. Dülöngélt.

– Menj vissza, Karel – mondta az 509-es. – Itt túl hideg van neked.

A fiú megrázta a fejét, és közelebb jött. Az 509-es tudta, miért akar ott maradni a fiú. Lohmann néha adott neki egy kicsit a kenyereből. És ez volt itt Lohmann temetése. Ez volt az út a temetőbe, ez volt a keserű illatú koszorú és a virágok, ez volt az ima és a fohász, ez volt az, amit még megtehettek érte: itt állhattak száraz szemmel, és nézhették az első napsugárban fekvő testet.

– Ott jön a kocsis – mondta Berger.

A táborban régebben csak hullaszállítók dolgoztak. Aztán, amikor megsaporodtak a halottak, beállítottak egy lovas kocsit is. A ló megdöglött, és most egy lapos, ponyvatetős, kiszolgált teherautó szállította el a hullákat, egy olyan, amelyet a levágott állatok szállítására használnak. Barakkról barakkra járt.

– Van veletek hullaszállító?

– Nincs.

– Akkor nekünk kell felpakolni őket. Szóljatok Westhofnak és Meyernek.

– A cipő – suttogta Lebenthal egyszerre izgatottan.

– Igen, de valaminek kell lennie a lábán. Van valamink?

– A barakkban még ott van Buchsbaum szétszakadt cipője. Mindjárt hozom.

– Álljatok körbe – mondta az 509-es. – Gyorsan! Vigyázzatok, hogy ne lehessen engem látni.

Letérdelt Lohmannhoz. A többiek úgy álltak, hogy fedezzék a 17-es barakknál álló teherautó és a legközelebbi őrtornyokban levő őrszemek elől. Könnyen le tudta húzni a cipőt. Túlságosan nagy volt. Lohmann lába már csak csont volt.

– Hol van a másik pár cipő? Gyorsan, Leo!

– Nesze.

Lebenthal kilépett a barakkból. A szakadt cipőt a kabátja alatt tartotta. A többiek közé lépett, és úgy fordult, hogy az 509-es elé ejthesse a cipőket. Az 509-es a kezébe adta a másik párt. Lebenthal a kabátja alatt a hónaljáig feltolta, és visszament a barakkba. Az 509-es felhúzta Lohmann lábára Buchsbaum szakadt cipőjét, és szédelegve felegyenesedett. A kocsis ekkor állt meg a 18-as barakk előtt.

– Ki vezeti?

– A kápó maga. Strohschneider.

Lebenthal visszajött.

– Hogy felejthettük el? – mondta az 509-esnek. – A talpa még jó.

– El lehet adni?

– Cserélni.

– Jó.

A kocsi közelebb jött. Lohmann a napon feküdt. Szája félrefittyent és kissé megnyílt, egyik szeme úgy fénylett, mint egy csontgomb. Senki sem szólt már. Mindnyájan őt nézték. Végtelenül messze volt tőlük.

A B és C részleg halottjait már felrakodták.

– Rajta! – kiáltott Strohschneider. – Prédikációra vártok? Dobáljátok már fel a bűdösöket.

– Gyertek – mondta Berger.

Ezen a reggelen a D részlegnek csak négy halottja volt. Háromnak még volt hely, de aztán megtelt a kocsi. A veteránok nem tudták, Lohmannt hova tegyék. A többi hulla egészen a tetőig egymás hegyén-hátán hevert. A legtöbb már merev volt.

– A tetejére – kiabált Strohschneider. – Megfuttassalak titeket? Másson fel egy-két ember, ti lusta disznók! Ez az egyetlen munka, amit még el kell végeznetek, megdögleni és felpakolni!

Nem bírták Lohmannt a földről a kocsira emelni.

– Bucher! Westhof! – mondta az 509-es. – Gyertek!

A holttestet visszafektették a földre. Lebenthal, az 509-es, Ahasver és Berger segített Buchernak és Westhofnak felmászni a kocsira. Bucher már majdnem fent volt, amikor megcsúszott, és elvesztette az egyensúlyát. Meg akart kapaszkodni, de a hulla, amelyet ért, még nem volt merev. Engedett, és vele együtt csúszni kezdett visszafelé. Iszonyúan alázatosnak tűnt, amint minden ellenállás nélkül csusszant le a földre, mintha csak csupa ízület lett volna.

– Az istenit! – kiabált Strohschneider. – Mi ez a disznóság?

– Bucher, gyorsan! Még egyszer! – súgta Berger.

Lihegtek, és Buchert ismét feltolták a kocsira. Most sikerült megkapaszkodnia.

– Előbb a másikat – mondta az 509-es. – Az még puha, könnyebben beljebb lehet tolni.

Egy asszony holtteste volt, nehezebb, mint a táborbeli holttestek általában. Ajka is ép. Ez az asszony meghalt, nem pedig éhen vészett. Melle is volt, nemcsak bőrzacskói. Nem a Kis Táborral határos női részlegből került ki, akkor soványabb lett volna. Biztosan a dél-amerikai útipapírokkal rendelkező zsidók cseretáborából került ki, ott még éltek családok.

Strohschneider lemászott az ülésről, és meglátta az asszonyt.

– Be akartok gerjedni, mi, bakkecskék?

Ordítva röhögött a saját viccén. Mint a hullaszállító osztag kápójának nem kellett volna magának vezetnie; azért tette, mert ez is autó volt. Korábban sofőr volt, és ha csak tehetett, vezetett. Mindig jókedvre derült, ha a kormányánál ült.

Nyolcan végre feltuszkolták a puha holttestet. Remegtek a kimerültségtől. Míg

Strohschneider bagólevet köpött feléjük, megemelték Lohmannt. Lohmann nagyon könnyűnek tűnt az asszony után.

– Akasszátok be – súgta Berger Buchernak és Westhofnak. – Akasszátok be a karját egy másikba.

Sikerült Lohmann egyik karját az oldalsó ponyva alá betolni. Így a kar ugyan kilógott, de a keresztrúd a hóna alatt megtartotta a testet.

– Kész – mondta Bucher, és legurult a kocsiról.

– Készen vagytok, ti szöcskék?

Strohschneider nevetett. A tíz sürgölődő csontváz óriási szöcskékre emlékeztette őt, akik egy merev tizenegyediket vonszolnak magukkal.

– Szöcskék – mondta újra, és a veteránokat nézte.

Senki sem nevetett vele. Csak lihegtek, és a kocsi végét bámulták, ahol kiálltak a lábak. Nagyon sok láb. Néhány gyerekláb is volt közöttük, piszkos fehér cipőben.

– Nos – mondta Strohschneider, miközben bemászott az ülésre. – Melyik tífuszvirág lesz a következő?

Senki sem válaszolt. Strohschneider jókedve elromlott.

– Szarosok – mormogta. – És még ahhoz is túl hülyék vagytok.

Váratlanul gázt adott. A motor kattogott, mint egy géppuska. A csontvázak félreugrottak. Strohschneider vidáman biccentett, és megfordult a kocsival.

Ott álltak az olajos kék füstben. Lebenthal köhögött.

– Ez a ronda, dagadt disznó – káromkodott.

Az 509-es ott maradt a füstben.

– Hátha jó tetvek ellen.

Az autó a krematórium felé tartott. Lohmann karja oldalt kilógott. A kocsi zötyögött az egyenetlen úton, és a kar rázkódott, mintha integetne.

Az 509-es utánanézett. Érezte az aranytömést a zsebében. Egy pillanatig úgy érezte, a fognak is el kellett volna tűnnie Lohmann-nal együtt. Lebenthal még mindig köhögött. Az 509-es megfordult. Most érezte az előző esti kenyeret is a zsebében. Még nem ette meg. Érezte, és értelmetlen vigasznak tűnt.

– Mi van a cipővel, Leo? – kérdezte. – Mennyit ér?

Berger éppen a krematóriumba tartott, amikor Webert és Wiesét megpillantotta. Azonnal visszasántikált.

– Weber jön! Handkéval és egy civillel! Azt hiszem, a patkányorvos. Vigyázat!

A barakkokban kitört az izgalom. Magasabb rangú SS-tisztek szinte sohasem jöttek a Kis Táborba. Mindenki tudta, hogy ennek a látogatásnak valamilyen rendkívüli okának kell lennie.

– A juhászkutya, Ahasver! – kiáltott az 509-es. – Rejtsd el!

- Gondolod, hogy át akarják vizsgálni a barakkokat?
- Talán nem. Egy civil is van velük.
- Hol vannak? – kérdezte Ahasver. – Van még idő?
- Igen. Gyorsan!

A juhászkutya engedelmesen lefeküdt, míg Ahasver simogatta, és az 509-es megkötözte kezét és lábát, nehogy kiszaladjon. Sosem tett ilyet, de ez a látogatás rendkívüli volt, és jobb semmit sem kockáztatni. Ahasver még egy rongyot is a szájába tömött, úgy, hogy levegőt kapjon, de ne tudjon ugatni. Aztán betolták a legsötétebb sarokba.

- Maradj itt!

Ahasver felemelte a kezét.

- Nyugalom! Itt maradsz!

A juhászkutya megpróbált felállni.

- Feküdj! Nyugalom! Maradj itt!

Az örült visszadőlt.

- Előlépni! – kiabált odakint Handke.

A csontvázak tülekedtek kifelé, és felsorakoztak. Aki nem tudott menni, azt támogatták vagy vitték, és lefektették a földre.

Félholtak, haldoklók és az éhhalál küszöbén állók szánalmas halmazát alkották. Weber Wieséhez fordult.

- Erre van szüksége?

Wiese orrcimpája remegett, mintha egy remek sült illatát érezné.

– Csodálatos egyedek – dünnyögte. Aztán feltette szarukeretes szemüvegét, és jóindulatúan szemlélte a sorokat.

- Ki akarja választani őket? – kérdezte Weber.

Wiese köhécselt. –

- Igen – nos – jelentkezésről volt szó – önkéntesen...

- Na, jó – válaszolt Weber. – Ahogy akarja. Hat ember könnyű munkára előlépni!

Senki sem mozdult. Weber arca vörös lett. A blokkparancsnokok megismételték a parancsot, és sietve embereket lökdöstek előre. Weber unottan lépett el a sorok előtt, és hirtelen felfedezte Ahasvert a 22-es barakk előtt a hátsó sorban.

– Az ott! A szakállas! – ordított. – Előlépni! Nem tudod, hogy tilos így megjelenni! Blokkparancsnok! Mi jut eszébe? Minek van maga itt? Előlépni, az a fickó ott!

Ahasver előrelépett.

– Túl öreg – dünnyögte Wiese, és visszatartotta Webert. – Egy pillanat. Azt hiszem, másképpen kellene ezt csinálni.

– Emberek – mondta aztán szelíden. – Nektek kórházban a helyetek. Mindnyájatoknak. A tábori kórházban már nincs hely. Hatot közületek el tudok

helyezni máshol. Levesre, húsrá és tápláló ételre van szükségetek. Lépjen ki az a hat, akinek a legnagyobb szüksége van erre.

Senki sem lépett ki. A táborban senki sem hitt ilyen mesékben. A veteránok fel is ismerték Wiesét. Tudták, hogy néhányszor már elvitt néhány embert. Senki sem tért vissza.

– Még túl sok zabálnivalótok van, mi? – üvöltötte Weber. – Majd segítünk ezen! Hat ember előlépni, de gyorsan!

A B részlegből előretámolygott egy csontváz és megállt.

– Jó – mondta Wiese, és szemügyre vette. – Maga értelmes, kedvesem. Fel fogjuk táplálni.

Egy második követte. Aztán még egy. Valamennyien újak voltak.

– Tovább! Még hármat! – kiabált dühösen Weber.

Az önkéntes jelentkezést Neubauer hibbant ötletének tartotta. Az irodán kiadják a parancsot, a hat embert kiszolgáltatják és kész.

Wiese szája rángott.

– Személyesen garantálom nektek a jó kosztot, emberek. Hús, kakaó, tápláló levesek.

– Törzsorvos úr! – mondta Weber. – Ez a banda nem érti, ha így beszélnek velem.

– Hús? – kérdezte Vászja, a csontváz, aki szinte hipnotizáltan állt az 509-es mellett.

– Természetesen, kedvesem – fordult felé Wiese. – Naponta hús.

Vászja rágott. Az 509-es figyelmeztetően oldalba bökte.

Ez még egy mozdulat sem volt, de Weber észrevette.

– Disznó!

Hasba rúgta az 509-est. Nem volt túlságosan erős rúgás. Weber szerint csak figyelmeztető rúgás és nem büntető, de az 509-es hanyatt esett.

– Felállni, te szélhámos!

– Ne így, ne így – motyogta Wiese, és visszatartotta Webert. – Épségben van rájuk szükségem.

Az 509-es fölé hajolt és végigtapogatta. Kis idő múlva az 509-es kinyitotta a szemét. Nem nézett Wiesére. Weberre nézett.

Wiese felegyenesedett.

– Magának kórházban a helye, kedvesem. Mi majd gondoskodunk magáról.

– Nem sérültem meg – lihegte az 509-es, és nagy kinnal felállt.

Wiese mosolygott.

– Ezt én mint orvos jobban tudom.

Weberhez fordult.

– Ez még kettő. És még egy utolsót. Egy fiatalabbat. Bucherra mutatott, aki az 509-es másik oldalán állt.

– Talán ez...

– Mars, kilépni!

Bucher az 509-es és a többiek mellé lépett. Weber most a sorfalban támadt résen át meglátta Karelt, a cseh fiút.

– Van itt még egy fél porció. Nem akarja ráadásnak?

– Köszönöm. Felnőtt emberekre van szükségem. Ennyi elég. Nagyon szépen köszönöm.

– Jó. Ti hatan tizenöt perc múlva jelentkezték az irodában. Blokkparancsnok! Írja fel a számokat! Mosakodjatok meg, ti mocskos disznók!

Úgy álltak ott, mint akit a villám sújtott. Senki sem beszélt. Tudták, mit jelent ez. Csak Vászja vigyorgott. Félőrült volt az éhségtől, és elhitte, amit Wiese mondott.

A három újonc bambán bámult a semmibe. Bármilyen parancsot engedelmesen végrehajtottak volna, még azt is, hogy fussanak bele az árammal töltött szögesdrótba. Ahasver a földön feküdt és nyögött. Handke egy bottal elverte, miután Weber és Wiese távozott.

– Josef! – hallatszott egy gyenge hang a női tábor felől. Bucher nem mozdult. Berger megbökte.

– Ruth Holland van ott.

A női tábor a Kis Tábortól balra terült el, és kettős, árammentes szögesdrót választotta el tőle. Mindössze két kis barakkból állt, amelyeket a háború idején állítottak fel, amikor ismét megkezdődtek a tömeges letartóztatások. Korábban nem voltak nők a táborban.

Bucher két évvel korábban asztalosként dolgozott ott néhány hétig. Akkor találkozott Ruth Hollanddal. Titokban néha láthatták egymást és beszélgethettek, aztán Buchert áthelyezték egy másik osztagba. Csak akkor látták egymást viszont, amikor a férfi a Kis Táborba került. Itt aztán néha, éjszaka vagy ködben, suttoghattak egymással.

Ruth Holland a két tábort elválasztó szögesdrót mögött állt. Vékony lába körül a szél lengette a csíkos zsákruhát.

– Josef! – kiáltott ismét.

Bucher felemelte a fejét.

– Menj el a szögesdróttól! Meglátnak!

– Hallottam mindent! Ne tedd meg!

– Menj el a szögesdróttól, Ruth! Az őrlőhet.

Megrázta a fejét. A haja rövid volt és teljesen ősz.

– Maradj itt! Ne menj el! Maradj itt, Josef!

Bucher tehetetlenül az 509-esre nézett.

– Visszajövünk – mondta az 509-es helyette.

– Nem jön vissza. Tudom. És te is tudod. – A kezét a drótnak feszítette. – Senki sem jön vissza.

– Menj vissza, Ruth. – Bucher az őrtornyokra nézett. –

Veszélyes ott állni.

– Nem fog visszajönni! Mindnyájan tudjátok!

Az 509-es nem válaszolt. Nem volt mit válaszolni. Süketen magába fordult. Nem volt benne érzés. Sem mások, sem saját maga iránt. Mindennek vége, tudta, de még nem érezte. Csak azt érezte, hogy nem érez semmit.

– Nem fog visszajönni – mondta ismét Ruth Holland. – Nem szabad elmennie.

Bucher a földre meredt. Túlságosan kába volt ahhoz, hogy bármit is válaszoljon.

– Nem szabad elmennie – mondta Ruth Holland. Olyan volt, mint egy litánia. Monoton, minden érzelem nélkül. Túl volt már minden érzelmen.

– Menjen valaki más. 0 még fiatal. Menjen helyette valaki más.

Senki sem válaszolt. Mindenki tudta, hogy Buchernak mennie kell. Handke felírta a számokat. És ki ment volna helyette?

Álltak, és nézték egymást. Azok, akiknek menni kellett, és azok, akik maradtak. Nézték egymást. Ha egy villám lesújtott volna, és megölte volna Buchert és az 509-est, elviselhetőbb lett volna. Elviselhetetlen volt, mert ebben az utolsó pillanatban még a hazugság is benne volt, a csendes: miért én? Miért éppen én? az egyikben – és: Hál' istennek, nem én! Nem én! a másokban.

Ahasver lassan feltápáskodott a földről. Még egy pillanatig kábán bámult maga elé, aztán eszébe jutott minden. Valamit suttogott.

Berger megfordult.

– Én vagyok az oka – rikácsolta hirtelen az öreg. – Én – a szakállam – azért jött ide! Különben ott maradt volna a másik oldalon. Ó...

Két kézzel tépdetni kezdte a szakállát. Könny áztatta az arcát. Túlságosan gyenge volt ahhoz, hogy ki tudta volna tépni a szőrét. Ült a földön, és cibálta a fejét jobbra-balra.

– Menj be a barakkba – szólt rá élesen Berger.

Ahasver rámeredt. Aztán előreesett az arcára és bőgött.

– Mennünk kell – mondta az 509-es.

– Hol van a fog? – kérdezte Lebenthal.

Az 509-es benyúlt a zsebébe, és odanyújtotta Lebenthalnak.

– Tessék.

Lebenthal elvette. Remegett.

– A te istened! – dadogta, és határozatlan mozdulatot tett a város és a kiégett templom felé. – A jeleid! A tűzoszlopod!

Az 509-es ismét megtapogatta a zsebét. Érezte a kenyeret, amikor kivette a fogat.

Mi értelme volt, hogy nem evett semmit? Odanyújtotta Lebenthalnak.

– Edd meg magad – mondta Lebenthal dühösen és tehetetlenül. – A tied.

– Számomra már nincs semmi értelme.

Egy muzulmán észrevette a kenyérdarabkát. Sietve odabukdácsolt, szája tágra nyitva, átkarolta az 509-es karját, és a kenyér felé kapott. Az 509-es ellökte, és a kenyér darabkát Karel kezébe nyomta, aki egész idő alatt szótlánul állt mellette. A muzulmán Karel után nyúlt. A fiú higgadtan és pontosan sípcsonton rúgta. A muzulmán megingott, és a többiek félrelökték.

Karel az 509-esre nézett.

– Elgázosítanak titeket? – kérdezte tárgyilagosan.

– Itt nincsenek gázkamrák, Karel. Tudnod kellene – mondta Berger mérgesen.

– Birkenauban is ezt mondták nekünk. Ha törülközőt adnak és fürdeni küldenek, akkor gáz.

Berger félretolta.

– Menj, edd meg a kenyered, különben még elveszi valaki.

– Vigyázok.

Karel a szájába tömte a kenyeret. Csak érdeklődött, mint ahogy az ember mások úti célja felől érdeklődik. Nem gondolt semmi rosszra. Koncentrációs táborokban nőtt fel, nem ismert semmi mást.

– Gyertek – mondta az 509-es.

Ruth Holland sírva fakadt. A keze, mint madárkarom, ráfonódott a szögesdróra. Vicsorgott és nyögött. Könny nem jött a szeméből.

– Gyertek – mondta az 509-es még egyszer. Tekintete végigsiklott a hátramaradottakon. A legtöbben már közömbösen visszamásztak a barakkokba. Csak a veteránok és még néhányan álltak ott. Az 509-esnek hirtelen az az érzése támadt, mondania kell még valami nagyon fontosat, valamit, amitől minden függ. Minden erejét összeszedte, de érzését nem tudta gondolatokba és szavakba önteni.

– Ne feledkezsetek meg erről – mondta végül.

Senki sem válaszolt. Láta, hogy el fogják felejtetni. Túl sokszor láttak már ilyesmit. Bucher talán nem felejtette; volna el, ő még fiatal volt, de neki is mennie kellett.

Végigbukdácsoltak az úton. Nem mosakodtak meg. Azt Weber csak viccnek szánta. A táborban sosem volt elég víz. Mentek előre, nem néztek vissza. Átléptek a szögesdrót kapun, ami elkülönítette a Kis Tábor. A halál kapuján. Vászja csámcsogott. A három új úgy lépdelt, mint az automaták. Elhaladtak a munkatábor első barakkjai előtt. Az osztagok már régen kivonultak. A barakkok üresen és vigasztalanul álltak, ám az 509-es számára most mégis a világ legkívánatosabb helyének tűntek. Életet és biztonságot sugároztak. A legszívesebben bemászott és elbújt volna, el ettől a kíméletlen menettől, amely a halálba vezetett. Két hónappal

hamarabb, gondolta tompán. Talán csak két héttel hamarabb. Minden hiába. Hiába.

– Bajtárs – szólalt meg hirtelen valaki mellette. A 13-as barakk előtt történt. A férfi az ajtó előtt állt, arcát sűrű, fekete borosta fedte.

Az 509-es felnézett.

– Ne feledjétek – mormolta. Nem ismerte a férfit.

– Nem fogjuk elfelejteni – válaszolt a férfi. – Hova mentek?

A munkatáborban visszamaradt emberek látták Webert és Wiesét. Tudták, hogy valami rendkívüli dolog van készülóban.

Az 509-es megállt. Ránézett a férfira. Most már nem volt tompa. Ismét érezte azt a fontosat, amit még el kellett mondania, aminek nem volt szabad elkallódnia.

– Ne feledjétek el – suttogta. – Soha! Soha!

– Soha! – ismételte meg a férfi erős hangja. – Hova kell mennetek?

– Egy kórházba. Kísérleti nyúlnak. Ne feledjétek. Hogy hívnak?

– Lewinsky, Stanislaus.

– Ne felejtsd el, Lewinsky – mondta az 509-es. Úgy érezte, így, a névvel együtt, nagyobb ereje van a szónak. – Lewinsky, ne felejtsd el.

– Nem fogom elfelejteni.

Lewinsky megérintette az 509-es vállát. Az 509-es máshol, mélyebben is érezte, nemcsak a vállán. Még egyszer Lewinskyre pillantott. Lewinsky bólintott. Az arca más volt, mint a kis táborbeli arcok. Az 509-es érezte, hogy megértették. Továbbment.

Bucher megvárta. Utolérték a másik négyet, akik tovább bandukoltak.

– Hús – mormolta Vászja. – Leves és hús.

Az irodában hideg bűz és cipőkenőcs szaga terjengett.

A kápó már előkészítette a papírokat. Kifejezéstelen arccal pillantott a hat rabra.

– Ezt itt alá kell írnotok.

Az 509-es az asztalra nézett. Nem értette, mit kell még itt aláírni. A foglyokat általában utasították, és kész. Aztán érezte, hogy valaki nézi. Az egyik írnok volt az, aki a kápó mögött ült. Égővörös haja volt. Látva, hogy az 509-es ránéz, szinte észrevétlenül ingatta a fejét jobbról balra.

Weber lépett be. Mindenki vigyázzban állt.

– Folytatni! – adta ki a parancsot, és felvette a papírokat az asztalról.

– Még nincs kész? Gyerünk, írjátok alá!

– Nem tudok írni – mondta Vászja, aki a legközelebb állt.

– Akkor tegyél három keresztet.

Vászja három keresztet tett.

– A következő!

A három új lépett oda, egyik a másik után. Az 509-es görcsösen próbálta összeszedni magát. Úgy érezte, valahol kell még lennie kiútnak. Megint az írnokra nézett, de az már nem pillantott fel.

– Most te! – morogta Weber. – Rajta! Álmodozol, mi?

Az 509-es felvette a papírt. Homályosan látott. A néhány géppel írt sor táncolt a szeme előtt.

– Még el is akarod olvasni!

Weber lökött rajta egyet.

– Írd alá, tetves kutya!

Az 509-es eleget látott. Az „ezennel kijelentem, hogy önként...” szavakat el tudta olvasni. Leejtette a lapot az asztalra. Ez volt az utolsó, kétségbeesett lehetőség. Erre gondolt az írnok.

– Rajta, te anyámasszony katonája! Vezessem a kezed?

– Nem jelentkezem önként – mondta az 509-es.

A kápó rámeredt. Az írnokok felkapták a fejüket, és rögtön vissza is temetkeztek a papírjaikba. Egy pillanatra nagyon nagy csend lett.

– Micsoda? – kérdezte Weber hitetlenkedve.

Az 509-es mély lélegzetet vett.

– Nem jelentkezem önként.

– Megtagadod az aláírást?

– Igen.

Weber megnyalta a szája szélét.

– Úgy, szóval te ezt nem írod alá?

Megragadta az 509-es bal karját, kicsavarta és a hátán felhúzta. Az 509-es előreesett a földre. Weber továbbra is tartotta a kicsavart kart, felhúzta vele az 509-est a földről, meglóbálta, és a hátára lépett. Az 509-es ordított, majd elcsöndesedett.

Weber a másik kezével galléron ragadta és felállította. Az 509-es eldőlt.

– Gyenge féreg – morogta Weber. Aztán kinyitott egy ajtót.

– Kleinert! Michel! Vigyétek át a nyavalyást, és vidítsátok fel. Hagyjátok ott. Átjövök.

Az 509-est kicipelték.

– Most te! – mondta Weber Buchernak. – Írd alá!

Bucher remegett. Nem akart remegni, de nem volt hatalma önmaga felett. Hirtelen egyedül maradt. Az 509-es már nem volt ott. Minden elernyedett benne. Gyorsan meg kellett tennie, amit az 509-es megtett, különben késő lesz, és mindent megtesz, amit csak parancsolnak neki, mint egy automata.

– Én sem írom alá – dadogta.

Weber vigyorgott.

– No nézd csak! Még egy! Hát ez olyan, mint a régi szép időkben!

Bucher alig érezte az ütést. Mennydörgő sötétség szakadt rá. Amikor magához tért, Weber állt felette. 509-es, gondolta tompán. Az 509-es húsz évvel idősebb, mint én. Vele is ugyanezt tette. Ki kell tartanom! Érezte a szakadást, a tüzet, a kést a vállában, nem hallotta, hogy üvölt – aztán megint a sötétség.

Amikor másodszor is magához tért, az 509-es mellett feküdt egy másik helyiség cementpadlóján. Zúgáson át hallotta Weber hangját.

– Aláíratathatnám helyettetek, és el lenne intézve a dolog, de én ezt nem teszem. Először is teljes nyugalomban megtöröm a dacotokat. Ti magatok fogjátok aláírni. Térden állva fogtok nekem könyörögni, hogy aláírhasátok, ha akkor még képesek lesztek rá.

Az 509-es sötéten látta Weber fejét az ablak előtt. A fej nagyon nagynak tűnt az éggel a háttérben. A fej a halált jelentette, és mögötte az ég hirtelen az életet, életet, mindegy, hogy hol és milyet, tetves, szétvert, véres életet, de életet mindennek ellenére, egy röpke pillanatig – aztán megint rászakadt a tompaság, az idegek jótékonyan kihunytak, és semmi sem volt már, csak a tompa zúgás. Minek ellenkezem, gondolta benne valami tompán és távolian, amikor magához tért – olyan mindegy, hogy itt vernek agyon, vagy aláírok, és egy injekcióval végeznek velem, gyorsabban, mint itt, kevesebb fájdalom árán – aztán egy hangot hallott maga mellett, a saját hangját, amellyel, úgy tűnt, egy másik beszélt – nem – nem írom alá, még ha agyonver, akkor sem...

Weber nevetett.

– Azt szeretnéd, mi, te csontkollekció! Hogy mindennek vége legyen, mi? Az agyonverés hetekig tart nálunk. Még csak most kezdünk hozzá.

Ismét felvette a derékszíját. Az ütés az 509-es szemét érte. Nem sérült meg, túlságosan be volt már esve. A második ütés a száját érte. Az ajka úgy repedt fel, mint a száraz pergamen. Miután még néhány ütés érte a fejét a derékszíj csatjával, ismét elvesztette az eszméletét.

Weber félretolta, és Buchert kezdte ütni. Bucher megpróbált kitérni, de túl lassú volt. Az ütés az orrát érte.; Összegörnyedt, és Weber a lába közé rúgott. Bucher üvöltött. Érezte, hogy a derékszíj csatja még néhányszor lesújt a nyakára, aztán ismét sötétségbe süppedt.

Zavaros hangokat hallott, de nem mozdult. Amíg eszméletlennek tűnik, nem ütik tovább. A hangok fölötte röpködtek, vég nélkül. Megpróbált nem odafigyelni, de a hangok közelebb jöttek és a fülébe, az agyába hasítottak.

– Sajnálom, doktor úr, de ha az emberek nem akarnak önként menni... Látja,

Weber alaposan beszélt a fejükkel.

Neubauer ragyogó hangulatban volt. A fejlemények messze meghaladták minden képzeletét.

– Ezt kívánta? – kérdezte Wiesétől.

– Természetesen nem.

Bucher megpróbált óvatosan pislogni. Nem tudott azonban parancsolni a szemhéjának. A szeme kinyílt, mint egy játék babáé. Wiesét látta, és Neubauert. Aztán meglátta az 509-est. Az 509-es szeme is nyitva volt. Weber már nem volt ott.

– Természetesen nem – ismételte Wiese. – Mint kultúrember...

– Mint kultúrember – szakította félbe Neubauer – kísérleti célokra szánja ezeket az embereket, ugye?

– Ez tudományos ügy. Kísérleteink révén emberek tízezreinek mentjük meg az életét. Ön talán ezt nem érti...

– De. De talán ön nem érti, miről is van itt szó. Egyszerűen a fegyvelemről. Ami szintén nagyon fontos.

– Mindenki a maga módján – válaszolta Wiese fennhéjázón.

– Persze, persze. Sajnálom, hogy nem segíthettem önnek jobban. De mi egyik védencünket sem kényszerítjük semmire. És ezek az emberek, úgy látszik, nem szeretnék elhagyni a tábort.

Az 509-es és Bucher felé fordult.

– Ti tehát szívesebben maradnátok a táborban?

Az 509-es ajka megmozdult.

– Tessék? – kérdezte Neubauer élesen.

– Igen – mondta az 509-es.

– És te ott?

– Én is – suttogta Bucher.

– Látja, törzsorvos úr – mosolygott Neubauer. – Az emberek szeretnek itt lenni. Ez már csak így van, itt nincs mit tenni.

Wiese nem mosolygott.

– Hülyék – mondta megvetően, Buchernak és az 509-esnek címezve. – Ezúttal tényleg nem akartunk mást, csak táplálási kísérleteket.

Neubauer kifújta szivarja füstjét.

– Annál jobb. Kétszeres büntetés függelemsértésért. Bár, ha újabb embereket akar keresni a táborban... csak tessék, doktor úr.

– Köszönöm – mondta Wiese hidegen.

Neubauer becsukta mögötte az ajtót, és visszajött a helyiségbe. A dohány fűszeres, kék füstje körülengte. Az 509-es megérezte, és tüdejében hirtelen maró vágy támadt. Semmi köze sem volt hozzá magához, idegen, önálló vágy volt ez, amely belemart a tüdejébe. Öntudatlanul mélyeket lélegzett, érezte a füstöt, és közben

Neubauert figyelte. Egy pillanatra nem értette, hogy őt és Buchert miért nem küldték el Wiesével, de aztán rájött. Csak egy magyarázat lehet. Nem engedelmeskedtek egy SS-tisznek, és ezért a táborban kapják meg a büntetésüket. A büntetés előre látható volt – másokat azért is felakasztottak, ha egy kápónak nem engedelmeskedtek. Hiba volt nem aláírni, hasított belé hirtelen. Wiesénél esetleg lett volna még egy lehetőség. Most elvesztek.

Fojtó megbánás támadt fel benne. Nyomta a gyomrát, ott lapult a szeme mögött, és élesen és megmagyarázhatatlanul vad vágyat érzett a dohányfüst iránt.

Neubauer a számot nézte az 509-es mellén. Alacsony szám volt.

– Mióta vagy itt? – kérdezte.

– Tíz éve, Obersturmbannführer úr.

Tíz éve. Neubauer nem is tudta, hogy voltak még foglyok a kezdeti időszakból is. Ez tulajdonképpen az én enyhe bánásmódom jele, gondolta magában. Bizonyára nem sok tábor akad, ahol ilyesmi még előfordul. Szívott egyet a szivarján. Ez még egyszer hasznos is lehet. Sosem lehet tudni, mi következik.

Weber lépett be. Neubauer kivette a szivart a szájából, és böfögött. Nyári kolbászt és rántottát evett reggelire, egyik kedvenc ételét.

– Weber Obersturmführer – mondta. – Ezt itt nem adtam parancsba.

Weber ránézett. Várta a viccet. De a vicc csak nem jött.

– Ma este a sorakozónál fel fogjuk őket akasztani – mondta végül.

Neubauer ismét böfögött.

– Ezt nem adtam parancsba – mondta még egyszer. – Egyébként, miért csinálja az ilyesmit saját kezűleg?

Weber nem válaszolt azonnal. Nem fért a fejébe, miért pazarol Neubauer egy ilyen csekélységre ennyi időt.

– Van ilyesmire elég ember – folytatta Neubauer. Weber az utóbbi időben meglehetősen önállóvá vált.

Nem árt, ha egyszer ő is érzi, ki is adja itt voltaképpen a parancsokat.

– Mi van magával, Weber? Felmondták az idegei a szolgálatot?

– Nem.

Neubauer ismét az 509-es és Bucher felé fordult. Felakasztani, mondta Weber. Tulajdonképpen helyes. De minek? A nap jobban alakult, mint amire számított. És ezenkívül egészen hasznos Webernek is megmutatni, hogy nem történik minden úgy, ahogyan ő gondolja.

– Ez nem volt közvetlen parancsmegtagadás – mondta. – Én önkéntes jelentkezést adtam parancsba. Ez itt nem annak néz ki. Adjon az embereknek kétnapi bunkert, és kész. Semmi egyebet, érti, Weber? Azt akarom, hogy kövessék a parancsaimat.

– Igenis.

Neubauer elment. Fölényesnek és elégedettnek érezte magát. Weber megvetően

nézett utána. Idegek, gondolta. Kinek vannak itt idegei? És ki lesz itt puhány? Kétnapi bunker! Mérgesen megfordult. Egy napsugár az 509-es szétvert arcára esett. Weber jobban megnézte.

– Téged ismerlek, igaz? Honnan?

– Nem tudom, Obersturmführer úr.

Az 509-es pontosan tudta. Reménykedett, hogy Webernek nem fog eszébe jutni.

– Valahonnan ismerlek. Hol szerezted a sebhelyeket?

– Elestem, Obersturmführer úr.

Az 509-es fellélegzett. Ez már a régi rutin volt. A régi vicc, még a kezdeti időszakból. Senkinek sem volt szabad bevallania, hogy megverték.

Weber még egyszer szemügyre vette.

– Valahonnan ismerem ezt a pofát – morogta. Aztán kinyitotta az ajtót.

– Vigyétek ezeket a bunkerba. Két nap.

Ismét az 509-es és Bucher felé fordult.

– Nehogy azt higgyétek, hogy megúszátok, szarháziak! Még felakasztalak titeket!

Kicipelték őket. Az 509-es a fájdalomtól lehunyta a szemét. Aztán megérezte a levegőt odakint. Ismét kinyitotta a szemét. Ott volt az ég. Kéken és végtelenül. Bucher felé fordította a fejét és ránézett. Megmenekültek. Eddig legalábbis. Nehéz volt elhinni.

VII

Kiestek a bunkerból, amikor két nappal később Breuer Scharführer kinyitatta az ajtókat. Az utolsó harminc órát mindketten hol félig, hol teljesen öntudatlan állapotban töltötték. Az első napon még kopogással érintkeztek egymással, aztán már nem.

Kivitték őket. A táncparketten feküdtek a krematóriumot körülvevő fal mellett. Emberek százai látták őket, senki sem nyúlt hozzájuk. Senki sem vitte el őket. Senki sem tett úgy, mintha látná őket. Nem adtak parancsot, hogy mi történjék velük, ezért aztán nem is léteztek. Ha valaki hozzájuk nyúlt volna, a bunkerba került volna.

Két órával később hozták az aznapi utolsó hullákat a krematóriumba.

– Mi van ezekkel? – kérdezte a felügyelő SS-legény. – Ezeket is be kell vinni?

– Azok ketten a bunkerból valók.

– Elpatkoltak?

– Úgy tűnik.

Az SS-legény észrevette, hogy az 509-es keze lassan ökölbe zárul, majd ismét kinyílik.

– Még nem egészen – mondta. Fájt a háta. Átkozott egy menet volt az elmúlt éjszaka Fritzivel a „Denevérben”. Lehunyta a szemét. Megnyerte a fogadást Hoffmann-nal. Hoffmann Wilmával. Egy üveg Henessy. Jófajta konyak. De kikészült.

– Kérdezzétek meg a bunkerban vagy az irodában, hogy ezek hova tartoznak – mondta az egyik hullaszállítónak.

A férfi visszajött, vele a vörös hajú írnök is.

– Ezek ketten a bunkerból szabadultak – jelentette. – A Kis Táborba tartoznak. Már ma délben ki kellett volna engedni őket. A parancsnokság utasítása.

– Akkor vigyétek el őket innen.

Az SS-legény lustán a listájára pillantott.

– Harmincnyolc veszteségem van.

Megszámolta a bejárat előtt kiterített hullákat.

– Harmincnyolc. Stimmel. De tüntessétek el ezeket innen, mert még újabb zűrzavar támad.

– Négy embert! Vigyétek ezt a kettőt a Kis Táborba! – kiáltott a hullaká pó.

Négy ember munkához látott.

– Ide – súgta a vörös hajú írnök. – Gyorsan! El a hulláktól. Ide!

– Hát ezek már majdnem készen vannak – mondta az egyik hullaszállító.

– Pofa be! Gyerünk!

Az 509-est és Buchert elvitték a faltól. Az írnok fölējük hajolt és fülelt.

– Nem haltak még meg. Hozzatok hordágyakat! Gyorsan!

Körülnézett. Attól tartott, ha Weber megérkezik, eszébe fog jutni, és felakasztatja a két férfit. Ott állt, amíg a férfiak megjöttek a hordágyakkal. Egyszerű ácsolt deszkák voltak ezek, amelyeken általában hullákat szállítottak.

– Rakodjátok fel őket! Gyorsan!

A kapu és a krematórium körüli rész mindig veszélyes volt. SS-legények csellengtek arrafelé, és Breuer Scharführer is a közelben tartózkodott. Ő senkit sem engedett ki szívesen élve a bunkerből. Neubauer parancsát a szabadon bocsátással teljesítették, így a dolog lezárult. Az 509-es és Bucher ismét szabad préda lett. Mindenki kitölthette rajtuk a kedvét – Weberről nem is beszélve, akinek a becsülete egyenesen megkívánta volna, hogy kikészítse őket, ha tudta volna, hogy még életben vannak.

– Micsoda marhaság! – morgott az egyik hullaszállító kedvetlenül. – Most felcipeljük őket a Kis Táborba, és holnap reggel úgyis vissza kell őket hozni. Ezek már néhány órát sem bírnak ki.

– Mi közöd van neked ehhez, te idióta? – A vörös hajú írnok egyszerre csak úgy fújtatott a dühtől. – Fogd meg! Indíts! Hát nincs köztetek egy értelmes ember?

– Jelen – mondta egy idősebb férfi, aki megemelte a hordágyat az 509-essel. – Mi van ezekkel? Valami különleges?

– Mindketten a 22-es barakkból valók. – Az írnok körülnézett, és egészen közel lépett a hullaszállítóhoz. – ők azok, akik két nappal ezelőtt megtagadták az aláírást.

– Milyen aláírást?

– A nyilatkozatot a kíséreltényúl-doktornak. A többi négyet magával vitte.

– Micsoda? És ezeket nem akasztják fel?

– Nem. – Az írnok még tett néhány lépést a hordágy mellett. – Vissza kell vinni őket a barakkba. Ez volt a parancs. Siessetek tehát, amíg nem jön senki.

– Vagy úgy. Értem már!

A hullaszállító egyszerre úgy kilépett, hogy a hordágyat az elülső férfi térdhajlatába lökte.

– Mi van? – kérdezte amaz mérgesen. – Megbolondultál?

– Nem. Vigyük el ezeket innen. Aztán majd megmondom, miért.

Az írnok ott maradt. A négy hullaszállító most csendben és sietősen menetelt, amíg el nem hagyták az adminisztrációs épületet. A nap lement. Az 509-es és Bucher egy fél nappal többet töltött a bunkerban, mint ahogy a parancs szólt. Ezt a kis időhúzást Breuer nem szalasztotta el.

Az elülső hullaszállító megfordult.

– Szóval, mi van ezekkel? Rendkívüli boncok?

– Nem. Azok közül valók, akiket Weber pénteken lehozott a Kis Táborból.

– Mit csináltak velük? Úgy néznek ki, mintha csak egyszerűen jól összeverték volna őket.

– Össze is verték őket. Mert nem voltak hajlandók a törzsorvossal menni. Kísérleti állomás a város előtt, mondja a vörös hajú írnok. Már többször jöttek ide kísérleti alanyokért.

Az elülső férfi füttyentett egyet.

– A mindenit! És ezek még élnek?

– Látod.

Az elülső megrázta a fejét. – És most még vissza is küldik őket a bunkerból? Nem akasztják fel őket? Mi van itt? Ilyet már régen nem éltem meg.

Elérték az első barakkokat. Vasárnap volt. A munkaosztagok napközben dolgoztak, és nem sokkal korábban tértek vissza. Az utak tele voltak rabokkal. A hír villámgyorsan szétszaladt.

A táborban tudták, hogy mire kellett a hat ember. Azt is tudták, hogy az 509-es és Bucher a bunkerban van. Ez az irodán keresztül gyorsan elterjedt, és ugyanolyan gyorsan el is felejtették. Senki sem várta őket vissza élve. És most itt voltak – még az is láthatta, aki nem ismerte a dörgést, hogy nem azért hozták vissza őket, mert nem feleltek meg, akkor nem verték volna így össze őket.

– Gyere – mondta valaki a hátsó hullaszállítónak. – Segítek vinni. Úgy majd könnyebb lesz.

Megfogta a hordágy egyik fogantyúját. Egy másik is odalépett, és megfogta az egyik elülső fogantyút. Hamarosan mindkét hordágyat négy-négy fogoly vitte. Erre nem volt szükség. Az 509-es és Bucher nem volt nehéz, de a foglyok szerettek volna valamit tenni értük, és most, ebben a pillanatban csak ezt lehetett tenni. Úgy vitték a hordágyakat, mintha üvegből lettek volna, és gyors lábakon előttük járt a hír: ketten, akik megtagadtak egy parancsot, élve térnek vissza. Ketten a Kis Táborból. Ketten a haldokló muzulmánok barakkjából. Hallatlan. Senki sem tudta, hogy mindezt csak Neubauer hangulatának köszönheték – de ez nem is volt fontos. Csak az volt a fontos, hogy megtagadták a parancsot, és élve visszajöttek.

Lewinsky a 13-as barakk előtt állt, már jóval azelőtt, hogy a hordágyak közeledtek volna. – Igaz? – kérdezte már messziről.

– Igen. Ezek azok, nem?

Lewinsky közelebb jött, és a hordágyak fölé hajolt.

– Azt hiszem, igen – igen, ez az, akivel beszéltem. A másik négy meghalt?

– A bunkerban csak ez a kettő volt. Az írnok azt mondja, a többiek elmentek. Ezek nem. Megtagadták a parancsot.

Lewinsky lassan felegyenesedett. Goldsteint látta maga mellett.

– Megtagadták a parancsot. Gondoltad volna?

– Nem. A kis táborbeliekről nem.

– Nem erre gondolok. Arra gondolok, hogy elengedték őket.

Goldstein és Lewinsky egymásra nézett. Münzer jött oda hozzájuk.

– Úgy tűnik, megpuhulnak az ezeréves fiúk – mondta.

– Mi? – Lewinsky megfordult. Münzer pontosan azt mondta ki, amire ő és Goldstein gondolt.

– Miből gondolod?

– Az Öreg saját utasítása – mondta Münzer. – Weber fel akarta őket akasztani.

– Honnan tudod?

– A vörös írnok mesélte. Hallotta.

Lewinsky egy pillanatig nagyon csendesen állt – aztán egy kis szürke emberhez fordult.

– Menj el Wernerhez – súgta. – Mondd meg neki. Mondd meg neki, hogy az, aki nem akarta, hogy elfelejtsük, köztük van.

A férfi bólintott, és elosont a barakk mellett. A hordágyvivők közben már továbbmentek. Egyre több fogoly lépett ki az ajtókon. Néhányan félénken gyors pillantást vetettek a két testre. Az 509-es egyik karja lehanyatlott, és a földet súrolta. Két férfi ugrott oda, és óvatosan visszatette.

Lewinsky és Goldstein a hordágyak után nézett.

– Nem kis bátorság két eleven hullától, hogy csak úgy megtagadja a parancsot, mi? – mondta Goldstein. – Sosem gondoltam volna valakiről, aki már az elpatkolók osztályán van.

– Én sem. – Lewinsky még mindig az utat bámulta. – Életben kell maradniuk – mondta aztán. – Nem szabad meghalniuk. Te tudod, miért?

– Sejtem. Azt hiszed, akkor lesz csak az igazi.

– Igen. Ha meghalnak, holnapra elfelejtik. Ha nem...

Ha nem, akkor annak példáját jelentik majd a tábor számára, hogy valami megváltozott, gondolta Lewinsky. Nem mondta ki.

– Hasznunkra van – mondta inkább. – Éppen most.

Goldstein bólintott.

A hordágyvivők továbbmentek a Kis Tábor felé. Az égen vadul virított a naplemente vöröse. A munkatábor jobb oldali barakkjait megvilágította a nap, a bal oldal kékes árnyékban maradt. Az árnyas oldalon az ablakok és az ajtók előtt sápadtak és elmosódottak voltak az arcok, mint mindig, de a másik oldalon az erős fény életet kölcsönzött nekik. A hordágyat cipelők áthaladtak a fénysávon. A fény rávetődött a hordágyakon fekvő véres és piszkos testekre – és egyszerre úgy tűnt, már nemcsak két összevert rabot cipelnek vissza, hanem mintha egy nyomorúságos diadalmenet vonult volna. Ellenálltak. Még lélegeztek. Nem győzték le őket.

Berger gyógykezelte őket. Lebenthal céklalevest szerzett. Vízet ittak, és félig eszméletlenül ismét elaludtak. Aztán valamikor, a lassan oldódó merevségből felocsúdva az 509-es valami meleget érzett a kezén. Futó, szégyenlős emlék. Nagyon távoli emlék. Melegség. Kinyitotta a szemét.

A juhászcutya nyalogatta a kezét.

– Vízet – suttogta az 509-es.

Berger jóddal kenegette felhorzsolódott tagjaikat. Felnézett, odahozta a dobozt a levessel, és az 509-es szájához emelte.

– Tessék. Igyál.

Az 509-es ivott.

– Mi van Bucherral? – kérdezte kínlódván.

– Melletted fekszik.

Az 509-es tovább akart kérdezni.

– Él – mondta Berger. – Pihend ki magad.

A sorakozóhoz ki kellett őket vinni. A járni már képtelen betegekkel együtt a barakk elé, a földre fektették őket. Már besötétedett, és az éjszaka tiszta volt.

A sorakozónál Bolt Blockführer tartott szemlét. Úgy vizslatta az 509-es és Bucher arcát, mintha széttaposott bogarak lennének.

– Ez a kettő halott – mondta. – Miért fekszenek itt a betegek között?

– Nem halottak, Scharführer úr.

– Még nem – mondta Handke, a blokkparancsnok.

– Akkor majd holnap azok lesznek. Felfüstöljük őket. A fejemet rá.

Bolte sietett. Pénz volt a zsebében, és meg akart kockáztatni egy kártyapartit.

– Lelépni! – ordítottak a blokkparancsnokok. – Ételhordók, előre!

A veteránok óvatosan visszavitték az 509-est és Buchert. Handke látta, és vigyorgott.

– Azok ketten porcelánból vannak, mi?

Senki sem válaszolt. Ott álldogált még egy ideig, aztán ő is elment.

– Ez a disznó! – morgott Westhof, és kiköpött. – Ez a mocskos disznó!

Berger figyelmesen szemlélte. Westhof már egy ideje dührohamokban szenvedett. Nyugtalan volt, magába szállva elmélkedett, önmagával beszélt, és mindenütt vitát kezdeményezett.

– Maradj csendben – szólt rá Berger élesen. – Ne csinálj zűrt. Mindnyájan tudjuk, mi van Handkéval.

Westhof rámeredt. – Ugyanolyan fogoly, mint mi. És ilyen disznó. Hát ez az...

– Mindenki tudja. Tucatszámra vannak olyanok, akik még nála is rosszabbak. A hatalom eldurvít, ezt már régen megtanulhattad volna. Úgy, és most segíts.

Szabaddá tettek egy-egy ágyat az 509-es és Bucher számára. Ennek fejében hat ember a földön aludt. Az egyik Karel volt, a cseh fiú. Segített behozni a két férfit.

– A Scharführer nem ért semmit – mondta Bergernek.

– Tényleg?

– Nem fogják felfüstölni őket. Holnap biztosan nem. Nyugodtan lehetett volna fogadni.

Berger ránézett. A parányi arc egészen tárgyilagos volt. A felfüstölés tábori nyelven a krematóriumot jelentette.

– Figyelj ide, Karel – mondta Berger. – SS-legényekkel csak akkor köss fogadást, ha tudod, hogy biztosan veszítesz. De még olyankor sem tanácsos.

– Őket nem füstölik fel holnap. Őket nem. De azokat igen. – Karel három muzulmánra mutatott, akik a földön feküdtek.

Berger ismét ránézett. – Igazad van – mondta.

Karel bólintott, minden büszkeség nélkül. Specialista volt ezekben a dolgokban.

A következő este már tudtak beszélni. Arcuk annyira beesett, hogy nem sok megdagadni való volt rajta. Kékre és feketére színeződött, de a szemük szabadon látszott, és az ajkuk is csak felrepedt.

– Ne mozgassátok, amikor beszéltek – mondta Berger.

Ez nem volt nehéz. A tábori évek alatt megtanulták.

Mindenki, aki hosszabb időt töltött itt, tudott úgy beszélni, hogy egyetlen izma sem rándult.

Az ételhordás után egyszerre csak kopogtattak az ajtón. Egy pillanatra valamennyi szív összeszorult, mindenki azt kérdezte, vajon nem jönnek-e mégis ezért a kettőért.

Ismét kopogtatás, óvatosan, alig hallhatóan.

– 509-es! Bucher! – suttogta Ahasver. – Tegyetek úgy, mintha meghaltatok volna.

– Nyisd ki, Leo – súgta az 509-es. – Ez nem az SS. Az másképp jön...

A kopogtatás abbamaradt. Néhány másodperc múlva egy árny jelent meg az ablak halvány fényében, és integetett.

– Nyiss ajtót, Leo! – mondta az 509-es. – Ez a munkatáborból jött.

Lebenthal ajtót nyitott, és az árny beosont.

– Lewinsky – mondta a sötétségnek. – Stanislaus. Ki van ébren?

– Mindenki. Erre.

Lewinsky Berger hangja után tapogatózott. – Merre? Nem akarok senkire se rálépni.

– Állj meg.

Berger átjött hozzá. – Erre. Ül le ide.

– Élnek még?

– Igen. Ott fekszenek balra tőled.

Lewinsky valamit Berger kezébe csúsztatott. – Van itt valami...

– Mi?

– Jód, aszpirin és vatta. Van még egy köteg géz is. És ez meg itt hidrogén-hiperoxid.

– Egy egész gyógyszerár – csodálkozott Berger. – Honnan szerezted mindezt?

– Loptuk. A kórházból. Egyikünk ott takarít.

– Jó. Hasznát tudjuk venni.

– Itt van cukor. Darabokban. Oldd fel nekik vízben. A cukor jót tesz.

– Cukor? – kérdezte Lebenthal. – Hol tudtál szerezni?

– Valahol. Te vagy Lebenthal, igaz? – kérdezte Lewinsky a sötétségtől.

– Igen. Miért?

– Mert ezt kérdezed.

– Nem azért kérdeztem – mondta Lebenthal sértődötten.

– Nem mondhatom meg, hogy honnan van. A 9-es barakkból hozta valaki. Nekik, kettejüknek. Itt van egy kis sajt is. A 11-es barakk küldi ezeket a cigarettákat.

Cigaretták! Hat darab cigaretta! Hihetetlen kincs. Egy pillanatig mindnyájan hallgattak.

– Leo! – szólalt meg Ahasver. – Ez a fiú jobb, mint te.

– Hülyeség. – Lewinsky szagगतottan és gyorsan beszélt, mintha kifulladt volna. – Áthozták hozzám a holmit, még mielőtt bezárták volna a barakkokat. Tudták, hogy át fogok jönni, ha biztonságos lesz a tábor.

– Lewinsky – suttogta az 509-es. – Te vagy az?

– Igen.

– Ki tudsz jönni?

– Persze. Hogy volnék itt másképp? Műszerész vagyok. Egy darabka drót, egészen egyszerű. Érték a zárakhoz. Aztán ott van az ablak is. Ti itt hogy csináljátok?

– Itt nem zárják be a barakkokat! A latrinák kint vannak – válaszolta Berger.

– Ja. Ezt elfelejtettem.

Lewinsky kis szünetet tartott. – A többiek aláírták? – kérdezte aztán az 509-es irányába. – Azok, akik veletek voltak?

– Igen.

– És ti nem?

– Mi nem.

Lewinsky előrehajolt. – Nem hittük volna, hogy véghez tudjátok vinni.

– Én sem – mondta az 509-es.

– Nemcsak arra gondolok, hogy kibírtátok, hanem arra, hogy ennyivel megúsztátok.

– Én is így értettem.

– Hagyd őket békén – mondta Berger. – Még gyengék. Miért akarsz mindezt olyan pontosan tudni?

Lewinsky megmozdult a sötétben. – Ez fontosabb, mint gondolnád.

Felállt. – Vissza kell mennem. Nemsokára megint eljövök. Hozok még valamit. Valamit meg is akarok beszélni veletek.

– Jó.

– Gyakoriak itt az éjszakai ellenőrzések?

– Minek? Hogy megszámlálják a halottakat?

– Jó. Szóval nincs ellenőrzés.

– Lewinsky – suttogta az 509-es.

– Igen...

– Biztosan eljössz újra?

– Biztosan.

– Figyelj ide! – Az 509-es izgatottan kereste a szavakat. – Mi még... mi még nem készültünk ki... minket még lehet... valamire használni...

– Éppen ezért jövök újra. Nem felebaráti szeretetből.

– Jó. Akkor jó... biztosan jössz...

– Biztosan.

– Ne felejtsetek el minket...

– Ezt már mondtad egyszer. Nem felejtettem el. Ezért jöttem. Eljövök majd újra.

Lewinsky visszatapogatózott az ajtóhoz. Lebenthal becsukta mögötte.

– Állj! – súgta Lewinsky kintről. – Valamit elfelejtettem. Tessék.

– Nem tudod kipuhatolni, honnan van a cukor? – kérdezte Lebenthal.

– Nem tudom. Talán. – Lewinsky még mindig szaggatottan és kifulladásra beszélt. – Tessék, vedd el. Olvassátok el, ma kaptuk...

Egy összehajtogatott papírdarabot nyomott Lebenthal kezébe, és kiosont a barakk árnyékába.

Lebenthal becsukta az ajtót.

– Cukor – mondta Ahasver. – Hadd fogjak meg egy darabot. Csak meg akarom fogni, semmi több.

– Van még víz? – kérdezte Berger.

– Tessék – nyújtotta felé Lebenthal a bögrét.

Berger feloldott két darab cukrot. Aztán odamászott az 509-eshez és Bucherhoz.

– Igyátok ezt meg. Lassan. Felváltva egy-egy kortyot.

– Ki eszik itt? – kérdezte valaki a középső ágyról.

– Senki. Ki enne?

– Nyelést hallok.

– Álmodsz, Ammers – mondta Berger.

– Nem álmodom! A részemet akarom! Felzabáljátok az én adagomat is ott lent! A

részemet akarom!

– Várj holnapig.

– Holnapra mindent felzabáltok. Mindig így van. Én kapom mindig a legkevesebbet. Én!

Ammers zokogásban tört ki. Senki sem törődött vele. Néhány napja beteg volt, és folyton azt hitte, a többiek becsapják.

Lebenthal odatapogatózott az 509-eshez.

– Az előbb a cukor – suttogta zavartan –, nem azért kérdeztem, hogy üzleteljek vele. Többet akartam szerezni nektek.

– Igen...

– Még megvan a fog is. Még nem adtam el. Vártam. Most fogom megkötni az üzletet.

– Jó, Leo. Mit adott neked Lewinsky még? Az ajtóban.

– Egy darab papírt. Nem pénz. – Lebenthal megtapogatta. – Olyan, mint egy darabka újság.

– Újság?

– Olyan a tapintása.

– Micsoda? – kérdezte Berger. – Van egy darab újságod?

– Nézd meg! – mondta az 509-es.

Lebenthal az ajtóhoz mászott és kinyitotta.

– Igen. Egy darabka újság. Leszakították.

– El tudod olvasni?

– Most?

– Hát mikor? – kérdezte Berger.

Lebenthal felemelte a papírszeletkét. – Nincs elég fény.

– Nyisd ki jobban az ajtót. Mássz ki. Odakint világít a hold.

Lebenthal kinyitotta az ajtót, és kint leguggolt. A szakadt újságdarabot a bizonytalan, eleven fény felé tartotta. Sokáig tanulmányozta.

– Azt hiszem, egy hadijelentés – mondta aztán.

– Olvasd! – suttogta az 509-es. – Olvasd már, ember!

– Nincs valakinek egy gyufája? – kérdezte Berger.

– Remagen – kezdte Lebenthal. – A Rajnánál...

– Mi van?

– Az amerikaiak Remagennál... átkeltek a Rajnán!

– Micsoda, Leo? Jól olvastad? Átkeltek a Rajnán? Nem áll ott valami más? Egy francia folyó?

– Nem... Rajna... Remagennál... amerikaiak...

– Ne hülyéskedj! Olvasd pontosan! Az isten szerelmére, Leo, olvasd pontosan!

– Stimmel – mondta Lebenthal. – Ez áll itt. Most jól látom.

– A Rajnán? Hogy lehet az? Akkor már Németországban vannak! Olvasd már tovább! Olvasd! Olvasd!

Összevissza rikácsoltak. Az 509-es nem érezte, hogy felreped az ajka.

– Átkeltek a Rajnán! De hogyan? Repülőgéppel? Csónakkal? Hogyan? Ejtőernyővel? Olvasd, Leo!

– Híd – betűzte Lebenthal. – Átkeltek egy hídon... a híd... nehéz német tüzérségi tűz alatt...

– Egy híd? – kérdezte Berger hitetlenül.

– Igen, egy híd... Remagennál...

– Egy híd – ismételte meg az 509-es. – Egy híd... a Rajnán? Akkor a hadsereg... olvasd tovább, Leo! Van ott még biztosan más is!

– Az apró betűs részt nem tudom elolvasni.

– Nincs valakinek egy gyufája? – kérdezte Berger kétségbeesve.

– Tessék – válaszolt valaki a sötétből. – Itt van még kettő.

– Gyere be, Leo.

Csoportba verődtek az ajtó mellett.

– Cukor – jajgatott Ammers. – Tudom, hogy van cukrotok. Hallottam. A részemet akarom.

– Adj az átkozott kutyának egy darabot, Berger – suttogta az 509-es türelmetlenül.

– Nem. – Berger a gyújtófelületet kereste. – Takarjátok el az ablakokat takarókkal és kabátokkal. Mássz a sarokba, a takaró alá, Leo. Gyerünk!

Meggyújtotta a gyufát. Lebenthal olvasni kezdett, amilyen gyorsan csak tudott. A szokásos eltussolások voltak. A híd értéktelen, az amerikaiak útját elvágták, és nehéztüzérség lövi őket a parton, hadbírótság vár arra az osztagra, amelyik nem semmisítette meg a hidat...

A gyufa kialudt.

– Nem semmisítették meg a hidat – mondta az 509-es. – Tehát ép hídon keltek át. Tudjátok, hogy ez mit jelent?

– Meglepték őket...

– Ez azt jelenti, hogy áttörték a nyugati arcvonalat – mondta Berger olyan óvatosan, mintha azt hinné, álmodik. – Megtört a nyugati arcvonal! Áttörték!

– A hadseregnek kell lennie. Nem lehet ejtőernyős csapat. Az ejtőernyősöket a Rajna mögött dobták volna le.

– Istenem, és mi nem tudtunk semmit! Azt hittük, a németek még tartják Franciaország egy részét!

– Olvasd el még egyszer, Leo! – mondta az 509-es. – Biztosnak kell lennünk. Mikori az újság? Van rajta dátum?

Berger meggyújtotta a második gyufát is.

– Oltsd el! – kiáltotta valaki.

Lebenthal már olvasott.

– Mikori? – szakította félbe az 509-es.

Lebenthal keresgélt.

– 1945. március 11.

– 45. március 11. És ma hányadika van?

Senki sem tudta pontosan, hogy március vége van-e vagy április eleje. A Kis Táborban elfelejtettek számolni. De azt tudták, hogy március 11. már egy ideje elmúlt.

– Mutassátok gyorsan – mondta az 509-es.

A fájdalommal mit sem törődve odamászott abba a sarokba, ahol a takarót tartották. Lebenthal félrehúzódott. Az 509-es ránézett a papírlapra és olvasott. A kialvófélben levő gyufa keskeny fényköre éppen csak a címet világította meg.

– Gyújts meg egy cigarettát, Berger, gyorsan!

Berger térden állva meggyújtott egy cigarettát.

– Miért másztál ide? – kérdezte, és az 509-es szájába dugta a cigarettát. A gyufa kialudt.

– Add ide a papírt – kérte az 509-es Lebenthalt.

Lebenthal odaadta. Az 509-es összehajtogatta és az ingébe dugta. A bőrén érezte. Aztán szívott egyet a cigarettából.

– Tessék... add tovább.

– Ki cigarettázik itt? – kérdezte a férfi, aki a gyufát adta.

– Ti is sorra kerültök. Mindenkinek jut egy szippantás.

– Én nem akarok cigarettázni – jajgatott Ammers. – Én cukrot akarok.

Az 509-es visszamászott az ágyára. Berger és Lebenthal segített neki.

– Berger – suttogta egy idő múlva. – Most már elhiszed?

– Igen...

– Mégis csak igazam volt a várossal meg a bombázással...

– Igen.

– Te is elhiszed, Leo?

– Igen...

– Kijutunk innen... ki kell...

– Ezt holnap majd mind megbeszéljük – mondta Berger. – Most aludj.

Az 509-es hátrahanyatlott. Szédült. Azt hitte, a cigaretta okozta. A kis, vörös fénypont a kezek árnyékában bejárta a barakkot.

– Tessék – mondta Berger. – Idd még meg a cukros vizet.

Az 509-es ivott.

– A többit tartsátok meg – suttogta. – Ne oldjátok fel. Élelemre cserélhetjük. Az igazi ennivaló fontosabb.

– Még van több cigaretta is – rikácsolt valaki. – Adjátok ide a többit is!

- Nincs több – válaszolt Berger.
- De van! Nektek van még több is! Adjátok ide!
- Amit hoztak, azoké, akik a bunkerből szabadultak.
- Hülyeség! Mindannyiunké. Add ide!
- Vigyázz, Berger – suttogta az 509-es. – Szerezz egy botot. A cigarettákat élelemre kell cserélnünk. Te is figyelj, Leo!
- Én is vigyázok.

Hallatszott, amint a veteránok összébb húzódtak. Emberek botorkáltak a sötétben, elestek, káromkodtak, ütöttek és kiabáltak. Mások, az ágyakon, szintén üvölteni és őrjöngeni kezdtek.

Berger várt egy másodpercig. – Jön az SS – kiáltotta aztán.

Suhogás, mászás, lökdösődés és nyögés – aztán csend.

– Nem kellett volna elkezdni cigarettázni – mondta Lebenthal.

– Igaz. Eldugtátok a többit?

– Már régen.

– El kellett volna tenni az elsőt is. De ha ilyesmi történik...

Az 509-es egyszerre teljesen kimerült.

– Bucher – kérdezte még. – Te is hallottad?

– Igen...

Az 509-es érezte, hogy enyhe szédülése erősödik; át a Rajnán, gondolta, és érezte a cigaretta füstjét a tüdejében. Egyszer már érezte, nem is olyan rég, jutott eszébe – de mikor? Füst, vágyakozva bepréselődő, kínzó és ellenállhatatlan. Neubauer, igen, a szivar füstje, amíg ő a nedves padlón feküdt. Olyan távolinak tűnt, csak egy másodpercig hasított belé a félelem, aztán elszállt, és ott volt egy másfajta füst, a város füstje, amely áthatolt a szögesdróton. A város füstje, a Rajna füstje – és egyszerre úgy érezte, ködös mezőn fekszik, amely hajlik, hajladozik, aztán minden nagyon lágy lett és sötét, most először félelem nélkül.

VIII

A latrina tele volt csontvázakkal. Előtte is hosszú sor kígyózott, s az odakint állók bekiabáltak a többieknek, hogy igyekezzenek. A várakozók egy része a földön feküdt, és görcsökben fetrengett. Mások reszketve a fal mellé guggoltak, és ott ürítettek, ha már nem bírták tovább tartani. Egy férfi, karját a barakk falának támasztva, egyik csontos lábát felhúzza, mint egy gólya, állt egyenesen, és tátott szájjal meredt a távolba, majd holtan eldőlt. Az ilyesmi megtörtént olykor: csontvázak, akik már mászni is alig tudtak, egyszerre kínlódva felegyenesedtek, egy ideig üres tekintettel így álltak, s aztán holtan összeestek, mintha csak az lett volna az utolsó kívánságuk, hogy még egyszer ember módra kiegyenesedhessenek.

Lebenthal óvatosan átlépte a halott csontvázat, és a bejárat felé tartott. Azonnal izgatott hangokat hallott. A várakozók azt hitték, előre akar furakodni. Visszacibálták, és sovány öklök ütlegelték. Közben senki sem merte elhagyni a sort; a többiek nem engedték volna vissza a helyére. A csontvázaknak azonban így is sikerült Lebenthalt feldönteni és megrugdalni. Nem tettek benne sok kárt, nem volt hozzá erejük.

Felegyenesedett. Nem akart csalni. Bethkét kereste a szállítóosztagtól. Azt mondták neki, hogy Bethke ide jött. Egy ideig még várt rá a kijáratnál, tisztes távolságban a káromkodó sortól. Bethke vevő lett volna Lohmann fogára.

Nem jött. Lebenthal nem is értette, mit keresett volna itt ezen a tetves latrinán. Itt is folyt ugyan némi üzletelés, de egy boncnak, mint Bethke, ilyesmire máshol is nyílt alkalma.

Lebenthal végül feladta a várakozást, és átment a mosdóhelyiségbe. Ez egy kisebb barakk volt, amely a latrinához csatlakozott, és amelyben hosszú cementvályúk álltak, felettük szűk nyílású vízcsapok. Foglyok tolongtak a csapok körül. A legtöbben inni akartak, vagy kis bádogdobozokban felfogni a vizet és elvinni. A víz mindig kevés volt ahhoz, hogy valaki valóban megmosakodjon – és aki levetkőzött, hogy kísérletet tegyen rá, aggódhatott, nehogy közben ellopják a holmiját.

A mosdóhelyiség már valamennyivel jobb feketepiacnak számított. A latrinán legfeljebb kenyérmorzsa, hulladék és néhány csikk cserélt gazdát, ez azonban már a kis kapitalisták birodalma volt. Ide a munkatáborból is jöttek emberek.

Lebenthal lassan nyomakodott át a tömegben.

– Mid van? – kérdezte valaki.

Leo gyors pillantást vetett a kérdezőre. Nyomorúságos, félszemű fogoly volt.

– Semmi.

– Nekem van répám.

– Nem érdekel.

Lebenthal a mosdóhelyiségben egyszerre sokkal elszántabbnak tűnt, mint a 22-es barakkban valaha.

– Tökfej.

– Vagy te.

Lebenthal ismert néhány kereskedőt. Alkudott volna a répara, ha ma éppen nem Bethkét kereste volna. Savanyú káposztát, egy csontot és néhány krumplit kínáltak még neki uzsoraáron. Mindet elutasította, és továbbment. A barakk leghátsó sarkában észrevett egy lányos arcú fiatal fiút, aki mintha nem ide tartozott volna. Mohón evett valamit egy konzervdobozból, és Lebenthal látta, hogy nemcsak híg levest; rágott is. Mellette egy negyven körüli, jól táplált fogoly állt, aki szintén nem illett a helyiségbe. Kétségtelenül a tábori arisztokráciához tartozott. Kopasz, kövér feje fénylett, és lassú mozdulatokkal simogatta a fiú hátát. A fiú haja nem volt lenyírva, jól fésülten, elválasztva viselte. Nem is volt piszkos.

Lebenthal megfordult. Csalódottan vissza akart menni a répaáruhoz, amikor hirtelen észrevette Bethkét, aki kíméletlenül utat tört magának ahhoz a sarokhoz, ahol a fiú állt. Lebenthal elébe lépett. Bethke félrelökte, és a fiú elé rontott.

– Úgy, hát itt bújtál el, Ludwig, te kis kurva! Most elkaptalak!

A fiú rámeredt, és gyorsan nyelt. Nem válaszolt.

– Egy átkozott, kopasz konyhai bikával – tette hozzá Bethke dühösen.

A konyhai bika nem vett tudomást Bethkéről.

– Egyél, fiam – mondta lustán Ludwignak. – Ha még utána is éhes leszel, kaphatsz még.

Bethke arcát elfutotta a vér. Ökölrel csapott a konzervdobozra. A tartalma kilöttyent, Ludwig arcába. Egy krumplidarab a földre esett. Két csontváz vetette rá magát, felkapták, és verekedtek érte. Bethke félrelökte őket.

– Tőlem nem kapsz eleget? – kérdezte.

Ludwig két kézzel szorította a melléhez a dobozt. Félelem ült ki az arcára, és Bethkéről a kopaszra nézett.

– Úgy látszik, nem – közölte a konyhai bika. – Ne törődj vele – mondta aztán a fiúnak. – Egyél tovább, és ha nem elég, adok még. Tőlem verést sem kapsz.

Úgy tűnt, Bethke a kopaszra veti magát, de nem merte. Nem tudta, mekkora protekciója van a másíknak. Az ilyesmi rendkívül fontos volt a táborban. Ha a kopasz a konyhai kápó teljes támogatását élvezte, rossz vége lehetett volna egy verekedésnek Bethke számára. A konyhán dolgozók ragyogó összekötetésekkel rendelkeztek, s mindenki tudta, hogy a fogoly táborparancsnokkal és az SS-legényekkel nagyban üzleteltek. Bethke viszont nem élvezte saját kápója bizalmát. Tudta, hogy nem tenne érte sokat; nem adott neki elég kenőpénzt. A tábor tele volt ilyen intrikákkal. Bethke könnyen elveszíthette a helyét, és egyszerű fogollyá

válhatott újra, ha nem óvatos. Akkor vége lett volna a táboron kívüli jövedelmező üzleteknek, amelyeket a pályaudvarra és a raktárba menet bonyolított.

– Mit jelentsen ez az egész? – kérdezte higgadtan a kopasztól.

– Mi közöd hozzá?

Bethke nyelt egyet. – Van hozzá közöm. – A fiúhoz fordult. – Nem szereztem neked öltönyt?

Ludwig sietve folytatta az evést, miközben Bethke a kopasszal beszélt. Ledobta a dobozt, és egy gyors, váratlan mozdulattal kibújt kettejük közül, és a kijárat felé nyomakodott. Néhány csontváz már a dobozért dulakodott, hogy kikaparhassa a maradékot.

– Gyere újra – kiáltott a konyhai bika a fiú után. – Nálam mindig van elég.

Nevetett. Bethke megpróbálta elkapni a fiút, de megbotlott a földön dulakodó csontvázakban. Dühösen felállt, rálépett a marakodó ujjakra. Az egyik csontváz úgy visított, mint egy malac. A másik megkaparintotta a dobozt.

A konyhai bika füttyörészni kezdte a „*Dél rózsái*” című keringőt, és kihívóan lassan lépdelt el Bethke mellett. Pocakja volt, és egész külseje jóltápláltságról árulkodott. Kövér ülepe ringott. A konyhaszolgálókat szinte mind elegendő élelemhez jutottak. Bethke utánaköpett. De olyan óvatosan, hogy csak Lebenthal találta el.

– Itt vagy hát – mondta nyersen. – Mit akarsz? Gyere velem. Honnan tudod, hogy itt vagyok?

Lebenthal egyik kérdésre sem válaszolt. Üzletről volt szó, nem volt idő felesleges magyarázkodásokra. Lohmann fogára két komoly érdeklődőt hajtott fel: Bethkét és egy munkavezetőt az egyik külső munkaosztagból. Mindkettőnek pénzre volt szüksége. A munkavezető egy bizonyos Mathildének lett a rabja, aki ugyanabban a gyárban dolgozott, ahol ő, és akivel némi megvesztegetés árán néha egyedül is találkozhatott. Az asszony majdnem kétszáz fontot nyomott, s a férfi természetfeletten szépnek látta. A táborban az állandó éhség miatt a testsúly a szépség mércéjévé vált. Felkínált Lebenthalnak néhány font krumplit és egy font zsírt. Lebenthal elutasította az ajánlatot, és ehhez most csak gratulálni tudott magának. Az előbbi jelenetet villámgyorsan felmérte, és a homokos Bethkétől most többet remélt. Úgy gondolta, az abnormális szerelem több és nagyobb áldozatra kész, mint a természetes. Azok után, amit megfigyelt, gondolatban már az árat is emelte.

– Nálad van a fog? – kérdezte Bethke.

– Nincs.

Kint álltak.

– Nem veszek semmit, amit nem látok.

– Egy korona, az egy korona. Őrlőfog. Súlyos, békebeli arany.

– Frászt! Előbb látni akarom! Különben nincs mit kereskednünk egymással.

Lebenthal tudta, hogy a sokkal erősebb Bethke egyszerűen elvinné tőle a fogat, ha látná. Semmit sem tehetne ellene. Ha panaszt tenne, felakasztanák.

– Jó, akkor nem – mondta nyugodtan. – Mások nem ilyen nehézkesek.

– Mások! Tökfej! Találj előbb valakit.

– Már tudok valakit. Éppen az előbb volt itt.

– Úgy? Hát azt látni szeretném! – Megvetően nézett körül. Tudta, hogy a fog csak olyasvalakinek hasznos, akinek külső kapcsolatai vannak.

– Egy perce magad is láttad az illetőt – hazudta Lebenthal.

Bethke meghökkent.

– Kicsoda? A konyhai bika?

Lebenthal megvonta a vállát.

– Valami oka csak van annak, hogy éppen itt vagyok. Talán ajándékot akar valaki venni, és pénz kell neki. Az arany odakint nagyon keresett. Élelmet tud eleget cserélni.

– Te gazember! – mondta Bethke dühösen. – Te főstrici!

Lebenthal előbb megemelte nehéz szemhéját, majd ismét lehunyta a szemét.

– Valami olyasmit, ami nincs a táborban – folytatta szenvtelenül. – Valami selyemholmit, például.

Bethke kis híján megfulladt.

– Mennyi? – hörögte.

– Hetvenöt – nyilatkozott Lebenthal komolyan. – Előnyös ár. – Harmincat akart kérni eredetileg.

Bethke ránézett. – Tudod, hogy egyetlen szavam az akasztófára juttathat?

– Persze. Ha bizonyítani tudod. De mi hasznod lenne belőle? Semmi. Te a fogat akarod. Tehát beszéljünk az üzletről.

Bethke egy pillanatig hallgatott.

– Nem pénzt – mondta aztán. – Ennivalót.

Lebenthal nem felelt.

– Egy nyulat – mondta Bethke. – Egy döglött nyulat. Elgázolták. Mit szólsz hozzá?

– Miféle nyúl? Kutya vagy macska?

– Nyúl, ha mondom. Én magam gázoltam el.

– Kutya vagy macska?

Egy ideig farkaszemet néztek. Lebenthal nem pislogott.

– Kutya – mondta Bethke.

– Juhászkutya?

– Juhászkutya! Miért nem mindjárt egy elefántot akarsz? Közepes méret. Mint egy terrier. Kövér.

Lebenthal arca semmit nem árult el. A kutya húst jelentett. Óriási szerencse.

– Nem tudjuk megfőzni – mondta. – Még csak meg sem tudjuk nyúzni. Nincs hozzá semmilyen szerszámunk.

– Szállíthatom megnyúzva is.

Bethke buzgóbbá vált. Tudta, hogy a konyhai bika az élelmezés terén könnyen lekörözheti őt Ludwignál. Ahhoz, hogy versenyben maradhasson, a táboron kívülről kell valamit szereznie. Egy mőselyem alsónadrágra gondolt. Az hatásos lenne, és még neki magának is öröme telne benne.

– Jó, még meg is főzöm neked – mondta.

– Úgy is nehéz. Kés is kell.

– Kés? Minek?

– Nekünk nincs késünk. Valamivel szét kell darabolnunk. A konyhai bika azt ígérte...

– Jó, jó – szakította félbe Bethke türelmetlenül. – Szóval egy kést is.

Egy kék alsónadrágot. Vagy lilát. A lila jobb. A raktár mellett van egy üzlet, ahol ilyesmit tartanak. A kápó elengedi. A fogat a szomszédban levő fogásznál eladná.

– Felőlem még egy kést is kaphatsz, de ennyi elég legyen.

Lebenthal látta, hogy pillanatnyilag nem tud többet elérni.

– És persze kenyeret is – mondta. – Az hozzátartozik. Mikor?

– Holnap este. Sötétedés után. A latrina mögött. Hozd el a fogat.

– Fiatal terrier?

– Honnan tudjam? Megőrültél? Közepes. Miért?

– Különben tovább kell főzni.

Bethke úgy nézett ki, mint aki Lebenthal torkának akar ugrani.

– Még valamit? – kérdezte halkán. – Vörösáfonyaszósz? Kaviárt?

– A kenyérral mi van?

– Ki beszélt itt kenyérről?

– A konyhai bika...

– Fogd be a szád. Majd meglátom...

Bethkének egyszerre sietős lett a dolga. Fel akarta készíteni Ludwigit az alsónadrágra. Felőle etetheti a konyhai bika, de ha az ő tarsolyában egy alsónadrág van, azzal döntő győzelmet arat. Ludwig hiú. Kést tud lopni. A kenyér nem olyan fontos. És a terrier csak egy dakszli. 1

– Akkor holnap este – mondta. – Várlak a latrina mögött.

Lebenthal visszament. Még nem hitt egészen a szerencsének. A barakkban majd azt mondja, hogy egy nyúl. Nem, nem azért, mintha a kutyahús bárkit is visszariasztana – akadtak olyanok is, akik a holttestekről akartak valami kis húst lerágni –, hanem azért, mert a túlzás az üzlet örömeihez tartozott. Azonkívül szerette Lohmannt, hát valami rendkívülit kell szerezni a fogáért. A kést könnyen el lehetett adni a táborban, ez újabb pénzt jelentett a további üzleteléshez.

Az üzletet elintézte. Az este ködös lett, és fehér csíkok gomolyogtak a táborban. Lebenthal a sötétség leple alatt visszaosont. A kutyát és a kenyeret a kabátja alá rejtette.

A baraktól nem messze észrevett egy árnyat, amely az úton dülöngélt. Rögtön látta, hogy nem közönséges rab, azok nem így mozogtak. Egy pillanattal később felismerte a 22-es blokkparancsnokát. Handke úgy járt, mintha hajón lett volna. Lebenthal azonnal tudta, hogy ez mit jelent. Handkéra rájött a dili, valahonnan alkoholt szerzett. Már nem lehetett észrevétlenül elosonni mellette, be a barakkba, elrejteni a kutyát és figyelmeztetni a többieket. Lebenthal tehát lassan a barakk háta mögé húzódott, és elrejtőzött az árnyékban.

Westhof volt az első, aki Handke útjába került.

– Hé, te ott! – kiabált Handke.

Westhof megállt.

– Miért nem vagy a barakkban?

– A latrinára megyek.

– Te vagy a latrina. Gyere ide!

Westhof közelebb lépett. A ködben csak Handke arcának bizonytalan körvonalait látta.

– Hogy hívnak?

– Westhof.

Handke imbolygott. – Nem Westhof a neved. Büdös disznó zsidó a neved. Hogy hívnak?

– Nem vagyok zsidó.

– Micsoda? – Handke az arcába vágott. – Melyik blokkból vagy?

– Huszonkettes.

– Még ez is! Az enyémből! Rongyos alak! Melyik szoba?

– D szoba.

– Lefeküdni!

Westhof nem vágta magát hasra. Állva maradt. Handke egy lépéssel közelebb jött. Westhof most már látta az arcát, és el akart futni. Handke sípcsonton rúgta. Mint blokkparancsnok jól táplált volt és erősebb mindenkinél a Kis Táborban. Westhof elesett, és Handke a mellére lépett.

– Lefeküdni, бүdös zsidó!

Westhof elnyúlt a földön.

– D szoba, kilépni! – ordított Handke.

A csontvázak kijöttek. Már tudták, mi fog történni. Egyiküket alaposan el fogják verni. Handke tivornyás napjai mindig így végződtek.

– Ez az összes? – kérdezte Handke akadozó nyelvvel. – Szobaszolgálat!

– Igenis! – jelentette Berger.

Handke a ködös sötéten át meredt a sorokra. Bucher és az 509-es a többiek között állt. Üggyel-bajjal újra tudtak járni és állni. Ahasver nem volt jelen. A barakkban maradt a juháskutyával. Ha Handke rákérdezett volna, Berger halottnak jelentette volna. De Handke részeg volt, és józanul sem tudta volna felmérni a jelenlévőket. Nemi szívesen járt a barakkokban, félt a dizentériától és a tífusztól.

– Ki akarja még megtagadni az engedelmisséget?

Handke hangja egyre mélyebb lett. – Tet... tetves zsidók!

Senki sem válaszolt.

– Álljatok egyenesen! Mint a kultúr... kultúremberek!

Egyenesen álltak. Handke egy ideig bámulta őket, aztán megfordult, és rugdosni kezdte a még mindig a földön fekvő Westhofot. Westhof a karjával védte a fejét. Handke rugdosta egy ideig. Csend volt, csak Handke csizmájának tompa puffanásai hallatszottak, amint Westhof bordáit rugdalta. Az 509-es érezte Bucher rezdülését. Megfogta a csuklóját, és szorosan tartotta. Bucher keze megrándult. Az 509-es nem engedte el. Handke tébolyodottan tovább rugdosott. Végre elfáradt, és néhányszor Westhof hátára ugrott. Westhof nem mozdult. Handke visszajött. Az arcát izzadság áztatta.

– Zsidók! – mondta. – El kellene taposni titeket, mint a tetveket. Mik vagytok?

Bizonytalan ujjal a csontvázakra mutatott.

– Zsidók – válaszolt az 509-es.

Handke bólított, és néhány másodpercig bambán bámulta a földet. Aztán megfordult, és a női tábor leválasztó szögesdróthoz dülöngélt. Ott állt, hallatszott a lihegése. Az egykori nyomdász szemérem elleni bűncselekmény miatt került a táborba. Egy éve ő volt a blokkparancsnok. Néhány perc múlva visszajött, és a foglyokra ügyet se vetve nehéz léptekkel elment a tábori úton.

Berger és Karel megfordították Westhofot. Eszméletlen volt.

– Eltörte a bordáit? – kérdezte Bucher.

– Belerúgott a fejébe – mondta Karel. – Láttam.

– Bevigyük?

– Nem – mondta Berger. – Hagyjátok. Egyelőre jobb helyen van itt. Bent szűkösen vagyunk. Van még víz?

Még volt egy konzervdoboznyi. Berger kinyitotta Westhof kabátját.

– Nem kellene mégis bevinni? – kérdezte Bucher. – Ez a dög még egyszer visszajöhet.

– Nem jön vissza. Ismerem. Most már kidühöngte magát.

Lebenthal surrant oda a barakk sarka mögül.

– Meghalt?

– Nem. Még nem.

– Megrugdalta – mondta Berger. – Máskor csak ütni szokott. Úgy látszik, több pálinkát kapott, mint máskor.

Lebenthal a kabátjához szorította a karját.

– Hoztam ennivalót.

– Halkan! Még meghallja az egész barakk. Mit hoztál?

– Húst – suttogta Lebenthal. – A fogért.

– Húst?

– Igen. Sokat. És kenyeret.

Már nem beszélt nyúlról. Az már nem illett a képbe. Lenézett a földön fekvő sötét alakra, amely mellett Berger térdelt.

– Talán eszik még belőle – mondta. – Főtt hús.

A köd sűrűbb lett. Bucher a női tábort leválasztó kettős szögesdrót mellett állt.

– Ruth! – suttogta. – Ruth!

Egy árny lépett közelebb. Bucher feszülten figyelt, de nem tudta kivenni az alakot.

– Ruth – suttogta ismét. – Itt vagy?

– Igen.

– Látsz engem?

– Igen.

– Hoztam ennivalót. Látod a kezem?

– Igen, igen.

– Hús. Átdobom. Most.

Megfogta a kis darab húst, és átdobta a kettős szögesdrót kerítésén. A saját adagjának a fele volt. Hallotta, amint a másik oldalon a földre esett. Az árnyék lehajolt és keresgélt.

– Balra! Tőled balra! – suttogta Bucher. – Körülbelül egy méterre balra van tőled. Megtaláltad?

– Nem.

– Balra. Egy méterre. Főtt hús! Keresd, Ruth.

Az árnyék megállt.

– Megtaláltad?

– Igen.

– Jó. Edd meg rögtön. Jóízű?

– Igen. Van még?

Bucher meghökkent.

– Nincs. Én már megettem a részem.

– De van még valamid! Dobd át!

Bucher olyan közel lépett a szögesdróthoz, hogy az már a bőrébe fúródott. A táboron belül húzódo kerítésekbe nem vezettek áramot.

– Te nem vagy Ruth! Te vagy az, Ruth?

– Igen, Ruth. Még! Dobd!

Hirtelen belényilallt a bizonyosság, hogy az a másik nem Ruth. Ruth mindezt nem mondta volna. A köd, az izgalom, az árnyék és a suttogás – mind megtévesztette.

– Te nem vagy Ruth! Mondd, hogy hívnak engem!

– Pszt! Halkan! Dobj!

– Hogy hívnak engem? Hogy hívnak?

Az árny nem válaszolt.

– A hús Ruthé! Ruthé! – suttogta Bucher. – Add oda neki! Érted? Add oda neki!

– Igen, igen. Van még?

– Nincs! Add oda neki! Az övé! Nem a tied! Az övé!

– Jó, persze...

– Add oda neki. Vagy...

Nem fejezte be a mondatot. Mit is tehetett volna. Tudta, hogy az árnyék már régen bekebelezte azt a darabka húst. Kétségbeesetten a földre zuhant, mintha egy láthatatlan ököl sújtott volna le rá.

– Ó, te... átkozott dög... akadjon a torkodon... akadjon a torkodon...

Ez túl sok volt neki. Sok-sok hónap után egy darabka hús, és ilyen hülyén elveszíti! Könnyek nélkül zokogott.

Az árny szemközt tovább suttogott: – Adj még... megmutatom neked... tessék...

Úgy tűnt, felemeli a szoknyáját. A mozdulatokat eltorzította a gomolygó köd, mintha egy groteszk, nem is emberi alak táncolt és ugrált volna odaát.

– Te dög! – suttogta Bucher. – Te dög, akadjon a torkodon! Én idióta... én idióta...

Mindent pontosan meg kellett volna kérdeznie, mielőtt átdobta volna a húst – vagy meg kellett volna várnia, amíg kitisztul egy kicsit az idő, de addigra talán már megette volna a húst. Gyorsan oda akarta adni Ruthnak. A ködöt szerencsének tartotta. És most – nyögött, és az öklével verte a földet.

– Én idióta! Mit tettem!

Egy darabka hús egy darabka életet jelentett. Hányini tudott volna nyomorúságában.

Az éjszakai hideg ébresztette. Visszabukdácsolt. A barakk előtt átesett valakin. Aztán meglátta az 509-est.

– Ki ez itt, Westhof? – kérdezte.

– Igen.

– Meghalt?

– Igen.

Bucher egészen közel hajolt a földön fekvő archoz. Nedves volt a ködtől, és Handke rúgásai nyomán sötét foltok éktelenítették. Látta az arcot, és az elveszett húsról gondolt, és hirtelen úgy érezte, a kettő szorosan összetartozik.

– Az istenit – mondta. – Miért nem segítettünk neki?

Az 509-es felnézett.

– Micsoda hülyeséget beszélsz itt? Tudtunk volna segíteni?

– Igen. Talán. Miért ne? Már mást is tudtunk.

Az 509-es hallgatott. Bucher lezökkent mellé.

– Webernél is elértünk valamit.

Az 509-es a ködbe bámult. Itt van már megint, gondolta. A téves hősiesség. A régi baj. Ez a fiú évek óta először érzett valami elkésérítően csekély kis lázadást, ami szerencsésen végződött – és fantáziája néhány nap múlva már romantikus színben tünteti fel, és kész feledni a kockázatot.

– Úgy gondolod, ha magánál a táborvezetőnél sikerült elérnünk valamit, miért ne sikerülne egy részeg blokkparancsnoknál is, mi?

– Igen. Miért ne?

– És mit kellett volna tennünk?

– Nem tudom. Valamit. De nem kellett volna hagyni, hogy Westhofot egyszerűen agyontapossa.

– Hatan vagy nyolcán rátámadhattunk volna Handké-ra. Erre gondolsz?

– Nem. Annak nem lett volna semmi értelme. Ő erősebb, mint mi.

– Akkor mit tehattunk volna? Beszélni kellett volna vele? Megmondani neki, hogy legyen észnél?

Bucher nem válaszolt. Tudta, hogy az sem ért volna semmit. Az 509-es figyelte egy darabig.

– Hallgass ide – mondta aztán. – Webernél nem volt mit veszítenünk. Megtagadtuk a parancsot, és hihetetlen szerencsénk volt. Ha azonban ma este Handke ellen tettünk volna valamit, agyonvert volna még egy-két embert, és parancsmegtagadás miatt jelentette volna az egész barakkot. Bergert és még néhányat közülünk felakasztottak volna. Westhofot mindenképpen felakasztották volna. Valószínűleg téged is. A következő az lett volna, hogy néhány napra megvonják az ételt. Ez még néhány tucat halottat jelentene. Igaz?

Bucher habozott. – Talán – mondta aztán.

– Tudsz valami jobbat?

Bucher gondolkodott. – Nem.

– Én sem. Westhofon rajta volt a tábori dühroham. Handkén is. Ha megtette volna, amit Handke akart, néhány ütéssel megúsza volna. Jó ember volt. Hasznát vehettük volna. Bolond volt.

Az 509-es Bucherhoz fordult. A hangja tele volt keserűséggel.

– Azt hiszed, te vagy az egyetlen, aki itt ül, és ezen gondolkodik?

– Nem.

– Talán befogta volna a száját, és élne még, ha mi ketten nem úsztuk volna meg a dolgot Webernél. Talán éppen ez tette őt ma óvatlanná. Gondolkoztál már ezen is?

– Nem. – Bucher az 509-esre meredt. – Azt hiszed?

– Lehetséges. Nagyobb őrültségeket is megéltem már. És jobb emberek részéről. És minél jobb volt az ember, annál nagyobb volt az őrültség, ha azt hitték, hogy bátornak kell lenniök. Átkozott mesebeli hanta! Ismered Wagnert a 21-es barakkból?

– Igen.

– Most egy roncs. De férfi volt, és volt bátorsága. Túl sok is. Visszaütött. Két évig az SS gyönyörűsége volt. Weber szinte imádta. Aztán kész volt. Örökre. És minek? Jó hasznát vehettük volna. De nem tudott uralkodni a bátorságán. Sokan voltak ilyenek. Már csak kevesen vannak közülük életben. És még kevesebben vannak azok, akik nem mentek tönkre. Ezért tartottalak vissza ma este, amikor Handke Westhofot rugdalta. És ezért válaszoltam, amikor azt kérdezte, hogy mik vagyunk. Érted már végre?

– Azt hiszed, hogy Westhof...

– Mindegy. Meghalt.

Bucher hallgatott. Most jobban látta az 509-est. A köd kissé felszállt, és egy helyütt a hold is átvilágított rajta. Az 509-es felegyenesedett. Az arca fekete és kék és zöld volt a véraláfutásoktól. Buchernak egyszerre eszébe jutottak a régi történetek, amelyeket róla és Weberről hallott. Valaha ő maga is olyan ember lehetett, amilyenekről az imént beszélt.

– Figyelj ide – mondta az 509-es. – És jól figyelj. Az, hogy a szellemet nem lehet megtörni, csak egy olcsó, regénybe illő frázis. Jó embereket ismertem, akik a végén már csak üvöltő állatok voltak. Szinte minden ellenállást meg lehet törni, csak elegendő időre és alkalomra van hozzá szükség. Ezeknek odaát mindez megvan – egy mozdulatot tett az SS-kaszárnyák irányába –, ezek nagyon jól tudták. És mindig erre törekedtek. Az ellenállásnál csak az számít, hogy mit lehet elérni vele, és nem az, hogy milyen formában jelentkezik. Az értelmetlen bátorság biztos öngyilkosság. A mi kis ellenállásunk azonban az egyetlen, amink még van. El kell rejtenünk, hogy ne találják meg. Csak végszükség esetén szabad alkalmazni – úgy, mint ahogy Weberrel szemben tettük. Különben...

A holdfény elérte Westhof testét. Átsuhant az arcán és a nyakán.

– Néhányunknak meg kell maradni – suttogta az 509-es. – A későbbi időkre. Mindez nem történhet hiába Néhánynak, aki még nem ment tönkre.

Fáradtan hátradőlt. A gondolkodás éppúgy kimerítette, mint a futás. Az éhség és a gyengeség miatt általában képtelen volt gondolkodni, néha azonban furcsa

könnyedség lepte meg, hirtelen minden kitisztult, és egy röpke pillanatra messze előre látott – mígnem a fáradtság köde mindent el nem borított újra.

– Egynéhánynak, aki még nem ment tönkre, és aki nem akar felejteni – mondta az 509-es.

Bucherra nézett. Húsz évvel fiatalabb, mint én, gondolta. Még sokat tehet. Még nem ment tönkre. És én? Az idő, gondolta hirtelen kétségbeesve. Az idő zabál és felfal. Csak akkor fogjuk észrevenni, ha mindennek vége. Csak akkor fogjuk valóban észrevenni, hogy tönkrementünk-e, ha mindent újra akarunk majd kezdeni odakint. A tíz év tábor mindenki számára kétszeresen vagy háromszorosan számít. Kinek van még elég ereje? És sok erőre lesz szükség.

– Nem fognak előttünk térdre esni, ha egyszer kikerülünk innen – mondta. – Mindent le akarnak majd tagadni, és felejteni akarnak. Minket is. És közülünk is sokan felejteni akarnak majd.

– Én nem fogom elfelejteni – mondta Bucher sötéten. – Ezt sem és semmit sem.

– Jó.

A fáradtság hulláma erősebben jelentkezett. Az 509-es lehunyta a szemét, de azonnal ki is nyitotta. Volt itt még valami, amit ki akart mondani, még mielőtt újra elveszti! Buchernak tudnia kell. Talán ő lesz az egyetlen, akinek sikerül kikerülnie. Fontos volt, hogy tudja.

– Handke nem náci – mondta erőlködve. – Ugyanolyan fogoly, mint mi. Odakint valószínűleg sosem ölt volna meg senkit. Itt azért teszi, mert megvan a hatalma hozzá. Tudja, hogy semmit nem érünk vele, ha panaszt teszünk. Fedezik. Nincs felelőssége. Ez az. Hatalom, felelősség nélkül. Túl nagy hatalom, rossz kezekben, túl nagy hatalom egyáltalán... bármilyen kézben... érted...

– Igen – mondta Bucher.

Az 509-es bólintott.

– Ez és még valami... a lelki tunyaság... a félelem... a lelkiismeret elnyomása... ez a mi bajunk... ezen gondolkoztam ma... egész este...

A fáradtság most olyan volt, mint egy fekete felhő, amely bénítóan közeledett. Az 509-es kihúzott egy darab kenyeret a zsebéből.

– Tessék... nekem nem kell... én megettem a húst... add Ruthnak...

Bucher ránézett, és nem mozdult.

– Mindent hallottam az előbb – mondta az 509-es nehéz hangon, az alámerülés előtt.

– Add oda neki, az... – Feje előrebukott, de még egyszer felemelte, és a véraláfutásoktól tarka arc felfénylett. – Az is fontos, hogy adjunk... valamit...

Bucher elvette a kenyeret, és odament a női tábor leválasztó kerítéshez. A köd embermagasságban úszott. Alatta minden kísértetiesen tiszta volt, mintha fej nélküli muzulmánok bukácsoltak volna a latrinára. Kisvártatva jött Ruth. Neki sem volt

feje.

– Hajolj le – suttogta Bucher.

Mindketten a földön guggoltak. Bucher átdobta a kenyeret. Azon gondolkodott, megmondja-e neki, hogy volt hús is a számára. Nem mondta meg.

– Ruth – mondta. – Azt hiszem, kijutunk innen...

Az asszony nem tudott válaszolni. A szája tele volt kenyérrel. A szemét tágra nyitotta, és a férfira nézett.

– Most már biztosan hiszem – mondta Bucher.

Nem tudta, egyszerre miért hiszi. Valami köze volt ennek az 509-eshez és ahhoz, amit mondott. Visszament. Az 509-es mélyen aludt. A feje közvetlen Westhof feje mellett nyugodott. Mindkét arc tele volt véraláfutásokkal, és Bucher alig tudta megkülönböztetni, hogy kettejük közül melyik lélegzik még. Nem ébresztette fel az 509-est. Tudta, hogy két napja itt kint várja Lewinskyt. Az éjszaka nem volt túlságosan hideg, de Bucher Westhofról és még két halottról lehúzta a kabátot, és betakarta velük az 509-est.

IX

A következő légitámadásra két nappal később került sor. Este nyolc órakor kezdtek visítani a szirénák. Nem sokkal később már hullottak az első bombák. Úgy hullottak, mint a zápor, és a robbanások alig nyomták el a légvédelmi lövegek hangját. Csak a vége felé vetették be a nehéz kaliberű lövedékeket.

A Mellener Zeitung már nem adott ki több különszámot. Égett. A gépek olvadoztak. A papírtekercsek pattogva lóttak fel a fekete ég felé, és az épület lassan összedőlt.

Százezer márka, gondolta Neubauer. Itt ég el százezer márka, ami mind az enyém. Százezer márka. Nem tudtam, hogy ennyi pénz ilyen könnyen ég. Ezek a disznók. Ha tudtam volna, bányarészvényeket vettem volna. De a bányák is égnek. Ugyanúgy bombázzák azokat is. Az sem biztonságos már. A Ruhr-vidéket állítólag már elpusztították. Mi biztos még?

Az egyenruhája szürke volt a papír koromtól. A szemét vörösre marta a füst. A szemközti szivarbolt, amely szintén az övé volt, romokban állt. Tegnap még egy aranybánya, ma már csak egy halom hamu. Még harmincezer márka. Talán negyvenezer. Sok pénzt el lehet veszíteni egyetlen este. A párt? Mindenki saját magára gondolt. A biztosító? Az csődbe megy, ha mindazt ki kell fizetnie, ami ma este elpusztult. Különben is mindent túlságosan kis, összegre biztosított. Félreértelmezett takarékoságból. Valószínűtlennek tűnt még az is, hogy a bombakárt egyáltalán elfogadják. A háború után jön majd a nagy jóvátétel, ezt mondták mindig, a győzelem után, az ellenségnek mindenért meg kell fizetnie. Sokra megy vele! Arra alighanem még várnia kell egy ideig. Most már késő valami újba belevágni. Minek is? Holnap mi fog égni?

Az üzlet fekete, szétrobbant falait bámulta. „Deutsche Wacht”, ötezer „Deutsche Wacht” szivar is bennégett. Szép. Mindegy. De akkor minek jelentette fel annak idején Freiberg Sturmführert? Kötelesség? Fenét kötelesség. Itt égett a kötelessége. Elégett. Százharmincezer márka összesen. Még egy ilyen tűz, néhány bomba Josef Blank üzletházára, néhány a kertjébe és a saját lakóházairai – már holnap is megtörténhet –, és ugyanott van, ahonnan indult. Még csak ez sem igaz! Öregebb lett! Rosszabb helyzetbe került! Mert – hangtalanul kerítette hatalmába valami, valami, ami mindig is ott lapult valahol, a sarokban, elhessegetve, számúzve mindaddig, amíg a saját tulajdona érintetlen volt – a kétség, a félelem, amit! eddig egy erősebb, másfajta félelem tartott sakkban – egyszerre mind kitört a ketrecéből, és rászegezte a tekintetét, ott ült a szivarbolt romjai között, ott lovagolt az újság épületének romjain, vigyorgott rá, és karmai a jövőt fenyegették. Neubauer kövér,

vörös nyakát ellepte az izzadság, bizonytalanul tett egy lépést hátrafelé, egy másodpercig semmit sem látott, és bár tudta, mégsem akarta magának bevallani: a háborút már nem lehet megnyerni.

– Nem – mondta hangosan. – Nem, nem... még kell lennie valaminek... a Führer... egy csoda... mindezek ellenére... persze...

Körülnézett. Senki sem volt a láthatáron. Még csak tüzet oltani sem jött senki.

Selma Neubauer végre elhallgatott. Az arca dagadt volt, a francia pongyolán könnyek nyomai éktelenkedtek, és kövér keze remegett.

– Ma éjszaka már nem jönnek vissza – mondta Neubauer minden meggyőződés nélkül. – Már ég az egész város. Mit bombázzanak még?

– A házadat, az üzletházadat. A kertedet. Azok még állnak, nem?

Neubauer uralkodott mérgén és páni félelmén, hogy ez valóban megeshet.

– Hülyeség! Ezért nem fognak külön idejönni.

– Vannak más házak. Más üzletek. Más gyárak. Áll még elég.

– Selma...

Az asszony félbeszakította.

– Mondhatsz, amit akarsz! Feljövök!

Az arca ismét vörösre gyúlt. – Feljövök hozzád a táborba, még ha a foglyokkal kell is aludnom! Nem maradok itt a városban! Ebben az egérfogóban! Nem akarok meghalni! Neked ez persze mindegy, amíg te biztonságban vagy. Jó távol a lövonalától! Mint mindig! Majd mi elvisszük a balhét! Mindig ilyen voltál!

Neubauer sértődötten pillantott rá.

– Sosem voltam ilyen. Ezt te is pontosan tudod! Nézd csak meg a ruháidat! A cipőidet! A pongyoláidat! Minden párizsi! Ki szerezte be neked? Én! A csipkéid! A legfinomabb belga csipkék. Én szereztem be neked. A bundád! A szőrmetakaró! Varsóból hozattam neked. Nézd meg az éléstárad! A házad! Rendesen gondoskodtam rólad!

– Egyvalamit elfelejtettél. Egy koporsót. Most még gyorsan beszerezheted. Holnap reggel már nem lesz olcsó. Úgyis alig van már ilyesmi Németországban. De te csináltathatsz egyet fent a táborban! Ott van elég ember.

– Úgy? Ez hát a köszönet! A köszönet mindenért, amit kockáztattam. Ez a köszönet!

Selma nem figyelt Neubauerre.

– Nem akarok elégni! Nem akarom, hogy darabokra szaggasson egy bomba!

A lányához fordult.

– Freya! Hallod az apádat! A saját apádat! Csak azt akarjuk, hogy éjszaka fenn alhassunk a házában. Semmi többet. Meg akarjuk menteni az életünket. Ő meg

ellenkezik. A párt. Mit szól majd Dietz? Mit szól Dietz a bombákhoz? Miért nem tesz ott a párt semmit sem? A párt...

– Nyugalom, Selma!

– Nyugalom, Selma! Hallod, Freya? Nyugalom! Vigyázzállás! Nyugodtan meghalni! Nyugalom, Selma, csak ezt tudja!

– Ötvenezer ember ugyanebben a helyzetben van – mondta Neubauer fáradtan. – Mindnyájan...

– Ötvenezer emberhez nincsen semmi közöm. Ötvenezer embert egyáltalán nem érdeklí, ha én megdöglök. Tartogasd a statisztikát a pártbeszédedhez.

– Istenem...

– Isten! Hol van az isten? Elüldöztétek! Ne gyere nekem istennel...

Miért nem keverek le neki egy pofont? – gondolta Neubauer. Miért vagyok egyszerre ilyen fáradt? Le kellene keverni neki egyet! Keményen fellépni! Energikusan! Százharmincezer márkát veszítettem el! És a tetejébe még ez a káráló nőszemély! Keményen megragadni! Igen!! Megmenteni! Mit? Mit mentsek meg? Hova menekítsem?

Leroskadt egy székre. Nem tudta, hogy az a szék egy különleges XVIII. századi gobelinfotel Lambert grófnő szalonjából – az ő számára ez csak egy szék volt, amely a gazdagság benyomását keltette. Ezért vette meg néhány évvel ezelőtt egy őrnagytól, aki Párizsból jött.

– Hozz nekem egy üveg sört, Freya.

– Hozz neki egy üveg pezsgőt, Freya! Megihatja, még mielőtt a levegőbe repül. Pukk, pukk, pukk! Hadd pukkanjon a dugó! A győzelmeket meg kell ünnepelni!

– Hagyd ezt, Selma!

A lánya kiment a konyhába. Az asszony felegyenesedett.

– Szóval... igen vagy nem? Felmehetünk ma este hozzád vagy nem?

Neubauer a csizmáját nézte. Tele volt hamuval. Hamu százharmincezer márkáért.

– Megindulna a szóbeszéd, ha most egyszer csak így tennénk. Nem mintha nem volna szabad... de mi ezt eddig nem tettük. Azt mondanák, ki akarom használni előnyös helyzetemet azokkal szemben, akiknek itt lenn kell maradniok. És e pillanatban ott fenn nagyobb a veszély, mint itt lent. Legközelebb a tábort fogják bombázni. Hadiipari gyáraink vannak.

Néhány indok igaz volt, de Neubauer voltaképpen azért ellenkezett, mert egyedül akart maradni. Ott fenn megvolt a magánélete, ahogy ő hívta. Újságok, konyak és időről időre egy nő, aki harminc kilóval soványabb volt, mint Selma – valaki, aki odafigyelt, ha beszélt, és aki csodálta őt, mint gondolkodót, férfit és gyengéd, érző szívű gavallért. Egy kis ártatlan szórakozás, amelyre szükség volt kikapcsolódásként a létért folytatott harc után.

– Hadd mondjanak, amit akarnak! – jelentette ki Selma. – Törődnöd kell a

családoddal!

– Később majd még beszélhetünk róla. Most el kell mennem a pártirodába. Meglátom, ott mit határoznak. Talán már elő is készítették az emberek elszállásolását a falvakban. Azokét bizonyosan, akik elvesztették a lakásukat. De talán ti is...

– Semmi talán! Ha a városban kell maradnom, körbe-körbe fogok rohangálni, és üvölteni fogok...

Freya behozta a sört. Nem volt hideg. Neubauernak ízlett, összeszedte magát és felállt.

– Igen vagy nem? – kérdezte Selma.

– Visszajövök. Majd akkor beszélünk róla. Előbb ismernem kell a határozatokat.

– Igen vagy nem?

Neubauer látta, hogy Freya bólínt az anyja háta mögött, és jelt ad, hogy egyelőre egyezzen bele.

– Jó... igen – mondta kelleetlenül.

Selma Neubauer kinyitotta a száját. A feszültség elszállt belőle, mint léggömbből a gáz. Előreborult a kanapéra, amely a XVIII. századi fotelokhoz tartozott. Egyszerre egy halom puha, zokogó hússá vált: – Nem akarok meghalni... nem akarok... a sok szép holmink... most ne...

Szétzilált haja fölött a gobelinhuzat pásztorai és pásztorlánykái a XVIII. század ironikus mosolyával tekintettek vidáman és közömbösen a semmibe.

Neubauer undorodva nézte. Neki könnyű, ordít és sír – de kit érdekel, hogy őbenne mi zajlik? Neki mindent le kell nyelnie. Megbízhatónak kell lennie, egy sziklának a tengerben. Százharmincezer márka. Még csak nem is kérdezte.

– Jól vigyázz rá – mondta kurtán Freyának, és elment.

A két orosz fogoly ott álldogált a ház mögötti kertben. Még mindig dolgoztak, bár már besötétedett. Neubauer adta ki az utasítást néhány nappal korábban. Azt akarta, hogy egy darab földet gyorsan ássanak fel. Tulipánokat akart ültetni. Tulipánokat és petrezselymet, majoránnát, bazsalikomot és egyéb konyhai fűszernövényeket. Szerette a fűszernövényekkel ízesített salátákat és mártásokat. Mindössze néhány napja történt. Úgy tűnt, egy örökkévalóság telt el azóta. Most már elégett szivarokat ültethetett ide. Olvadt újságólmot.

A foglyok az ásók fölé hajoltak, amikor észrevették Neubauert.

– Mit bámultok? – kérdezte. A düh egyszerre feltört belőle.

Az idősebb férfi válaszolt valamit oroszul.

– Bámultok, azt mondtam! Még most is bámulsz, te disznó bolsevik! Még szemtelen is vagy! Örülsz, mi, hogy tisztességes emberek magántulajdona pusztul

el?

Az orosz nem válaszolt.

– Előre, munkára, lusta disznók!

Az oroszok nem értették, mit mond. Rámeredtek, és megpróbálták kitalálni, mire gondolhat. Neubauer lendületet vett, és az egyiket hasba rúgta. A férfi hanyatt esett, majd lassan felállt. Az ásóra támaszkodva tápászkodott fel, és az ásót továbbra is a kezében tartotta. Neubauer látta a szemét és az ásót tartó kezét. Beléhasított a félelem, mint késszúrás a gyomrába, és a revolvere után nyúlt.

– Mocskos alak! Ellenkezel, mi?

A szeme közé vágott a pisztoly agyával. Az orosz hanyatt esett, és nem kelt fel többé. Neubauer szaporán szedte a levegőt.

– Lelőhettelek volna – lihegte. – Ellenkezni! Fel akarta emelni az ásót, hogy üssön! Lelőni! Túlságosan tisztességes az ember, ez a baj. Másvalaki lelőtt volna!

Látta a kicsit távolabb, feszesen álló őrt.

– Másvalaki lelőtte volna. Látta, hogyan akarta felemelni az ásót?

– Igenis, Obersturmbannführer úr!

– Jó. Menjen, öntsön a fejére egy kanna vizet.

Neubauer a másik oroszra nézett. A férfi mélyen az ásó fölé hajolt és ásott. Az arca üres volt. A szomszéd telken örülten ugatott egy kutya. Ruha száradt ott a szélben. Neubauer érezte, hogy kiszáradt a szája. Kiment a kertből. Remegett a keze. Mi történt? – gondolta. Félek? Nem félek. Én nem! Egy ostoba orosztól nem. Hát akkor mitől? Mi van velem? Semmi sincs velem! Túlságosan tisztességes vagyok, az a baj. Weber lassan agyonverte volna. Dietz tüstént lelőtte volna. Én nem. Én túlságosan szentimentális vagyok. Ez az én bajom. Selmával is.

A kocsi kint állt. Neubauer kihúzta magát.

– Az új pártházhoz, Alfred. Szabadok az utak arrafelé?

– Csak ha megkerüljük a várost.

– Jó. Akkor menjünk körbe.

A kocsi megfordult. Neubauer megpillantotta a sofőr arcát.

– Történt valami, Alfred?

– Az édesanyám meghalt.

Neubauer kényelmetlenül mocorgott. Még ez is! Százharmincezer márka, Selma ordibálása és most még vigaszt is kell nyújtania.

– Részvétem, Alfred – mondta kurtán és katonásan, hogy mielőbb túlessen rajta. – Disznók! Asszonyokat és gyerekeket gyilkolnak le.

– Mi is bombáztuk őket. – Alfred maga elé nézett az útra. – Mi kezdtük. Ott voltam. Varsóban, Rotterdamban és Coventryban. Még mielőtt a lövést kaptam volna és elbocsátottak volna.

Neubauer csodálkozva meredt rá. Mi van ma? Először Selma, most meg a sofőr!

Minden kifordul a helyéből?

– Az más volt, Alfred – mondta. – Egészen más. Az stratégiai szempontból elengedhetetlen volt. Ez itt szintiszta gyilkosság.

Alfred nem válaszolt. Az anyjára gondolt, Varsóra, Rotterdamra és Coventryra és a német légierő hájas marsalljára, és csikorogva vette a kanyart.

– Nem szabad így gondolkodni, Alfred. Ez már majdnem hazaárulás! Érthető persze, fájdalmának ebben a pillanatában, de tilos. Nem is hallottam semmit.

A parancs az parancs, s ez elég a lelkiismeretünknek.

A megbánás nem illik a német mentalitáshoz. A helytelen gondolkodás sem. A Führer tudja, hogy mit csinál. Mi követjük, és kész. Majd még visszafizeti ezt ezeknek a tömeggyilkosoknak! Kétszeresen és háromszorosan!

A titkos fegyvereinkkel! Le fogjuk győzni őket! Már most éjjel-nappal lőjük Angliát a V1-es lövedékekkel. Az egész szigetet hamuvá tesszük az új találmányainkkal. Az utolsó pillanatban! És Amerikát is! Meg kell fizetniük! Kétszeresen és háromszorosan! Kétszeresen és háromszorosan! – ismételte meg Neubauer, bizakodó lett, és már maga is majdnem elhitte, amit mondott.

Egy bőrtokból szivart vett elő, és leharapta a végét. Tovább akart még beszélni. Egyszerre nagy szükségét érezte – de inkább hallgatott, amikor észrevette Alfred összeszorított száját. Ki törődik velem? – gondolta. Mindenki magával van elfoglalva. Ki kellene mennem a kertbe. A nyulak, puhák és bársonyosak, sötétedéskor piroslik a szemük. Mindig, már kisfiúként is, nyulakat szeretett volna. Az apja megtiltotta. Most voltak nyulai.

A szalma, a szőr és a friss, üde levelek illata. A kisfiúi emlék meghittsége. Elfelejtett álmok. Néha rettenetesen egyedül van az ember. Százharmincezer márka. Kisfiúkorában hetvenöt pfennig volt a legnagyobb vagyona. Két nappal később ellopták tőle.

Tűz és ismét tűz pattant ki. A régi városrész égett, mint a zsír. Itt szinte kizárólag faházak álltak. A lángok visszatükröződtek a folyóban, mintha az is égne.

Azok a veteránok, akik még járni tudtak, fekete csomóban gubbasztottak a barakk előtt. A vörös sötétségben láthatták, hogy a géppuskaállások üresek. Az ég borult volt, a könnyű, szürke felhőréteget flamingótollá változtatta a vörös fény. A tűz még az egymásra halmozott holttestek szemében is ott csillogott.

Az 509-es figyelmét halk kotorászás keltette fel. Lewinsky arcát pillantotta meg a föld felett. Az 509-es mélyet lélegzett és felállt. Erre a pillanatra várt, amióta csak újra mászni tudott. Ülve maradhatott volna, de ő felállt. Meg akarta mutatni Lewinskynek, hogy tud járni és nem rokkant.

– Minden ismét rendben? – kérdezte Lewinsky.

– Persze. Olyan könnyen nem lehet minket kinyírni.

Lewinsky bólintott. – Beszélhetünk valahol?

Átmentek a hullakupac másik oldalára. Lewinsky gyorsan körülnézett.

– Hozzátok még nem jöttek vissza az örök?

– Itt nincs sok őrizni való. Innen nem szökik meg senki.

– Erre gondoltam. És éjszaka sem ellenőriznek titeket?

– Szinte soha.

– Nappal hogy néz ki a dolog? Gyakran jönnek SS-ek a barakkokba?

– Szinte soha. Félnék a tetvektől, a dizentériától és a tífusztól.

– És a Blokkführer?

– Csak a sorakozónál jelenik meg. Egyébként nem sokat törődik velünk.

– Hogy hívják?

– Bolte. Scharführer.

Lewinsky bólintott. – A blokkparancsnokok nem alszanak itt a barakkokban, ugye? Csak a szobaparancsnokok. A tettek milyenek?

– Nemrég beszéltél velem. Berger. Jobb nem is lehetne.

– Az az orvos, aki most a krematóriumban dolgozik?

– Igen. Jól ismered a dolgokat.

– Érdeklődtünk. Ki itt a blokkparancsnok?

– Handke. Egy zöld. Néhány napja agyonrugdalt valakit közülünk.

– Kemény?

– Nem. Aljas. De keveset tud rólunk. Ő is fél, hogy összeszed valamit. Csak néhányat ismer közülünk. Az arcok túl gyorsan cserélődnek. A Blokkführer még kevesebbet tud. Az ellenőrzést a szobaparancsnokok végzik. Itt sok mindent lehet csinálni. Ezt akartad tudni, ugye?

– Igen, ezt akartam tudni. Megértettél.

Lewinsky csodálkozva pillantott a vörös háromszögre, amely ott virított az 509-es ruháján. Nem tételezett fel róla ennyit.

– Kommunista vagy? – kérdezte.

Az 509-es megrázta a fejét.

– Szociáldemokrata?

– Nem.

– Akkor mi? Valaminek csak kell lenned.

Az 509-es felnézett. A szeme körül még mindig tarka volt a bőr a véraláfutásoktól. A szeme így világosabbnak tűnt. Szinte áttetszően fénylett a tűz fényében, mintha nem is tartozna a sötét, szétvert archoz.

– Egy darabka ember... ha ez megfelel.

– Micsoda?

– Jó, jó. Semmi.

Lewinsky meghökkent.

– Vagy úgy, egy idealista – mondta aztán némi jóságos megvetéssel a hangjában.
– Nekem mindegy, ahogy akarod. Ha megbízhatunk bennetek.

– Azt lehet. A mi csoportunkban meg lehet bízni. Azokban, akik ott ülnek. Ők vannak itt a legrégebben. Az 509-es elhúzta a száját. – Veteránok.

– És a többiek?

– Bennük is biztos lehetsz. Muzulmánok. Úgy lehet bízni bennük, mint a halottakban. Némi zabáért és azért veszekednek, hogy fekvé halhassanak meg. Nincs már erejük az áruláshoz.

Lewinsky az 509-esre pillantott.

– Tehát el lehetne bújtatni nálatok valakit egy időre? Nem tűnne fel? Legalább néhány napig?

– Nem. Ha nem túl kövér.

Lewinsky elengedte a füle mellett az ironikus megjegyzést. Közelebb húzódott az 509-eshez.

– Valami van nálunk a levegőben. Különböző barakkokban a vörös blokkparancsnokokat leváltották, és zöldeket tettek a helyükre. Éjszakai és ködtranszportokról is beszélnek. Tudod, hogy ez mit jelent...

– Igen. Transzportok a megsemmisítő táborokba.

– Pontosan. Tömeges likvidálásról is pusbognak. Más, táborokból érkező emberek hozták a hírt. Gondoskodnunk kell magunkról. Meg kell szerveznünk a védelmünket. Az SS nem vonul csak úgy el. Eddig rátok nem gondoltunk...

– Azt hittétek, mi itt előbb-utóbb úgyis feldobjuk a talpukat, mi?

– Igen. De most már nem. Hasznokat tudjuk venni. Itt eltűnhetnek fontos emberek egy időre, ha odaát meleg lesz a helyzet.

– A kórház már nem biztonságos?

Lewinsky ismét felpillantott.

– Úgy, hát ezt is tudod?

– Igen, ezt is tudom.

– Odaát te is benne voltál a mozgalmunkban?

– Lényegtelen – mondta az 509-es. – Milyen most a helyzet?

– A kórház – mondta Lewinsky megváltozott hangon – már nem olyan, mint volt. Még van ott néhány emberünk, de egy ideje nagyon erős az ellenőrzés.

– Mi a helyzet a tífuszosztályon?

– Az még a miénk. De már nem elég. Más rejtekhelyekre is szükségünk van. A saját barakkunkban csak néhány napig tudunk bújtatni valakit. Állandóan meglepetésszerű, éjszakai SS-ellenőrzésekkel is kell számolnunk.

– Értem – mondta az 509-es. – Szükségeitek van egy olyan helyre, mint ez, ahol minden gyorsan változik, de gyenge az ellenőrzés.

– Pontosan. És ahol néhány olyan ember végzi az ellenőrzést, akikre számíthatunk.

– Mindez megvan itt nálunk.

Úgy dicsérem itt a Kis Tábort, mint egy jó pékséget, gondolta az 509-es, és ezt mondta:

– Miről érdeklődtetek Bergerrel kapcsolatban?

– A krematóriumbeli szolgálatáról. Ott nincs emberünk. Arra gondoltunk, hogy ő tájékoztathatna minket.

– Azt megteheti. A krematóriumban fogakat húz, és aláírja a halotti bizonyítványokat, vagy valami hasonló. Két hónapja van ott. Az előző fogoly orvost a legutóbbi csere alkalmával az égetőbrigáddal együtt ködtranszportra küldték. Aztán volt néhány napig egy fognyúvó, aki meghalt. Akkor irányították oda Bergert.

Lewinsky bólintott.

– Akkor még van két vagy három hónapja. Ez egyelőre elég.

– Igen, az elég.

Az 509-es felemelte kék-zöld arcát. Tudta, hogy a krematóriumban dolgozó embereket négy-öt havonta leváltják, és egy megsemmisítő táborban elgázosítják. Ez volt a legegyszerűbb módja annak, hogy megszabaduljanak azoktól a tanúktól, akik túl sokat láttak. Bergernek tehát feltehetőleg már csak egy negyedéve volt hátra. De egy negyedév sok idő. Sok minden történhet. Különösen a munkatábor segítségével.

– És mi mit várhatunk tőletek, Lewinsky? – kérdezte az 509-es.

– Ugyanazt, amit mi tőletek.

– Az számunkra nem fontos. Egyelőre senkit sem kell bűjtatni. Zabára van szükségünk. Zabára.

Lewinsky hallgatott egy ideig.

– Nem tudjuk ellátni az egész barakkot – mondta aztán. – Ezt te is tudod!

– Azt nem is mondta senki. Tizenketten vagyunk. A muzulmánokon már úgysem lehet segíteni.

– Nekünk is kevés van. Különben nem kerülnének ide naponta újabb emberek.

– Ezt én is tudom. Nem jóllakásról beszélek, csak nem akarunk éhen halni.

– Amit félre tudunk tenni, arra azoknak van szükségük, akik már most is bujkálnak. Az ő számukra nem kapunk semmit. De megteszünk értetek mindent, amit csak tudunk. Elég ennyi?

Az 509-es azt gondolta, hogy ez elég is meg éppen egyenlő is a semmivel. Egy ígéret – de nem követelhetett semmit, amíg a barakk nem tette meg a maga ellenszolgáltatását.

– Elég lesz – mondta.

– Jó. Akkor beszéljünk most Bergerrel. Ő lehetne az összekötőtök. Ő átjöhet a mi

táborunkba. Ez a legegyszerűbb. A többieket itt átvehetnéd te. Jobb, ha minél kevesebben tudnak rólam. Csoport és csoport között mindig csak egyetlenegy összekötő. És egy tartalék. Régi alapszabály ez, amit te is ismersz, ugye?

Lewinsky élesen rászzegezte a tekintetét az 509-esre.

– Amit én is ismerek-válaszolt az.

Lewinsky elkúszott a vörös sötétségben a barakk mögé, a latrina és a kijárat felé. Az 509-es visszatapogatózott. Egyszerre olyan fáradtnak érezte magát, mintha napokig beszélt és gondolkodott volna. Amióta visszatért a bunkerből, mindent erre a beszélgetésre tett. Zúgott a feje. Odalent izzott a város, mint egy óriási tűzhely. Bergerhez mászott.

– Ephraim – mondta –, azt hiszem, kinn vagyunk.

Ahasver kúszott oda. – Beszélte veled?

– Igen, öreg. Segítenek nekünk. És mi is nekik.

– Mi nekik?

– Igen – mondta az 509-es, és felegyenesedett. A feje már nem zúgott. – Mi is nekik. Semmit sem adnak ingyen.

Volt valami a hangjában, valami értelmetlen büszkeség. Semmit sem kapnak ajándékba, valamit adnak érte cserébe. Még jók valamire. Még a Nagy Tábornak is tudnak segíteni. Testi nyomorúságukban egy erősebb szél feldöntötte volna őket, olyan gyengék voltak – de ezt ebben a pillanatban nem érezték.

– Kinn vagyunk – mondta az 509-es. – Ismét van kapcsolatunk. Nem vagyunk elzárva. Áttörtük a karantént.

Olyan volt ez, mintha azt mondta volna, nem vagyunk halálra ítélve, van még egy kicsike esélyünk. A kétségbeesés és a remény közötti óriási különbség volt ez.

– Mindig erre kell gondolnunk – mondta. – Meg kell ennünk. Mint a kenyeret. Mint a húst. Vége lesz. Ez biztos. Kijutunk innen. Korábban elpusztított volna minket ez a gondolat. Akkor még túlságosan távoli volt. Túl sok volt a csalódás. De az már a múlté. Ez most segít nekünk. Fel kell zabálnunk az agyunkkal. Olyan, mint a hús.

– Nem hozott híreket? – kérdezte Lebenthal. – Egy darab újságot vagy valami hasonlót?

– Nem. Minden tilos. De összeszereltek egy titkos rádiót. Hulladékokból és lopott alkatrészekből. Néhány nap múlva működni fog. Lehet, hogy itt fogják elrejteni. Akkor tudni fogjuk, mi történik.

Az 509-es két darabka kenyeret vett ki a zsebéből. Lewinsky hagyta ott. Odaadta Bergernek.

– Tessék, Ephraim. Oszd szét. Hoz még többet is.

Mindenki elvette a részét. Lassan ettek. Mélyen alattuk izzott a város. Mögöttük

holttestek heverték. A kis csoport hallgatagon gubbasztott, és ették a kenyeret. Az íze más volt, mint minden más, korábbi kenyérnek. Mintha különleges közösség lettek volna, volt, ami megkülönböztette őket a többiektől a barakkban. A muzulmánoktól. Ők felvették a harcot. Barátokat találtak. Volt céljuk. Lepillantottak a földekre és a hegyekre, a városra és az éjszakára – és ebben a pillanatban egyikük sem látta a szögesdrótot és a géppuskaállásokat.

X

Neubauer ismét kezébe vette az íróasztalán fekvő papírlapot. Könnyű a fiúknak, gondolta. Megint egy ilyen gumirendelkezés, amiből bármit lehet csinálni – olvasva értelmetlen, ám a szándék valami egészen más. Listát kellene készíteni a fontosabb politikai foglyokról, amennyiben vannak még ilyenek a táborban, szólt a kiegészítés. Ez volt a csavar a dologban. Érteni lehet belőle. Ehhez nem is volt szükség az aznap reggeli megbeszélésre Dietzcel. Dietz könnyen beszél. Intézte el, ami még veszélyes – ezt mondta –, nem engedhetjük meg magunknak ezekben a nehéz időkben, hogy a haza kifejezett ellenségeit tudjuk a hátunkban, és még etessük is őket. Beszélni mindig könnyű, de valakinek aztán meg kell csinálnia. Az már más dolog. Az ilyen jellegű dolgokat jobb írásos formában pontosan megkapni. Dietz nem adott semmilyen írásos anyagot – és ez az átkozott kérdőív sem igazi parancs; áthárítja az emberre az egész felelősséget.

Neubauer félretolta a lapot, és elővett egy szivart. A szivar is fogytán volt már. Négy doboza maradt még, aztán már csak a „Deutsche Wacht”, és abból sem túl sok. Szinte minden elégett. Akkor kellett volna gondoskodnia róla, amikor még bőségben élt – de ki sejtette, hogy egyszer még így fordulnak a dolgok?

Weber lépett be. Neubauer némi habozás után odatolta elé a szivarosdobozt.

– Szolgálja ki magát – mondta mesterkéltséggel. – Ritkaságok.

– Köszönöm, de én csak cigarettát szívok.

– Igaz is. Mindig elfelejtem. Jó, akkor szívja csak a koporsószegeit.

Weber elharapott egy vigyort. Úgy látszik, az öregnek nehézségei vannak, kedélyeskedik. Kihúzott a zsebéből egy lapos aranytárcát, és készre nyomkodott magának egy cigarettát. A doboz 1933-ban még Aron Weizenblut igazságügyi tanácsos tulajdona volt. Szerencsés lelet. Egyezett a monogram: Anton Weber. Annyi év alatt ez volt az egyetlen zsákmánya. Nem igényelt sokat, és nem vágyott arra, hogy birtokoljon.

– Jött egy rendelet – mondta Neubauer. – Tessék, fussa át.

Weber elvette a papírlapot. Lassan olvasott és sokáig. Neubauer elvesztette a türelmét.

– A többi már nem érdekes – mondta. – Csak a politikai foglyokra vonatkozó bekezdés. Hány ilyen van még nálunk körülbelül?

Weber visszatette a lapot az asztalra. Az továbbcsúszott a polírozott felületen a kis üvegvázában álló ibolyacsokorig.

– E pillanatban nem tudom pontosan megmondani. A foglyoknak körülbelül a fele. Talán egy kicsit több, esetleg kevesebb. Mindenki, aki vörös háromszöget

visel. Eltekintve persze a külföldiektől. A foglyok másik fele bűnöző, néhány homoszexuális, bibliakutató és hasonlók.

Neubauer felpillantott. Nem tudta, hogy Weber szándékosan tette-e magát bolondnak, az arca nem árult el semmit.

– Nem erre gondolok. Nem mindenki politikai fogoly, aki vörös háromszöget visel. Legalábbis nem a rendelet értelmében.

– Persze hogy nem. A vörös háromszög csak laza, általános osztályozás. Vannak köztük zsidók, katolikusok, demokraták, szociáldemokraták, kommunisták és még ki tudja, mi minden.

Neubauer ezt is tudta. Nem volt szükség arra, hogy Weber tíz év után kioktassa. Az a bizonytalan érzés lett rajta úrrá, hogy a táborvezető megint kigúnyolja.

– Mi a helyzet a valóban politikaiakkal? – kérdezte anélkül, hogy elárult volna valamit az érzéseiből.

– Többnyire kommunisták.

– És ezt mi pontosan meg tudjuk állapítani?

– Meglehetősen pontosan. Szerepel az iratokban.

– Vannak itt még ezenkívül fontos politikai foglyok?

– Kideríttethetem. Talán van még néhány újságíró, szociáldemokrata és demokrata.

Neubauer kifújta a Partagas szivar füstjét. Különös, hogy egy szivar milyen gyorsan megnyugtató és optimistává varázsolja az embert!

– Jó – mondta szívélyesen. – Akkor először állapítsuk ezt meg. Nézzesse át a listákat. Utána még mindig szabályozhatjuk, hogy hány embert akarunk feltüntetni a jelentésben. Nem gondolja?

– Persze.

– Nem olyan sürgős. Körülbelül tizennégy napunk van. Egész tisztességes idő arra, hogy az ember elintézzon egyet-mást, igaz?

– Bizonyára.

– Ezt-azt előre is lehet keltezni, olyan dolgokat, amelyek egyébként is bekövetkeznének, úgy gondolom. Olyan emberek nevét sem kell feltüntetni, akiket hamarosan veszteségként kell elkönyvelnünk. Felesleges munka. Legfeljebb csak felesleges kérdezősködésre adhat okot.

– Bizonyára.

– Nincs túl sok ilyen emberünk... úgy értem, olyan sok, hogy feltűnjön...

– Nem kell, hogy annyi legyen – mondta Weber nyugodtan.

Tudta, Neubauer mire gondol, és Neubauer tudta, hogy Weber érti őt.

– Feltűnés nélkül, persze – mondta. – Lehetőleg minél kisebb feltűnéssel intézzük a dolgot. Megbízhatok magában, ugye...

Felállt, és egy kiegyenesített iratkapoccsal a szivarja végét kezdte óvatosan

szurkálni. Az előbb túl gyorsan harapta le, és most nem szeleit. A jó szivart sosem szabad leharapni, óvatosan meg kell törni, vagy egy éles kis késsel le kell vágni.

– Mi a helyzet a munkával? Van elég tennivalónk?

– A rézművet a bombák szinte leállították. Ott romeltakarításra rendeltük ki az embereinket. A többi osztag szinte kivétel nélkül ugyanúgy dolgozik, mint eddig.

– Romeltakarítás? Jó ötlet. – A szivar ismét szeleit. – Dietz beszélt ma erről velem. Utcákat kell megtisztítani, házakat kell elhordani, a városnak emberek százaira van szüksége. Ez sürgősségi eset, és nálunk van a legolcsóbb munkaerő. Dietz támogatja. Én is. Semmi nem szól ellene, ugye?

– Nem.

Neubauer az ablaknál állt, és kinézett.

– Tudakozódtak az élelmiszerkészletek iránt is. Takarékoskodnunk kell. Hogyan lehet ezt megoldani?

– Kevesebb élelmiszert kell kiadni – felelt Weber tömören.

– Az csak egy bizonyos fokig megy. Ha az emberek összezsugorodnak, nem tudnak dolgozni.

– Takarékoskodhatunk a Kis Táboron. Tele van haszontalan zabálókkal. Aki meghal, nem eszik többet.

Neubauer bólintott.

– Ennek ellenére... ismeri a mottómat: mindig emberségesen, ameddig lehet. Persze, ha már nem megy... parancs az parancs...

Most már mindketten az ablaknál álltak és dohányoztak. Nyugodtan és tárgyilagosan beszélgettek, mint két tisztos állatkereskedő a vágóhídon. Odakint a parancsnok házat körülvevő ágyásokban dolgoztak a foglyok.

– Ide íriszeket és nárciszokat ültettetek körbe, keretnek – mondta Neubauer. – Sárga és kék... szép színösszeállítás.

– Igen – mondta Weber minden lelkesedés nélkül.

Neubauer nevetett. – Nem nagyon érdekli magát, igaz?

– Nem, nem nagyon. Én tekézem.

– Az is szép.

Neubauer még egy ideig figyelte a munkásokat.

– Mit csinál tulajdonképpen a tábori zenekar? Azok a fiúk meglehetősen sokat lustálkodnak.

– Az osztagok be- és kivonulásakor játszanak, és hetente kétszer délután is.

– Délután nincs belőle semmi örömük a munkaosztagoknak. Rendelje el, hogy esténként, a sorakozó után még egy órát muzsikáljanak. Jót tesz az embereknek. Eltereli a gondolataikat. Főleg, ha takarékoskodnunk kell az ennivalóval.

– Elrendelem.

– Hát akkor mindent megbeszéltünk, és értjük egymást.

Neubauer visszament az íróasztalához. Kinyitott egy fiókot, és egy kis tokot vett ki belőle.

– Van itt még egy kis meglepetés a maga számára, Weber. Ma érkezett. Azt hiszem, örömet szerez magának.

Weber kinyitotta a tokot. A hadi érdemkereszt volt benne. Neubauer meglepve látta, hogy Weber elpirul. Minden másra számított volna, csak erre nem.

– Itt van az igazolvány is hozzá – mondta. – Már régen meg kellett volna kapnia. Bizonyos értelemben mi is a fronton vagyunk itt. Egy szót se többet.

Kezet nyújtott Webernek. – Kemény idők. Ki kell tartanunk.

Weber elment. Neubauer a fejét rázta. A kis trükk a kitüntetéssel jobban hatott, mint gondolta. Mindenkinek van valahol egy gyenge pontja. Egy ideig elgondolkodva állt a nagy színes Európa-térkép előtt, amely a Hitler-képpel szemközti falon lógott. A beszúrt zászlócskák már nem a valós helyzetet tükrözték. Még mélyen Oroszország belsejében voltak. Neubauer valamiféle babonából ott hagyta őket, hátha még egyszer valóra válik az akkori helyzet. Sóhajtott, visszament az íróasztalhoz, felemelte az üvegvezát az ibolyákkal, és beszívta az édes illatot. Egy bizonytalan gondolat futott át rajta. Ezek vagyunk mi, a legjobbak, gondolta már-már megrendülten. Mindennek van hely a lelkünkben. Vasfegyelem a történelmi szükségszerűségeken és ugyanakkor mélységes lélek. A Führer a gyerekeket szereti. Göring az állatok barátja. Ismét megszagolta a virágokat. Százharmincezer márkát vesztett el, és újra a csúcson van. Nem lehet tönkretenni! Ismét van érzéke a széphez! Nagyon jó volt az ötlet a tábori zenekarral. Selma és Freya ma este feljön. Ragyogó benyomást fog rájuk tenni. Leült az írógéphez, és két kövér ujjal legépelte a zenekarnak szóló parancsot. A magániratai számára. Oda került az a rendelkezés is, hogy a gyenge foglyokat fel kell menteni a munka alól. Ez ugyan másként volt igaz, ő azonban egyszerűen így értette. Hogy Weber mit tesz, az az ő ügye. Valamit majd csak fog tenni. A hadi érdemkereszt éppen jókor érkezett. A magániratok egész sor bizonyítékot tartalmaztak Neubauer szelídségéről és gondoskodásáról. És persze a szokásos terhelő anyagokat a feljebbvalókról és a párttagokról. Aki tűzben áll, sosem gondoskodhat elegendő fedezékről.

Neubauer elégedetten csukta be a kék irattartót, és a telefon után nyúlt. Az ügyvédje kiváló ötletet adott neki: vegyen lebombázott telkeket. Az olcsó. A nem bombázott telek is. Ki lehet egyenlíteni velük saját veszteségeit. A telek megtartja az értékét, még ha százszor bombázzák is. Ki kell használni a pillanatnyi pánikot.

A romeltakarító osztag ekkor ért vissza a rézműből. Tizenkét órát keményen dolgoztak. Beszakadt a nagy csarnok egy része, és különféle részlegek is súlyosan károsodtak. Csak kevés csákány és ásó állt rendelkezésre, így a foglyok többsége a

puszta kezével dolgozott. Ujjuk berepedezett és vérzett. Valamennyien hullafáradtak voltak és éhesek. Délben híg levest kaptak, amelyben ismeretlen növények úszkáltak. A rézmű igazgatóságának nagylelkű adománya. Egyetlen előnye, hogy meleg volt. Ennek fejében viszont a rézmű mérnökei és felügyelői úgy hajszolták a foglyokat, mint a rabszolgákat. Civilek voltak, de némelyik semmivel sem volt jobb, mint az SS.

Lewinsky a menet közepén haladt. Mellette Willy Werner. Sikerült az osztag felosztásakor ugyanabba a csoportba kerülniük. Nem egyes számokat szólítottak, hanem csak egy négyszáz főből álló csoportot. A romeltakarítás nehéz munka volt. Kevés volt az önként jelentkező, így aztán Lewinsky és Werner könnyen bekerülhetett. Tudták, miért akarnak odamenni. Dolgoztak már ott néhányszor korábban is.

A négyszáz ember lassan menetelt. Tizenhat embert cipeltek, azokat, akik munka közben összeesektek. Tizenkettő még tudott járni, ha támogatták őket, a másik négyet vinni kellett. Kettőt egy durván összetákolts hordályon, a többiek kezükkel és lábukkal fogva.

Hosszú volt az út a táborig. A foglyokat a város körül vezették. Az SS óvakodott attól, hogy az utcákon meneteltesse őket. Nem akarták, hogy lássák őket, és azt sem, hogy a foglyok túl sokat lássanak a romlásból és pusztításból.

Egy kis nyírfaerdőhöz közeledtek. A fák törzse selymesen fénylett az utolsó fénysugaraktól. Az SS-őrök és a kápók a menet teljes hosszában felsorakoztak. Az SS-ek tüzelésre készen tartották a fegyvereket. A foglyok előreporoszkáltak. Madarak csiripeltek a fákon. Az ágak között már a serkenő zöld és a tavasz ígérete lebegett. Hóvirágok és kankalinok nyíltak az árokban. Víz csörgedezett. Senki sem ügyelt rá. Mindenki túlságosan fáradt volt. Aztán ismét mezőkre és földekre értek, és az őrök ismét összehúzódtak.

Lewinsky szorosan Werner mellett lépdelt. Izgatott volt.

– Hova tetted? – kérdezte anélkül, hogy az ajka megmozdult volna.

Werner tett egy kis mozdulatot, és a bordáihoz nyomta a karját.

– Ki találta meg?

– Münzer. Ugyanott.

– Ugyanaz a gyártmány?

Werner bólintott.

– Minden rész megvan már?

– Igen. Münzer össze tudja szerelni a táborban.

– Én találtam egy marék töltényt. Nem tudom, jók-e. Gyorsan el kellett dugnom.

Remélem, jók.

– Majd csak használni tudjuk.

– Talált még valaki valamit?

- Münzernél vannak még pisztolyalkatrészek is.
- Ugyanott voltak, mint tegnap?
- Igen.
- Bizonyára valaki odatette.
- Persze. Kintről valaki.
- Valaki a munkások közül.
- Igen. Most már harmadszor találtunk itt valamit. Nem lehet véletlen.
- Lehetett valaki a mieink közül, akik a tölténygyárban dolgoznak?
- Nem. Azok nem jöttek át ide. Mi is tudnánk róla. Csak kintről lehetett valaki.

A táboron belüli földalatti mozgalom már hosszabb ideje azon igyekezett, hogy fegyvereket szerezzen. Arra számítottak, hogy az SS-szel végharcot kell majd vívni, és nem akartak teljesen védtelenek lenni. Szinte lehetetlen volt kapcsolatokat teremteni, de a bombázás óta a romeltakarító osztag egyszerre bizonyos helyeken fegyvereket és fegyveralkatrészeket talált. Minden bizonnyal a munkások rejtették a romok alá, akik arra számítottak, hogy a pusztítás zűrzavarában majd megtalálják. Ezek a talált tárgyak szolgáltatták az okot arra, hogy a romeltakarító osztagokba hirtelen több önkéntes jelentkezett. Mindnyájan megbízható emberek voltak.

A foglyok egy szögesdróttal körülkerített rét mellett haladtak el. Két fehér-barna tehén jött szorosan a dróthoz, és szaglászta. Az egyik elbődült. Békés szemük fénylett. Szinte egyetlen fogoly sem nézett oda, csak még éhesebbé tette volna őket a látvány, mint amilyen éhesek már amúgy is voltak.

– Gondolod, hogy átvizsgálják minket a leléptetés előtt?

– Miért? Tegnap sem tették. A mi osztagunk nem volt a töltényrészleg közelében. A tölténygyáron kívüli romeltakarítás után általában nincs ellenőrzés.

– Sosem lehet tudni. Ha el kell dobnunk a holmit...

Werner az égre nézett. Rózsaszín, arany és kék színben pompázott.

– Elég sötét lesz, mire megérkezünk. Majd meglátjuk, mi történik. Jól becsomagoltad a töltényeidet?

– Igen. Egy rongyba.

– Jó. Ha történne valami, add hátra Goldsteinnak. Ő továbbadja Münzernak. Az meg Remmének. Valamelyikük majd eldobja. Ha nincs szerencsénk, és minden oldalon SS-ek vannak, ejtsd a földre a csoport közepén. Ne dobd oldalra. Akkor nem tudnak egyvalakit elfogni. Remélem, hogy a favágó osztag velünk együtt érkezik meg. Müller és Ludwig tud a dolgról. Ha meg átvizsgálják minket, az ő csoportjuk félre fog érteni egy parancsot, a befelé menetelés közben a közelünkbe fognak kerülni, és felveszik a holmit.

Az utca kanyart vett, és hosszú, egyenes vonalban ismét a város felé vezetett. Veteményeskertek és faházikók szegélyezték. Ingujjra vetkőzött emberek dolgoztak. Csak néhányan néztek fel. Már ismerték a foglyokat. A feltört föld illatát hozta a szél

a kertek felől. Valahol egy kakas kukorékolt. Az út szélén táblák álltak autósok részére: Vigyázz, kanyar! Holzfelde huszonhét kilométer.

– Mi az ott hátul? – kérdezte Werner hirtelen. – Az már a favágó osztag?

Jóval előttük emberek sötét csoportját pillantották meg az úton. Olyan messze voltak, hogy nem lehetett megállapítani, kik azok.

– Valószínűleg – mondta Lewinsky. – Hamarabb érkeznek, mint mi. Talán még utolérjük őket.

Megfordult. Mögötte Goldstein támolygott. Karját két férfi vállára tette, úgy vonszolta magát.

– Gyertek – mondta Lewinsky azoknak, akik vitték. – Felváltunk titeket. Később, a tábor előtt visszavehetitek.

Átkarolta Goldsteint az egyik oldalról, Werner a másik oldalon támogatta.

– Ez az átkozott szívem – lihegte Goldstein. – Negyvenéves vagyok, és kész a szívem. Micsoda hülyeség.

– Miért jöttél velünk? – kérdezte Lewinsky. – A cipőosztályra is kerülhetnél volna.

– Látni akartam, milyen a világ a táboron kívül. Friss levegőt akartam. Hiba volt.

Goldstein keserves mosolyt erőltetett szürke arcára.

– Rendbe fogsz jönni – mondta Werner. – Lógj nyugodtan a vállunkon. Tudunk vinni.

Az égről eltűnt az utolsó fény is, és fakóvá vált. Kékes árnyak vetődtek a dombokról.

– FigyeljeteK – suttogta Goldstein. – Dugjátok mindazt, ami nálatok van, az én holmim közé. Ha ellenőrzés lesz, titeket fognak ellenőrizni és talán a hordágyakat. De minket, akik összeestünk, nem fognak átvizsgálni. Egyszerűen csak összecuklottunk. Minket át fognak engedni.

– Ha lesz ellenőrzés, akkor valamennyiünket át fognak vizsgálni – mondta Werner.

– Nem, minket, akik összecuklottunk, nem. Az úton még jött hozzá egypár dolog. Dugjátok a holmit az ingem alá.

Werner és Lewinsky egymásra nézett.

– Hagyd csak, Goldstein. Majd megoldjuk.

– Nem, adjátok ide.

A másik kettő nem válaszolt.

– Nekem mindegy, hogy elkapnak-e. Nektek nem.

– Hülyeség.

– Nincs ennek semmi köze áldozatvállaláshoz vagy nagyzási mániához – mondta Goldstein torz mosollyal. – Csak praktikusabb így. Én úgysem húzom már soká.

– Majd meglátjuk – mondta Werner. – Még majdnem egy óra út van előttünk. A tábor előtt visszamész a sorodba. Ha történik valami, odaadjuk a holmit. Te meg

azonnal hátraadod Münzernek. Münzernek, érted?

– Igen.

Egy asszony ment el mellettük kerékpáron. Kövér volt, és szemüveget viselt, a kerékpár kormányán egy papírdobozt szállított. Félrenézett. Nem akarta látni a foglyokat.

Lewinsky felpillantott, aztán keményebben tekintett előre.

– FigyeljeteK – mondta. – Az ott hátul nem a favágó osztag.

A sötét tömeg közelebb került hozzájuk. Nem ők érték utol őket, hanem azok jöttek velük szembe. Most már azt is látták, hogy emberek hosszú sora, akik nem szabályos alakzatban meneteltek.

– Újak? – kérdezte valaki Lewinsky mögött. – Vagy egy transzport?

– Nem. Nincsenek velük SS-ek. És nem a tábor irányába mennek. Ezek civilek.

– Civilek?

– Látod. Kalap van a fejükön. És asszonyok is vannak közöttük. Gyerekek is. Sok gyerek.

Most már jól lehetett látni őket. A két csoport gyorsan közeledett egymáshoz.

– Jobbra ki! – vezényeltek az SS-ek. – Élesen jobbra ki! Az árokba, a legszélső sor jobbra. Gyerünk!

A felügyelők végigszaladtak a foglyok csoportja mellett.

– Jobbra! Gyerünk, jobbra ki! Hagyjátok szabadon az út bal oldalát. Aki áttér, lelőjük!

– Ezek kibombázottak – mondta Werner hirtelen és halkán. – Emberek a városból. Menekültek.

– Menekültek?

– Menekültek – mondta Werner.

– Azt hiszem, igazad van! – Lewinsky hunyorgott. – Ezek tényleg menekültek. De most német menekültek!

A szó suttogva futott végig a menetoszlopon! Menekültek! Német menekültek! Des refugiés allemands! Hihetetlen volt, de mégis igaz: azután, hogy éveken át győztek Európában, és embereket tereltek maguk előtt, most a saját országukban kellett menekülniök.

Asszonyok voltak és gyerekek és idősebb férfiak. Csomagokat vittek, kézitáskákat és bőröndöket. Némelyikük kis kocsin húzta a csomagjait. Szabálytalanul és rosszkedvűen meneteltek egymás mögött.

A két menet most egészen közel volt egymáshoz. Egyszerre nagyon nagy lett a csend. Csak a lábak csoszogása hallatszott a kövezeten. És anélkül, hogy egyetlen szó elhangzott volna, a foglyok csoportja változni kezdett. Még csak pillantásokkal sem jelezték egymásnak, de olyan volt, mintha valaki egy hangtalan parancsot adott volna ki ezeknek a halálosan fáradt, vézna, félholt, kiéheztetett férfiaknak, mintha

egy szikra lánggra lobbantotta volna a vérüket, felrázta volna az agyukat, és összerántotta volna az idegeiket és az izmaikat. A botladozó csoport menetelni kezdett. A lábak emelkedtek, a fejek felemelkedtek, az arcok keményebbé váltak, és a szemekben élet fénylett.

– Engedjete el – mondta Goldstein.

– Bolondság!

– Engedjete el! Csak addig, amíg ezek elmennek!

Elengedték. Támolygott, összeszorította a fogát, és összeszedte magát. Lewinsky és Werner a vállához szorították a vállukat, de nem kellett tartaniuk. Goldstein ment, szorosán közük ékelődve, egyedül, a fejét hátravetve, hangosan lélegezve, de egyedül ment.

A foglyok csoszogása mostanra mindenütt egyfajta egyenlítésre váltott. Egy szakasz belga és francia is volt közöttük, meg egy kis csoport lengyel. Ők is meneteltek.

A két menet elérte egymást. A németek a környező falvakba tartottak. Nem volt vasúti összeköttetés, mert a pályaudvar leégett, így aztán gyalog kellett menniük. Néhány SA-karszalagos civil vezényelte a menetet. Az asszonyok fáradtak voltak. Néhány gyerek sírt. A férfiak maguk elé meredtek.

– Így menekültünk mi Varsóból – suttogta egy lengyel halkán Lewinsky mögött.

– Mi meg Lüttichből – mondta egy belga.

– Mi pedig Párizsból.

– Nálunk rosszabb volt. Sokkal rosszabb. Minket másképpen üldöztek.

Alig éreztek bosszúvágyat. Gyűlöletet sem. Az asszonyok és a gyerekek mindenütt egyformák, és többnyire az ártatlanokat sújtotta a sors, nem a bűnösöket. Itt a fáradt tömegben bizonyára sokan voltak, akik nem akartak semmit sem tudatosan, vagy nem tettek semmi olyasmit, ami igazolta volna sorsukat. Nem is ezt érezték a foglyok. Az valami egészen más volt. Annak semmi köze nem volt az egyes emberekhez, a városhoz is csak kevés, még az országgal vagy a néppel sem függött össze. Inkább az igazság hatalmas és személytelen érzése volt, amely abban a pillanatban éledt fel, amikor a két csoport elhaladt egymás mellett. Világraszóló bűnt követtek el, ami majdnem sikerült, az emberiesség parancsolatait felrúgták és majdnem eltaposták, az élet törvényét leköpték, ostorral verték szét és szitává lőtték, a rablás törvényes volt, a gyilkosság érdem, a terror törvényté lett – és most, ebben a lélegzetelállító pillanatban az önkény négyszáz áldozata megérezte, hogy elég volt –, hogy megszólalt egy hang, és az inga visszaüt. Érezték, hogy nemcsak országok és népek szabadulnak fel, hanem az élet parancsolatai is. Ez az, aminek sok neve van – az egyik, a legrégebbi és a legegyszerűbb ez: isten. És ez azt jelenti: ember.

A menekültek oszlopa elhaladt a foglyok oszlopa mellett. Úgy tűnt, hogy néhány percig a menekültek a foglyok és a foglyok a szabadok. A menet végén két,

csomagokkal megrakott szekér haladt, amelyeket almásderes lovak húztak. Az SS-ek idegesen szaladgáltak a foglyok oszlopa mellett le és fel, lesték, nem adnak-e valamilyen jelet, vagy nem szólnak-e egy szót. Semmi sem történt. Az oszlop csendben menetelt tovább, és a lábak hamarosan ismét csoszogni kezdtek, a fáradtság visszatért, és Goldsteinnak is Lewinsky és Werner vállára kellett támaszkodnia – de mégis, amikor láthatóvá vált a tábor bejáratánál a fekete-piros sorompó és a vaskapu a régi porosz mottóval: „Mindenkinek a magáét”, valamennyien más szemmel néztek erre a mottóra, amely éveken át iszonyú gúny volt.

A tábori zenekar a kapunál várt. A „Fridericus Rex” indulót játszotta. Mögötte néhány SS-legény állt és a második táborvezető. A foglyok menetelni kezdtek.

– Lábakat fel! Jobbra nézz!

A favágó osztag még nem érkezett meg.

– Egy helyben állj! Leszámolni!

Számoltak. Lewinsky és Werner a második táborvezetőt figyelte. Térdből rugózott és kiabált:

– Testi motozás! Első csoport, előrelépj!

A rongyokba csavart fegyverrészek óvatos mozdulatokkal kerültek hátra, Goldstein kezébe. Lewinsky érezte, amint egész testét ellepi a veríték.

Az SS-Scharführer, Günther Steinbrenner, aki mint egy juhászkutya örködött, valahol észrevett egy mozdulatot. Ökölcsapásokkal verekedte magát Goldsteinhoz. Werner összeszorította a száját. Ha a holmik most nem Münzernél vagy Remménél vannak, mindennek vége.

Mielőtt Steinbrenner odaért volna, Goldstein eldőlt. Steinbrenner a bordái közé rúgott.

– Felállni! Disznó!

Goldstein megkísérelte. Térdre állt, felemelkedett, nyögött, egyszerre habzani kezdett a szája, és összeesett.

Steinbrenner látta a szürke arcot és a felakadt szemet. Még egyet rúgott Goldsteinba, és azon gondolkodott, ne tartson-e egy égő gyufát az orra alá, hogy virgoncabbá tegye. Aztán eszébe jutott, hogy nem is olyan régen egy halottat pofozott fel, és emiatt a bajtársai kinevették. Még egyszer nem történhet vele ilyesmi. Morogva lépett vissza.

– Micsoda? – kérdezte a második táborvezető az osztag parancsnokától. – Ezek nem a tölténygyáriak?

– Nem. Ez csak a romeltakarító osztag.

– Vagy úgy! Azok hol vannak?

– Most jönnek fel a hegyre – mondta az SS Oberscharführer, aki az osztagot vezette.

– Na jó. Akkor csináljatok helyet. Ezeket a tökfejeket nem kell ellenőrizni. Tűnjetek el!

– Első csoport vissza, gyorsan, gyorsan! – vezényelte az Oberscharführer. – Osztag, állj! Balra át, indulj!

Goldstein felemelkedett. Támolygott, de sikerült a csoportban maradnia.

– Eldobtad? – kérdezte Werner szinte hangtalanul, amikor Goldstein feje felbukkant mellette.

– Nem.

Werner arca felengedett. – Biztosan nem?

– Nem.

Bevonultak. Az SS-ek már nem törődtek velük. Mögöttük állt a tölténygyári osztag. Gondosan ellenőrizték őket.

– Kinél van? – kérdezte Werner. – Remménél?

– Nálam.

Bevonultak az Appellplatzra, és felsorakoztak.

– Mi történik, ha nem tudtál volna felállni? – kérdezte Lewinsky. – Hogy szereztük volna meg tőled úgy, hogy ne vegye észre senki?

– Fel tudtam volna állni.

– Hogyan?

Goldstein mosolygott.

– Valamikor színész akartam lenni.

– Ezt mind tetteted?

– Nem mindent. A végét.

– A habzó szájat is?

– Ezek iskolai trükkök.

– Akkor is tovább kellett volna adnod. Miért nem tetted? Miért tartottad magadnál?

– Ezt már az előbb is elmagyaráztam neked.

– Vigyázz – suttogta Werner. – Jön az SS.

Vigyázzban álltak.

XI

Az új transzport délután érkezett. Körülbelül ezeröttszáz ember vonszolta fel magát a hegyre. Kevesebb rokkant volt közöttük, mint amennyi várható lett volna. Aki útközben kidőlt a sorból, azonnal lelőtték.

Az emberek átvétele sokáig tartott. A kísérő SS-legények be akartak ravaszkodni néhány tucat halottat, akiket útközben elfelejtettek leírni. A tábori bürokrácia azonban résen volt, minden egyes testet, élve vagy holtan, be kellett mutatni. Csak azokat vették át, akik élve lépték át a tábor kapuját. Közben olyan közjátékra került sor, amelyen az SS-legények igen jól szórakoztak. Amíg a transzport a kapu előtt állt, még néhányan összecsuklottak. Bajtársaik megpróbálták magukkal vonszolni őket, de az SS futólépést vezényelt, így a nyomorultak egy részét sorsukra kellett hagyniuk. Körülbelül két tucat ember maradt a földön. Az út utolsó kétszáz méterén heverték szanaszét. Hörögtek és ziháltak, sivítottak, mint a sebzett madarak, vagy egyszerűen csak feküdtek, rémült, tágra nyílt szemmel, és még kiabálni is túl gyengék voltak. Tudták, mi vár rájuk, ha hátramaradnak; útközben hallották, amint bajtársaikkal tarkólövés végzett.

Az SS gyorsan megértette a viccet.

– Nézzétek, hogy könyörögnek, hogy bejuthassanak a koncentrációs táborba! – kiáltotta Steinbrenner.

– Rajta! Rajta! – biztatták őket az SS-legények, akik a transzportot kísérték.

A foglyok megpróbáltak előrébb mászni.

– Teknősverseny! – örvendezett Steinbrenner. – Én arra a kopaszra teszek, ott középen.

A kopasz szélesre tárt karral és térdrel mászott a fénylő aszfalton, mint egy kimerült béka. Elhaladt egy másik fogoly mellett, akinek újra és újra megbicsaklott a karja, keservesen feltápászkodott, ám alig haladt valamit előre. Valamennyien furcsán előrenyújtott fejjel másztak – egyszerre fülelve az életet jelentő kapu felé és hátra is, nem dördülnek-e a lövések.

– Rajta, kopasz, előre!

Az SS-legények sorfalat álltak. Hátral hirtelen két lövés dördült. A foglyokat kísérő osztag SS-Scharführere adta le őket. Vigyorogva tette el a pisztolyát. Csak a levegőbe lőtt.

A foglyokat azonban a lövések hallatán halálfélelem kerítette hatalmába. Azt hitték, a két utolsót lőtték le. Izgalmukban most még nehezebben haladtak előre. Egyikük elnyúlt, karját kinyújtotta, és összekulcsolta a kezét. Ajka remegett, és homlokán kövér izzadságcseppek jelentek meg. Egy másik csendesen és megadóan

feküdt, arcát a kezébe temette. Már nem mozdult.

– Még hatvan másodperc! – kiáltotta Steinbrenner. – Egy perc! Egy perc múlva bezárul a paradicsom kapuja. Aki nincs bent, kint marad.

Az órájára nézett, és mozgatni kezdte a kaput, mintha be akarná csukni. Az emberi rovarok nyögése kísérte mozdulatait. A kísérőosztag SS-Scharführere újabb lövést adott le. A mászás még kétségbeesettebbé vált. Csak az a férfi nem mozdult, aki a kezébe temette az arcát. Ő már bevégezte.

– Hurrá! – kiáltott Steinbrenner. – A kopasz bejutott!

Bátorítóan a férfi ülepébe rúgott. Ugyanekkor még néhányan bejutottak a kapun, de a foglyok nagy része odakint volt.

– Még harminc másodperc! – kiáltott Steinbrenner a rádió pontos időjelzését utánozva.

A suhogás, kaparás és jajgatás felerősödött. Két férfi feküdt tehetetlenül az úton, karjukkal, lábukkal evezve, mintha úszni akarnának. Nem volt már erejük feltápáskodni. Egyikük éles hangon zokogott.

– Visít, mint egy egér – állapította meg Steinbrenner, aki továbbra is az óráját figyelte. – Még tizenöt másodperc!

Újabb lövés dördült. Ezúttal nem a levegőbe ment. A férfi, aki az arcát a kezébe temette, összerándult, majd elnyúlt, és mintha belesüppedt volna az útba. A vér fekete foltot alkotott a feje körül – sötét glóriát. A mellette fekvő, imádkozó férfi megpróbált felugrani, de fél térdre sikerült, oldalra dőlt, és hanyatt esett. Görcsösen összeszorította a szemét, kezét, lábát mozgatta, mintha még mindig el akarna futni, és nem tudná, hogy a levegőt tapossa, mint egy bölcsőjében rugdalózó kisbaba. Erőlködését nevetés kísérte.

– Ezt hogy akarod, Robert? – kérdezte az egyik SS-legény a Scharführert, aki az előző foglyot is lelőtte. – Hátulról, a mellén át vagy az orrán át?

Robert lassan körüljárta a rugdalózó embert. Egy pillanatra elgondolkodva megállt mögötte, aztán oldalról átlósan átlőtte a fejét. A férfi teste felemelkedett, cipője néhányszor súlyosan dobbant az úton, majd visszahanyatlott. Lassan felhúzta egy kicsit az egyik lábát, és kinyújtotta, felhúzta, kinyújtotta.

– Ezt nem találd el pontosan, Robert.

– De – válaszolt Robert közömbösen, anélkül hogy egy pillantást vetett volna arra, aki megkritizálta. – Ez csak reflex.

– Vége! – nyilatkoztatta ki Steinbrenner. – Letelt az időtök! Kapuzárás!

Az ór valóban készült lassan becsukni a kaput. Réműlt kiáltás hangzott fel.

– Ne tolakodjanak úgy, uraim! – kiáltotta Steinbrenner csillogó szemmel. – Kérem, egyik a másik után! Most mondja még valaki, hogy nem szeretnek minket!

Három férfi nem jutott tovább. Néhány méterre feküdtek egymástól az úton. Robert kettőt tarkón lőtt, de a harmadik követte a fejével minden mozdulatát. Félig

ült, és ha Robert mögé lépett, hátrafordult és ránézett, mintha így feltartóztathatta volna a lövést. Robert két kísérletet tett, de a másíknak mindig sikerült végső erőfeszítésével úgy hátrafordulnia, hogy Robertre nézzen. Robert megvonta a vállát.

– Ahogy akarod – mondta, és az arcába lőtt.

Eltette a fegyvert.

– Ez pontosan negyven.

– Negyvennel végeztél? – kérdezte Steinbrenner, aki odajött hozzá.

Robert bólintott.

– Ebből a transzportból.

– Az iskoláját, te aztán nagy szám vagy!

Steinbrenner csodálattal és irigykedve nézett rá, mint olyasvalakire, aki valamilyen csodálatos sportrekordot állított fel. Robert csak néhány évvel volt idősebb nála.

– Ez aztán a csúcs!

Egy idősebb Oberscharführer lépett oda hozzájuk.

– Ti meg a lövöldözések! – szidta őket. – Most megint kezdődik a cirkusz az elintézettek papírjai miatt. Ezek itt akkora ügyet csinálnak belőle, mintha csupa herceget hoztunk volna.

Három órával azután, hogy a transzport átvételhez felsorakozott, harminchat ember esett össze. Négyen meghaltak. A transzport aznap reggel óta nem kapott vizet. Két fogoly a 6-os blokkból megkísérelt odacsempészni egy vödör vizet, amikor az SS-nek máshol akadt dolga. Elfogták őket, és kicsavart tagokkal lógtak a krematórium melletti kereszteken.

A foglyok átvétele folytatódott. Két órával később a halottak száma hét volt, és több mint ötven fogoly került a földre. Hat órától aztán gyorsabban mentek a dolgok. Tizenkettő volt a halottak száma, és nyolcvannál is többen heverték a földön. Hét órakor százhuszan voltak, és nem lehetett megállapítani a halottak számát. Aki eszméletlen volt, éppoly kevésbé mozgott, mint a halottak.

Nyolc órakor befejeződött azoknak a foglyoknak az átvétele, akik még állni tudtak. Besötétedett, és az eget ezüstös báránnyel borították. Megérkeztek a munkaosztárok. Túlóráztak, hogy legyen idő a transzportot átvenni. A romeltakarító osztárok ismét talált fegyvereket. Immár ötödször, és mindig ugyanazon a helyen. Ezúttal egy cédulát is találtak: Gondolunk rátok. Régóta tudták, hogy éjszaka a tölténygyár munkásai rejtik el számukra a fegyvereket.

– Nézd csak ezt a zúrjavart – súgta Werner. – Nem lesz semmi gond.

Lewinsky egy lapos kis csomagot szorított a bordáihoz.

– Kár, hogy nincs több. Két napnál több időnk már nem lesz. Véget ér a

romeltakarítás.

– Bevonulni! – rendelkezett Weber. – Sorakozó később lesz.

– A mindenit, miért nincs nálunk egy ágyú? – morogta Goldstein. – Micsoda szerencse!

Bemasíroztak a barakkokhoz.

– Az újak a fertőtlenítőbe! – adta ki az utasítást Weber.

– Nem akarunk itt sem tífuszt, sem tetveket, sem rühességet. Hol van a kamrakápoló?

A kápoló jelentkezett.

– Ezeknek az embereknek a holmiját fertőtleníteni és tetvetleníteni kell – mondta Weber. – Van elég felszerelésük a cseréhez?

– Parancsára, Sturmführer úr. Négy héttel ezelőtt még kétezer érkezett.

– Helyes – emlékezett vissza Weber.

A ruhákat Auschwitzból küldték. A megsemmisítő táborokban mindig volt elég holmi ahhoz, hogy más táborokba is jusson.

– Gyerünk, be a dézsába ezekkel a fickókkal!

Felharsant a vezényszó.

– Levetkőzni! Fürdeni. Szerelékeket és ruhát hátra, személyes holmit előre!

A sötét sorok meginogtak. A parancs jelenthetett valóban fürdést is, de elgázosítást is. A megsemmisítő táborok gázkamráiba meztelenül vezették az embereket, azzal az ürüggyel, hogy fürdeni mennek. A zuhanyrózsákból azonban nem víz, hanem gáz záporozott alá.

– Mit csináljunk? – súgta Sulzbacher a szomszédjának, Rosennak. – Essünk össze?

Levetkőztek. Tudták, hogy mint oly sokszor már, másodperceken belül élet-halál kérdésében kell dönteniük. Nem ismerték a tábort. Ha megsemmisítő tábor, ahol gázkamrák vannak, jobban járnak, ha színlelik az összeesést. Akkor van egy kis esélyük, hogy tovább éljenek, mert az eszméletleneket általában nem vitték azonnal a többiekkel. Ez az esély kis szerencséivel párosulva a túlélést is jelenthette – még a megsemmisítő táborokban sem öltek meg mindenkit. Ha ez azonban mégsem gázkamrás tábor, veszélyessé válhat az összeecsuklás; lehetséges, hogy hasznavehetetlenként azonnal leinjekciózzák őket.

Rosen hátranézett az eszméletlen emberekre. Észrevette, hogy senki sem tesz semmilyen kísérletet arra, hogy eszméletre térítse őket. Ebből arra következtetett, hogy talán mégsem elgázosításról lesz szó. Akkor megpróbálták volna a lehető legtöbb embert elhajtani.

– Nem – súgta. – Még nem.

Az imént még sötét sorok most piszkosfehéren fénylettek. A foglyok meztelenül álltak; emberek mind, ám ezt már szinte el is felejtették.

A transzportot egy erős fertőtlenítő oldatot tartalmazó, nagy kádon hajtották keresztül. A ruharaktárban aztán mindenkinek odadoztak néhány ruhadarabot. Most ismét az Appellplatzon sorakoztak.

Sietősen felöltöztek. Ha ezt boldogságnak lehet nevezni, boldogok voltak; nem egy megsemmisítő táborban kötöttek ki. A kapott ruhadarabok nem illettek rájuk. Sulzbacher alsóneműként egy rózsaszín, csipkés női gyapjúbugyogót kapott, Rosen pedig egy papi karinget. Valamennyi ruha halottaké volt. A karingen lövéstől származó lyuk tátongott, s körülötte sárgás vérfolt. Felületesen mosták ki. Az emberek egy része éles szélű facipőt kapott, amelyek egy felosztott holland koncentrációs táborból származtak. Kínzóeszközök voltak ezek az ilyen lábbelihez nem szokott, véresre tört lábaknak.

Megkezdődhetett a foglyok blokkokba történő szétosztása. Ám ekkor megszólaltak a városban a szirénák. Mindenki a táborvezetőre nézett.

– Folytatni! – kiáltotta Weber túlharsogva a zajt.

Az SS-ek és a kápók idegesen szaladgáltak. A foglyok csendesen álltak, csak felemelt arcuk fénylett fakón a holdvilágban.

– Fejeket le! – kiabált Weber.

Az SS-ek és a kápók a sorok között szaladgálva ugyanezt kiáltozták. Közben ők maguk is felfelé figyeltek. Hangjuk beleveszett a zajba. Botjaik suhogtak.

Weber zsebre vágott kézzel fel s alá sétált a tér szélén. Nem adott ki újabb utasításokat. Neubauer rontott ki.

– Mi történt, Weber? Miért nincsenek már a barakkokban az emberek?

– Még nem készült el a beosztás – válaszolt Weber szenvtelenül.

– Mindegy! Itt nem maradhatnak. A nyílt téren csapatoknak nézhetik őket.

A sziréna hangja megváltozott.

– Túl késő – mondta Weber. – Mozgás közben még könnyebben megláthatják őket.

Megállt, és Neubauert nézte. Neubauer észrevette. Tudta, Weber azt várja, hogy az óvóhelyre fut. Dühösen megállt.

– Micsoda marhaság, hogy ideküldik nekünk ezeket a fickókat. Nem elég, hogy ellenőriznünk kell a sajátjainkat, még egy egész transzportot is a nyakunkra küldenek! Marhaság! Miért nem irányítják az egész bandát egy megsemmisítő táborba?

– A megsemmisítő táborok valószínűleg túlságosan keletre vannak.

Neubauer felnézett.

– Hogy érti ezt?

– Túl messze keletre. Az utakat és a vasutakat ott más célokra kell szabadon

tartani.

Neubauer ismét érezte a félelem hideg szorítását a gyomrában.

– Persze – mondta, hogy magát is megnyugtassa. – Hogy felvonulhassunk a frontra. Majd megmutatjuk mi nekik.

Weber nem válaszolt. Neubauer rosszkedvűen nézett rá.

– Vezényeljen hasalj az embereknek – mondta. – Úgy kevésbé tűnnek alakulatoknak.

– Parancsára.

Weber tett néhány lépést előre.

– Hasalj! – vezényelte.

– Hasalj! – visszhangozta az SS.

A sorok összerogytak. Weber visszajött. Neubauer a házához akart menni, de valami nem tetszett neki Weber magatartásában. Megállt. Ez is egy hálátlan alak, gondolta. Alig szerzi meg neki az ember a hadi érdemkeresztet, máris szemtelenné válik. Nagy dolog! Mi vesztenivalója van neki? Az a néhány pléhdarab az idétlen hősi mellén, semmi más, a talpnyaló!

Nem jött támadás. Egy idő múlva megszólaltak a légitámadást lefújó szirénák. Neubauer megfordult.

– A lehető legkevesebb fényt! Igyekezzen egy kicsit a blokkokba való beosztással. Sötétben alig lehet látni valamit. A többit intézzék el a blokkparancsnokok holnap az irodában.

– Parancsára.

Neubauer megállt. Figyelte a transzport elvonulását. Az emberek nagy nehezen feltápáskodtak. Némelyikük kimerült álomba zuhant, és a bajtársaiknak kellett felébreszteni őket. Megint mások csak feküdtek, túlságosan kimerültek voltak ahhoz, hogy lábra tudjanak állni.

– A halottakat a krematórium udvarába. Az eszméletleneket vigyék magukkal.

– Parancsára.

A menet oszloppá alakult és megindult a barakkokhoz vezető úton.

– Bruno! Bruno!

Neubauer körülnézett. A felesége közeledett a kapu felől, a téren át. Szinte hisztérikus állapotban volt.

– Bruno! Hol vagy? Történt valami?

Az asszony meglátta őt, és hirtelen megállt. A lánya követte.

– Mit kerestek ti itt? – kérdezte Neubauer nagyon dühösen, de mégis halkán, mert Weber éppen a közelben volt. – Hogy jöttetek be?

– Az őr. Hát ismer minket! Nem jöttél vissza, és azt hittem, történt veled valami. Ezek az emberek mind...

Selma szétnézett maga körül, mintha álomból ébredne.

– Nem megmondtam nektek, hogy maradjatok a szolgálati lakásban? – kérdezte Neubauer még mindig halkán.

– Nem tiltottam meg nektek, hogy idejőjjetek?

– Apa – mondta Freya. – Anya magánkívül volt a félelemtől. Az a nagy sziréna, olyan közel a...

A transzport ráfordult az főútra. Közvetlenül mellettük haladtak el a foglyok.

– Ez meg micsoda? – suttogta Selma.

– Ez? Semmi. Egy transzport, amely ma érkezett.

– De...

– Semmi de! Mi keresnivalód van itt? Kifelé!

Neubauer félretuszkolta a feleségét és a lányát.

– Gyerünk! Előre!

– Ahogy ezek kinéznek!

Selma a holdsugár által megvilágított arcokra meredt.

– Ezek foglyok! Hazaárulók! Hogy nézzenek ki? Mint a kereskedelmi tanácsosok?

– És milyen ruha van rajtuk?

– Most aztán elég! – mordult fel Neubauer. – Már csak ez hiányzik. Az érzékenykedés! Ezek az emberek ma érkeztek meg. Semmi közünk hozzá, hogy néznek ki. Épp ellenkezőleg. Itt fogjuk őket feltáplálni. Igaz, Weber?

– Igenis, Obersturmbannführer úr.

Weber enyhén ironikus pillantással mérte végig Freyát, és továbbment.

– Na tessék! És most ki innen! Tilos itt tartózkodni. Ez nem állatkert.

Továbbnoszogatta a nőket. Félt, hogy Selma valami olyasmit talál mondani, ami veszélyes lehet rájuk nézve. Mindenre figyelni kell. Senki sem megbízható, Weber sem. A mindenit, hogy Selma és Freya éppen akkor jön fel, amikor itt van a transzport! Elfelejtett szólni nekik, hogy maradjanak a városban. Selma bizonyára akkor sem maradt volna a riadó miatt. Az ördög tudja, miért olyan ideges. Egyébként derék, testes asszony. De ha megszólal a sziréna, olyan, mint egy vérszegény bakfis.

– Majd előveszem az őrt! Csak úgy beereszt titeket! Még ilyet! Legközelebb bárkit beenged!

Freya megfordult.

– Nem hinném, hogy sokan be akarnak jönni.

Neubauernak elállt a lélegzete. Mi volt ez? Freya?

A saját vére? A szeme fénye? Forradalom! Freya nyugodt arcába nézett. Biztosan nem úgy gondolta. Nem, ártatlan megjegyzés volt. Már is nevetett.

– Hát, ezt még nem tudom. Ezek itt, ez a transzport könyörgött, hogy maradhassanak. Könyörögtek! Sírtak! Mit gondolsz, hogy fognak ezek kinézni két-

három hét múlva? Nem lehet majd rájuk ismerni. Mi vagyunk a legjobb tábor egész Németországban. Híresek vagyunk erről. Kész szanatórium.

A Kis Tábor előtt még kétszázan várakoztak. Ők voltak a transzport leggyengébb tagjai. Egymást támogatták. Sulzbacher és Rosen is közöttük volt. A blokkok felsorakozva álltak kint. Tudták, hogy Weber saját maga ellenőrzi a beosztást. Berger ezért az 509-est és Buchert küldte el az enivalóért. El akarta kerülni, hogy a táborvezető meglássa őket, de a konyháról visszaküldték őket. Enivalót csak akkor osztanak, ha a transzport már bevonult.

Sehol sem égett a lámpa. Csak Webernél és Schulte SS-Scharführernél volt egy-egy zseblámpa, amelyeket néha felvillantottak. A blokkparancsnokok jelentést tettek.

– A maradékot dugjátok be ide – mondta Weber a második táborparancsnoknak, aki szintén fogoly volt.

A második táborparancsnok beosztotta az embereket, Schulte ellenőrizte. Weber tovább sétált.

– Miért vannak itt jóval kevesebben, mint másutt? – kérdezte, amikor a 22-es barakk D részlegéhez ért.

Handke, a blokkparancsnok feszesen állt.

– A helyiség kisebb, mint a többi részleg, Sturmführer úr.

Weber felkattintotta a zseblámpáját. A fény merev arcokra hullott. Az 509-es és Bucher hátul állt. A fény átsiklott az 509-esen, elvakította, tovább siklott, majd visszatért.

– Téged ismerlek! Honnan?

– Már régen itt vagyok a táborban, Sturmführer úr.

A fény lesiklott a számra.

– Ideje, hogy megdögölj!

– Ő egyike azoknak, akiknek nemrég az irodába kellett menniük, Sturmführer úr – jelentette Handke.

– Tényleg. Igaz is.

A fény ismét lesiklott a számra, azután továbbhaladt.

– Jegyezze meg a számot, Schulte.

– Igenis – mondta Schulte Scharführer friss, fiatalos hangon. – Hányan kerüljenek ide?

– Húszan. Nem, harmincan. Húzódjanak össze.

Schulte és a második táborparancsnok leszámolták az embereket, és jegyzeteltek. A sötétből veterán szemek figyelték Schulte ceruzáját. Nem látták, hogy felírta volna az 509-es számát is. Weber nem mondta, és a zseblámpa ismét elaludt.

– Kész? – kérdezte Weber.

– Igenis.

– A további körmölést majd holnap elvégzi az iroda. Gyerünk tovább! És döglöjtek meg! Különbözőn hozzásegítünk titeket.

Weber szétvetett lábbal, öntudatos léptekkel indult visszafelé a tábori úton. A Scharführerek követték. Handke még téblábolt egy ideig.

– Ételhordók, előrelépni! – morogta aztán.

– Maradjatok itt – súgta Berger az 509-esnek és Buchernak. – Menjen valaki más. Jobb, ha nem botlotok ismét Weberbe.

– Felírta Schulte a számomat?

– Nem láttam.

– Nem – mondta Lebenthal. – Elöl álltam, és figyeltem. Elfelejtette a sietségben.

A harminc új fogoly egy ideig szinte mozdulatlanul állt a sötétben.

– Van hely a barakkokban? – kérdezte Sulzbacher végül.

– Vízet – hörögte egy férfi rekedten. – Vízet! Az isten szerelmére, adjatok nekünk vizet.

Valaki hozott egy félig telt bádoggödört. Az újoncok rávetették magukat és feldöntötték. Nem volt semmijük, amiből ihattak volna, csak a markuk. Levetették magukat a földre, és megpróbálták kézzel felszedni a vizet. Nyögtek. Az ajkuk fekete volt és piszkos. A földet nyalták.

Berger látta, hogy Sulzbacher és Rosen nem vett részt a rohamban.

– Van a latrina mellett egy vízcsap – mondta. – Csak csöpög, de idővel összegyűlik annyi, hogy inni lehessen. Vigyétek a gödört, és hozzatok vizet.

Az egyik újonc a fogát vicsorgatta.

– Hogy közben elegyétek előlünk a zabát, mi?

– Majd én megyek – mondta Rosen, és megfogta a gödört.

– Én is.

Sulzbacher a másik oldalról megragadta a gödör fülét.

– Te maradj itt – mondta Berger. – Bucher menjen velem, és mutassa meg az utat.

A két férfi elment.

– Én vagyok itt a szobaparancsnok – mondta Berger az újaknak. – Itt rend van. Azt javaslom nektek, hogy ti is alkalmazkodjatok. Máskülönben rövid életűek lesztek.

Senki nem válaszolt. Berger nem tudta, hogy egyáltalán hallották-e.

– Van hely a barakkokban? – kérdezte Sulzbacher kis idő múltán ismét.

– Nincs. Felváltva kell aludnunk. Valakiknek kint kell maradniuk.

– Van még valami ennivaló? Egész nap meneteltünk, és nem kaptunk semmit.

– Az ételhordók már elmentek a konyhára.

Berger nem mondta meg, hogy úgy hiszi, az újak számára nem adnak ki ételt.

– Sulzbachernak hívnak. Ez egy megsemmisítő tábor?
– Nem.
– Biztosan nem?
– Nem.
– Hála istennek! Itt nincsenek gázkamrák?
– Nincsenek.
– Hála istennek – mondta ismét Sulzbacher.
– Úgy beszélsz, mintha szállodában lennél – mondta Ahasver. – Várd csak ki a végét. Honnan jöttetek?
– Öt napja úton vagyunk. Gyalog. Háromezren voltunk. Feloszlatták a táborunkat. Aki nem tudott továbbmenni, lelőtték.
– Honnan jöttetek?
– Lohméból.
Számos újonc még a földön feküdt.
– Vízet! – hörögte az egyik. – Hol marad az az ember a vízzel? Teleissza magát a disznó!
– Te nem azt csinálnád? – kérdezte Lebenthal.
A férfi üres tekintettel meredt rá.
– Vízet! – mondta nyugodtabban. – Vízet kérek.
– Lohméből jöttök? – kérdezte Ahasver.
– Igen.
– Volt ott egy Martin Schimmel?
– Nem.
– És Moritz Gewürz? Egy betört orrú, kopasz férfi.
Sulzbacher fáradtan gondolkodott.
– Nem.
– Vagy esetleg Gedalje Gold? Csak egy füle volt – kérdezte Ahasver reménykedve. – Az ilyesmi feltűnik. A 12-es blokkban volt.
– Tizenkettes?
– Igen. Négy évvel ezelőtt.
– Ó, istenem!
Sulzbacher elfordult. A kérdés túlságosan idétlen volt. Négy évvel ezelőtt! Miért nem százzal?
– Hagyd békén, öreg – mondta az 509-es. – Fáradt.
– Barátok voltunk – morogta Ahasver. – Az ember érdeklődik a barátai után.
Bucher és Rosen megérkezett a vizesvödörrel. Rosen vérzett. A karinge szakadt volt a vállán, a kabátja nyitva.
– Az újoncok verekednek a vízért – mondta Bucher. – Mahner mentett meg minket. Rendet csinált odaát. Most sorban állnak vízért. Itt is azt kell csinálnunk,

különben megint feldöntik a vödört.

Az újoncok felálltak.

– Sorakozó – kiáltotta Berger. – Mindenki kap. Mindenkinek jut. Aki nem áll sorba, nem kap semmit!

Kettő kivételével, akik előrerohantak, valamennyien engedelmeskedtek. Azt a kettőt egy bottal leütötték. Aztán Ahasver és az 509-es odavitte a poharát, és mindenki ivott, egyik a másik után.

– Nézzük meg, hátha jut még egy kicsi – mondta Bucher Rosennak és Sulzbachernak, amikor kiürült a vödör. – Most már biztosan nem veszélyes.

– Háromezren voltunk – mondta Sulzbacher gépiesen és értelmetlenül.

Az ételhordók visszajöttek. Az újoncok számára nem kaptak semmit. Azonnal kitört a vihar. Az A és a B részleg előtt verekedtek. A szobaparancsnokok tehetetlenek voltak. Ott szinte kizárólag csak muzulmánok voltak, s az újoncok ügyesebbeknek bizonyultak, és nem adták még fel a harcot.

– Adnunk kell valamit – mondta Berger halkán az 509-esnek.

– Legfeljebb levest. Kenyeret nem. Nekünk nagyobb szükségünk van rá. Mi gyengébbek vagyunk.

– Éppen ezért kell adnunk valamit. Különben ők maguk veszik el. Látod, mi van odaát.

– Igen, de csak levest. A kenyérre nekünk van szükségünk. Beszéljünk azzal a Sulzbacher nevezetűvel.

Odahívták.

– Figyelj ide – mondta Berger. – Ma este nem kaptunk a számotokra semmit sem. De megosztjuk veletek a levesünket.

– Köszönöm – mondta Sulzbacher.

– Tessék?

– Köszönöm.

Csodálkozva néztek rá. A táborban nem volt szokás köszönetet mondani.

– Tudsz nekünk segíteni? – kérdezte Berger. – Különben megint felborítanak mindent az embereitek, és ezúttal nem tudunk újabb ételt szerezni. Ki van még itt, aki megbízható?

– Rosen. És azok ketten ott mellette.

A veteránok és a négy újonc az ételhordók elé ment és körülfogta őket. Berger előzőleg gondoskodott róla, hogy a többiek sorba álljanak. Csak ekkor vitték közelebb az enivalót.

Körbeálltak, és megkezdték az ételosztást. Az újoncoknak nem volt csajkájuk. Állva kellett megenni az adagjukat, és utána vissza kellett adniuk a csajkákat. Rosen

ügyelt, hogy senki se kerülhessen sorra kétszer. Néhány régi fogoly szitkozódott.

– Holnap visszkapjátok a levest – mondta Berger. – Csak kölcsönadjuk.

Aztán Sulzbacherhoz fordult.

– A kenyérre nekünk van szükségünk. A mi embereink gyengébbek nálatok. Talán holnap reggel adnak valamit nektek is.

– Igen. Köszönjük a levest. Holnap visszaadjuk. Hogyan aludjunk?

– Kiürítünk néhány ágyat. Ülve kell aludnotok, de még úgy sem férünk el mindnyájan.

– És ti?

– Mi itt maradunk kint. Később majd felébresztünk titeket és cserélünk.

Sulzbacher megrázta a fejét.

– Nem fogjátok tudni kitenni őket, ha egyszer már alszanak.

Az újoncok egy része már tátott szájjal aludt a barakk előtt.

– Hagyjátok őket – mondta Berger, és körülnézett. – Hol vannak a többiek?

– Már kerestek maguknak helyet odabent – mondta az 509-es. – Sötétben nem tudjuk őket kizavarni. Ma éjszaka mindent úgy kell hagynunk, ahogy van.

Berger felnézett az égre.

– Talán nem lesz túl hideg. Ülünk szorosan egymás mellé a falnál. Van három takarónk.

– Holnap változtatni kell ezen – állapította meg az 509-es. Ebben a részlegben nincs erőszak.

Összebújtak. Majdnem mindegyik veterán kint volt. Még Ahasver, Karel és a juhász kutya is. Rosen, Sulzbacher és még körülbelül tízen az újak közül ott kuporogtak velük.

– Sajnálom – mondta Sulzbacher.

– Ugyan már. Nem feleltek egymásért.

– Én tudok figyelni – mondta Karel Bergernek. – Ma éjszaka legalább hatan meghalnak a mieink közül. Ott fekszenek jobbra az ajtónál. Ha meghaltak, kihozhatjuk őket, és alhatunk felváltva az ágyukban.

– Hogy akarod megtudni a sötétben, hogy meghaltak-e?

– Egyszerű. Egészen közel hajlok az arcukhoz. Észre lehet venni, ha már nem lélegeznek.

– Mire kihozzuk őket, bent már elfoglalja valaki a helyüket – mondta az 509-es.

– Én is erre gondoltam – mondta Karel buzgón. – Én kijövök, és jelentem. És valaki azonnal befekszik az ágyba, amikor kihozunk egy halottat.

– Jó, Karel – mondta Berger. – Figyelj.

Az idő hűvösebbre fordult. A barakkokból nyögések és riadt kiáltások hallatszottak.

– Istenem – mondta Sulzbacher az 509-esnek. – Micsoda szerencse! Azt hittük,

megsemmisítő táborba visznek minket. De jó lenne, ha nem küldenének tovább!
Az 509-es nem válaszolt. Szerencse, gondolta. De igaz.

- Hogy mentek a dolgok nálatok? – kérdezte egy idő múlva Ahasver.
- Mindenkit lelőttek, aki nem tudott menni. Háromezren voltunk...
- Ezt tudjuk. Már mondtad néhányszor.
- Igen – hallatszott Sulzbacher tétova hangja.
- Mit láttatok útközben? – kérdezte az 509-es. – Hogy néz ki Németország?

Sulzbacher gondolkodott.

– Tegnapelőtt este volt elég vizünk – mondta aztán. – Néha adtak nekünk az emberek valamit. Néha nem. Túl sokan voltunk.

- Valaki négy üveg sört hozott nekünk éjszaka – mondta Rosen.
- Nem erre gondolok – mondta az 509-es türelmetlenül. – Milyenek a városok?

Romosak?

- Városokon nem haladtunk át. Mindig kikerültük.
- Hát semmit sem láttatok?

Sulzbacher az 509-esre nézett.

– Keveset lát az ember, ha alig tud menni, és lőnek a háta mögött. Vonatokat nem láttunk.

- Miért oszlatták fel a táborotokat?
- Közeledett a front.

– Micsoda? Mit tudsz róla? Beszélj már! Hol van Lohme? Milyen messze a Rajnától? Messze?

Sulzbacher megkísérelte nyitva tartani a szemét.

– Igen... elég messze... ötven... hetven... kilométer... holnap... – mondta, aztán előreesett a feje. – Holnap... most aludnom kell...

- Körülbelül hetven kilométer – mondta Ahasver. – Én voltam ott.
- Hetven? És innen? – az 509-es számolni kezdett. – Kétszáz-kétszázötven...

Ahasver megvonta a vállát.

– 509-es – mondta nyugodtan. – Mindig kilométerekre gondolsz. Arra is gondoltál már, hogy ugyanazt megtehetik velünk is, mint ezekkel? Feloszlatták a tábor... minket elküldenek... de hova? Mi lesz akkor velünk? Mi már nem tudunk menetelni.

– Aki nem tud menetelni, lelövik. – Rosen egy csapásra felébredt, és már aludt is újra.

Mindenki hallgatott. Erre még nem gondoltak. Egyszerre súlyos fenyegetésként nehezedett rájuk. Az 509-es a felhők ezüstös vonulását figyelte az égen. Aztán lenézett az utakra a völgyben, amelyek fénylettek a félhomályban. Nem kellett volna

odaadni a levest, suhant át az agyán. Tudnunk kell menetelni. De mi haszna lett volna? Legfeljebb néhány perc meneteléshez elég. Az újakat napokig hajtották előre.

– Talán nálunk nem lövik le azokat, akik lemaradnak – mondta.

– Nem – válaszolt Ahasver maró gúnnyal. – Hússal fogják etetni őket, felruházzák, és még integetnek is nekik.

Az 509-es ránézett. Ahasver teljesen nyugodt volt. Ő már nem ijedt meg egykönnyen.

– Jön Lebenthal – mondta Berger.

Lebenthal melléjük ült.

– Hallottál még valamit, Leo? – kérdezte az 509-es.

Leo bólintott.

– Minél többtől meg akarnak szabadulni a transzportból. Lewinsky a vörös hajú írnoctól hallotta az irodán. Hogy hogyan akarnak megszabadulni tőlük, nem tudta pontosan. De hamarosan sort kell keríteni rá, akkor leírhatják a halottakat, mintha a transzport következtében haltak volna meg.

Az egyik újonc felriadt és kiabált. Aztán ismét visszahanyatlott, és tátott szájjal horkolt.

– Csak a transzportból valóktól akarnak megszabadulni?

– Lewinsky csak ennyit tudott. De azt üzeni, legyünk résen. *

– Igen, óvatosnak kell lennünk.

Az 509-es hallgatott egy ideig.

– Azaz tartani kellene a szánkat. Erre gondol. Vagy nem?

– Persze. Mi másra?

– Ha figyelmeztetjük az újakat, óvatossá válnak – mondta Meyer. – És ha az SS egy bizonyos mennyiségű fogolytól akar megszabadulni, és nem találja őket, közülünk pótolja a hiányt.

– Igaz.

Az 509-es Sulzbacherra nézett, akinek a feje súlyosan nehezedett Berger vállára.

– Szóval, mit csináljunk? Fogjuk be a szánkat?

Súlyos döntés volt ez. Ha rostálni akarnak, és nem találnak elég újoncot, könnyen megeshetett, hogy a kis táborbeliekkel töltik fel a létszámot. Annál is inkább, mert az újak még nem olyan roncsok, mint a többiek.

Sokáig hallgattak.

– Semmi közünk hozzájuk – mondta aztán Meyer. – Előbb magunkról kell gondoskodnunk.

Berger megdörgölte gyulladt szemét. Az 509-es a kabátját cibálta. Ahasver Meyerhez fordult. Tompa fény tükröződött a szemében.

– Ha ezekhez nincs semmi közünk – mondta –, akkor velünk sem fog senki törődni.

Berger felemelte a fejét.

– Igazad van.

Ahasver nyugodtan ült a falnál, és nem válaszolt. Öreg, cserzett koponyájában mélyen ült a szeme. Úgy tűnt, lát valamit, amit senki más nem lát.

– Ennek a kettőnek megmondjuk – mondta Berger. – Ők figyelmeztethetik aztán a többieket. Többet nem tehetünk. Nem tudjuk, mi vár még ránk.

Karel jött ki a barakkból.

– Egy meghalt.

Az 509-es felállt.

– Hozzuk ki.

Ahasverhez fordult.

– Gyere, öreg. Te maradsz bent aludni.

XII

A blokkok a kis táborbeli Appellplatzon sorakoztak. Niemann Scharführer kényelmesen, térdből rugózott. Körülbelül harmincéves, keskeny arcú, kis, elálló fülű és csapott állú férfi volt, haja szeszínű, és keret nélküli szemüveget viselt. Egyenruha nélkül ő volt a tipikus kis irodai alkalmazott. Az is volt, mielőtt belépett volna az SS-be, ahol férfivá vált.

– Figyelem!

Niemann-nak magas, kicsit nyomott fejhangja volt.

– Az új transzport, kilépni, gyorsan, gyorsan!

– Vigyázat! – mormolta az 509-es Sulzbachernak.

Niemann előtt kettős sor képződött.

– Betegek és nyomorékok jobbra ki! – vezényelte.

A sor mozgásba lendült, de senki sem lépett ki oldalra. Az emberek gyanakodtak, korábban már megélték hasonlót.

– Rajta! Rajta! Aki orvoshoz vagy kötözésre akar jelentkezni, lépjen ki jobbra!

Néhány fogoly habozva félreállt. Niemann odament hozzájuk.

– Mi bajod van? – kérdezte az elsőt.

– Sebes a lábam, és eltört egy lábujjam, Scharführer úr.

– És neked?

– Kettős lágyéksérv, Scharführer úr.

Niemann tovább kérdezősködött, aztán visszaküldött két foglyot. Ez a trükk azt a célt szolgálta, hogy megtévessze őket és a biztonság látszatát keltse bennük. A csel hatott. Azonnal számos újonc jelentkezett. Niemann kurtán bólintott.

– Szívbeteg, előre! Nehéz munkára alkalmatlan, de zoknistoppolásra és cipőjavításra alkalmas embereket.

Ismét jelentkeztek néhányan.

Mostanra Niemann körülbelül harminc embert szedett össze, és látta, hogy több nem is fog jelentkezni.

– Ti, többiek, úgy látszik, kifogástalan formában vagytok! – ordította mérgesen. – Majd mindjárt meglátjuk! Jobbra át! Futólépés, indulj!

A kettős sor körbefutotta az Appellplatzot. Lihegve futottak el a többi fogoly mellett, akik feszes tartásban álltak, és tudták, hogy ők is veszélyben vannak. Ha valaki összecsuklik, lehet, hogy Niemann minden további nélkül magával viszi. És senki sem tudta, nem kerülnek-e sorra rendkívüli módon a régi foglyok is.

A futók hatodszor kerülték meg őket. Már botladoztak, de megértették, nem azért kell futniuk, hogy kiderüljön, alkalmasak-e nehéz munkára. Az életükért futottak. Az

arcukról patakokban folyt az izzadság, és a szemükben ott ült az a bizonyos kétségbeesett halálfélelem, amelyet állat sohasem érez, csak az ember.

Most már azok is tudták, mi történik, akik önként jelentkeztek. Nyugtalanná váltak. Ketten megkíséreltek csatlakozni a futókhoz. Niemann észrevette.

– Vissza! Gyerünk, oda!

Nem hallgattak rá. Félelemtől süketen futásnak eredtek. Facipőt viseltek, amit azonnal el is vesztek. Csupasz, vérző lábbal futottak tovább. Előző este nem kaptak zoknit. Niemann nem vette le róluk a szemét. Egy ideig futottak a többiekkel. Amikor azonban eltorzult arcukon megjelenni látszott a mohó, vad remény, hogy megmenekültek, Niemann nyugodtan előrelépett néhány lépést, és amikor mellette botladoztak el, elgáncsolta őket. Elestek, és fel akartak állni. Két rúgással ismét ellökte őket. Megpróbálták mászni.

– Felállni! – kiabált Niemann torz fejhangon. – Gyerünk, oda!

Ez idő alatt háttal állt a 22-es barakknak. A halálos kör játék futólépésben haladt. További négy ember esett el. Ott feküdtek a földön. Kettő elvesztette az eszméletét. Az egyik huszáregyenruha volt, amelyet előző este kapott, a másikon pedig egy női ing olcsó csipkével díszítve és valamiféle levágott kaftán. A ruhákért felelős kápó humorral osztotta szét az Auschwitzból származó holmikat. Még néhány tucat fogoly viselt farsangi maskarának való ruhát.

Az 509-es látta, hogy Rosen összegörnyedve bukácsol és lemarad. Tudta, néhány másodperc múlva teljesen kimerül és elesik. Semmi közöm hozzá, gondolta, semmi. Nem akarok örülséget csinálni. Mindenkinek magáról kell gondoskodnia. A sor ismét a barakk előtt haladt el. Az 509-es látta, hogy Rosen az utolsó. Niemannra nézett, aki még mindig háttal állt a barakknak, aztán gyorsan körbepillantott. Egyik barakkparancsnok sem figyelt rá. Mindenki azt a két foglyot figyelte, akiket Niemann elgáncsol. Handke kinyújtott nyakkal még előbbre is lépett. Az 509-es megragadta az előtte botladozó Rosen karját, odahúzta magához, majd hátra a sorba.

– Gyorsan! Menj át! A barakkba! Bújj el!

Hallotta Rosen lihegését, a szeme sarkából észrevett valami mozdulatfélét, aztán már nem is hallotta a lihegést. Niemann nem látott semmit sem. Még mindig nem fordult meg. Handke sem vett észre semmit. Az 509-es tudta, hogy a barakk ajtaja nyitva van. Remélte, hogy Rosen megértette. És remélte, ha elkapják is, nem fogja őt elárulni. Tudnia kellett, hogy anélkül is elveszett. Az újakat Niemann nem számolta meg, volt tehát egy esélye. Az 509-es érezte, hogy remeg a térde, és kiszárad a torka. A vér zúgott a fülében.

Óvatosan Bergerre pillantott. Berger mozdulatlanul figyelte a futó emberkupacot, amelyben egyre többen estek el. Feszült arcán látszott, hogy mindent látott. Aztán meghallotta Lebenthal suttogását:

– Bent van.

Erősebben remegett a térde. Bucherra kellett támaszkodnia.

Mindenfelé facipők heverték, amelyeket az újak egy része kapott. Nem voltak hozzászokva, és elvesztették őket. Csak ketten csoszogtak kétségbeesetten továbbra is ilyen lábbeliben. Niemann megtörölte a szemüvegét. Bepárásodott. A forróságtól, amely előntötte, ha a halálfélelmet látta, amikor a foglyok elestek, felálltak, elestek, felálltak és továbbtámolyogtak. Ezt a forróságot a gyomrában és a szeme mögött érezte. Akkor érezte először, amikor először ölt zsidót. Eleinte nem is akarta, de aztán hatalmába kerítette ez az érzés. Mindig is lenézett, félreállított ember volt, és eleinte szinte félt megütni a zsidót. De amikor látta, hogy az a földön csúszik, és az életéért könyörög, egyszerre megérezte, hogy megváltozott, erősebb és hatalmasabb lett, érezte a vérét, kitárult a horizont, a kis zsidó ruhakereskedő szétvert négy szobás polgári lakása a zöld ripszbútorokkal Dzsingisz kán ázsiai sivatagává vált, Niemann, a kereskedősegéd egyszeriben élet és halál ura lett, hatalma volt, mindenható hatalma, erős bódulat vett erőt rajta, amely egyre terjedt és magasabbra hágott, míg az első ütés magától jött és csapott le a kevéske festett hajjal benőtt, puhán engedő koponyára.

– Szakasz, állj!

A foglyok alig hittek a fülüknek. Azt hitték, halálra kell futniuk magukat. A barakkok, a tér és az emberek, mint valami napfogyatkozásban kavarogtak előttük. Egymásba kapaszkodtak. Niemann feltette megtisztított szemüvegét. Egyszerre sietni kezdett.

– Hozzátok ide a hullákat.

Rámeredtek. Még nem voltak hullák.

– Azokat, akik összeestek – javította ki magát.

Odatámolyogtak, és megragadták a földön fekvők karját, lábát. Egy helyütt egész emberkupac tornyosult. Áttestek egymáson. Az 509-es Sulzbachert pillantotta meg az összevisszaság közepette. Állt, és mások takarásában az egyik földön fekvő férfi sípcsontját rugdosta, haját és fülét cibálta. Aztán lehajolt, és térdre rántotta. A férfi eszméletlenül visszahanyatlott. Sulzbacher ismét lökdösni kezdte, a hóna alá nyúlt, és megpróbálta felállítani. Nem járt sikerrel. Ekkor kétségbeesetten ököllel verte az eszméletlen embert, míg egy blokkparancsnok félre nem tolt. Sulzbacher ismét odafurakodott. A blokkparancsnok belerúgott. Azt hitte, Sulzbachernak valami nézeteltérése van az eszméletlen férfival, és még ki akarja tölteni rajta a dühét.

– Te átkozott dög – morogta. – Hagyd már békén! Már úgyis kész.

Strohschneider kápó érkezett meg a lapos teherautóval, amelyen máskor a hullákat szokták szállítani. Átjöttek a szögesdrótba vágott kapun. A motor úgy kattogott, mint egy gépfegyver. Strohschneider az emberkupac mellé állt a teherautóval. Felrakták azokat, akik elestek. Néhányan megkíséreltek megszökni.

Ismét visszanyerték az eszméletüket. Niemann azonban résen volt. Senkit sem engedett el, azokat sem, akik önként jelentkeztek.

– Aki nem ide tartozik, lelépni! – kiáltotta. – Azok, akik beteget jelentettek! A többi felrakni!

Az emberek, amilyen gyorsan csak tudtak, a barakkokba rohantak. Az eszméletlen foglyokat feltették a kocsira. Strohschneider gázt adott. Olyan lassan hajtott, hogy az önként jelentkezők gyalog követhették. Niemann mellettük lépkedett.

– Megpróbáltatásaitoknak vége – mondta megváltozott, szinte barátságos hangon az áldozatainak.

– Hova viszik őket? – kérdezte az egyik újonc a 22-es barakkban.

– Valószínűleg a 46-os blokkba.

– És ott mi van?

– Nem tudom – mondta az 509-es. Nem akarta elmondani azt, amit a táborban tudtak – azt, hogy Niemann a 46-os kísérleti blokk egyik helyiségében egy kanna benzint és néhány fecskendő tart, és hogy a foglyok közül senki sem fog visszatérni. Strohschneider majd este átviszi őket a krematóriumba.

– Miért verted el még azt a férfit? – kérdezte az 509-es Sulzbachertől.

Sulzbacher ránézett, és nem válaszolt. Nyelt, mintha egy vattacsomót kellene legyűrnie, aztán elment.

– A bátyja volt – mondta Rosen.

Sulzbacher öklendezett, de a szájából nem jött más, csak egy kis zöldes gyomornedv.

– No, nézzenek oda! Még mindig itt vagy? Téged elfelejtettek, mi?

Handke az 509-es előtt állt, és tetőtől talpig lassan végigmérte. Este, sorakozó idején történt. A blokkok már felsorakoztak odakint.

– Arról volt szó, hogy téged fel kell írni. Majd érdeklődöm.

A cipősarkán hintázott előre-hátra, és világoskék, kissé kidülledő szemmel figyelte az 509-est. Az nagyon csendesen állt.

– Tessék? – kérdezte Handke.

Az 509-es nem válaszolt. Örültség lett volna bármivel is ingerelni a blokkparancsnokot. A hallgatás volt a legjobb. Csak abban reménykedhetett, hogy Handke elfelejti a dolgot, vagy nem is gondolja komolyan. Handke vigyorgott. A fogai sárgák voltak és foltosak.

– Tessék? – kérdezte ismét.

– Felírták a számát – mondta Berger nyugodtan.

– Úgy? – Handke odafordult hozzá. – Pontosan tudod?

– Igen. Schulte Scharführer feljegyezte. Láttam.

– A sötétben? Na, akkor minden rendben van. – Handke még mindig hintázott. – Akkor nyugodtan elmehettek érdeklődni. Bizonyára nem árt, igaz?

Senki sem válaszolt.

– Most még ehetsz – nyilatkoztatta ki Handke kedélyesen. – Vacsora. Nincs értelme a blokkvezetőnél érdeklődni felőled. Rögtön a legmegfelelőbb helyen fogok jelentést tenni, te ördögfajzat.

Körülnézett.

– Vigyázz! – kiáltotta aztán.

Bolte jött. Sietett, mint mindig. Kártyáztak, két órán keresztül egyfolytában vesztített, és most került szerencsés helyzetbe. Unottan nézett el a halottak felett, és amilyen gyorsan csak lehetett, eltűnt. Handke maradt. Elküldte az ételhordókat a konyhára, aztán odasétált a szögesdrót kerítéshez, amely a Kis Tábort a női barakkoktól elválasztotta. Ott megállt, és átnézett a másik oldalra.

– Menjünk be a barakkba – mondta Berger. – Valaki maradjon kint és figyeljen.

– Majd én – mondta Sulzbacher.

– Szólj, ha elmegy. Azonnal!

A veteránok a barakkban gubbasztottak. Jobb, ha Handke nem látja őket.

– Mit tegyünk? – kérdezte Berger gondterhelten. – Vajon komolyan gondolta a disznó?

– Talán megint elfelejti. Úgy néz ki, mintha rajta lenne a roham. Bárcsak lenne pálinkánk, hogy leitassuk!

– Pálinka! – Lebenthal köpött egyet. – Lehetetlen! Teljesen lehetetlen.

– Talán csak tréfálni akart – mondta az 509-es. Maga sem hitte egészen, de megtörtént már ilyesmi a táborban. Az SS mesterien értett ahhoz, hogy az embereket rémületben tartsa. Sokan végül nem bírták tovább. Néhányan nekifutottak a szögesdrótnak, másoknak a szíve mondta fel a szolgálatot.

Rosen jött közelebb.

– Nekem van pénzem – súgta az 509-esnek. – Legyen a tied. Eldugtam, és behoztam ide. Tessék, negyven márka. Add oda neki. Nálunk ez volt a szokás.

Beleerőszakolta a bankjegyeket a markába. Az 509-es érezte és elvette a pénzt, anélkül hogy felfogta volna, mit tesz.

– Nincs értelme – mondta. – El fogja venni, elteszi, és – úgyis azt csinál, amit akar.

– Akkor ígérj neki többet.

– Honnan vegyünk több pénzt?

– Lebenthalnak van még – mondta Berger. – Igaz, Leo?

– Igen, van még. De ha pénzéhessé tesszük, mindennap eljön, és egyre többet fog követelni, míg már semmink sem lesz. Akkor ugyanott leszünk, ahol most. Csak éppen pénzünk sem lesz.

Valamennyien hallgattak. Senki sem találta Lebenthal megjegyzését durvának. Tárgyilagos volt, semmi több.

A kérdés egyszerű volt – megéri-e feladni Lebenthal összes üzleti lehetőségét csak azért, hogy az 509-es néhány nap haladékot kapjon. A veteránok kevesebb élelemhez jutnának, talán éppen annyival kevesebbhez, hogy néhányan vagy akár valamennyien meghaljanak. Egyikük sem habozott volna, hogy mindenét odaadja, ha azzal az 509-est valóban megmenthették volna, de ez valószínűtlennek látszott, ha Handke valóban komolyan gondolta, amit mondott. Lebenthalnak igaza volt. És nem volt érdemes egy tucat ember életét kockáztatni azért, hogy egyvalaki néhány nappal tovább éljen. Ez volt a tábor íratlan, kegyetlen törvénye, amelynek köszönhetően még most is éltek. Valamennyien ismerték, de ebben az esetben nem akarták tudomásul venni. Más kiutat kerestek.

– Agyon kellene verni ezt a dögöt – mondta végül Bucher reménykedve.

– Mivel? – kérdezte Ahasver. – Tízszer erősebb, mint mi.

– Ha mindnyájan a csajkáinkkal...

Bucher elhallgatott. Tudta, hogy marhaság. Ha sikerülne, egy tucat embert felakasztanának.

– Még mindig ott áll? – kérdezte Berger.

– Igen. Ugyanott.

– Talán elfelejti.

– Akkor nem várna. Azt mondta, megvárja a vacsora végét.

Halott csend uralta a sötétséget.

– Add oda neki legalább a negyven márkát – mondta kis idő után Rosen az 509-esnek. – Csak a tied. Én odaadom neked. Csak neked. Senkinek semmi köze hozzá.

– Igaz – mondta Lebenthal. – Ez igaz.

Az 509-es kinézett az ajtón. Handke sötét alakja kirajzolódott a szürke égbolton. Valamikor volt már valami hasonló – egy sötét fej, az éggel a háttérben, és nagy veszély. Nem tudta pontosan, mikor. Ismét kinézett az ajtón, és azon csodálkozott, hogy nem tudja elhatározni magát. Határozatlan, homályos ellenállást érzett. Ellenállást azzal szemben, hogy megpróbálja Handkét megvesztegetni. Eddig nem ismerte ezt az érzést, eddig csak szintiszta félelmet érzett.

– Menj oda – mondta Rosen. – Add oda neki a pénzt, és ígérj neki még többet.

Az 509-es habozott. Magát sem értette. Tudta, hogy a megvesztegetésnek sincs sok értelme, ha Handke valóban el akarja őt pusztítani. Gyakran látott ilyen eseteket a táborban – elszedték az emberektől mindenüket, amijük csak volt, aztán végeztek velük, hogy ne beszélhessenek.

De egy nap élet az egy nap élet – addig is sok minden történhet.

– Jönnék az ételhordók – jelentette Karel.

– Figyelj ide – súgta Berger az 509-esnek. – Próbáld meg. Add oda neki a pénzt.

Ha újra jön, és többet akar, megfenyegetjük, hogy megvesztegetésért feljelentjük. Itt van egy tucat tanú. Az sok. Mindnyájan kijelentjük, hogy láttuk. Akkor nem fog semmit sem kockáztatni. Ez az egyetlen, amit tehetünk.

– Jön – súgta Sulzbacher kintről.

Handke megfordult. Lassan átjött a D részleghez.

– Hol vagy, te ördögfajzat? – kérdezte.

Az 509-es odaállt elé. Nem volt értelme elbújni.

– Itt.

– Jó. Én most elmegyek. Végy búcsút, és készítsd el a végakaratom. Majd érted jönnek. Dobszóval és harsonával.

Vigyorgott. A dolgot a végakarattal nagyszerű viccnek tartotta. A dobszóval és harsonával kifejezést is. Berger meglökte az 509-est. Az tett egy lépést előre.

– Beszélhetnék magával?

– Te velem? Hülyeség!

Handke elindult a kijárat felé. Az 509-es követte.

– Pénz van nálam – mondta Handke hátának.

– Pénz? Úgy? Mennyi?

Handke továbbment. Nem fordult meg.

– Húsz márka.

Az 509-es negyvenet akart mondani, de különös ellenérzése megakadályozta ebben. Egyfajta dacként élte meg – a fele összeget kínálta az életéért.

– Húsz márka és két pfennig! Ember, tűnj el!

Handke meggyorsította a lépseit. Az 509-esnek sikerült lépést tartania vele.

– Húsz márka jobb, mint semmi.

– Szart.

Már nem volt értelme felkínálni a negyven márkát. Az 509-esnek az volt az érzése, döntő hibát követett el. Mindent fel kellett volna kínálnia. Összeszorult a gyomra. Az ellenállás, amit még az imént érzett, eltűnt.

– Van még több pénzem is – mondta gyorsan.

– No, nézd csak!

Handke megtorpant.

– Egy tőkés! Egy döglődő tőkés! Mennyi pénzed van még?

Az 509-es mély lélegzetet vett.

– Ötezer svájci frank.

– Micsoda?

– Ötezer svájci frank. Zürichben, egy bankban.

Handke nevetett.

– És ezt higgyem el egy ilyen rongy alaknak?

– Nem voltam én mindig rongy alak.

Handke az 509-esre meredt.

– Átíratom magára a pénz felét – mondta az 509-es gyorsan. – Elég egy egyszerű átírás, és máris a magáé. Kétezer-ötszáz svájci frank.

Az előtte tornyosuló kemény, kifejezéstelen arcba nézett.

– A háborúnak nemsokára vége. Akkor jól jön ez a pénz Svájcban.

Várt. Handke még mindig nem válaszolt.

– Ha a háborút elveszítjük – tette hozzá az 509-es lassan.

Handke felkapta a fejét.

– Úgy – mondta halkán. – Szóval te már erre számítasz, mi? Mindent szépen kigondoltál magadnak, mi? Alaposan bele fogok köpni a levesedbe! Saját magad húztad be a csőbe, most majd még a politikai ügyosztály is kezelésbe vesz, tiltott deviza tulajdon külföldön! Ehhez még a többi! Ember, nem szívesen cserélnék veled!

– Kétezer-ötszáz frankot birtokolni vagy nem birtokolni, nem ugyanaz.

– Neked sem. Tűnj el! – ordított egyszerre Handke, és olyan erővel vágta mellbe, hogy az 509-es elesett.

Lassan feltápászkodott. Berger jött oda hozzá. Handke eltűnt a sötétségben. Az 509-es tudta, nincs értelme utána futni. Handke már különben is túl messze járt.

– Mi történt? – kérdezte Berger sietősen.

– Nem fogadta el.

Berger nem válaszolt. Az 509-est nézte. Az 509-es látta, hogy Berger egy botot tart a kezében.

– Sokkal többet kínáltam neki – mondta. – Nem kellett. – Zavartan körülnézett. – Valamit rosszul csináltam. De nem tudom, mit.

– Mi baja van veled?

– Sosem állhatott.

Az 509-es végigsimította a homlokát.

– Most már mindegy. Még Svájcban elhelyezett pénzt is felkínáltam neki. Frankot. Kétezer-ötszázat. Nem kellett neki.

A barakkhoz értek. Semmit sem kellett mondaniuk, a többiek már tudták, mi történt. Valamennyien ott álltak, ahol korábban. Senki sem ment el, de úgy tűnt, az 509-es körül már kialakult az üres tér, egy láthatatlan, áthághatatlan gyűrű, amely elszigetelte őt a többiektől: a halál magánya.

– Az istenit! – mondta Rosen.

Az 509-es ránézett. Reggel ő mentette meg. Különös volt, hogy meg tudta tenni, és most már olyan helyen járt, ahol nem nyújthatta ki a kezét.

– Add ide az órát – mondta Lebenthalnak.

– Gyere be a barakkba – mondta Berger. – Gondolkodnunk kell...

– Nem. Most már csak várni lehet. Add ide az órát. És hagyjatok magamra...

Magányosan ült. Az óra mutatói zöldesen fény lettek a sötétségben. Harmincpernyi idő, gondolta. Tíz perc az út az igazgatási épületekig, tíz perc a jelentés és a parancsok kiadása, tíz perc vissza. A nagymutató által leírt félkör – ennyi volt az élete.

Talán több, gondolta hirtelen. Ha Handke a svájci pénz miatt is jelentést tesz, a politikai ügyosztály is bekapcsolódik. Megkísérlik majd megkaparintani a pénzt, és addig őt is életben hagyják. Nem gondolt erre, amikor Handkénak elmondta – csak a blokkparancsnok kapzsiságára gondolt akkor. Valami halvány esélyt jelentett. De nem volt biztos, hogy Handke a pénzről is jelentést tesz. Talán: azt jelenti, hogy Weber látni akarja az 509-est.

Bucher jött oda halkán a sötétben.

– Van itt még egy cigaretta – mondta vonakodva. – Berger azt akarja, hogy gyere be, és szívd el.

Cigaretta. Persze, a veteránoknak volt még egy. Egy azok közül, amelyeket Lewinsky hozott a bunkerban töltött napok után. A bunker – most már tudta, ki volt az a sötét alak, háttérben az éggel, akire Handke emlékeztette, és azt is, hogy hol látta. Weber volt az. Weber, akitől az egész ügy elindult.

– Gyere – mondta Bucher.

Az 509-es megrázta a fejét. A cigaretta. Az utolsó vacsora. Az utolsó cigaretta. Mennyi ideig tart? Öt perc? Tíz, ha lassan szívja az ember? Az ideje egyharmada. Túl sok. Valami mást kell tennie. De mit? Semmit sem tehetett. A szája egyszerre kiszáradt a dohány utáni vágytól. Nem akart cigarettázni. Ha rágyújt, beismeri, hogy elveszett.

– Menj el! – súgta dühösen. – Menj el a vacak cigarettáddal!

Emlékezett egy hasonló mohó vágyra. Ezúttal nem kellett sokáig gondolkodnia. Neubauer szivarja volt az, amikor Weber őt és Buchert oly alaposan helybenhagyta. Weber, már megint. Mint mindig. Mint már évekkal ezelőtt is...

Nem akart Weberre gondolni. Most nem. Az órára nézett. Öt perc telt el. Felnézett az égre. Az éjszaka nyirkos volt és nagyon enyhe. Olyan éjszaka volt ez, amikor minden nő. A gyökerek és a bimbók éjszakája. Tavasz. Az első reményekkel teli tavasz. Rongyos, kétség-beesett remény volt ez, a reménynek csak az árnyéka, eltűnt, halott évek különös, gyenge visszhangja, de már ez is óriási volt, megszédített és mindent megváltoztatott. Nem kellett volna Handkénak azt mondani, hogy a háború elveszett, szólalt meg valami belső hang.

Túl késő. Már megtette. Az ég sötétebbé vált, porosabbá, égettebbé, alacsonyabbá – végtelen tető, amely fenyegetéssel terhesen ereszkedett alá. Az 509-es nehezen lélegzett. El akart mászni, be akarta dugni a fejét egy sarokba, el akarta rejteni a

földben, meg akarta menteni, ki akarta tépni a szívét, el akarta rejteni, hogy tovább dobogjon, amikor...

Tizennégy perc... Mormolást hallott maga mögött, egyhangú, éneklő, idegen mormolást. Ahasver, gondolta. Ahasver imádkozik. Hallotta, és úgy tűnt, órák telnek el, mire eszébe jutott, hogy mi az. Ugyanaz a mormolás és éneklés volt, amit már oly sokszor hallott – a halotti ima, a kaddis. Ahasver már a kaddist mondta érte.

– Még nem haltam meg, öreg – szólt hátra. – Még messze nem. Hagyd abba az imádkozást...

Valaki válaszolt. Bucher volt az.

– Nem imádkozik – mondta.

Az 509-es már nem hallotta. Hirtelen megérezte, hogy közeledik. Sokféle félelmet megismert életében. Ismerte a végtelen fogság szürke, puha, nyirkos félelmét, ismerte a kínzás előtti éles, maró félelmet, ismerte a saját kétségbeesés előli mély, futó félelmet – mindet ismerte, és valamennyit kiállta, mindet ismerte, és tudott a másiktól is, az utolsóról, és tudta, hogy most annak is eljött az ideje: a félelmek félelme, a halál előtti nagy félelem. Évek óta nem érezte, és azt hitte, már nem is fog visszatérni, többé már nem érezheti, felszívta a kín, a halál állandó közelsége és a végső közöny. Még akkor sem érezte, amikor Bucherral az irodába ment. De most a csigolyáiban érezte jeges cseppjeit, és tudta, hogy azért, mert újra reménykedett. Érezte, jég volt és üresség, pusztulás és hangtalan kiáltás. A kezét a földnek feszítette, és előremeredt. Ez már nem az ég, ez a mindent felszívó, halálos iszony ott felette! Hol van alatta az élet? Hol van a növekedés édes nesze? Hol vannak a bimbók? Hol van a visszhang, a remény szelíd visszhangja? Lángolva, keserű agóniákban kihunyva szisszent az utolsó, szegényes szikra a belekben, és zuhanásban és félelemben ólmosan fagyott meg a világ.

A mormolás. Hol maradt a mormolás? Már nem volt mormolás sem. Az 509-es nagyon lassan felemelte a kezét. Habozott, mielőtt kinyitotta volna, mintha egy gyémántot tartana a kezében, amely szénné változhatott volna. Kinyitotta az ujjait, és néhány lélegzetvételnyi ideig várt, mielőtt ránézett volna a két halvány vonalra, amely meghatározta a sorsát.

Harmincöt perc. Harmincöt! Öt perccel több, mint a harminc, amit kiszámolt magának. Öttel több. Öt borzasztóan értékes, fontos perc. De lehetséges, hogy öt perccel tovább tartott a jelentés a politikai ügyosztályon – vagy pedig Handkénak volt több időre szüksége.

Hét perccel több. Az 509-es csendben ült. Lélegzett, és ismét érezte, hogy lélegzik. Még mindig nem lehetett semmit sem hallani. Sem lépéseket, sem zörejeket, sem kiáltásokat. Újra itt volt az ég, és visszakerült a helyére. Már nem volt fekete nyomás és sírboltozat. Szél is fújt.

Húsz perc. Harminc. Valaki felsóhajtott mögötte. Világosodó ég. Távolabb. Újra a

visszhang, egy távoli szívdobbanás, a pulzus kis dobbanása és még valami: a visszhang a visszhangban, kezek, amelyek ismét kezek voltak, a szikra, amely nem alszik ki – izzik újra, és: erősebb, mint valaha. Kicsivel erősebb. Annyival, amennyi a félelem által hozzáadódott. A bal kéz erőtlenül elejtette az órát.

– Talán – suttogta Lebenthal az 509-es mögött, és elhallgatott, ijedten és babonásan.

Az idő egyszerre semmivé vált. Szétfolyt. Mindenfelé szétfolyt. Idővíz, amely valamire folyik, a dombról lefelé. Nem volt meglepő, amikor Berger felvette az órát, és azt mondta:

– Egy óra tíz perc. Ma már nem történik semmi. Talán sosem, 509-es. Talán meggondolta magát.

– Igen – mondta Rosen.

Az 509-es megfordult.

– Leo, nem ma este jönnek a lányok?

Lebenthal rámeredt.

– Erre gondolsz most?

– Igen.

Mi másra, gondolta az 509-es. Mindenre, ami eltereli a figyelmet erről a félelemről, amelytől a csont zselatinná válik.

– Van pénzünk – mondta. – Csak húsz márkát kínáltam fel Handkénak.

– Csak húsz márkát kínáltál fel neki? – kérdezte Lebenthal hitetlenkedve.

– Igen. Húsz vagy negyven, mindegy. Ha akarja, elveszi, kész, és mindegy, hogy húszat vagy negyvenet.

– És ha holnap visszajön?

– Ha jön, kap húsz márkát. Ha feljelentett, az SS jön. Akkor egyáltalán nem lesz szükségem pénzre.

– Nem jelentett fel – mondta Rosen. – Biztosan nem. El fogja venni a pénzt.

Lebenthal összeszedte magát.

– Tartsd meg a pénzed – mondta. – Ma estére van elég.

Látta, hogy az 509-es tiltakozó mozdulatot tesz.

– Nem akarom a pénzed – mondta hevesen. – Van elég ma estére. Hagyj békén.

Az 509-es lassan felállt. Amikor ült, az volt az érzése, hogy soha többé nem fog tudni felállni, és a csontjai valóban zselatinná váltak. Mozgott. Mozgatta a karját, a lábát. Berger követte. Egy ideig hallgattak.

– Ephraim – szólalt meg az 509-es. – Gondolod, hogy valaha is megszabadulunk a félelemtől?

– Olyan rossz volt?

– Amilyen rossz csak lehet. Rosszabb, mint máskor.

– Azért volt rosszabb, mert most elevenebb vagy – mondta Berger.

- Gondolod?
- Igen. Valamennyien megváltoztunk.
- Talán. De megszabadulunk még valaha életünkben a félelemtől?
- Nem tudom. Ettől igen. Ez értelmes félelem. Olyan, aminek oka van. A másiktól, az állandótól, a koncentrációs tábori félelemtől – nem tudom. Mindegy is. Egyelőre csak a holnapra kell gondolnunk. A holnapra és Handkéra.
- Éppen erre nem akarok gondolni-mondta az 509-es.

XIII

Berger a krematóriumba tartott. Mellette hatfős csoport menetelt. Egyiküket ismerte. Ügyvéd volt, és Mossénak hívták. 1932-ben két náci elleni gyilkossági perben az alpereseket képviselte. A nácikat felmentették, és Mosse a hatalomátvétel után azonnal koncentrációs táborba került. Berger nem látta, amióta a Kis Táborban volt. Megismerte, mert olyan szemüveget viselt, amelyben csak egy üveg volt. Mossénak nem volt szüksége másikra, csak egy szeme volt. A másikat 1933-ban cigarettával kiégették – elégtétel a perért.

Mosse a csoport szélén ment.

– Hova? – kérdezte Berger, anélkül hogy mozgatta volna az ajkát.

– A krematóriumba. Dolgozni.

A csoport elhaladt mellette. Berger ekkor vette észre, hogy még valakit ismer: Bredét, a szociáldemokrata párttitkárt. Feltűnt neki, hogy mind a hatan politikai foglyok voltak. Egy kápó követte őket, aki a bűnözők zöld háromszögét viselte. Egy dalt füttyült. Berger emlékezett rá, hogy egy régi operettből való. Gépiesen eszébe jutott a szöveg is: „Adieu, kis csengettyűs tündér, légy jó, míg visszatérek!”

A csoport után nézett. Csengettyűs tündér, gondolta ingerülten. Bizonyára egy telefonos kisasszony. Miért jutott most ez hirtelen eszébe? Miért tudta még mindig ezt a dallamot és az idéltlen szöveget, amikor sokkal fontosabb dolgokat már régen elfelejtett?

Lassan lépkedett, és mélyeket szippantott a friss reggeli levegőből.

Ez a séta át a munkatáboron mindig szinte olyan volt számára, mint egy séta a parkban. Öt perc még a krematóriumot körülvevő falig. Öt perc szél és kora reggel.

Látta, hogy a csoport Mossével és Bredével eltűnik a kapuban. Különösnek tűnt, hogy új embereket vezényeltek a krematóriumba dolgozni. A krematóriumi osztag egy rendkívüli fogolycsoportból állt, akik együtt is laktak.

Több ételmezt kaptak, mint a többiek, és egyébként is élveztek bizonyos előnyöket. Ennek fejében azonban általában néhány hónap múlva leváltották és elgázosították őket. A jelenlegi osztag viszont még csak két hónapjai dolgozott, és kívülállókat csak ritkán vontak be ebbe a munkába. Berger volt szinte az egyetlen. Eleinte csak kisegített néhány napig, aztán, amikor az elődje meghalt, folytatta a munkát. Ő nem részesült jobb ellátásban, és nem lakott a tulajdonképpeni égetőosztaggal. Ezért reménykedett abban, hogy két vagy három hónap múlva nem küldik el a többiekkel. De ez csak remény volt.

Belépett a kapun, és látta, hogy a hat férfi felsorakozott az udvaron. Nem álltak messze a bitófáktól, amelyek az; udvar közepén emelkedtek a magasba.

Valamennyien megpróbálták nem észrevenni ezeket a fatákolmányokat. Mosse arckifejezése megváltozott. Riadtan nézett egy szemével Bergerre. Brede lehajtotta a fejét.

A kápó megfordult, és megpillantotta Bergert.

– Mit akarsz itt?

– A krematóriumba vezényelve. Fogellenőrzés.

– A fognyűvő. No, akkor tűnj el innen. A többiek nyugton állnak!

A hat férfi olyan nyugodtan állt, ahogy csak tudott. Berger közvetlenül mellettük haladt el. Hallotta, hogy Mosse súg valamit, de nem értette. Nem állhatott meg, a kápó figyelte. Különös, gondolta, hogy egy ilyen kis osztagot egy kápó vezet, és nem csak egy munkavezető.

A krematórium pincéjében, az egyik oldalon volt egy nagy, kifelé vezető, lejtős akna. Az udvaron feltornyozott hullákat ebbe az aknába dobták, ahonnan aztán lecsúsztak a pincébe. Ott levetkőztették, ha még nem voltak meztelenek, lajstromba vették és megvizsgálták őket, nincs-e rajtuk arany.

Berger itt lent teljesített szolgálatot. Halotti bizonyítványokat írt, és kihúzta a halottak aranyfogait. Aki ezt: korábban csinálta, egy zwickauai fogtechnikus, vérmérgezésben halt meg.

A felügyelő kápót Dreyernek hívták. Néhány perccel később lépett be.

– Kezdjük – mondta rosszkedvűen, és leült egy kis asztal mellé, amelyen listák tornyosultak.

Bergeren kívül négy férfi volt még jelen a krematóriumi osztagból. Az akna mellé álltak. Az első hulla úgy csúszott le, mint valami óriási bogár. A négy férfi a cementpadlón a helyiség közepére vonszolta. Már merev volt. Gyorsan levetkőztették. Lehúzták róla a kabátot, amelyen rajta volt a száma és a háromszöge. Az egyik fogoly eközben a felálló jobb kart lefelé tartotta, amíg lehúzták róla a kabát ujját. Aztán elengedte, és a kar visszapattant, mint egy ág. A nadrágot könnyebben le lehetett venni.

A kápó felírta a halott számát.

– Gyűrű? – kérdezte.

– Nincs. Nincs gyűrű.

– Fogak?

Zseblámpával bevilágított a félig nyitott szájba, amelyre rászáradt egy vékony csík vér.

– Arany tömés jobboldalt – mondta Berger.

– Jó. Ki vele.

Berger a fogóval a kezében letérdelt a halott feje mellé, amelyet két fogoly tartott. A többiek már a következő holttestet vetkőztették, bementék a számot, és a ruhákat az előzőére dobták. Olyan zörejjel, mint a száraz tűzifa, egyre több és több hulla

csúszott le az aknán. Egymásra estek, és összegabalyodtak. Az egyik lábbal előre érkezett, és megállt. Az aknának támaszkodott, szeme tágra nyitva, szája félrehúzva. Keze félig ökölbe görbült, és nyitott ingéből egy láncon függő medál bukkant elő. Egy darabig így állt. Más holttestek nagy robajjal estek át rajta. Egy félhosszú hajú nő is volt közöttük. Bizonyára a cseretáborból jött. Fejjel lefelé érkezett, és haja az arcába lógott. Végül az álló holttest mintha belefáradt volna ennyi halálba, amely a vállára nehezedett, lassan oldalra csúszott, és eldőlt. A nő ráesett. Dreyer látta, vigyorgott, és megnyalta a szája szélét, amelyen egy kövér pattanás virított.

Berger közben kitorpte a fogat. Az odakészített két doboz közül az egyikbe dobta. A másik a gyűrűknek volt fenntartva. Dreyer feljegyezte a tömést.

– Vigyázz! – kiáltotta hirtelen az egyik fogoly.

Az öt férfi feszes tartásba merevedett. Schulte SS-Scharführer jött be.

– Folytatni!

Schulte lovagló ülésben elhelyezkedett az egyik széken amely a listákkal megrakott asztal mellett állt. A hullakupacot nézte.

– Odafent nyolcán dobálják le a hullákat – mondta. – Túl sok. Hívjatok le négyet, azok itt segíthetnek. Te ott – mondta az egyik fogolyra mutatva.

Berger a jegygyűrűt húzta le az egyik hulla ujjáról. Ez általában könnyen ment, az ujjak vékonyak voltak, A gyűrűt a második dobozba tették, és Dreyer nyilvántartásba vette. A hullának nem volt foga. Schulte ásított.

Előírás volt, hogy a holttesteket fel kell boncolni, meg kell állapítani a halál okát, és fel kell tüntetni az aktán, de ezzel senki sem törődött. A tábori orvos ritkán jelent meg, és sohasem nézte meg a halottakat. Mindig ugyanazokat a halálokokat írták be. Westhof is szívelégtelenségben halt meg.

A már nyilvántartásba vett meztelen testeket egy felvonó mellé fektették. A felvonók akkor húzták fel őket az égetőhelyiségbe, amikor a kemencékben utánpótlásra volt szükség.

A férfi, aki az imént kiment, most négy másikkal tért vissza. Mindnyájan abból a csoportból valók voltak, amelyet Berger látott. Mosse és Brede közöttük volt.

– Mars oda! – mondta Schulte. – Segítsetek vetkőztetni és a holmikát feljegyezni! Tábori ruházat egy kupacba, civil holmi egy másikba, cipőket külön. Indíts!

Schulte fiatalember volt, huszonhárom éves lehetett. Haja szőke, szeme szürke, arca tiszta és szabályos volt. Már a hatalomátvétel előtt is a Hitlerjugendben szolgált, és az ottani nevelésben részesült. Megtanulta, hogy vannak felsőbbrendű és alsóbbrendű emberek, és szilárdad hitt is ebben. Ismerte a fajelméletet és a párt dogmáit, s ezek voltak számára a biblia. Jó fiú volt, de az apját is feljelentette volna, ha a párt ellen vétett volna. A párt tévedhetetlen volt az ő szemében, és semmi más nem ismert. A tábor lakói a párt és az állam ellenségei voltak, és ezért az együttérzés vagy az emberség fogalmain kívül álltak. Annyit sem jelentettek

számára, mint egy állat. Ha megölték őket, az olyan volt, mintha káros rovarokat pusztítottak volna el. Schulténak teljesen nyugodt és tiszta volt a lelkiismerete. Jól aludt, és csak azt sajnálta, hogy nem lehet a fronton. Megbízható barát volt, szerette a zenét és a verseket, és úgy gondolta, a kínzás nélkülözhetetlen eszköz arra, hogy a letartóztatottakból információkat lehessen kicsikarni, hiszen a párt ellenségei valamennyien hazudnak. Életében hat embert ölt meg parancsra, és sohasem gondolkodott felőle – kettőt lassan, hogy a segítők nevét megtudja. Szerelmes volt egy törvénytörő tanácsos lányába, akinek szép, kicsit romantikus leveleket írt. Szabadidejében szívesen énekelt. Kellemes tenor hangja volt.

Feltornyozták az utolsó meztelen holttesteket is a felvonó mellett. Mosse és Brede vitte oda őket. Mosse arca nyugodt volt. Bergerre mosolygott. Kinti félelme alaptalannak bizonyult. Azt hitte, akasztófára kerül. Most dolgozott, úgy, ahogy mondták neki. Ez rendben volt. Megmenekült. Gyorsan dolgozott, hogy kinyilvánítsa jóakarátát.

Kinyílt az ajtó. Weber lépett be.

– Vigyázz!

Valamennyi fogoly feszesen állt. Weber fényes, elegáns csizmájában az asztalhoz lépett. Szerette a jó csizmát, ez volt szinte egyetlen szenvedélye. Óvatosan ütögetett egy cigarettát, amelyet a hullaszag ellen gyújtott meg.

– Kész? – kérdezte Schultétól.

– Igenis, Sturmführer. Éppen most. Minden feljegyezve és nyilvántartásba véve.

Weber az aranyakat tartalmazó dobozba nézett. Kivette a medált, amit az álló hulla viselt.

– Mi ez?

– Egy Szent Kristóf, Sturmführer – magyarázta Schulte buzgón. – Szerencsét hoz.

Weber vigyorgott. Schulte nem vette észre, hogy viccelt.

– Jó – mondta Weber, és visszatette a medált. – Hol van az a négy ember, aki fentről jött?

A négy férfi előrelépett. Kinyílt az ajtó, és Günther Steinbrenner SS-Scharführer lépett be a másik kettővel, akik kint maradtak.

– Álljatok oda ahhoz a négyhez – mondta Weber. – A többi kifelé! Menjetek fel!

A krematóriumi osztag foglyai gyorsan eltűntek. Berger követte őket. Weber a hat ottmaradottat nézte.

– Nem oda – mondta. – Álljatok oda, a kampók alá.

A helyiség oldalfalán, az aknával szemközt négy erős kampó volt. Az alattuk álló foglyok feje fölött helyezkedtek el, körülbelül fél méterrel. Jobbra a sarokban egy háromlábú sámlit állt, mellette egy ládában kötelek, amelyek rövid hurkókká voltak

csomózva, végükön kampóval.

Weber bal csizmájával megrúgta a sámlit, úgy, hogy az az első fogoly elé csúszott.

– Fel!

A férfi remegett, és felállt a sámlira. Weber a rövid kötelekkel teli ládára pillantott.

– Úgy, Günther – mondta aztán Steinbrennernek. – Kezdődhet a varázslat. Mutasd meg, mit tudsz.

Berger úgy tett, mintha segítene két hordágyat holttestekkel megrakni. Máskor sohasem alkalmazták ilyen munkára, túlságosan gyenge volt. De amikor a kiküldött foglyok feljöttek, a munkavezető valamennyiükre ráripakodott, hogy tegyék hasznossá magukat. Így aztán az volt a legegyszerűbb, ha úgy tesz, mintha teljesítené a parancsot.

A hordágyon két holttest feküdt. Az egyik egy asszony, akinek szabadon lógott a haja, a másik egy férfi, aki úgy nézett ki, mintha piszkos viaszból volna. Berger megemelte az asszony vállát, és alátúrte a haját, hogy amikor betolják a kemencébe, ne fogjon rögtön lángot, ne csapjon vissza, és ne égesse meg az ő és a többiek kezét. Különös, hogy nem vágták le, régebben rendszeresen vágták a haját és összegyűjtötték. Most már valószínűleg nem volt érdemes, alig maradt nő a táborban.

– Kész – mondta a többieknek.

Kinyitották a kemence ajtaját. Forróság csapott ki. Egy mozdulattal betolták a lapos vashordágyakat a tűzbe.

– Ajtót becsukni! – kiáltotta valaki. – Ajtót becsukni!

Két fogoly becsapta a nehéz ajtókat, de az egyik ismét kinyílt, és Berger látta, hogy az asszony felegyenesedik, mintha álmából ébredne. Égő haja egy pillanatra vad, izzó glóriaként vette körül a fejét, aztán becsapódott az ajtó, amelynek szélére egy kis darab csont tapadt, másodszor és immár egészen.

– Mi volt ez? – kérdezte az egyik fogoly rémulten. Eddig mindig csak hullákat vetkőztetett. – Élt még?

– Nem. Ez csak a forróság – mondta Berger rekedten. A forró szél kiszárította a torkát. Úgy tűnt, a szeme is megperzselődött. – Mindig mozognak.

– Néha keringőt táncolnak – mondta egy erős férfi, aki az osztaghoz tartozott, és most épp erre járt. – Mit csináltok ti itt fent, ti pincekísértetek?

– Felküldtek minket.

A férfi nevetett.

– Minek? Hogy ti is bekerüljete a kemencébe?

– Új emberek vannak lent – mondta Berger.

A férfi már nem nevetett.

– Micsoda? Újak? Minek?

– Nem tudom. Hat új fogoly.

A férfi Bergerre meredt. A szeme fehéren izzott fekete arcában.

– Az nem lehet! Még csak két hónapja vagyunk itt. Még nem válhatnak le minket. Nem tehetik! Biztosan igaz?

– Igen. Ők maguk mondták.

– Tudd meg! Meg tudnád érdeklődni?

– Megpróbálok – mondta Berger. – Van egy darab kenyered? Vagy valami más ennivaló? Majd értesítelek.

A férfi egy darab kenyeret vett elő a zsebéből és kettétörte. A kisebb darabot odaadta Bergernek.

– Tessék. De tudd meg. Nekünk ezt tudnunk kell!

– Igen.

Berger hátralépett. Valaki hátulról megkopogtatta a vállát. A zöld kápó volt az, aki Mossét, Bredét és a másik négyet a krematóriumhoz vezette.

– Te vagy a fognyűvő?

– Igen.

– Van még egy fog, amit ki kellene húzni, lent. Gyere le.

A kápó nagyon sápadt volt. Izzadt, és a falnak támaszkodott. Berger a férfira nézett, akitől a kenyeret kapta, és kacsintott. A férfi követte őt a kijáratig.

– Már ki is derült – mondta Berger. – Nem váltás volt. Meghaltak. Le kell mennem.

– Biztos?

– Igen. Különben nem kellene lemennem.

– Hála istennek. – A férfi fellélegzett. – Add vissza a kenyeret – mondta aztán.

– Nem.

Berger zsebre vágta a kezét, és úgy fogta a kenyérdarabot.

– Ütődött! Csak a nagyobb darabot akarom neked adni. Megéri.

Cseréltek, és Berger visszament a pincébe. Steinbrenner és Weber már elmentek. Schulte és Dreyer volt ott. A négy kampón négy ember lógott. Egyikük Mosse volt. Felakasztották a szemüvegével együtt. Brede és a hat közül az utolsó már a földön feküdt.

– Azt ott vedd le – mondta Schulte közömbösen. – Van elől egy aranykoronája.

Berger megpróbálta megemelni a férfit, de nem tudta. Csak amikor Dreyer is segített, akkor sikerült. A férfi a földre zuhant, mint egy fűrészporral töltött baba.

– Ez az? – kérdezte Schulte.

– Igenis.

A halottnak volt egy arany szemfoga. Berger kihúzta, és a dobozba tette. Dreyer feljegyzést készített.

– Van még valamelyiknek valamije? – kérdezte Schulte.

Berger megvizsgálta a két földön fekvő holttestet. A kápó zseblámpával világított.

– Ezeknél nincs semmi. Cement- és ezüstamalgám tömés az egyiknél.

– Annak nem tudjuk hasznát venni. Mi a helyzet azokkal, akik még lógnak?

Berger sikertelen kísérletet tett arra, hogy Mossét felemelje.

– Hagyd ezt – mondta Schulte türelmetlenül. – Jobban lehet látni, ha lógnak.

Berger félretolta a duzzadt nyelvet a tágra nyitott szájban. A szemüveg mögül közvetlen közletről meredt rá az egyetlen kidülledt szem. A vastag lencse miatt még nagyobbnak és torzabbnak tűnt. A másik, az üres szemgödör felett félig nyitva volt a szemhéj. Folyadék szivárgott ki alóla. A fél arcát benedvesítette. A kápó oldalt állt, Berger mellett, Schulte közvetlenül mögötte. Berger érezte a nyakában Schulte leheletét. Borsmentaillata volt.

– Semmi – mondta Schulte. – A következőt.

A következőt könnyebb volt ellenőrizni. Elöl hiányoztak a fogai. Kiverték őket. Jobboldalt két értéktelen ezüstamalgám tömés. Schulte lélegzete ismét ott volt Berger nyakában. Egy buzgó náci lélegzete, aki ártatlanul teljesítette a kötelességét, aki odaadóan aranytömések után kutatott, és aki teljesen közömbös volt az imént meggyilkolt száj vádjával szemben. Berger hirtelen elviselhetetlennek érezte ezt a hullámokban rácsapódó fiúlélegzetet. Mintha csak madártojások után kutatna, gondolta.

– Hát jó, nincs semmi – mondta Schulte csalódottan. Felvette az egyik listát, az aranyas dobozt, és a hat halottra mutatott. – Vitesse el ezeket innen, és súroltassa fel a helyiséget.

Peckesen távozott, maga volt a megtestesült fiataltság. Berger hozzákezdett Brede vetkőztetéséhez. Könnyen ment. Egyedül is boldogult. Ezek a halottak még nem voltak merevek. Brede neccinget viselt a civil nadrághoz és a bőrzakóhoz. Dreyer rágyújtott. Tudta, hogy Schulte nem jön vissza.

– Elfelejtette a szemüveget – mondta Berger.

– Mit?

Berger Mosséra mutatott. Dreyer odalépett. Berger levette a szemüveget a halott arcról. Steinbrenner viccesnek tartotta, hogy Mossét a szemüvegével együtt akasszák fel.

– Az egyik lencse még ép – mondta a kápó. – De mire jó egy lencse? Legfeljebb gyerekeknek nagyítónak.

– A szemüvegkeret jó.

Dreyer előrehajolt.

– Nikkel – mondta megvetően. – Olcsó nikkel.

– Nem – mondta Berger. – Fehérrarany.

– Micsoda?

– Fehérrarany.

A kápó elvette a szemüveget.

– Fehérrarany? Biztosan?

– Teljesen. A keret piszkos. Ha szappannal lemossa, maga is látni fogja.

Dreyer a kinyújtott tenyerén méregette a szemüveget.

– Akkor ennek megvan a maga értéke.

– Igen.

– Fel kell írunk.

– Már nincsenek itt a listák – mondta Berger, és a kápóra nézett. – Schulte Scharführer elvitte őket.

– Nem baj. Utánamehetek.

– Igen – mondta Berger, és továbbra is Dreyert nézte.

– Schulte Scharführer nem vette figyelembe a szemüveget. Vagy értéktelennek tartotta. Talán valóban értéktelen. Lehet, hogy tévedek, lehet, hogy valóban nikkell.

Dreyer felnézett.

– El is dobhattuk volna – mondta Berger. – Oda a haszontalan holmik közé. Egy törött nikkell szemüveg.

Dreyer az asztalra tette a keretet.

– Először fejezd be itt a dolgod.

– Nem tudom egyedül elvégezni. Túl nehezek.

– Akkor hívj le még három embert fentről.

Berger elment, és három fogollyal tért vissza. Kiszabadították Mossét. A bent rekedt levegő hangosan távozott a tüdejéből, amikor megoldották a nyaka körül a kötelet. A falban a kampók éppen olyan magasan voltak, hogy az akasztott emberek ne érhék el a lábukkal a földet. A halál így lényegesen tovább tartott. A hagyományos akasztófák esetében általában az esés következtében eltört a nyakcsigolya. Az ezeréves birodalom ezen is változtatott. Az akasztófákat lassú fulladásra tették alkalmassá. Nemcsak gyilkolni akartak, hanem lassan és fájdalmasan akartak gyilkolni. Az új kormány egyik első intézkedései közé tartozott, hogy megszüntették a guillotine-t, és helyette újra bevezették a kézfifejszét.

Mosse meztelenül feküdt a földön. A körmei letörtek. Fehér mészpor ült alattuk. Légszomjában a falat kaparta. Ez a falon is látszott. Akasztottak százai kapartak lyukakat ezen a helyen. És ott is, ahol a lábak lógtak.

Berger a megfelelő kupacokra tette Mosse ruháit és cipőjét. Dreyer asztalára pillantott. A szemüveg már nem volt ott. A kis halom papíron, a piszkos leveleken és értéktelen fecniken sem volt, amelyeket a halottak zsebeiből ürítettek ki.

Dreyer az asztalnál dolgozott. Nem nézett fel.

– Mi ez? – kérdezte Ruth Holland.

Bucher fülelt.

– Egy madár énekel. Biztosan egy rigó.

– Rigó?

– Igen. Ilyen korán nem énekel más madár. Ez egy rigó. Emlékszem a hangjára régebről.

A női tábort és a Kis Tábort elválasztó kettős szögesdrót két oldalán ültek. Nem volt feltűnő. A Kis Tábor most annyira tele volt, hogy mindenütt emberek feküdtek és ültek. Még az örök is elhagyták az őrtornyokat, mert letelt az idejük. Nem várták meg a váltást. Ez most időnként előfordult a Kis Táborban. Tilos volt ugyan, a fegyelem azonban már régen nem volt olyan, mint korábban.

A nap ferdén állt az égen. Visszfénye vörösen lángolt a város házainak ablakaiban. Egy utca, amely nem pusztult el, úgy fény lett, mintha a házak belülről égnének. A folyóban tükröződött a nyugtalan ég.

– Hol énekel?

– Ott. Ott, ahol a fák vannak.

Ruth Holland a szögesdróton át nézte azt, ami odaát volt: egy rét, földek, néhány fa, egy szalmatető parasztház és távolabb, a dombon, egy alacsony fehér ház, amihez kert is tartozott.

Bucher az asszonyt nézte. A napfény megszelídítette elgyötört arcát. Bucher kivette a kenyérhéjat a zsebéből.

– Tessék, Ruth... Berger adta nekem a számodra. Ma kapta. Rendkívüli darabka a számunkra.

Ügyesen átdobta a kenyérhéjat a szögesdróton. Az asszony arca megrándult. A kenyérhéj ott feküdt mellette. Egy ideig nem válaszolt.

– A tied – mondta végül erejét megfeszítve.

– Nem. Én már ettem egy darabot.

Az asszony nyelt.

– Ezt csak mondod...

– Nem, biztosan nem...

Látta, hogy az ujjai gyorsan a kenyérhéj köré fonódtak.

– Lassan edd meg – mondta. – Akkor többet ér.

Az asszony bólintott, és már rágott is.

– Lassan kell ennem. Már megint kiesett egy fogam. Egyszerűen csak kiesnek. Nem is fáj. Ez most már a hatodik.

– Ha nem fáj, nem baj. Volt itt valaki, akinek gennyes volt az egész állkapcsa. Mindvégig nyögött, amíg meg nem halt.

– Nemsokára nem lesz fogam.
– Műfogakat is lehet csináltatni. Lebenthalnak is műfogsora van.
– Én nem akarok műfogsort.
– Miért nem? Sok embernek van. Tényleg nem tesz semmit, Ruth.
– Nem fognak nekem műfogsort adni.
– Itt nem. De majd később lehet csináltatni. Csodálatos műfogsorok vannak. Sokkal jobbak, mint Lebenthalé. Az már régi. Már húsz éve megvan neki. Azt mondja, most már van olyan is, amit nem is lehet érezni. Beültetik, és szebb, mint az igazi fogsor.

Ruth megette a kenyeret. Homályos tekintetét Bucherra szegezte.

– Josef... valóban azt hiszed, hogy kikerülünk innen valaha?
– Biztosan! Egészen biztosan! Az 509-es is hiszi. Most már valamennyien elhisszük.
– És akkor?
– Akkor – Bucher ezen még nem gondolkodott. – Akkor szabadok leszünk – mondta, anélkül hogy el tudta volna képzelni, milyen is az.
– Megint el kell majd bújnunk. Megint üldözni fognak minket. Úgy, mint ahogy régen is üldöztek.

– Már nem fognak üldözni.

Az asszony sokáig nézte Buchert.

– És ezt te elhiszed?

– Igen.

Megrázta a fejét.

– Talán egy ideig békén hagynak. De aztán újra üldözni fognak. Nem tudnak mást...

A rigó ismét énekelni kezdett. Dala tiszta volt és nagyon édes, elviselhetetlen.

– Nem fognak minket üldözni – mondta Bucher. – Együtt leszünk. Kimegyünk a táborból. Le fogják szaggatni a szögesdrótot. Azon az úton fogunk menni. Senki sem fog ránk lőni. Senki sem fog minket visszahozni. Át fogunk menni a földeken egy házhoz, mint az a fehér ott fent, és le fogunk ülni a székre.

– Szék...

– Igen. Igazi székre. És lesz asztal és porcelántányérok és a tűzhelyben tűz.

– És emberek, akik kiűznek minket.

– Nem fognak kiűzni. Ágy is lesz, takaróval és tiszta lepedővel. És kenyér és tej és hús.

Bucher látta, hogy az asszony arca eltorzul.

– Hinned kell benne, Ruth – mondta tehetetlenül.

Könnyek nélkül sírt. A sírás csak a szemében volt.

Fátyolossá vált, és homályos hullámokat vetett.

– Olyan nehéz elhinni, Josef.

– Hinned kell benne – mondta újra. – Lewinsky hozott új híreket. Az amerikaiak és az angolok már messze túl vannak a Rajnán. Jönnek. Ki fognak minket szabadítani. Hamarosan.

Az esti fény egyszerre megváltozott. A nap elérte a hegyeket. A városra kékes sötétség borult. Kihunytak az ablakok. A folyó elcsitult. Minden csendes lett. A rigó is elhallgatott. Csak az ég kezdett izzani. A felhők, mint gyöngyház hajók, amelyeket széles fénysávok szélként repítenek, elvitorláztak az est vörös kapuja felé. Az utolsó fény csak a dombon álló fehér házat érte, és míg a föld kihunyt, csak az fénylett, közelebb kerülve ezáltal, és egyben távolabb, mint valaha.

Csak akkor pillantották meg a madarat, amikor az már közvetlen közelükben volt. Kis fekete labdát láttak szárnyakkal. Látták őt, háta mögött a hatalmas éggel, amint magasra repült, aztán hirtelen lejjebb szállt, látták, és mindketten tenni akartak volna valamit, ám mégsem tettek semmit. Egy pillanatra, épp, mielőtt a földhöz közeledett volna, látták egész alakját, kis fejét a sárga csőrrel, kiterjesztett szárnyait és kerek mellét, amelyben a dalok lakoztak, aztán egy halk pattanás, az árammal töltött drótakadályból fellobbanó szikra, nagyon kicsiny, sápadt és halált hozó, és már nem volt más, csak egy parányi elszenesedett maradvány, egy lelógó láb a legalsó dróton és egy darabka, földet súroló szárny, amely előlibbentette a halált.

– Ez volt a rigó, Josef...

Bucher látta Ruth Holland szemében a borzalmat.

– Nem, Ruth – mondta gyorsan. – Ez egy másik madár. Ez nem rigó volt. De ha mégis az volt, akkor nem az, amelyik énekelt... egészen biztosan nem, Ruth... nem a miénk...

– Azt hiszed, elfelejtettelek, igaz? – kérdezte Handke.

– Nem.

– Tegnap túl késő volt. De van időnk. Bőven van idő, hogy jelentsenek. Holnap például, az egész nap.

Az 509-es előtt állt.

– Te milliomos! Te svájci milliomos! Majd frankonként verik ki belőled a pénzed!

– Senkinek sem kell kivennie belőlem a pénzem – mondta az 509-es. – Egyszerűbben is meg lehet kapni. Aláírok egy papírt, és már nem is az enyém. – Handke szemébe nézett. – Kétezer-ötszáz frank. Az sok pénz..

– Ötezer – mondta Handke. – A Gestapónak. Gondolod, hogy az osztozik?

– Nem. Ötezer a Gestapónak – hagyta helyben az 509-es.

– Neked meg a verőbak, a kereszt meg a bunker, Breuer a módszereivel és utána

az akasztófa.

– Azt még nem lehet tudni.

Handke nevetett.

– Mi mást vársz? Talán egy elismerő okmányt? Tiltott pénzért?

– Azt sem.

Az 509-es még mindig Handkét nézte. Meglepődött, hogy nem fél, holott tudta, hogy Handke a markában tartja, de minden másnál erősebben érzett hirtelen valami mást: gyűlöletet. Nem a kis, homályos, vak táborigyűlöletet, a mindennaposat, amelyet egy éhhalálra ítélt alak egy másik iránt érez valamilyen előny vagy hátrány miatt – nem, a tiszta, hideg, intelligens gyűlöletet érezte, és olyan erővel, hogy lesütötte a szemét, mert azt hitte, Handke is észreveszi.

– Úgy? Hát akkor mit, te bölcs majom?

Az 509-es érezte Handke leheletének a szagát. Ez is új volt; a kis táborbeli bűz korábban nem adott helyet semmilyen egyéni szagnak. Az 509-es tudta, hogy Handke szagát most nem azért érzi, mert az erősebb a mindent körülvevő rothadás szagánál, hanem azért, mert gyűlölte Handkét.

– Megkukultál a félelemtől?

Handke sípcsonton rúgta az 509-est. Az nem tántorodott vissza.

– Nem hiszem, hogy kínozni fognak – mondta nyugodtan, és ismét Handkét nézte.

– Nem lenne célszerű. Meghalnék az SS keze között. Nagyon gyenge vagyok, és szinte semmit sem bírok már ki. Ez pillanatnyilag előny. A Gestapo szívesebben vár majd mindezzel, amíg a kezében lesz a pénz. Addig szüksége van rám. Én vagyok ugyanis az egyetlen, aki rendelkezhet vele. Svájcban a Gestapónak nincs hatalma. Amíg ott van a pénz, biztonságban vagyok. És az eltart még egy jó ideig. Addig még sok minden történhet.

Handke gondolkodott. Az 509-es látta a félhomályban, hogy lapos arcában mi megy végbe. Jól látta az arcot. Úgy érezte, a szeme mögött fényszóró van, amely megvilágítja azt. Maga az arc ugyanolyan maradt, de úgy tűnt, minden részlet nagyobbá válik.

– Úgy, ezt mind kigondoltad, mi? – bökte ki végül a blokkparancsnok.

– Én nem gondoltam ki semmit. Ez a helyzet.

– És mi van Weberrel? Ő is akart veled beszélni! Ő nem fog várni.

– De – mondta az 509-es nyugodtan. – Weber Sturmführer úrnak várnia kell majd. A Gestapo fog erről is gondoskodni. Számukra fontosabb, hogy megszerezzék a svájci frankot.

Úgy tűnt, Handke düllelt, világoskék szeme forog. A szája mozgott, mintha rázna.

– Rettentően ravasz lettél – mondta végül. – Régebben szarni is alig tudtál! Az utóbbi időben itt valamennyien olyanok lettetek, mint a bakkecskék, ti büdös

disznók! Majd beleköpnek még a levesetekbe, várjatok csak! Mindnyájan a kéményen át fogtok távozni!

Egy ujjal az 509-es mellére bökött.

– Hol van az a húszas? – fújtatott aztán.

Az 509-es kivette a pénzt a zsebéből. Egy pillanatig erős vágyat érzett, hogy ne tegye, de azonnal tudta, hogy ez öngyilkosság lenne. Handke kitépte a kezéből a pénzt.

– Ezért egy nappal tovább szarhatsz – mondta, és felfújta magát. – Ezért egy napig élni hagylak, te féreg! Egy napig, holnapig.

– Egy napig – mondta az 509-es.

Lewinsky gondolkodott.

– Nem hiszem, hogy megteszi – mondta aztán. – Mi haszna belőle?

Az 509-es megvonta a vállát.

– Semmi. De kiszámíthatatlan, ha valami innivalóhoz jut. Vagy ha rájön a roham.

– El kell tenni az útból. – Lewinsky ismét elgondolkodott. – Pillanatnyilag nem sokat tehetünk ellene. Vastag a levegő. Az SS átfésüli a listákat, neveket keresnek. Akit csak tudunk, eltüntetünk a tábori kórházban. Nemsokára ide is be kell csempészni néhány embert. Az rendben van, igaz?

– Igen. Ha adtok nekik ennivalót.

– Persze. De van még valami. Nálunk razziákra és ellenőrzésekre kell számítani. El tudtok rejteni néhány dolgot úgy, hogy ne találják meg?

– Mekkora?

– Akkorát... – Lewinsky körülnézett. A barakk mögött a sötétben ültek. Semmi mást nem lehetett látni, csak a latrinához támoalgó muzulmánokat. – ...Akkorát, mint például egy revolver...

Az 509-es mély lélegzetet vett.

– Egy revolver?

– Igen.

Az 509-es egy pillanatig hallgatott.

– Az ágyam alatt van egy mélyedés a földben – mondta aztán gyorsan és halkán. – Körülötte lazák a deszkák. Mást is el lehet ott rejteni, nemcsak egy revolvért. Könnyedén. Itt nincs ellenőrzés.

Észre sem vette, hogy úgy beszél, mint aki rá akarja beszélni a másikat valamire. Nem úgy, mint akit valamilyen kockázatos dologra akarnak rávenni.

– Itt van nálad? – kérdezte.

– Igen.

– Add ide.

Lewinsky még egyszer körülnézett.

– Tudod, hogy ez mit jelent?

– Igen, igen – mondta az 509-es türelmetlenül.

– Nehéz volt megszerezni. Sokat kellett kockáztatni érte.

– Jól van, Lewinsky. Majd vigyázok. Csak add már ide.

Lewinsky benyúlt az ingébe, és az 509-es kezébe csúsztatta a fegyvert. Az 509-es érezte a súlyát. Nehezebb volt, mint gondolta.

– Mi van körülötte? – kérdezte.

– Egy zsíros rongy. Száraz az a mélyedés az ágyad alatt?

– Igen – mondta az 509-es. Ez nem volt igaz, de nem akarta visszaadni a fegyvert.

– Töltény is van hozzá? – kérdezte.

– Igen. Nem sok, néhány darab. És meg van töltve.

Az 509-es az inge alá dugta a pisztolyt, és begombolta felette a kabátot. A szíve közelében érezte a fegyvert, és gyors borzongás futott végig rajta.

– Most megyek – mondta Lewinsky. – Nagyon vigyázz rá. Azonnal rejtse el.

Úgy beszélt a fegyverről, mint egy fontos emberről. – Legközelebb ha jövök, hozok magammal még valakit közülünk. Tényleg van helyetek?

Az Appellplatzra nézett, ahol a sötétben még sötétebb alakok feküdtek.

– Van helyünk – mondta az 509-es. – A ti embereiteknek mindig van hely.

– Jó. Ha Handke újra jelentkezik, adj neki egy kis pénzt. Van még?

– Igen. Egy napra való.

– Megpróbálok én is szerezni valamicskét. Majd odaadom Lebenthalnak. Rendben?

– Igen.

Lewinsky eltűnt a másik barakk árnyékában. Onnan úgy támolygott, mint egy muzulmán, összegörnyedve a latrina felé. Az 509-es még ülve maradt egy ideig. A hátát erősen nekifeszítette a barakk falának. Jobb kezével a testéhez szorította a pisztolyt. Ellenállt a kísértésnek, hogy elővegye, kicsavarja a rongyból és a fémet fogja; csak szorosan tartotta. Érezte a cső és a markolat körvonalait, és úgy érezte, mintha súlyos, sötét erő lakozna ott. Sok-sok év óta először most szorított magához valamit, amivel védekezhetett. Egyszerre nem volt már teljesen tehetetlen. Már nem volt kiszolgáltatott. Tudta, hogy illúzió, hisz nem használhatja a fegyvert, de elég volt, hogy nála van. Elég volt ahhoz, hogy megváltozzon benne valami. A halál kecses szerszáma olyan volt, mint az élet dinamója. Ellenállás áramlott át belé. Handkéra gondolt. A gyűlöletre, amit iránta érzett. Handke megkapta a pénzt, de gyengébbnek bizonyult, mint az 509-es. Rosenre gondolt, akit meg tudott menteni. Aztán Weberre. Sokáig gondolt rá és a kezdeti időszakra a táborban. Évek óta nem

gondolkozott. Számúzte az emlékeit, a tábor előtti időszakból valókat is. A nevét sem akarta hallani. Nem volt ember, és nem is akart az lenni, tönkretette volna. Számmá vált, és csak számmal nevezte és nevezette meg magát. Hallgatagon ült kint az éjszakában, lélegzett, magához szorította a fegyvert, és érezte, hogy az elmúlt hetekben sok minden megváltozott. Visszatértek az emlékei, és úgy érezte, mintha egyidejűleg enne és inna valamit, amit látni ugyan nem lehet, de olyan, mint egy erős orvosság.

Hallotta, hogy leváltják az őröket. Óvatosan felállt. Támolygott néhány másodpercig, mintha bort ivott volna. Aztán lassan megkerülte a barakkot.

Az ajtó mellett ült valaki.

– 509-es! – suttogta az a valaki. Rosen volt.

Az 509-es felriadt, mintha végtelen, súlyos álomból ébredt volna. Lenézett.

– Koller a nevem – mondta szórakozottan. – Friedrich Koller.

– Igen? – mondta Rosen értetlenül.

XIV

– Papot akarok – nyögte Ammers.

Már egész délután ezt nyögdécselte. Megpróbálták kiverni a fejéből, de nem jártak sikerrel. Hirtelen rátört.

– Milyen papot akarsz? – kérdezte Lebenthal.

– Katolikusat. Miért kérded ezt, te zsidó?

– No nézd csak! – Lebenthal megcsóválta a fejét. – Egy antiszemita! Már csak ez hiányzott.

– Van belőlük elég a táborban – mondta az 509-es.

– Ti tehetek róla! – jajveszékelt Ammers. – Mindenről ti tehetek! Ha ti, zsidók nem lennétek, mi sem lennénk itt.

– Micsoda? Miért nem?

– Mert akkor nem lennének táborok. Papot akarok!

– Szégyellj magad, Ammers – mondta Bucher felindultan.

– Nem kell szégyellni magam. Beteg vagyok. Hívjatok papot.

Az 509-es a férfi elkékült ajkára és beesett szemére pillantott.

– A táborban nincs pap, Ammers.

– Lennie kell. Jogom van hozzá. Meg fogok halni.

– Nem hiszem, hogy meg fogsz halni – mondta Lebenthal.

– Meg fogok halni, mert ti, átkozott zsidók, mindent felzabáltatok, ami az enyém lett volna. És most még egy papot sem akartok hívni. Gyónni akarok. Mit tudtok ti erről? Miért kell nekem zsidókkal egy barakkban lennem? Jogom van ahhoz, hogy árjakkal legyek egy barakkban.

– Itt már nem. Csak a munkatáborban. Itt mindenki egyforma.

Ammers lihegett, és elfordította a fejét. Megfilcesedett haja felett a fafalra kék ceruzával írta valaki valamikor: Eugen Mayer 1941 tífusz. Bosszuljátok...

– Hogy áll a szénája? – kérdezte az 509-es Bergertől.

– Már régen meg kellett volna halnia. De azt hiszem, ez a mai tényleg az utolsó napja.

– Úgy tűnik. Már mindent összekuszál.

– Semmit sem kuszál össze – mondta Lebenthal. – Tudja, hogy mit beszél.

– Remélem, nem – mondta Bucher.

Az 509-es ránézett.

– Valamikor ő sem volt ilyen, Bucher – mondta nyugodtan. – De szétverték. Semmi sem maradt abból, aki egyszer volt. Ez itt egy másik ember, aki a korábbi maradványaiból és darabkáiból tevődött össze. És a darabkák betegek voltak. Én

láttam.

– Papot – nyögte Ammers újra. – Gyónnom kell! Nem akarok örökre elkárhozni!

Az 509-es leült az ágy szélére. Ammers mellett egy férfi feküdt, aki az új transzporttal érkezett. Magas láz gyötörte, zihálva lélegzett.

– Pap nélkül is meggyónhatsz, Ammers – mondta az 509-es. – Ugyan mit tettél? Itt nincsenek bűnök. A mi számunkra nincsenek. Mindenért egyformán bűnhődünk. Bánd meg, amit meg kell bánnod. Ha nincs gyónási lehetőség, az is elegendő. Ez áll a katekizmusban.

Ammers egy pillanatra abbahagyta a lihegést.

– Te is katolikus vagy? – kérdezte.

– Igen – válaszolta az 509-es. Nem mondott igazat.

– Akkor te tudod! Feltétlenül kell egy pap! Gyónnom kell és áldoznom! Nem akarok örökké égni! – Ammers remegett. Szeme tágra meredt. Már csak alig kétökölnyi arcában szeme aránytalanul nagynak látszott. Ezáltal kicsit denevérre hasonlított. – Ha katolikus vagy, tudod, hogy van ez. Mint a krematórium, de sosem égünk el, és sosem halunk meg. Azt akarod, hogy ebben legyen részem?

Az 509-es az ajtó felé nézett. Nyitva állt. Az ajtókeretben a tiszta esti ég olyan volt, mint egy kép. Aztán újra az elgyötört arcra pillantott, amely mögött a pokol képei égtek.

– Számunkra ez itt másképp van, Ammers! – mondta végül. – Mi előnyös helyzetben vagyunk odaát. Hiszen egy darabka pokolban már itt is volt részünk.

Ammers nyugtalanul mozgatta a fejét.

– Ne vétkezz – suttopta. Aztán keservesen feltápáskodott, szétnézett maga körül, és hirtelen kitört:

– Ti! Ti! Ti egészségesek vagytok! Nekem pedig meg kell döglennem! Éppen most! Igen, nevessetek csak! Nevessetek! Mindent hallottam, tudom, miről beszéltek! Ki akartok jutni! Ki is fogtok jutni! És én? Én! Irány a krematórium! A tűz! A szemek! És örökkön-örökké... huh...

Vonított, mint egy holdkóros kutya. Feszesen ült, és bőgött. A szája csak egy fekete lyuk volt, amelyből rekedten tört elő a sírás.

Sulzbacher felállt.

– Én megyek – mondta. – Keresek egy papot...

– Hol? – kérdezte Lebenthal.

– Akárhol. Az irodán. Az őrszemeknél...

– Ne bomolj. Itt nincs pap. Az SS nem tűri. Be fognak dugni a bunkerba.

– Nem baj.

Lebenthal Sulzbacherra meredt.

– Berger, 509-es – mondta aztán. – Hallottátok ezt? Sulzbacher nagyon sápadt volt. Pofacsontja erősen kiállt. Nem nézett senkire.

– Nincs értelme – magyarázta neki Berger. – Tilos. Tudomásunk szerint a foglyok között sincs pap. Azt hiszed, mi nem hívtuk volna már rég?

– Megyek – mondta Sulzbacher.

– Öngyilkosság! – Lebenthal a haját tépte. – Rádásul egy antiszemitaért!

Sulzbacher állkapcsa rángott.

– Jó, akkor egy antiszemitaért.

– Mesüge!^[1] Megint egy mesüge!

– Jó, akkor mesüge, én megyek.

– Bucher, Berger, Rosen – mondta az 509-es nyugodtan. Bucher már ott állt Sulzbacher mögött egy bottal. Fejbe vágta. Az ütés nem volt különösebben erős, de elég volt ahhoz, hogy Sulzbacher megtántorodjon. Lerántották a földre, és valamennyien rávetették magukat.

– Add ide a juhászkutya köteleit, Ahasver – mondta Berger.

Sulzbacher kezét és lábát összekötötték, majd elengedték.

– Ha kiabálsz, valamit a szádba kell tömnünk – mondta az 509-es.

– Nem értetek engem...

– De. Így maradsz, amíg elmúlik a roham. Már éppen elég embert veszítettünk el így...

Betolták egy sarokba, és nem törődtek többet vele. Rosen felegyenesedett.

– Még zűrzavar van a fejében – mormolta, mintha bocsánatot kellene kérnie a nevében. – Meg kell értenetek. A bátyja akkoriban...

Ammers berekedt. Már csak suttogott.

– Hol marad? Hol... a pap...

Lassacskán mindnyájan megelégtettek már.

– Valóban nincs egyetlen pap, sekrestyés vagy ministráns sem a barakkokban? – kérdezte Bucher. – Bárki, hogy végre békét hagyjon.

– A tizenhetekben négy ilyen volt. Egyet elengedtek, kettő meghalt, a másik a bunkerban van – mondta Lebenthal. – Breuer minden reggel elveri egy láncsal. Azt mondja: misézik vele.

– Kérem – suttogta Ammers. – Krisztus nevében... egy...

– Azt hiszem, a B részlegben van valaki, aki tud latinul – mondta Ahasver. – Egyszer hallottam róla. Nem lehetne azt elhívni?

– Hogy hívják?

– Nem tudom pontosan. Dellbrück vagy Hellbrück vagy valami hasonló. A szobaparancsnok biztosan tudja.

Az 509-es felállt.

– Az Mahner. Őt megkérdezhetjük.

Berger átment a másik barakkba.

– Lehet, hogy Hellwig – mondta Mahner. – Az beszél nyelveket. Egy kicsit bolond. Időnként deklamál. Az A részlegben van.

– Ő lesz az.

Átmentek az A részlegbe. Mahner beszélt az ottani szobaparancsnokkal, egy magas, vékony, körtefejú férfival. A körtefej végül megvonta a vállát. Mahner eltűnt a nyöszörgő emberek, az ágyak, lábak és karok labirintusában, és kikiáltotta a nevet.

Néhány perc múlva visszajött. Egy gyanakvó férfi követte.

– Ő az – mondta Mahner az 509-esnek. – Menjünk ki. Itt a saját hangját sem hallja az ember.

Az 509-es elmagyarázta Hellwignek a helyzetet.

– Tudsz latinul? – kérdezte.

– Igen. – Hellwig arca idegesen rángott. – Tudjátok, hogy most ellopják a csajkámat?

– Hogyhogy?

– Itt lopnak. Tegnap eltűnt a kanalam, amíg a latrinán voltam. Eldugtam az ágyam alá. Most a csajkát hagytam bent.

– Akkor menj vissza érte.

Hellwig szó nélkül eltűnt.

– Ez nem jön vissza – mondta Mahner.

Vártak. Besötétedett. Árnyak bújtak elő az árnyakból, sötétség a barakkok sötétjéből. Aztán megjelent Hellwig. A csajkáját a melléhez szorította.

– Nem tudom, Ammers mennyit ért – mondta az 509-es. – Bizonyára nem többet, mint ego te absolvo. Erre még talán emlékszik. Ha ezt mondod neki, meg még valamit, ami eszedbe jut...

Hellwig hosszú, vékony lába járás közben megroggyant.

– Vergiliust? – kérdezte. – Horatiust?

– Nincs valami egyházi?

– Credo in unum deum^[2]

– Nagyon jó.

– Vagy Credo quia absurdum...

Az 509-es felkapta a fejét. Különösen nyugtalan szempárba nézett.

– Mindnyájan ezt tesszük – mondta.

Hellwig megállt. Bütykös mutatóját az 509-esnek szegezte, mintha fel akarná vele nyársalni.

– Ez istenkáromlás, ugye, tudod. De megteszem. Nincs szüksége rám. Gyónás nélkül is van bűnbánás és megbocsátás.

– Talán nem tud bűnbánatot tartani egyedül.

– Csak azért teszem, hogy segítsek neki. Közben ellopják a levesemet.

– Mahner majd elteszi neked a levest. De add ide a csajkád – mondta az 509-es. – Vigyázok rá, amíg bent vagy.

– Miért?

– Talán jobban hisz neked, ha nincs nálad a csajka.

– Jó.

Beléptek az ajtón. A barakkban most már elől is majdnem teljes volt a sötétség. Hallani lehetett Ammers suttogását.

– Itt van – mondta az 509-es. – Találtunk egyet, Ammers.

Ammers elhallgatott.

– Tényleg? – kérdezte aztán tisztán. – Itt van?

– Igen.

Hellwig lehajolt.

– Dicsértessék a Jézus Kiszтус!

– Mindörökké, ámen – suttogta Ammers olyan hangon, mint egy csodálkozó gyermek.

Mormolni kezdtek. Az 509-es és a többiek kimentek. Odakint a késő este nagyon csendesen telepedett az erdőkre és a láthatárra. Az 509-es leült a barakk fala mellé. Még meleg volt a naptól. Bucher jött oda, és ő is leült.

– Különös – mondta kis idő múltán. – Néha százak halnak meg, és az ember nem érez semmit, aztán meghal egyetlenegy, akihez még túl sok köze sincs az embernek... és olyan, mintha ezrek halnának meg.

Az 509-es bólintott.

– A képzelőerőnk nem tud számolni. És a számok nem teszik erősebbé az érzelmeket. Mindig csak egyig tud számolni. Egy... de ez elég is, ha valóban érezzük.

Hellwig lépett ki a barakkból. Az ajtónál le kellett hajolnia, és egy pillanatig úgy tűnt, mintha a bűzös sötétséget úgy vinné a vállán, mint egy pásztor a fekete bárányt, hogy elvigye, és a tiszta estében megfüröszse. Aztán felegyenesedett, és ismét fogoly volt.

– Szentségtörés volt? – kérdezte az 509-es.

– Nem. Nem végeztem semmiféle papi szertartást. Csak segítettem neki a bűnbánásban.

– Bárcsak tudnánk neked adni valamit. Egy cigarettát vagy egy darab kenyeret.

Az 509-es visszaadta Hellwignek a csajkáját.

– De nekünk sincs semmink. Csak Ammers levesét tudjuk felajánlani, ha még vacsora előtt meghal. Ez minden. Akkor még megkapjuk az adagját.

– Nem kell semmi. Nem is akarok semmit. Disznóság lenne ezért bármit is

elfogadni.

Az 509-es csak most vette észre, hogy Hellwig szeme könnyes. Mérhetetlenül elcsodálkozva nézett rá.

– Megnyugodott? – kérdezte.

– Igen. Ma délben ellopott egy darab kenyeret, ami a magáé volt. Azt akarta, hogy ezt mondjam meg magának.

– Tudom.

– Azt szeretné, ha valamennyien bemennének hozzá. A bocsánatukat szeretné kérni.

– Az isten szerelmére! Minek?

– Így akarja. Különösen egy Lebenthal nevűt.

– Hallod, Leo? – mondta az 509-es.

– Gyorsan akar még egy üzletet kötni istennel, azért – mondta Lebenthal békíthetetlenül.

– Nem hiszem.

Hellwig a hóna alá csapta a csajkáját.

– Furcsa, valamikor valóban pap akartam lenni – mondta. – Aztán kiugrottam. Most már nem értem, miért. Bárcsak ne tettem volna.

Különös tekintetével végigpásztázta az ülő embereket.

– Kevesebbet szenved az ember, ha hisz valamiben.

– Igen. De sok mindenben lehet hinni. Nemcsak istenben.

– Persze – felelt Hellwig hirtelen olyan nyájasan, mintha egy szalonban állna és társalogna. Fejét ferdén tartotta, mintha valamire fülelne.

– Olyan volt ez, mint egy szükséggyónás – mondta aztán. – Szükségkeresztelés mindig is volt. Szükséggyónás – az arca megrándult –, nos, ez egy teológusnak való kérdés. Jó estét, uraim...

Nagy léptekkel, mint egy óriási pók, elindult a részlege felé. A többiek elképedve néztek utána. Különösen a búcsúszó hagyott bennük mély nyomot, nem hallottak ilyet, amióta a táborban voltak.

– Menj be Ammershez, Leo – mondta Berger egy kis idő múltán.

Lebenthal habozott.

– Menj! – mondta Berger ismét. – Különben megint kiabálni kezd. Mi meg addig kiszabadítjuk Sulzbachert.

Az alkonyat sötétszürkévé mélyült. A városból felhallatszott egy harang hangja. A földek barázdáiban lila és kék árnyak húzódtak meg.

Kis csoportba verődve ültek a barakk előtt. Ammers még mindig bent haldoklott. Sulzbacher magához tért. Szégyenkezve ült Rosen mellett.

Lebenthal hirtelen felegyenesedett.

– Mi az ott?

A szögesdróton át a földekre figyelt. Valami ide-oda suhant, megállt és továbbsuhant.

– Egy nyúl! – mondta Karel, a cseh fiú.

– Hülyeség! Hol láttál te nyulat?

– Otthon voltak nyulak. Eleget láttam, amikor fiatal voltam. Úgy értem, amikor még szabad voltam – mondta Karel.

Neki a fiatalságot a tábor előtti időszak jelentette. Még mielőtt a szüleit elgázósították volna.

– Tényleg nyúl. – Bucher összehúzta a szemét. – Vagy egy fiatal nyuszi. Nem, ahhoz túl nagy.

– Édes istenem! – mondta Lebenthal. – Egy eleven nyúl!

Most már valamennyien látták. Egy pillanatra leült, és hosszú fülei égnek meredtek. Aztán továbbugrált.

– Ha ez idejönne! – Lebenthal műfogsora összeverődött. Bethke hamis nyulára, a tacsukóra gondolt, amelyért odaadta Lohmann aranyfogát.

– El lehetne cserélni. Nem mi ennénk meg. Elcserélnénk kétszer, nem, két és félszer annyi hulladék húsért.

– Nem cserélnénk el, mi magunk ennénk meg – helyesbített Meyerhof.

– Igen? És ki süti meg? Vagy talán nyersen akarod megenni? Ha odaadod valakinek, hogy süsse meg, semmit sem látsz belőle viszont – magyarázta Lebenthal nekihevesedve. – Érdekes, hogy egyesek mi mindent tudnak, akik hetek óta ki sem jöttek a barakkból.

Meyerhof a 22-es barakk egyik csodája volt. Tüdőgyulladással és dizentériával három hétig a halálán volt. A gyengeségtől már beszélni sem tudott. Berger le is mondott róla. Aztán egyszerre néhány nap alatt felgyógyult. Halottaiból támadt fel. Ahasver ezért Lazarusz Meyerhofnak nevezte el. Ezen a napon volt először újra kint. Berger megtiltotta ugyan, mégis kimászott. Lebenthal kabátja volt rajta, a halott Buchsbaum szvettere és egy huszáratilla. Az átlótt karing, amit Rosen alsónemű gyanánt kapott, a nyaka köré volt tekerve sálnak. Valamennyi veterán hozzájárult ahhoz, hogy első kirándulásához felruházzák. Gyógyulását közös diadalnak tekintették.

– Ha bejönne ide, hozzáérne az árammal töltött dróthoz. Akkor rögtön meg is sülné – mondta Meyerhof reménykedve. – Egy száraz ággal ide lehetne húzni.

Izgatottan figyelték az állatot. A barázdák között ugrált, és néha fülelt.

– Az SS-ek le fogják lőni saját maguknak – mondta Berger.

– Az nem is olyan egyszerű egy golyóval, ha ilyen sötét van – mondta az 509-es.

– Az SS inkább ahhoz szokott, hogy embereket találjon el néhány méterről.

– Nyúl – Ahasver ajka mozgott. – Vajon milyen íze lehet?

– Olyan íze van, mint egy nyúlnak – magyarázta Lebenthal. – A háta a legjobb, azt tűzdelni szokták.

Szalonnadarabkákat bújtatnak bele, hogy szaftosabb legyen. Tejszínmártás illik hozzá. Így esznek a gojok.

– És krumplipüré – mondta Meyerhof.

– Még hogy krumplipüré. Gesztenyepüré és áfonya.

– A krumplipüré jobb. Gesztenyepüré! Az az olaszoknak való.

Lebenthal dühösen nézett Meyerhofra.

– Idefigyelj...

Ahasver félbeszakította.

– Minek nekünk egy nyúl? Én többre tartok egy libát minden nyúlnál. Egy jó kis töltött liba...

– Almával...

– Fogjátok be a szátokat! – ordított valaki hátulról. – Az ördög bújt belétek? Meg kell őrülni!

Előrehajolva ültek, és halálfejeikben mélyen ülő szemekkel figyelték a nyulat. Alig száz méterre tőlük, ott ugrált álmaik eledele, egy kis szőrcomó, amely néhány font húst jelentett, és némelyiküknek az életét menthette volna meg. Meyerhof valamennyi csontjában és a beleiben érezte – számára az állat a biztonságot jelentette volna, hogy nem esik vissza.

– Felőlem, legyen gesztenyével – hörögte. A szája egyszerre kiszáradt, mint a sivatag.

A nyúl felegyenesedett és szimatolt. Ebben a pillanatban láthatta meg az egyik szunyókáló SS-őt.

– Edgar! Ember! – kiabálta. – Egy tapsifüles! Gyerünk!

Néhány lövés dördült. Föld csapódott fel. A nyúl nagy ugrásokkal eltűnt.

– Látod – mondta az 509-es. – Jobban tudnak foglyokra célozni közvetlen közelről.

Lebenthal felsóhajtott, és a nyúl után nézett.

– Gondoljátok, hogy kenyeret is kapunk ma este? – kérdezte Meyerhof egy idő múltán.

– Meghalt?

– Igen. Végre. Azt akarta, hogy vegyük ki az ágyából az új foglyot. A lázasat. Azt hitte, megfertőzi őt. Közben ő fertőzte meg azt. Mindvégig nyöszörgött és szitkozódott megint. A pap hatása nem tartott ki végig.

Az 509-es bólintott.

– Nehéz most meghalni. Korábban könnyebb volt. Most nehéz. Ilyen közel a véghez.

Berger odaült az 509-eshez. Vacsora után voltak. A Kis Tábor csak híg levest kapott, mindenki egy bögrével.

Kenyeret nem.

– Mit akart tőled Handke? – kérdezte.

Az 509-es kinyújtotta a kezét.

– Ezt adta nekem. Egy tiszta levélpapírt és egy töltőtollat. Azt akarja, hogy írassam rá a svájci pénzem. Nem a felét. Mindet. Mind az ötezer frankot.

– És?

– Akkor egy ideig élni hagy. Még valami protekciófélét is megpendített.

– Addig, amíg meg nem szerzi az aláírást.

– Az holnap estig tart. Az is valami. Olykor ennyi időnk sem volt.

– Az nem elég, 509-es. Valami mást kell kitalálnunk.

Az 509-es megvonta a vállát.

– Talán kitart. Lehet, hogy azt gondolja, szüksége van rám, ha le akarja emelni a pénzt.

– De az is lehet, hogy az ellenkezőjét gondolja. Azt, hogy meg kell tőled szabadulnia, nehogy semmissé nyilvánítsd az átírást.

– Nem tudom visszavonni, ha már egyszer nála lesz az aláírásom.

– Ezt nem tudja. És talán mégis megtehetnéd. Kényszer alatt adtad.

Az 509-es hallgatott egy darabig.

– Ephraim – mondta aztán nyugodtan. – Erre nem lesz szükségem. Nincs pénzem Svájcban.

Berger az 509-esre meredt.

– Mindezt csak kitaláltad?

– Igen.

Berger a keze fejével megtörölte gyulladt szemét.

A válla rázkódott.

– Mi van veled? – kérdezte az 509-es. – Sírsz talán?

– Nem, nevetek. Hülyeség, de nevetek.

– Ne vess csak. Átkozottul keveset neveltünk itt.

– Azért nevetek, mert elképzelttem, hogy Handke milyen képet vágna Zürichben. Hogy jutott ez az egész az eszedbe, 509-es?

– Nem tudom. Az embernek sok minden eszébe jut, ha az életéről van szó. Az a lényeg, hogy bevette. Még csak utána sem tud nézni, amíg nincs vége a háborúnak. Egyszerűen el kell hinnie.

– Ez igaz – mondta Berger ismét komolyan. – Éppen ezért nem bízom benne. Megint rájöhet a roham, és csinálhat valami kiszámíthatatlan dolgot.

Gondoskodnunk kell mindenről. Az lesz a legjobb, ha meghalsz.

– Meghalok? Hogyan? Itt nincs tábori kórház. Hogy oldjuk meg? Ez itt az utolsó állomás.

– A legeslegutolsón át. A krematóriumon át.

Az 509-es Bergerre nézett. Láta az aggódó arcot, a könnyező szemet és a keskeny koponyát, és elöntötte a melegség hulláma.

– Gondolod, hogy lehetséges?

– Meg lehet próbálni.

Az 509-es nem kérdezte, hogy Berger hogyan akarja megpróbálni.

– Majd beszélünk még róla – mondta. – Egyelőre van még időnk. Ma csak kétezer-ötszáz frankot fogok átírni Handke nevére. El fogja venni a papírt, és követelni fogja a maradékot. Ezzel nyerek néhány napot. Aztán van még húsz márka Rosen pénzéből.

– És ha az is elfogy?

– Addig talán történik még valami. Mindig csak a legközelebbi veszélyre lehet gondolni. Mindig csak egyre. Egyikre a másik után. Különben bedilizik az ember.

Az 509-es ide-oda forgatta a papírt és a töltőtollat. A tollon megjelenő tompa reflexeket figyelte.

– Furcsa – mondta. – Rég nem volt ilyesmi a kezemben. Papír és toll. Valaha ebből éltem. Vajon képesek leszünk-e rá újra?

XV

Az új mentőosztag kétszáz emberét az egész utca hosszában szétszórták. Ekkor fordult elő először, hogy a városon belül osztották be őket romeltakarításra. Eddig csak a külváros összedőlt gyárainál dolgoztak.

Az utca két végét az SS zárta le, és baloldalt végig SS-legények álltak őrt. A bombák első sorban az utca jobb oldalát érték. Falak és tetők zuhantak az útestre, és így szinte mindennemű forgalom lehetetlenné vált.

A foglyoknak nem jutott elég lapát és csákány, részben a puszta kezükkel dolgoztak. A kápók és a munkavezetők idegesek voltak, nem tudták, hogy hajtaniuk és verniük kell-e a foglyokat, vagy fogják-e inkább vissza magukat. Civilek ugyan nem mehettek be az utcába, de azokat a bérlőket mégsem lehetett kihajítani, akik az épen maradt házakban laktak:

Lewinsky Werner mellett dolgozott. Néhány egyéb veszélyeztetett politikai fogollyal együtt ők is önként jelentkeztek a mentőosztagba. A munka itt ugyan nehezebb volt, mint bárhol másutt, de így napközben nem csaphatott le rájuk az SS, és este, bevonulás után, amikor már sötét volt, veszély esetén könnyebben válhattak láthatatlanná és fellelhetetlenné.

– Láttad az utca nevét? – kérdezte halkán Werner.

– Igen.

Lewinsky vigyorgott. Az utcát Adolf Hitler utcának hívták.

– Szent név. De a bombák ellen nem használt.

Egy gerendát cipeltek. Csíkos kabátjuk átizzadt a hátukon. A gyűjtőhelyen Goldsteinnal találkoztak. Gyenge szíve ellenére ő is csatlakozott az osztaghoz. Lewinsky és Werner nem tiltakozott – ő is a veszélyeztetett foglyok közé tartozott. Az arca szürke volt. Szaglászott.

– Itt valami bűzlik. Régi hullák. Ez nem friss hullák szaga... itt valahol még vannak régiek.

– Igaz.

Tudták jól. Pontosan ismerték a hullák szagát.

Kilazult köveket raktak fel a fal mellé. A törmeléket kis kocsikon szállították el. Mögöttük, az utca másik oldalán egy gyarmatáru-kereskedés állt. Az ablakai kitörtek, de néhány plakát és doboz már ismét ott volt a kirakatban. Mögülük egy bajuszos férfi leselkedett. Olyan arca volt, mint azoknak, akik az 1933-as tüntetéseken tömegesen vitték a „Ne vásároljatok a zsidóknál!” feliratú táblákat. Fejét mintha lemetszette volna a kirakat hátsó fala – olcsó vásári fényképekre emlékeztetett, ahol a kliens festett kapitányi egyenruha fölé emeli a fejét. Ez üres

dobozok és poros plakátok mögött állt – illett hozzá.

Az egyik épen maradt kapualjban gyerekek játszottak. Mellettük egy piros blúzos nő állt, és a foglyokat nézte. Hirtelen néhány kutya rontott ki a kapun, és az utcán át a foglyokhoz szaladtak. A nadrágjukat és a cipőjüket szaglászta, az egyik farkcsóválva fel-felugrott a 7105-ös számú fogolyra. Az erre a szakaszra ügyelő kápó nem tudta, mit csináljon. A kutya civil kutya volt, és nem ember, ennek ellenére illetlennek tűnt, különösen az SS jelenlétében, hogy ilyen barátságos az egyik fogolyhoz. A 7105-ös még tanácstalanabb volt. Azt tette, amit egy fogoly ilyenkor csak tehet, úgy viselkedett, mintha a kutya ott sem lett volna. Ám a kutya követte, gyorsan megbarátkozott vele. A 7105-ös lehajolt, és buzgón dolgozott. Aggódott; a kutya a halálát is jelenthette.

– Tűnj el innen, te bolhás dög – kiáltotta végre a kápó, és felemelt egy botot. Döntött: ha az SS jelen van, mindig jobb keménynek lenni. De a kutya nem törődött vele, ott ugrált és táncolt a 7105-ös körül. Nagy, barnásfehér német vizsla volt.

A kápó kövekkel dobálta. Az első kő a 7105-ös térdét találta el, csak a harmadik érte alulról a kutya hasát. Az állat felvonított, oldalra ugrott, és a kápót ugatta. A kápó felemelte a következő követ.

– Tűnj el, te dög!

A kutya hátrébb húzódott, de nem szaladt el. Ügyesen kitért, és ráugrott a kápóra. A férfi egy halom törmelékre esett, és a kutya azonnal morogva fölé került.

– Segítség! – kiáltott a kápó, és moccanni sem mert. A közelben álló SS-legények nevettek.

A piros blúzos asszony futva megindult feléjük. Füttyentett a kutyának.

– Ide! Azonnal gyere ide! Ó, ez a kutya! Egyszer még bajt hoz ránk!

Elrángatta a kutyát, be a kapualjba.

– Kiszaladt – mondta a legközelebb álló SS-legénynek.

– Kérem! Nem láttam! Elszaladt! Verést kap érte!

Az SS-legény vigyorgott.

– Ennek nyugodtan kiharaphatott volna egy darabot a hülye pofájából.

Az asszony halványan elmosolyodott. Azt hitte, a kápó az SS-hez tartozik.

– Köszönöm! Nagyon szépen köszönöm! Most rögtön megkötöm!

Elhúzta a kutyát a nyakörvénel fogva, de hirtelen meg is simogatta. A kápó levette magáról a mézport. Az SS-őrök még mindig vigyorogtak.

– Miért nem haraptad meg? – kérdezte az egyik a kápótól.

A kápó nem válaszolt. Így még mindig jobban járt. Még egy darabig porolgatta a ruháját, aztán dühösen átvágott a foglyokhoz. A 7105-ös éppen egy WC-t akart kihúzni a kövek és a törmelék alól.

– Gyerünk, lusta disznó! – sziszegte a kápó a foga közül, és belerúgott a térdhajlatába. A 7105-ös elesett, és a WC-tetőbe kapaszkodott. A szeme sarkából

valamennyi fogoly a kápót figyelte. Az az SS-legény, aki az asszonnyal beszélt, most odasétált. A kápóhoz lépett, és hátulról megbökte a csizmájával.

– Hagyd ezt itt békén! Ez nem tehet semmiről. Harapd meg inkább a kutyát, te éjjeli bagoly!

A kápó csodálkozva megfordult. A düh eltűnt az arcáról, és szolgálatkész grimasznak adott helyet.

– Igenis! Én csak...

– Indíts!

Egy második ütést is kapott a hasába; félig-meddig feszesen állt, aztán elkullogott. Az SS-legény visszasétált.

– Láttad ezt? – súgta Lewinsky Wernernek.

– Jelek és csodák. Talán csak a civilek miatt tette.

A foglyok továbbra is lopva figyelték az utca másik oldalát, és az utca másik oldala őket figyelte. Csak néhány méter választotta el őket egymástól, de távolabb voltak, mintha két külön földrészen éltek volna. A legtöbb fogoly raboskodása óta most látta először ilyen közletről a várost.

Ismét láttak olyan embereket, akik napi szokásaik szerint éltek. Olyan volt ez számukra, mintha a Marson játszódó eseményt szemlélték volna.

Az egyik lakásban a szolgálólány kék-fehér pettyes ruhában az egyetlen ép ablakot tisztította. Feltúrta a ruhája ujját, és énekelt. Egy másik ablak mögött egy idős, fehér hajú asszony állt. A nap megvilágította az arcát, a széthúzott függönyöket és a szoba falán lógó képeket. Az utcasarkon gyógyszerész volt. A gyógyszerész kint állt az ajtóban, és ásítózott. Egy leopárdbundás nő a házak mellé húzódva ment az utcán. Zöld kesztyűt és cipőt viselt. A sarkon álló SS-ek átengedték. Fialat volt, és ügyesen tipegett át a törmelékhalmon. Sok fogoly évek óta nem látott nőt. Valamennyien észrevették, de senki sem nézett utána, csak Lewinsky.

– Vigyázz! – suttogta Werner. – Segíts inkább itt!

Egy textildarabkára mutatott, ami a törmelék alól kikandikált.

– Itt van valaki.

Félrekotorták a törmeléket és a köveket. Teljesen szétzúzott, véres, mésszel borított körszakállas arc került elő. Közvetlenül mellette találtak egy kezét is. A férfi valószínűleg védekezésül felemelte, amikor összedőlt a ház.

Az utca másik oldalán az SS-legények vidáman viccelődtek a kecsesen lépegető leopárdbundás nővel. Az nevetett és kokettált velük. Egyszer csak megszólaltak a szirénák.

A sarki gyógyszerész eltűnt a boltjában. A leopárdbundás nő dermedten megállt, majd visszafelé szaladt. Megbotlott a törmelékben, a harisnyája kiszakadt, zöld kesztyűje fehér lett a mézportól. A foglyok felegyenesedtek.

– Állj! Aki megmoccan, lelőjük!

A sarkon álló SS-legények közeledtek.

– Felzárkózni! Csoportokba igazodj, gyerünk, gyerünk!

A foglyok nem tudták, melyik parancsnak engedelmeskedjenek. Néhány lövés máris eldőrdült. A sarki SS-őrök végül egy kupacba terelték össze őket. A Scharführerek tanácskoztak, mit is tegyenek. Ez még csak az előzetes, figyelmeztető sziréna volt, de valamennyien percenként pillantottak nyugtalanul az égre. A tiszta, kék ég, úgy tűnt, egyszerre lett világosabb és egyben komorabb.

Az utca másik oldala most megélénkült. Emberek jöttek ki a házakból, akiket addig nem is lehetett látni. Gyerekek sírtak. A bajuszos gyarmatáru-kereskedő dühös arccal rontott ki az üzletéből, és átmászott a romokon, mint valami kövér féreg. Egy kockás vállkendős asszony messze maga előtt tartva a kalitkát, egy papagájt vitt nagy óvatosan. A fehér hajú asszony eltűnt. A szolgálólány szoknyája szegélyét megemelve szaladt ki a kapun. Lewinsky a szemével követte. A fekete harisnya és a duzzadó kék nadrág között kivillant fehér combja. Mögötte egy sovány vénkisasszony mászott át a köveken, mint egy kecske. Egyszerre minden a visszájára fordult, a szabadság oldalán vége szakadt a békés nyugalomnak, az emberek riadtan szaladtak ki a lakásukból és le az óvóhelyre, hogy mentsék az életüket. A foglyok a szemközti oldalon viszont hallgatagon és nyugodtan álltak a romba dőlt falak előtt, és a menekülőket bámulták.

Az egyik Scharführernek szemet szúrt ez a visszás helyzet.

– Az egész szakasz hátra arc! – vezényelte.

A foglyok most a romokat nézték, amelyeket élesen megvilágított a nap. Csak az egyik lebombázott házban tették szabaddá a pincelejáratot. Látni lehetett a lépcsőket, a bejáratot, a sötét folyosót és egy fénysávot, amely a hátravezető kijárat felől hatolt a sötétbe.

A Scharführerek tanácstalanul álldogáltak. Nem tudták, hova küldjék a foglyokat. Senki sem gondolt arra, hogy valamelyik óvóhelyre vezesse őket, a pincék amúgy is tele voltak civilekkel. Ám az SS-legények azt sem óhajtották, hogy ők maguk védtelenek maradjanak. Néhányan gyorsan átkutatták a legközelebbi házakat. Találtak egy betonozott pincét.

A sziréna hangja megváltozott. Az SS-ek futni kezdtek a pince felé. Csak a ház előtt hagytak két őrt és az utca két végén másik kettőt-kettőt.

– Kápók, munkavezetők, vigyázzatok, hogy senki se mozduljon! Aki megmoccan, lelövik!

A foglyok arca feszültté vált. Az előttük álló falakat nézték, és vártak. Nem kaptak parancsot arra, hogy lefeküdjenek, az SS így jobban tudta őket ellenőrizni. Némán álltak egy kupacban, kápókkal és munkavezetőkkel körülvéve. A vizsla ott szaladgált közöttük. Kiszabadította magát, és most a 7105-öst kereste. Amikor megtalálta, felugrott rá, és meg akarta nyalni az arcát.

Egy pillanatra elcsitult a zaj. A váratlan, idegtépő csendbe, amely légüres térként folyta körbe őket, egy zongora hangjai hasítottak. Hangosan és tisztán szólt, de csak rövid ideig lehetett jól hallani. Fülelésben kifinomult hallásának köszönhetően Werner mégis felismerte, hogy valaki a rabok kórusát játssza a Fidelióból. Rádió nem lehetett, az nem sugárzott zenét légiriadó idején. Lemezjátszó lehetett, amit elfelejtettek kikapcsolni, vagy valaki talán nyitott ablaknál zongorázott.

A zaj visszatért. Werner minden erejével arra a néhány hangra összpontosított, amelyet hallott. Összeszorította az állkapcsát, és megpróbálta gondolatban folytatni a dallamot. Nem akart bombákra és halálra gondolni. Ha sikerül rátalálnia a dallamra, megmenekül. Lehunyta a szemét, és a homloka mögött érezte az erőfeszítés kemény csomóját. Most már nem szabad meghalnia. Nem ilyen értelmetlen módon. Nem is akart erre gondolni. Meg kell találnia a dallamot, azoknak a raboknak a dallamát, akik kiszabadultak. Ökölbe szorította a kezét, és megpróbálta felidézni a zongora hangjait, ám azok a félelem fémes őrjöngésébe fulladtak.

A várost megrázták az első robbanások. A szirénák visításán át hallani lehetett a hulló bombák süvítését. A föld rengett. Az egyik falról lassan lehullott a párkány egy darabja. Néhány fogoly a törmelékre vetette magát. Munkavezetők futottak oda.

– Felállni! Felállni!

A hangjukat nem lehetett hallani. Rángatták az embereket. Goldstein látta, hogy az egyik fogolynak, aki levetette magát, széttört a koponyája, és a vére patakokban folyt. A mellette álló férfi a hasához kapott, és előreesett. Nem bombarepeszek szaggatták szét őket. Az SS lőtt. A lövéseket nem lehetett hallani.

– A pince! – kiáltotta Goldstein Wernernek a zajon át.

– Ott a pince! Nem fognak üldözni minket!

Merőn nézték a bejáratot. Az, úgy tűnt, egyre nagyobb lett. A sötétség ott benn maga volt a hűvös megmenekülés. Fekete örvény volt, amelynek ellenállni alig-alig lehetett. A foglyok hipnotizáltan meredtek abba az irányba. A sorok megtántorodtak. Werner lefogta Goldsteint.

– Nem!

Ő maga is a pincét nézte, és ordított bele a zajba.

– Nem! Ne! Mindenkit lelőnének! Ne! Álljatok meg!

Goldstein szürke arca felé fordult. A szeme úgy ült az arcában, mint két lapos, fényes pala. A szája eltorzult az erőfeszítéstől.

– Nem elbújni – bökte ki. – Szökni! Azon át! Van ott egy kijárat is hátrafelé!

Ez úgy érte Wernert, mint egy gyomron rúgás. Hirtelen remegni kezdett. Nem a keze vagy a térd, hanem mélyen a bensőjében az erek. A vére remegett. Tudta, hogy a szökés csak nagyon nehezen sikerülhet, de már a gondolat is éppen elég kísértést jelentett: elfutni, valamelyik házban ruhákat lopni és a zűrzavarban eltűnni.

– Nem!

Azt hitte, suttog, de ordított bele a robajba.

– Nem!

Nemcsak Goldsteinnak szólt ez, hanem önmagának is.

– Most már nem! Nem, most már nem!

Tudta, hogy örülség lenne, hogy minden, amit eddig elértek, veszélybe kerülne. A bajtársaikat ölnék meg, tízet mindegyikért, aki szökni próbált, vérfürdő az összeterelt tömegben itt, új intézkedések a táborban – és mégis, a kapu ott ásított és hívogatott..

– Nem! – kiabált Werner, és erősen fogta Goldsteint, és így önmagát is visszatartotta.

A nap! – gondolta Lewinsky. Az az átkozott nap! Mindent kegyetlenül leleplez. Miért nem lövik le a napot? Olyan, mintha meztelenül állnánk óriási reflektorok előtt, készen a repülőgépek célzószervezete számára. Jönne legalább egy felhő, csak egy pillanatra! Patakokban folyt róla az izzadság.

A falak megremegtek. Valahol a közelben hatalmas mennydörgéssel lassan leesett egy darab fal és egy üres ablakkeret. Alig tűnt veszélyesnek, amikor a foglyokra zuhant. A leomlott darab körülbelül öt méter széles lehetett. Csak az a fogoly állt még és nézett maga köré értetlenül, akire az üres ablakkeret négyzete zuhant. Nem értette, miért áll egyszerre hasig törmelékben, és miért él még. Mellette a leomlott törmelékhalomból kiálló lábak rúgtak még néhányszor előre-hátra, aztán csend lett.

A nyomás lassan engedett. Kezdetben szinte észre sem lehetett venni, csak az agyra és a fülre nehezedő nyomás engedett kissé. Aztán a tudat is kezdett ébredezni, visszaszivárogni, mint a gyenge fény az alagútba. A zaj még ugyanúgy tombolt, mint az imént, de egyszerre csak valamennyien ráébredtek: vége.

Az SS-ek kimásztak a pincéből. Werner az előtte levő falat nézte. Lassacskán ismét közönséges fallá vált, amelyet megvilágított a nap, és amelyben volt egy kilapátolt pincelejárata. Már nem volt az a harsány gúnykupac, amelyben a sötét reménység örvénylett. Ismét látta a halott, szakállas arcot a lába előtt, és látta a romok alá került baj társai lábát. Aztán a gyengülő tüzelésen át meglepetésszerűen ismét meghallotta a zongora hangjait. Szorosán összeszorította a száját.

Parancsszavak csattantak. A megmenekült fogoly, aki az ablakkeretben állt, kimászott a törmelékek közül.

A jobb lába kicsavarodott. Felhúzta, és fél lábon állt. Nem mert eldőlni. Az egyik SS-legény odament.

– Gyerünk! Ássátok ki ezeket itt!

A foglyok köveket és törmeléket dobáltak félre. Kézzelekkel, ásóval és csákánnyal

dolgoztak. Nem tartott sokáig, míg kiszabadították a bajtársaikat. Négyen voltak. Három meghalt. Egy még élt. Kiemelték. Werner segítséget keresett. Megpillantotta a piros blúzos asszonyt, amint éppen kilépett a kapun. Ő nem szaladt az óvóhelyre. Egy pléhlavórban vizet hozott óvatosan és egy törülközőt. Anélkül, hogy bármivel is törődött volna, elhaladt az SS előtt, és a lavór vizet a sebesült mellé tette. Az SS-legények tanácstalanul néztek egymásra, de nem szóltak semmit. Az asszony tisztára mosta az arcot.

A sebesült véres habot hányt. Az asszony lemosta. Az egyik SS-legény nevetésben tört ki. Éretlen, szabálytalan arca volt és olyan szőke szempillája, hogy világos szeme csupasznak tűnt.

A légvédelmi tüzérség elhallgatott. A csendben ismét a zongora hangja mennydörgött. Werner most már látta, honnan jön, a gyarmatáru-kereskedés első emeletének egyik ablakából. Egy sápadt, szemüveges férfi játszott ott még mindig a rabok kórusát egy barna zongorán. Az SS-legények vigyorogtak. Az egyik az ujjával a homlokát ütögette. Werner nem tudta, hogy a férfi azért játszik-e, hogy magát segítse át a bombázáson, vagy pedig valamilyen más szándék vezérelte-e. Úgy határozott, üzenetként fogja fel a dolgot. Ha nem volt kockázat, mindig a jobbat hitte. Ez könnyebbé tette az életét.

Emberek futottak oda. Az SS egyszeriben katonásan viselkedett. Vezényszavak harsantak. A foglyok sorokba igazodtak. A szakaszvezető megparancsolta az egyik SS-legénynek, hogy maradjon a halottaknál és a sebesülteknél. Azután jött a parancs, hogy futólépésben induljanak az utca másik végére. Az utolsó bomba egy óvóhelyet talált el. A foglyoknak kellene kiszabadítani.

A bombatölcser sav- és kénbűzt árasztott. A szélén néhány fa állt ferdén, kiforgatott gyökérrel. A füves terület rácsa kifacsarva meredt az égnek. A bomba nem találta el közvetlenül a pincét, oldalról benyomta és betemette.

A foglyok több mint két órát dolgoztak, mire a bejáratot szabaddá tették. Fokról fokra haladtak előre. A lépcső ferdén elmozdult a helyéről. Valamennyien olyan gyorsan dolgoztak, ahogy csak tudtak, mintha a saját bajtársaik feküdnének a romok alatt.

Egy további óra múlva szabaddá vált a bejárat. A kiáltásokat és a nyöszörgést már jóval korábban is hallották. A pince még kapott valahonnan levegőt. A kiabálás erősödött, amikor az első nyílást vágták. Egy fej jelent meg a nyílásban, kiabált, és közvetlenül a fej alatt két kéz kaparta a törmeléket, mintha egy óriási vakond akarta volna magát kiásni.

– Vigyázat! – kiáltott az egyik munkavezető. – Még beomolhat.

A kezek tovább dolgoztak. Aztán hátulról visszarántották a fejet, és egy másik

jelent meg kiáltozva. Őt is elrántották. Az emberek páni félelemben küzdöttek odabent, hogy egy kicsiny kis helyet kapjanak a fény közelében.

– Lökjétek vissza őket! Megsérülnek! Ki kell tágítani a lyukat. Lökjétek vissza őket!

Visszalökték az arcokat. Az arcok meg akarták harapni az ujjukat. Csákánnyal kilazították a cementet. Úgy dolgoztak, mintha a saját életükért dolgoznának. Aztán elég nagy volt a nyílás, hogy az első ember átmásszon rajta.

Erőtéljes férfi volt. Lewinsky azonnal felismerte. A bajuszos férfi volt az, aki a gyarmatáru-kereskedésben állt. Első helyre küzdötte magát, kúszott és nyögött, hogy átjusson. A hasa beszorult. Bent nagyobb lett a kiabálás, elvette a fényt. Rángatni kezdték a lábát, hogy visszahúzzák.

– Segítség! – nyögte magas, sípoló hangon. – Segítség! Segítsetek ki! Ki innen! Ki! Akarok nektek... adok nektek...

Apró fekete szeme kidülledt kerek arcából. A Hitler-bajusz remegett.

– Segítség! Uraim! Kérem! Uraim!

Olyan volt, mint egy beszorult, beszélő foka.

Megfogták a hóna alatt, és végre ki tudták húzni. Elesett, felugrott, és szó nélkül elrohant. Egy deszkát feszítettek a bejáratnak és kitágították. Aztán hátrább léptek.

Az emberek kimásztak. Nők, gyerekek, férfiak – néhányan sietősen, sápadtan, izzadva, sírból szabadulva, mások hisztérikusan zokogva, kiabálva, szitkozódva – és aztán lassan és csendesen azok, akiket nem fogott el a pánik.

Elfutottak és elmásztak a foglyok mellett.

– Uraim – suttogta Goldstein. – Hallottátok? Kérem, uraim! A férfi ránk gondolt... Lewinsky bólíntott.

– Adok nektek – ismételte meg a foka szavait. – Semmit – tette hozzá. – Lelépett a majom.

Goldsteinra nézett.

– Mi van veled?

Goldstein rá támaszkodott.

– Furcsa – mondta, és már alig kapott levegőt. – Ahelyett, hogy... ők szabadítanak... ki... minket –, lihegte –, mi szabadítjuk ki... őket...

Kuncogott, és lassan eldőlt. Erősen tartották, és leengedték egy földkupacra. Megvárták, amíg kiürül a bunker.

Ott álltak ők, akik sok-sok éve foglyok voltak, és nézték azokat, akik néhány órára foglyul estek. Lewinsky emlékezett rá, hogy előfordult már egyszer valami hasonló – amikor a foglyok a városból menekülő csoportjával találkoztak. Látta, hogy a kék-fehér pöttyös ruhát viselő szolgálólány kimászik a bejáraton. Lerázta a szoknyáit, és Lewinskyre nevetett. Egy féllábú katona következett. Felegyenesedett, a hóna alá igazította a mankókat, és köszönt a foglyoknak, mielőtt tovább bicegett

volna. Az utolsók között jött ki egy nagyon öreg férfi is. Az arcán hosszú ráncok futottak, akár egy vérebnek. A foglyokra nézett.

– Köszönöm – mondta. – Bent még vannak emberek a romok alatt. – Lassan, törékenyen és méltósággal lépegetett fel a ferde lépcsőkön. Utána a foglyok másztak be a bunkerba.

Visszafelé meneteltek. Holtfáradtak voltak. A halottaikat és a sebesültjeiket magukkal vitték. Az a férfi, aki a romok alól került ki, ekkorra már meghalt. Az eget gyönyörű naplemente festette vörösre. A levegőt is átvilágította, és olyan távoli szépséget sugárzott, hogy úgy tűnt, az idő megállt, és egy óra hosszat nincsenek romok, és nincs halál.

– Szép kis hősök vagyunk – mondta Goldstein, akinek elmúlt a rohama. – Halálra dolgozzuk magunkat ezekért...

Werner ránézett.

– Nem jöhetsz többé romeltakarításra. Örültség. Belepusztulsz, még akkor is, ha csak úgy teszel, mintha dolgoznál.

– Mit tehetnék egyebet? Várjam, hogy az SS odafönt megtaláljon?

– Valami mást kell szereznünk neked.

Goldstein mosolyt erőltetett magára.

– Lassan a Kis Táborban a helyem, igaz?

Werner nem lepődött meg.

– Miért ne? Biztonságosabb, és jól jönne nekünk, ha ott is lenne emberünk.

Az a kápo közeledett, aki belerúgott a 7105-ösbe. Egy darabig mellette lépkedett, aztán valamit a kezébe nyomott, és ismét lemaradt. A 7105-ös utánanézett.

– Cigaretta – mondta csodálkozva.

– Megpuhulnak. A romok az idegeikre mennek – mondta Lewinsky. – A jövőre gondolnak.

Werner bólintott.

– Félnek. Jegyezd meg magadnak a kápót. Lehet, hogy hasznunkra lesz még.

Tovább vánszorogtak a puha, lágy fényben.

– Egy város – mondta kis idő múltán Münzer. – Házak. Szabad emberek. Két méterre tőlünk. Olyan, mintha már nem is volnánk annyira bezárva.

A 7105-ös felemelte a fejét.

– Szeretném tudni, hogy mit gondolnak rólunk.

– Mit gondolnának? Isten tudja, mennyit tudnak egyáltalán rólunk. Ők sem tűnnek boldognak.

– Most nem – mondta a 7105-ös.

Senki sem válaszolt. Elérték a táborhoz vezető meredek utat.

- Sajnálom, hogy nem az enyém a kutya – mondta a 7105-ös.
- Jó sült lenne belőle – válaszolt Münzer. – Biztosan megvan harminc font nettó.
- Nem megenni gondoltam. Csak úgy.

Az autó már sehol sem jutott át. Az utcákon mindenütt romok és törmelék.

– Menj vissza, Alfred – mondta Neubauer. – Várj rám a házamnál.

Kiszállt, és megpróbált gyalog előbbre jutni. Átmászott egy leomlott falon, amely keresztben zuhant az utcára. A ház többi része még állt. A falat letépték, mint egy függönyt, és láthatóvá váltak a lakások. A lépcsők meztelenül csavarodtak felfelé. Az első emeleten teljes épségben megmaradt egy mahagóni hálószoba. A két ágy egymás mellett állt, csak a szék dőlt fel, és a tükör összetört. A következő emeleten a vízcsap szakadt le a konyhában. A víz a padlón, a lépcsőkön át a szabadba folyt – csillogó, vékony kis vízesés. A szalonban egy piros plüssdívány állt. Arany keretes képek lógtak ferdén a csíkos tapétán. Egy férfi állt ott, ahol a fal leszakadt. Vért, és rezzenéstelenül meredt lefelé. Mögötte egy asszony szaladgált bőröndökkel, amelyekbe nippet, díványpárnákat és ruhaneműt próbált begyömöszölni.

Neubauer érezte, hogy a törmelék megmozdul a lába alatt. Visszalépett. A törmelék tovább mozgott. Lehajolt, és köveket, vakolatot dobált félre. Egy poros kéz és egy darab kar bukkant elő, mint egy fáradt kígyó.

– Segítség! – kiabált Neubauer. – Itt még van valaki! Segítség!

Senki sem hallotta. Körülnézett. Senki sem volt az utcán.

– Segítség! – kiáltott fel a második emeleten álló férfinak. A férfi lassan letörölte a vért az arcáról, és nem mozdult.

Neubauer félretolt egy darab vakolatot. Haját látott, belemarkolt, hogy kihúzza. Nem engedett.

– Alfred! – kiáltotta, és körülnézett.

Az autó már nem volt ott.

– Disznók – tört ki hirtelen értelmetlen dühvel. – Ha szükség van rájuk, sosincsenek itt.

Tovább dolgozott. Izzadság csurgott az egyenruhagallérja alá. Már elszokott a fizikai munkától. Rendőrség, gondolta. Mentőosztagok! Hol vannak ezek a gazemberek!

Egy darab vakolat szétmállott és engedett. Neubauer megpillantotta azt, ami nemrég még egy arc volt. Az orr benyomódott. A szemeket már nem lehetett látni, mész-por töltötte ki a helyüket, az ajkak eltűntek, és a száj vakolat és kilazult fogak masszája lett. Az egész arc már csak egy szürke ovális forma volt, amely fölött némi haj nőtt, és amelyen átszivárgott egy kis vér.

Neubauer nyelt, és hányni kezdett. Kihányta az ebédjét, ami savanyú káposztából,

száraz kolbászból, burgonyából, rizspudingból és kávéból állt, ki a laposra nyomott fej mellé. Megpróbált megkapaszkodni valamiben, de sehol nem talált támasztékot. Félig megfordult, és tovább hányt.

– Hát itt meg mi történt? – kérdezte valaki hirtelen. Egy férfi állt a háta mögött, kezében ásóval. Nem is hallotta közeledni. Neubauer a törmelék közé, a fejre mutatott.

– Van valaki a romok alatt?

A fej kissé megmozdult. Ugyanakkor az arc szürke masszája is remegni kezdett. Neubauer ismét hányt. Túl sokat evett ebédre.

– Ez megfullad – kiáltotta az ásós férfi, és odaugrott. Megdörzsölte az arcot, hogy megtalálja és kitisztítsa az orrot, és az ujjával ott kaparászott, ahol a szájnak kellett volna lennie.

Az arc hirtelen erősebben vérzett. A lapos maszk elevenebbé vált a közelgő haláltól. A szájból hörgés tört fel. A kéz ujjai kaparták a törmeléket, és a fej, amelyben vak szemek ültek, reszketett. Reszketett és elcsöndesedett. Az ásós férfi felállt. Maszatos kezét megtörölte egy sárga selyemfüggönyben, amely ablakkeretestül zuhant le.

– Meghalt – mondta. – Többen is vannak még itt lent?

– Nem tudom.

– Nem itt lakik a házban?

– Nem.

A férfi a fejre mutatott.

– Rokona? Ismerőse?

– Nem.

A férfi a savanyú káposztára, kolbászra, rizsre és krumplira pillantott, majd Neubauerre nézett, és megvonta a vállát. Úgy tűnt, nem sok tiszteletet érez a magas rangú SS-Führer iránt. Meglehetősen bőséges ebéd is volt ez háborús időkhöz képest. Neubauer érezte, hogy elpirul. Gyorsan elfordult, és átmászott a törmeléken.

Majdnem egy órát tartott, míg végre eljutott a Friedrichs-alleera. Az sértetlen maradt. Izgatottan ment végig az utcán. Ha a következő keresztutcában épek maradtak a házak, gondolta babonásan, az ő üzletháza is épségben maradt. Az utca sértetlen volt. A következő kettő szintén. Felbátorodott, és megszorította lépteit. Még egyszer kipróbálom, gondolta, ha a következő utcában az első két ház épségben van, én is simán megúsztam. Bejött. Csak a harmadik ház állt romokban. Neubauer köpött egyet, a torka kiszáradt a portól. Bizakodón fordult be a Hermann Göring-Strasse sarkán, és megállt.

A bombák alapos munkát végeztek. Az üzletház felső emeletei teljesen

összeomlottak. A sarokrész hiányzott. Átrepült az utca másik oldalára, egy régiségkereskedésbe. Az ellennyomás viszont onnan vetett ki egy bronz Buddhát az utcára. A szent magányosan ült egy darabka ép aszfalton. Keze az ölében, és derűsen mosolyogva tekintett az okcidentális pusztítás felett a pályaudvar romjai felé – mintha egy ázsiai szellem vonatot várna, amely visszaviszi a dzsungel egyszerű törvényei közé, ahol azért ölnek, hogy életben maradjanak, és nem azért élnek, hogy ölhessenek.

Neubauernak az első pillanatban az az ostoba érzése támadt, hogy a sors aljasul becsapta. A keresztutcák mind stimmeltek – és akkor ez történik! Egy gyermek mélységes csalódását élte át. Sírni szeretett volna. Vele, éppen vele történik ilyesmi! Végignézett az utcán. Néhány ház állt még. Miért nem azok? – gondolta. Miért éppen velem történik ez, a tisztességes hazafival, a jó férjjel és gondoskodó apával?

Megkerülte a krátert. A divatrészleg valamennyi kirakata kitört. Üvegszilánkok heverték szerteszét, mint apró jégdarabkák. Ropogtak a lába alatt. Az „A legutolsó divat a német nő számára” feliratú részleghez ért. A tábla félig leszakadt. Lehajolt, és belépett a helyiségbe. Égett szagot érzett, de nem látott tüzet. A kirakati bábuk egymás hegyén-hátán feküdtek. Úgy tűnt, mintha vadak egész csordája követett volna el erőszakot rajtuk. Némelyik a hátán feküdt, a ruha a nyakban, a lábak az égnek meredve. Mások törött karral, felpúposodó viaszfenékkal a hasukon feküdtek. Az egyik a kesztyű kivételével teljesen meztelen volt, egy másik kitört lábbal a sarokban állt, a fején kalap és fátyol. Valamennyi mosolygott ezekben a pózokban, és ez hátborzongatóan erkölcstelenné tette őket.

Tönkrementem, gondolta Neubauer. Csőd. Elvesztem. Mit szól majd Selma? Nincs igazság a földön. Visszament, romokon és üvegen átgázolva megkerülte az épületet. Amikor a sarokhoz ért, az utca másik oldalán észrevett egy alakot, aki amint meghallotta a lépteit, lebukott, és elszaladt.

– Állj! – kiáltotta Neubauer. – Megállni! Vagy lövök!

Az alak megállt. Apró, elgyötört emberke volt.

– Jöjjön ide!

A férfi közelebb lopakodott. Neubauer csak akkor ismerte fel, amikor már közvetlenül előtte állt. Az üzletház korábbi tulajdonosa volt az.

– Blank – mondta csodálkozva. – Maga az?

– Igenis, Obersturmbannführer úr.

– Mit csinál maga itt?

– Bocsásson meg, Obersturmbannführer úr. Én... én...

– Beszéljen értelmesen, ember! Mit csinál itt?

Neubauer az egyenruha hatásának köszönhetően hamar visszanyerte tekintélyét és önmagát.

– Én... én... – dadogta Blank. – Csak idejöttem, hogy... hogy...

– Mit hogy, hogy?

Blank szerencsétlen mozdulatot tett a romhalmaz felé.

– Hogy örüljön ennek, mi?

Blank majdnem visszaugrott.

– Nem, nem, Obersturmbannführer úr. Nem, nem! Csak... kár érte – suttogta. – Kár.

– Persze hogy kár érte. Most nevetet.

– Nem nevetek! Nem nevetek, Obersturmbannführer úr.

Neubauer méregette. Blank riadtan állt előtte, karját szorosán a testéhez szorította.

– Maga jobban járt, mint én – mondta Neubauer kis idő múltán keserűen. – Jól megfizettem. Vagy talán nem?

– Igenis, nagyon jól, Obersturmbannführer úr.

– Maga igazi pénzt kapott. Én meg egy romhalmazt.

– Igenis, Obersturmbannführer úr! Sajnálom... rendkívül sajnálom. Ez az esemény...

Neubauer maga elé meredt. Valóban az volt a véleménye, hogy Blank ragyogó üzletet csinált. Egy pillanatig azon gondolkodott, nem tudja-e drága pénzért visszavásároltatni vele a romhalmazt. De ez ellenkezett a párt alapelveivel. És különben is, a sitt többet ért, mint amennyit annak idején Blanknak fizetett. A telekről már nem is beszélve. Ötezret fizetett. Csak az éves bérleti díj tizenötezer volt. Tizenötezer márka! Elveszett!

– Mi van magával? Mit csapkod a karjával?

– Semmi, Obersturmbannführer úr. Elestem, évekkal ezelőtt...

Blank izzadt. A homlokáról kövér cseppekben folyt az izzadság a szemébe. A jobb szemével jobban pislogott, mint a ballal. A ballal, amelyik üvegből volt, nem érezte annyira az izzadságot. Félt, hogy Neubauer a remegését szemtelen remegésként értelmezi. Ilyesmi már előfordult. De Neubauer ebben a pillanatban nem gondolt semmi ilyesmire. Arra sem, hogy mielőtt az eladásra sor került volna, Weber kihallgatta a táborban Blankot. Csak a romhalmazt nézte.

– Maga jobban döntött, mint én – mondta. – Annak idején talán nem így gondolta. De most mindent elvesztett volna. Így megmaradt magának a pénz.

Blank nem merte letörölni az izzadságot.

– Igenis, Obersturmbannführer úr – mormolta.

Neubauer hirtelen vizsgálódva nézett rá. Egy gondolat hasított belé. Egy gondolat, amely az utóbbi hetekben egyre gyakrabban merült fel. Akkor érezte először, amikor a Mellener Zeitung elpusztult. Elhessegette, de mindig visszatért, mint egy szemtelen légy. Valóban megtörténhet, hogy az ilyen Blank-félék egyszer még visszatérnek? Az előtte álló férfi nem úgy nézett ki, roncs volt. De körös-körül a romok, az sem volt más. Nem győzelmet hirdettek. Főleg nem az ő számára, akinek

a saját tulajdonát képezték. Selma károgása jutott eszébe. És az újsághírek! Az oroszok Berlin előtt voltak, ezen nem lehetett változtatni. A Ruhr-vidéket bekerítették, ez is igaz volt.

– Hallgasson ide, Blank – mondta szívélyesen. – Én magával nagyon tisztességesen bántam, ugye?

– Felettből! Felettből!

– Ezt el kell ismernie, igaz?

– Feltétlenül, Obersturmbannführer úr. Feltétlenül.

– Emberségesen...

– Nagyon emberségesen, Obersturmbannführer úr. Mély hálával tartozom...

– Hát igen – mondta Neubauer. – Ne felejtse ezt el! Sok mindent kockáztattam maga miatt. Mit csinál itt egyáltalán? A városban?

Miért nincs már régen egy táborban? – majdnem ezt kérdezte.

– Én... én...

Blank csuromvizes volt. Nem tudta, Neubauer mire akar kilyukadni. Az volt a tapasztalata, ha egy náci barátságosan beszél, mindig különösen kegyetlen szórakozással szolgál. Weber beszélt így, mielőtt kiverte a szemét. Elátkozta magát, amiért nem maradt a rejtekhelyén, hanem eljött megnézni a régi üzletét.

Neubauer látta zavarát. Kihasználta az alkalmat.

– Azt, hogy szabad, Blank... ugye tudja, kinek köszönheti?

– Igenis... köszönöm... nagyon köszönöm, Obersturmbannführer úr.

Blank ezt nem Neubauernek köszönhette. Ő is tudta, és Neubauer is tudta. De az izzó romhalmazok előtt régi fogalmak is olvadni kezdtek. Semmi sem volt biztos. Gondoskodni kell a jövőről. Neubauer számára örültségnek tűnt, de valóban nem tudhatta, nem lesz-e szüksége egy ilyen zsidóra egy napon. Elővett egy „Deutsche Wacht” szivart.

– Tessék, vegye el, Blank. Jófajta fű. Az a dolog akkoriban szigorúan szükségszerű volt. Gondoljon mindig arra, hogy én védtem magát.

Blank nem dohányzott. Weber égő cigarettával végzett kísérletei után évekre volt szüksége, hogy ne kapjon hisztériás rohamot a dohány illatától. De nem merte visszautasítani a szivart.

– Nagyon köszönöm. Nagyon kedves, Obersturmbannführer úr.

Óvatosan visszahúzódott, a szivart béna kezében tartva. Neubauer körülnézett. Senki sem látta, hogy egy zsidóval beszélt. Jobb is így. Azonnal megfélemedezett Blankról, és számolni kezdett. Aztán meg szaglászni. Az égett szag erősebb lett. Gyorsan átment a másik oldalra. A divatáru-üzlet égett. Visszaszaladt, és kiabált:

– Blank! Blank! – és amikor nem látta: – Tűz! Tűz van!

Senki sem jött. A város több helyen égett, és a tűzoltók már régen nem győzték. Neubauer ismét a divatáru-kirakatokhoz futott. Beugrott, felkapott egy vég anyagot,

és kicipelte. Másodszor már nem járt sikerrel. A csipkeruha, amit felkapott, lángra lobbant a kezében. A lángnyelvek elnyelték az anyagokat és a ruhákat. Épp hogy sikerült kijutnia.

Ájultan nézte az utca másik oldaláról a tüzet. Elnyelte a kirakatbábukat, felfalta a ruhákat – és a bábuk egyszerre olvadozva és égve különös életre keltek. Tekeregtek és ágaskodtak, karok emelkedtek és görbültek – viaszpokol volt ez –, aztán minden elsüllyedt, a tűz összecsapott felettük, mint a halottak felett a krematóriumban.

Neubauer a forróság elől visszahőkölt, míg belebotlott a Buddhába. Anélkül, hogy odanézett volna, ráült, de azonnal fel is állt. Nem vette észre, hogy a szent fejdíszé bronzcsúcsban végződött. Dühösen nézett a lábánál heverő, kimentett bálára. Világoskék anyag volt, amelyre repülő madarakat nyomtak. Csizmás lábával belerúgott. Az istenit! Minek? Visszacipelte a bálát, és bedobta a tűzbe. Vigyen el mindent az ördög! Az istenit! Súlyos léptekkel távozott. Nem akart már többet látni! Isten már nem volt a németekkel. Wotan sem. Akkor voltaképpen ki?

A szemközti utcában, egy törmelékkupac mögött lassan feltűnt egy sápadt arc. Josef Blank nézett Neubauer után. És hosszú évek óta most először mosolygott. Mosolygott, míg béna ujjai között szétmorzsolta a szivart.

XVI

Nyolcan álltak a krematórium udvarán. Valamennyien a politikai foglyok vörös háromszögét viselték. Berger senkit sem ismert közülük, de most már tudta, milyen sors vár rájuk.

Dreyer, a kápó már a helyén volt a pincében. Berger érezte, hogy valami összerándul benne, valami, amit tudat alatt mindig is el szeretett volna odázni. Dreyer három napig nem jelent meg. Ez megakadályozta Bergert abban, hogy végrehajtsa, amit kitervelt. Most már nem volt mentség, meg kellett kockáztatnia.

– Kezdj mindjárt itt – mondta Dreyer rosszkedvűen. – Különben aligha készülünk el. Nálatok újabban úgy hullanak az emberek, mint a legyek.

Legördültek az első holttestek. Három fogoly levetkőztette őket, és rendszerezte a holmijukat. Berger megnézte a fogukat, aztán azok hárman betették a halottakat a felvonóba.

Schulte félórával később jelent meg. Üde és pihent benyomást keltett, de egyfolytában ásítózott. Dreyer írt, és Schulte időnként belepillantott a listákba a válla felett.

A nagy pince jól szellőzött, de a hullaszag hamarosan igen erősen érződött. A ruhák is árasztották, nemcsak a meztelen testek. A hullák véget nem érő lavinája érkezett, úgy tűnt, eltemetik maguk alatt az időt, és Berger már szinte nem is tudta, hogy este van-e vagy csak dél, amikor Schulte végre felállt, és bejelentette, hogy elmegy ebédelni.

Dreyer összerakta a holmiját.

– Mennyivel vagyunk előbbre, mint az égetőhelyiség?

– Huszonkettővel.

– Jó. Ebédszünet. Szóljatok azoknak ott fent, hogy hagyják abba a dobálást, amíg vissza nem jövök.

A három fogoly azonnal kiment. Berger még megigazított egy holttestet.

– Gyerünk! Tűnj el! – morogta Dreyer. A pattanás az ajkán fájdalmas furunkulussá vált.

Berger felegyenesedett.

– Elfelejtettük beírni ezt itt.

– Micsoda?

– Elfelejtettük ezt a halottat veszteségként feltüntetni.

– Hülyeség! Mindegyiket beírtuk.

– Nem igaz.

Berger, amennyire csak tudott, megpróbált nyugodtan beszélni.

- Eggyel kevesebbet írtunk be.
- Ember! – robbant ki Dreyer. – Megbolondultál? Mire jó ez a süket duma?
- Eggyel több embert kell felírunk a listára.
- Úgy? – Dreyer éles pillantást vetett Bergerre. – És miért kellene ezt tennünk?
- Hogy egyezzen a lista.
- Te csak ne törődj az én listáimmal.
- A többivel nem törődöm. Csak ezzel az eggyel.
- A többivel? Hát milyen van még, te csontváz?
- Az arany listák.

Dreyer egy pillanatig hallgatott.

- Úgy, és mit akar ez az egész jelenteni? – kérdezte kisvártatva.

Berger mély lélegzetet vett.

- Ez azt jelenti, hogy nekem mindegy, egyeznek-e az aranylisták vagy sem.

Dreyer megmozdult, de aztán uralkodott magán..

- Egyeznek – mondta fenyegetően.
- Talán. Vagy mégsem. Csak össze kell őket hasonlítani.
- Összehasonlítani? Mivel?
- Az én listáimmal. Én is vezetem őket, amióta itt dolgozom. Óvatosságból.
- No nézd csak! Ő is vezeti a listát. És azt hiszed, neked inkább hisznek, mint nekem?

- Lehetségesnek tartom. Nekem nem származik semmilyen előnyöm a listából.

Dreyer tetőtől talpig végigmérte Bergert, mintha most látná először.

- Úgy, neked nem származik belőle előnyöd? Ezt sem hiszem el. És hogy ezt megmondd nekem, kiválasztottad a megfelelő pillanatot, itt a pincében, igaz? Egyedül velem... ez volt a hibád, te tökfef!

Vigyorgott. A furunkulus fájt. A vigyorgás olyan volt, mint amikor egy dühös kutya a fogát vicsorítja.

- Nem mesélnéd el nekem, hogy most mi tartson vissza attól, hogy a tökfefedet egy kicsit beverjem, és téged is a többiek közé fektesselek? Vagy megszorongassam a légcsövedet? Akkor te magad leszel az, aki hiányzik a listádról. Magyarázkodás nincs. Csak mi ketten vagyunk. Egyszerűen csak összecsuklottál. Szívelégtelenség. Eggyel több vagy kevesebb, az itt nem számít. Senki sem fogja megvizsgálni az ügyet. Majd én elkönyvellek.

Közelebb jött. Jó hatvan fonttal nehezebb volt, mint Berger. Bergernek még a fogóval a kezében sem volt semmi esélye. Hátralépett egy lépést, és megbotlott a mögötte fekvő holttestben. Dreyer megragadta a karját, és kicsavarta a csuklóját. Berger elejtette a fogót.

- Úgy, most jobb – mondta Dreyer.

Egy rántással közelebb vonta magához. Torz arca közvetlenül Berger szeme előtt

táncolt. Vörös volt, és a kékes szélű furunkulus fénylett az ajkán. Berger semmit sem szólt, csak hátrahajtotta a fejét, amennyire csak lehetséges volt, és megfeszítette nyakizma maradványait.

Látta, hogyan emelkedik Dreyer jobb keze. Az agya kitisztult. Tudta, mit kell tennie. Kevés ideje volt, de szerencsére a kéz olyan lassan emelkedett, mintha lassított felvételen mutatták volna.

– Ezt az esetet is beszámítottuk – mondta gyorsan. – Felírtuk, és tanúkkal aláírtuk.

A kéz nem állt meg. Lassan emelkedett, de folytatta útját.

– Szélhámosság – morogta Dreyer. – Ki akarod vágni magad. Már nem sokáig beszélsz.

– Nem szélhámosság. Számítottunk rá, hogy megpróbál majd eltenni láb alól. – Berger Dreyer szemébe nézett. – Ez az első, ami a magamfajta tökfejeknek eszébe jut. Leírtuk, és ha este nem megyek vissza, megkapja a táborvezető azzal a listával együtt, amelyből kiderül, hogy hiányzik két aranygyűrű és egy arany szemüvegkeret.

Dreyer pislogott.

– Úgy? – mondta.

– Pontosan. Azt hiszi, nem tudom, hogy mit kockáztatok?

– Úgy, szóval tudtad?

– Igen. Mindent feljegyeztem. Az arany szemüvegkeretre emlékezni fog Weber, Schulte és Steinbrenner is. Egy félszemű emberé volt. Azt nem felejtik el olyan könnyen.

A kéz már nem közeledett. Állt a levegőben, aztán visszahanyatlott.

– Az nem volt arany – mondta Dreyer. – Te magad mondtad.

– Arany volt.

– Értéktelen volt. Kacat. Ahhoz sem volt elég jó, hogy eldobjam.

– Ezt majd mind személyesen megmagyarázhatja. Bizonylataink vannak a férfi barátaitól, akié volt. Színtiszta fehérarany volt.

– Bűdös disznó!

Dreyer ellökte magától Bergert. Berger ismét elesett. Megkísérelt megkapaszkodni valamiben, és egy halott szemét és fogait érezte a keze alatt. Ráesett, de Dreyerről egy pillanatra sem vette le a szemét.

Dreyer lihegett.

– Úgy, és mit gondolsz, mi fog történni a barátaiddal? Azt hiszed, megjutalmazták őket? Mint bűntársakat abban, hogy megpróbáltál hozzácsalni egy hullát?

– Nem bűntársak.

– És ezt ki hiszi el?

– Ki hisz magának, ha ezt elmondja? Azt fogják hinni, maga találta ki, hogy eltegyen engem láb alól a gyűrűk és a szemüveg miatt.

Berger felállt. Érezte, hogy hirtelen remegni kezd. Lehajolt, és leporolta a térdét. Nem volt ott mit leporolni, de nem tudott uralkodni a lába remegésén, és nem akarta, hogy Dreyer észrevegye.

Dreyer nem vette észre. Megfogta a furunkulusát. Berger látta, hogy a daganat kifakadt. Genny folyt ki belőle.

– Ne csinálja ezt – szólt rá.

– Mit? Miért?

– Ne nyúljon a furunkulushoz. A hullaméreg halálos.

Dreyer Bergerre meredt.

– Ma nem nyúltam egyetlen hullához sem.

– De én igen. És maga megfogott engem. Az elődöm vérmérgezésben halt meg.

Dreyer elkapta a jobb kezét, és beletörölte a nadrágjába.

– Az istenit! Most mi lesz? Átkozott disznóság! Már megfogtam.

Az ujjait nézte, mintha leprás lenne.

– Gyerünk! Csinálj már valamit! – kiáltott Bergerre. – Azt hiszed, el akarok pusztulni?

– Bizonyára nem.

Berger már összeszedte magát. Dreyer figyelmének elterelése által időt nyert.

– Különösen most nem. Ilyen közel a véghez – tette még hozzá.

– Micsoda?

– Ilyen közel a véghez – ismételte meg Berger.

– Mi, vég? Csinálj már valamit, te kutya! Tegyel rá valamit!

Dreyer elsápadt. Berger levett a polcra egy üveg jódot. Tudta, hogy Dreyer nincs veszélyben, mindegy is volt neki. Az volt a lényeg, hogy sikerült elterelni a figyelmét. Bejódózta a furunkulust. Dreyer összerándult. Berger eltette az üveget.

– Úgy – most már fertőtlenítettük.

Dreyer megkísérelte megnézni a furunkulust. Lekancsított az orra mentén.

– Biztosan?

– Biztosan.

Dreyer még egy kicsit kancsított. Aztán úgy mozgatta az ajkát, mint egy nyúl.

– Úgy, és mit akartál tulajdonképpen? – kérdezte.

Berger észrevette, hogy győzött.

– Azt, amit mondtam. Kicserélni egy halott személyazonosságát. Ez minden.

– És Schulte?

– Ő nem figyelt. Legalábbis nem a nevekre. És kétszer is kiment.

Dreyer gondolkodott.

– És a ruhák? Mi van azokkal?

- Egyezni fog minden. A számok is.
- Hogyhogy? Te már...
- Igen – mondta Berger. – Itt van velem, amit ki akarunk cserélni.

Dreyer ránézett.

- Egészen jól megterveztétek. Vagy te voltál egyedül?
- Nem.

Dreyer zsebre vágta a kezét, és néhányszor le-föl sétált. Aztán megállt Berger előtt.

- És ki szavatolja, hogy a te úgynevezett listád nem bukkan fel mégis?
- Én.

Dreyer megvonta a vállát, és köpött egyet.

– Eddig csak a lista volt – mondta Berger nyugodtan. – A lista és a vád. Felhasználhattam volna, és nem esett volna semmi bajom, legfeljebb megdicsértek volna. Ezek után – az asztalon heverő papírokra mutatott – bűnös vagyok egy fogoly eltüntetésében.

Dreyer gondolkodott. Óvatosan mozgatta az ajkát, és ismét kancsított.

– A maga számára lényegesen kisebb a kockázat – folytatta Berger. – Csak még egy tévedés társul három-négy másikhoz. Ez aligha számít. Én viszont most követek el először valamilyen kihágást. Az enyém lényegesen nagyobb kockázat. Ez elég biztosíték, azt hiszem.

Dreyer nem válaszolt.

– És van itt még valami, amit érdemes megfontolni – mondta Berger, miközben nem vette le a szemét Dreyer-ről. – A háború már elveszett. A német csapatokat Afrikából és Sztálingrádtól messze visszaszorították a határokon és a Rajnán túlra. Ezen már nem szépít sem a propaganda, sem a titkos fegyverekről szóló szólamok. Néhány hét vagy hónap múlva vége az egésznek. Akkor itt is sor kerül a leszámolásra. Minek bűnhődjön akkor másokért? Ha kitudódik, hogy maga segített nekünk, biztonságban lesz.

- Kit ért azon, hogy „nekünk”?
- Sokan vagyunk. Mindenütt. Nemcsak a Kis Táborban.
- És ha én ezt most bejelentem? Hogy léteztek?
- Mi köze van annak a gyűríkhöz és arany szemüvegekhez?

Dreyer felemelte a fejét, és félrehúzott szájjal, fanyarul mosolygott.

- Mindent pontosan kiterveltetek, igaz?

Berger hallgatott.

- Az a férfi, akit ki akartok cserélni, meg akar szökni?
- Nem. Csak meg akarjuk óvni ettől. – Berger a falba erősített kampókra mutatott.
- Politikai?
- Igen.

Dreyer hunyorgott.

– És ha jön egy alapos ellenőrzés és megtalálják? Akkor mi lesz?

– A barakkok túlsúfoltak. Nem fogják megtalálni.

– Fel is lehet ismerni. Ha ismert politikai fogoly.

– Nem közismert. És nálunk a Kis Táborban mindenki ugyanúgy néz ki. Ott nem sok felismernivaló akad.

– A blokkparancsnok tud a dologról?

– Igen – hazudta Berger. – Az ő tudta nélkül nem is lehetne megcsinálni.

– Vannak összeköttetéseitek az irodához?

– Mindenütt vannak összeköttetéseink.

– Rátetoválták az emberetekre a számát?

– Nem.

– És a holmija?

– Tudom, mit akarok kicserélni. Már félreraktam.

Dreyer az ajtóra pillantott.

– Akkor fogj hozzá! Gyorsan, nehogy bejöjjön valaki.

Résnyire kinyitotta az ajtót, és hallgatódzott. Berger a holttestek között kutatott. Az utolsó pillanatban még eszébe jutott valami. Kettős cserét akart csinálni. Ily módon úgy félre tudja vezetni Dreyert, hogy az sohasem lesz képes kideríteni az 509-es nevét.

– Gyorsan! Az istenit! – szitkozódott Dreyer. – Mit keressélsz olyan sokáig?

Bergernek a harmadik holttesttel volt szerencséje. A Kis Tábor lakója volt, és nem volt semmilyen jel a testén. Levette róla a kabátot, előhúzta a sajátja alól az 509-es számokkal ellátott kabátját és nadrágját, és feladta a hullára. Aztán a ruhakupacra dobta a halott ruháit, és előhúzott egy kabátot és egy nadrágot, amit már korábban félretett. A dereka köré csavarta, a nadrágja kötőjével magára erősítette, és felvette a saját kabátját.

– Kész.

Berger lihegett. Fekete foltok ugráltak a szeme előtt. Dreyer megfordult.

– Minden rendben?

– Igen.

– Jó. Én nem láttam semmit. Nem tudok semmiről. A latrinán voltam. Ami itt történt, azt te csináltad egyedül. Semmiről sem tudok, értetted?

– Igen.

A meztelen holttestekkel megrakott felvonót felhúzták, aztán kisvártatva üresen visszajött.

– Most felmegyek, és lehívom rakodni a másik hármat – mondta Dreyer. – Addig egyedül vagy itt. Érted?

– Értem – hagyta helyben Berger.

- És a lista...
- Holnap elhozom. Vagy meg is semmisíthetem. –
- Bízhatok benned?
- Feltétlenül.

Dreyer kicsit gondolkodott.

- Most már te is benne vagy – mondta. – Jobban, mint én. Igaz?
- Sokkal jobban.
- És ha valami kipattan?
- Én nem beszélek. Van mérgelem. Én nem fogok beszélni.
- Úgy látszik, mindenetek van. – Dreyer arca valamiféle kelletlen tiszteletet tükrözött. – Nem is tudtam róla.

Különben jobban vigyáztam volna, gondolta. Ezek az átkozott félholtak! Még ezekben sem lehet bízni.

- Kezdd el közben a felvonót...

Menni készült.

- Van itt még valami – mondta Berger.
- Micsoda?

Berger öt márkát vett ki a zsebéből, és az asztalra tette. Dreyer eltette.

- Legalább valami a kockázat fejében.
- Jövő héten kap még öt márkát...
- És miért?
- Csak úgy. Még öt márka ezért.
- Jó.

Dreyer elhúzta a száját, de azonnal abba is hagyta, fájt a furunkulus.

- Végtére is nem vagyok szörnyeteg – mondta. – Mindig szívesen segítek egy bajtársnak.

Kiment. Berger a falnak támaszkodott. Szédült. Könnyebben ment, mint gondolta. Nem voltak kétségei, tudta, hogy Dreyer még mindig azon gondolkodik, hogyan készíthetné ki őt. Átmenetileg felfüggesztette ezt, mivel megfenyegette a földalatti mozgalommal, és ígért neki még öt márkát. Dreyer ezt még meg fogja várni. Bűnözők esetében bízni lehet abban, hogy mindig felismerik, ami számukra előnyös. Olyan tanulság volt ez, amit a veteránok Handkétől tanultak. A pénzt Lewinsky és csoportja adta. Továbbra is segíteni fognak. Berger megtapogatta a kabátot, amit a dereka köré csavart. Szorosán simult hozzá. Nem lehetett észrevenni. Sovány volt, és a kabátja még így is lötyögött rajta. Kiszáradt a szája. Az elcsereült számú hulla ott feküdt előtte. A kupacról leráncigált egy másikat, és mellé fektette. Ugyanabban a pillanatban érkezett egy újabb is a nyíláson keresztül. A hulladobálók ismét felvették a munkát.

Dreyer lépett be a másik három fogollyal. Bergerre nézett.

– Mit keresel te itt? Miért nem vagy kint? – ugatta.

Ez az alibihez kellett. A három másiknak meg kell jegyeznie, hogy Berger egyedül volt lent a pincében.

– Ki kellett húznom még egy fogat – mondta Berger.

– Ugyan már! Neked azt kell tenned, amit megparancsolnak. Itt bármi megtörténhet.

Dreyer körülményesen helyet foglalt a listákkal megrakott asztal mellett.

– Folytatni! – vezényelte.

Nem sokkal később Schulte is megérkezett. Knigge *Érintkezés az emberekkel* című könyvének egy példánya lapult a zsebében, elővette és olvasni kezdte.

A halottakat tovább vetkőztették. Sorrendben a harmadik volt az a férfi, akire Berger másik kabátot adott. Berger úgy intézte, hogy két segítő vetkőztesse. Hallotta, hogy jelentik az 509-es számot. Schulte nem nézett fel. Éppen a hal- és rákevés illemszabályait tanulmányozta. Arra számított, hogy májusban meghívják a menyasszonya szülei, és fel akart készülni. Dreyer közömbösen felírta az adatokat, és összehasonlította a blokk jelentésével. A negyedik halott szintén politikai volt. Berger saját maga jelentette. Kicsit hangosabban mondta a számot, és észrevette, hogy Dreyer felnéz. Odavitte a halott holmiját az asztalhoz. Dreyer ránézett. Berger a szemével intett. Aztán felvette a fogót és a zseblámpát, és a halott fölé hajolt. Elérte, amit akart. Dreyer azt hitte, a negyedik nevét cserélték fel a még élőével és nem a harmadikét. Így téves nyomra került, és semmiképpen sem árulhatott el semmit.

Nyílt az ajtó. Steinbrenner lépett be. Mögötte Breuer, a bunkerőr és Niemann Scharführer jött. Steinbrenner Schultéra nevetett.

– Nekünk kell leváltani téged, ha már elkönyveltétek a halottakat. Weber utasítása. Schulte becsukta a könyvét.

– Készen vagyunk? – kérdezte Dreyertől.

– Van még négy hulla.

– Jó, fejezzétek be.

Steinbrenner a falnak támaszkodott, ahol az akasztottak kétségbeesett kaparásainak és karmolásainak nyoma látszott.

– Fejezzétek csak be. Van időnk. Aztán küldjétek le azt az öt embert is, akik főntről dobálják a hullákat. Meglepetésünk van a számukra.

– Igen – mondta Breuer. – Ma van a születésnapom.

– Ki közületek az 509-es? – kérdezte Goldstein.

– Miért?

– Átirányítottak ide.

Este volt, és Goldstein tizenkét másikkal érkezett a Kis Táborba.

– Lewinsky küld – mondta Bergernek.

– A mi barakkunkban vagy?

– Nem. A 21-esben. A nagy sietségben nem lehetett másképpen intézni. Később majd meg lehet változtatni. Legfőbb ideje volt, hogy elkerüljek onnan. Hol van az 509-es?

– Az 509-es már nem létezik.

Goldstein felkapta a fejét.

– Meghalt vagy elrejtettétek?

Berger habozott.

– Bízhatok benne – mondta az 509-es, aki ott gubbasztott mellette. – Lewinsky beszélt róla, amikor legutóbb itt járt.

Goldsteinhoz fordult.

– Most Flormann-nak hívnak. Mi újság? Régen hallottunk rólatok.

– Régen? Két napja...

– Az már régen volt. Mi újság? Gyere át ide. Itt senki sem hallgathat ki.

Távolabb ültek a többiektől.

– Tegnap éjszaka a 6-os blokkban híreket tudtunk fogni a rádiókon. Angol híreket. Sok volt a zavar, de egyet tisztán ki tudtunk venni. Az oroszok már Berlint lövik.

– Berlint?

– Igen...

– És az amerikaiak meg az angolok?

– Erről nem voltak újabb hírek. Sok volt a légköri zavar, és óvatosnak is kellett lennünk. A Ruhr-vidéket bekerítették, és messze túl vannak a Rajnán, az biztos.

Az 509-es a szögesdrótot nézte, amely mögött egy csík vörös naplemente égett a súlyos esőfelhők alatt.

– Milyen lassan megy minden.

– Lassan? Ez neked lassan? Egy év alatt visszakergették a német csapatokat Oroszországtól Berlinig és Afrikától a Ruhrig, és te lassúságról beszélsz?

Az 509-es megrázta a fejét.

– Nem erre gondolok. Itt megy lassan. Számunkra lassú. Egyszerre! Nem érted? Sok-sok éve itt vagyok már, de ez tűnik valamennyi közül a leglassúbb tavasznak. Lassú, mert olyan nehéz várni.

– Értem.

Goldstein mosolygott. Fogai krétaszerűen rajzolódtak ki szürke arcában.

– Tudom, milyen az. Különösen éjszaka. Amikor az ember nem tud aludni, és nem kap levegőt.

A szeme nem mosolygott vele. Kifejezéstelen és palaszínű maradt.

– Átkozottul lassan megy, ha így veszed.

– Igen, erre gondolok. Néhány héttel ezelőtt még nem tudtunk semmit. Most pedig már minden lassúnak tűnik. Különös, hogy megváltozik minden, ha már van remény. És ha várunk valamit. Meg ha félünk, hogy még elér a vég.

Az 509-es Handkéra gondolt. Még nem volt túl a veszélyen. A személycsere nagyjából elegendő lett volna, ha Handke nem ismerte volna az 509-est személyesen. Akkor az 509-es egyszerűen átváltozott volna a halottá, ahogy a halottat 509-esként tartották nyilván. Most hivatalosan meghalt, és Flormann-nak hívták, de még mindig a Kis Táborban volt. Többet nem lehetett elérni, már az is nagy dolog volt, hogy a 20-as barakk blokkparancsnoka, ahol Flormann meghalt, beleegyezett a cserébe. Az 509-esnek óvatosnak kellett lennie, nehogy Handke észrevegye. Azért is óvatosnak kellett lennie, nehogy valaki más elárulja. És ott volt még Weber is, aki egy váratlan ellenőrzés során bármikor felismerhette, – Egyedül jöttél? – kérdezte Goldsteint.

– Nem. Még másik kettőt is küldtek.

– Jönnek még?

– Valószínűleg. De nem hivatalos átirányítással. Odaát legalább ötven-hatvan embert rejtegetünk.

– Hol tudtok ennyi embert elrejtteni?

– Minden éjjel barakkot váltanak. Máshol alszanak.

– És ha az SS a kapuhoz vezényli őket? Vagy az irodába?

– Akkor nem mennek.

– Tessék?

– Nem mennek – ismételte meg Goldstein. Észrevette, hogy az 509-es csodálkozva felegyenesedik.

– Az SS-nek már nincs pontos áttekintése – magyarázta. – Néhány hete napról napra nagyobb a zűrzavar. Ehhez hozzá is segítettünk, ahol csak tudtunk. Állítólag munkaosztatokban dolgoznak, vagy egyszerűen csak fellelhetetlenek azok az emberek, akiket keresnek.

– És az SS? Nem jönnek, hogy elvigyék őket?

Goldstein foga megvillant.

– Már nem szívesen. Vagy legfeljebb csoportosan és felfegyverkezve. Csak az a csoport veszélyes, amelyben Niemann, Breuer és Steinbrenner van.

Az 509-es hallgatott egy darabig. Túlságosan hihetetlen volt, amit az imént hallott.

– Mióta van ez így? – kérdezte végül.

– Körülbelül egy hete. Mindennap változik valami.

– Úgy érted, az SS fél?

– Igen. Egyszerre észrevették, hogy belőlünk ezrek vannak. És tudják, hogyan áll a háború.

– Egyszerűen nem engedelmeskedtek?

Az 509-es még mindig nem tudta elhinni.

– Engedelmeskedünk. De körülményesen, és sokáig tart, meg elszabotálunk mindent, amit csak lehet. Az SS még így is túl sok embert kap el. Nem tudunk mindenkit megmenteni.

Goldstein felállt.

– Mennem kell, hogy találjak még egy alvóhelyet.

– Ha nem találsz, szólj Bergernek.

– Jó.

A barakkok között felhalmozott hullák mellett feküdt. A halom most magasabb volt, mint máskor. Előző este nem kaptak kenyeret. Ez másnap mindig megmutatkozott a halottak számában. Az 509-es egészen közel húzódott hozzájuk, mert nyirkos, hideg szél fújt. A halottak megvédték a szélről.

Megvédenek, gondolta. Még a krematóriumból, sőt azon túl is megvédenek. A hideg, nyirkos szélben valahol ott kavargott Flormann füstje is, akinek most a nevét viselte. Csak néhány kiégett csont marad belőle, amelyből a malomban csontlisztet készítenek. De a név, a legfelületesebb és a legérdektelenebb rész megmaradt, és egy másik, a fennmaradásért küzdő élet transzparensé lett.

Hallotta, hogy a hullahegy nyög és megmoccan. A szövetek és a nedvek még dolgoztak. Végbement bennük a második, a kémiai halál, amely megosztotta és elgázosította őket, amely felkészítette őket a rothadásra. Mint a tovaszállt élet megannyi kísérteties reflexe – a hasak mozogtak, felpuffedtek és összeestek, a halott szájak levegőt préseltek ki, és a szemekből zavaros váladék szivárgott, mint a túl későn előtört könnyek.

Az 509-es megmozdította a vállát. A huszáratillát viselte, amely a barakk egyik legmelegebb ruhadarabja volt, és rendre mindig az hordta, aki a szabadban aludt. Megnézte a felhajtásokat, amelyek a sötétben tompán fénylettek. Volt ebben valami irónia: éppen most, amikor ismét emlékezett a múltjára és önnönmagára, amikor már nem akart szám lenni, akkor kell egy halott neve alatt élnie, és éjszaka mindehhez még egy magyar egyenruhát viselni.

Fázott, és elrejtette a kezét a kabát ujjában. Bemehetett volna a barakkba, hogy néhány órát ott, a meleg bűzben aludjon, de nem tette. Túlságosan nyugtalan volt. Szívesebben ült kint, kicsit fázott, bámulta az éjszakát, és várt, és nem tudta, ugyan mi is történhetne éjszaka, hogy ennyire várja. Ez az, amitől meg lehet bolondulni, gondolta. A várakozás, mint valami háló lógott a tábor felett, és felfogta a reményeket és a félelmeket. Várok, gondolta, és Handke meg Weber üldöz. Goldstein vár, és a szíve minden pillanatban kihagy. Berger vár és fél, hogy még

kivégzik a krematóriumi csapattal együtt, mielőtt kiszabadulhatnánk. Valamennyien várunk, és nem tudjuk, nem küldenek-e minket az utolsó pillanatban halálos útra vagy megsemmisítő táborba.

– 509-es – szólt Ahasver a sötétből –, itt vagy?

– Igen, itt. Mi van?

– A juhász kutya meghalt.

Ahasver oda tapogatózott hozzá.

– Nem is volt beteg – mondta az 509-es.

– Nem. Egyszerűen csak elaludt.

– Segítsek kihozni?

– Nem szükséges. Kint voltam vele. Ott fekszik a másik oldalon. Csak meg akartam mondani valakinek.

– Jó, öreg.

– Igen, 509-es.

XVII

A transzport meglepetésszerűen érkezett. A nyugat felől a városba érkező vasúti vonalak néhány napig nem működtek. Megjavításuk után az egyik első vonattal néhány fedett teherszállító vagon is befutott. Az egyik megsemmisítő táborba kellett volna irányítani ezeket. Éjjel azonban ismét szétbombázták a vonalakat. A vonat egy napig állt, aztán a mellerni táborba irányították a foglyokat.

Kizárólag zsidók voltak, zsidók Európa valamennyi vidékéről. Voltak köztük lengyel és magyar, román és cseh, orosz és görög zsidók, zsidók Jugoszláviából, Hollandiából és Bulgáriából, sőt néhányan még Luxemburgból is. Tucatnyi különféle nyelvet beszéltek, és a legtöbben egymást sem értették. Még a közös jiddis is különbözni látszott. Kezdetben kétezren voltak, mostanra ötszázan maradtak. Több száz halott maradt a tehervagonban.

Neubauer magánkívül volt.

– Hova tegyük ezeket? A tábor már így is túlzsúfolt! Hivatalosan nem is hozzánk irányították őket! Semmi közünk az egészhez! Micsoda vad zűrzavar! Nincs már rend sehol! Mi történik tulajdonképpen?

Le s fel rohangált az irodájában. A személyes gondjaihoz még ez is! Tisztviselői lelke háborgott. Nem értette, miért kell annyi formaságot végigcsinálni olyanokkal, akiket úgyis halálra ítélték. Dühösen nézett ki az ablakon.

– Úgy fekszenek ott a kapu előtt a batyuikkal, mint a cigányok. Hol vagyunk, a Balkánon vagy Németországban? Maga érti, hogy mi van itt, Weber?

Weber közömbös maradt.

– Biztosan valamelyik hivatalos szerv adta ki az utasítást. Különben nem jöttek volna fel ide – mondta.

– Hát éppen ez az! Valamelyik szerv a pályaudvaron. Anélkül, hogy megkérdeztek volna. Még csak nem is értesítenek előre. Szabályos lebonyolításról nem is beszélve. Olyan már, úgy látszik, nincs is! Mindennap felbukkan valamilyen új hivatal. A pályaudvariak azt mondták, a foglyok túl sokat kiabáltak, s ez rossz benyomást tett a civil lakosságra. Mi közünk nekünk ehhez? A mieink nem kiabálnak!

Weberre nézett. Weber unottan támasztotta az ajtót.

– Beszélt már Dietzcel? – kérdezte.

– Nem, még nem. Igaza van, mindjárt fel is hívom.

Neubauer megvárta a kapcsolást, és egy ideig beszélt.

Aztán letette a hallgatót. Valamelyest megnyugodott.

– Dietz azt mondja, csak éjszakára kell itt tartanunk őket. Zárt egységben. Ne

összük szét őket a barakkokban. Ne vegyük nyilvántartásba őket. Egyszerűen csak hagyjuk őket ott, ahol vannak, és őrizzük őket. Holnap továbbmennek. Addigra elkészül a vasúti pálya.

Ismét kinézett az ablakon.

– De hol a csudában hagyjuk őket? Minden olyan zsúfolt.

– Ott hagyhatjuk őket az Appellplatzon.

– Az Appellplatzra szükség lesz reggel a napiparancshoz. Az csak zűrzavart teremtene. Különben is, ezek a balkántöltelékek csak összemocskolnák. Az nem jó.

– A Kis Tábor Appellplatzára is állíthatjuk őket. Ott nem lennének útban.

– Van ott elég hely?

– Igen. A saját embereinket be kell küldeni a barakkokba. Eddig nagyrészt kint feküdtek.

– Miért? Olyan zsúfoltak a barakkok?

– Attól függ, honnan nézzük. Embereket úgy is lehet rakodni, mint a szardíniát. Egymásra is.

– Egy éjszakára mennie kell.

– Menni fog. A Kis Táborból senkinek sem érdeke, hogy a transzportba kerüljön.

– Weber nevetett. – Úgy fognak ettől a lehetőségtől visszahókölni, mint a kolerától.

Neubauer futólag elmosolyodott. Tetszett neki, hogy a foglyok a táborban akarnak maradni.

– Öröket kell kiállítani – mondta –, különben eltűnnek az újak a barakkokban, és nekünk csak a zűrzavar marad.

Weber megrázta a fejét.

– Erre is ők maguk fognak vigyázni. Éppen eléggé félnek attól, hogy holnap közülük is elküldünk néhányat a transzporttal, csak hogy meglegyen a létszám.

– Jó. Jelöljön ki tőlünk néhány embert, megfelelő számú kápót és tábori rendőrséget az őrzésükre. És zárassa be a barakkokat a Kis Táborban. Nem kockáztathatunk fényszórókat az őrzésükre.

Úgy tűnt, egy csapat fáradt, repülni már képtelen madár érkezik a félhomályban. Imbolyogtak és botladoztak, s ha valamelyik elesett, a többiek átgyalogoltak rajta, szinte anélkül, hogy észrevették volna.

– Barakkajtókat becsukni! – adta ki az utasítást az az SS-Scharführer, akit a Kis Tábor lezárásával bíztak meg.

– Maradjatok bent! Aki kijön, lelőjük!

A tömeget a barakkok közötti térre terelték. Ide-oda hullámozott, néhányan elestek, mások odaguggoltak hozzájuk, kis szigetet képeztek a nyugtalanságban, amely egyre nőtt, s hamarosan valamennyien feküdtek, és lehullott rájuk az este, mint a

hamueső.

Feküdtek és aludtak, de a hangjuk nem csendesült el. Fel-felszállt álomból és rémálomból, riadt ébredésből, idegenül és élesen. Néha elnyújtott panaszban egyesültek, s csak néhány hang hullámszórt le s fel, s ütődött neki a barakkoknak, mint a nyomorúság tengere a meghittség biztos gátjának.

Egész éjjel hallani lehetett a barakkokban. Idegtépő volt, s jó páran már néhány óra múlva megvadultak tőle. Kiabálni kezdtek, s amikor a tömeg kint meghallotta, az ő panaszuk is hangosabb lett, amitől bent megint csak jobban kiabáltak. Olyan volt, mint egy kísérteties, középkori panaszáradat, hol a falon túl, hol azon belül – mígnem puskarészek mennyi dörögtek a barakkok falán, lövések dördültek odakint, és az ütlegelések tompa puffanásai hallatszórtak, tompán, amikor testet ért, és élesebben, amikor koponyán koppant.

Aztán elcsendesedtek. A barakkokban a kiabálókat leteperték a bajtársaik, a kinti tömeget pedig, még inkább, mint a botok, ledöntötte lábáról a kimerültség. Az ütések alig érezték már. A panaszos hangok időnként fel-feléledtek. Gyengébb volt már, de sosem hallgatott el egészen.

A veteránok sokáig hallgatták. Hallgatták, és irtóztak, féltek, hogy velük is megeshet ugyanez. Külsőleg alig különböztek a transzporttal érkezett emberektől – de mégis, a Lengyelországból érkezett halálbarakkokban, bűz és halál között, szorosan összeszorítva és egymáson fekvő, a haldoklók falba karcolt hieroglifái alatt, és attól gyötrődve, hogy nem lehet kimenni a latrinára, olyan biztonságban érezték magukat, mintha övék lenne a haza és a biztonság az odakint dúló határtalan, idegen fájdalommal szemben – és ez még iszonyatosabb volt, mint sok más korábbi sérelem.

Reggel halk, idegen hangokra ébredtek. Még sötét volt. A panaszok elhallgattak. Most viszont károgás hallatszórt a barakkok falán. Úgy károgáltak, mintha patkányok százai rágták volna kintről a falat, hogy bejussanak. Titokban károgáltak, és nem is túl hangosan, aztán óvatosan kopogni kezdtek, az ajtón, a falakon, és mormoltak, már-már hízelgően, rábeszélően, idegen hanglejtéssel, az utolsó kétségbeesés megtört hangján: bebocsátásért esdekeltek.

Segítségért könyörögtek a bárkáknak az özönvíz előtt. Halkak voltak, már megadták magukat, már nem kiabáltak, csak kértek, simogatták a falak fáját, feküdtek előtte, kézzel és körömmel kaparták, és lágy, sötét hangon esdekeltek a sötétben.

– Mit mondanak? – kérdezte Bucher.

– Az anyjuk nevében kérnek minket, hogy engedjük be őket, az – Ahasver félbeszakította a fordítást. Sírt.

– Nem tehetjük – mondta Berger.

– Igen, tudom.

Egy órával később jött az indulási parancs. Odakint vezényszavakat kiáltottak. Hangos panaszkodás volt rá a válasz. Újabb vezényszavak hangzottak el, dühösen és hangosan.

– Látsz valamit, Bucher? – kérdezte Berger. A legfelső ágyon gubbasztottak mind az apró ablak előtt.

– Igen. Ellenkeznek. Nem akarnak menni.

– Felállni! – hallatszott kintről. – Sorakozó! Számláláshoz sorakozni!

A zsidók nem álltak fel. A földhöz simulva feküdtek, és terrorizáló pillantásokat vetettek az örökre, vagy elrejtették a fejüket a karjukban.

– Felállni! – ordította Handke. – Gyerünk! Felállni, ti büdös disznók! Én állítsalak fel titeket? Ki innen!

A felállítás és a fenyegetés nem használt. Az az ötszáz lény, akiket csupán azért, mert az istentiszteleten más szokásokat követnek, mint megkínzóik, olyasvalamivé tettek, ami már nem nevezhető emberinek, nem reagált sem kiáltásokra, sem szidalmakra, de még ütlegelésekre sem. Fekve maradtak, megpróbáltak belekapaszkodni a földbe – a koncentrációs tábor silány és koszos földje kívánatosnak tűnt a számukra, mert nekik a paradicsomot és a megmenekülést jelentette. Tudták, hova akarják vinni őket. Amíg szállították őket és mozgásban voltak, tompán követték a mozgást. Most, hogy megállították őket és nyugalomba kerültek, éppoly tompán tiltakoztak a mozgás ellen.

A felügyelők elbizonytalanodtak. Azt a parancsot kapták, hogy ne verjenek agyon senkit, s ez most elég nehéznek ígérkezett. A parancsnak csak a szokásos bürokratikus oka volt: a transzportot nem vezényelték a táborba, tehát lehetőleg zártan el is kell hagynia azt.

További SS-legények érkeztek. A 20-as barakk ablakából az 509-es látta, hogy még Weber is odajött fényes, elegáns csizmájában. Megállt a Kis Tábor bejáratánál, és valamilyen parancsot adott ki. Az SS sortűzet adott le a fekvő zsidók feje felett. Weber szétvetett lábbal és csípőre tett kézzel állt a kapuban. Azt hitte, hogy a zsidók a sortűz után fel fognak ugrani.

Nem ugrottak fel. Már túl voltak minden fenyegetésen. Feküdni akartak. Nem akartak továbbmenni. Ha közéjük lőttek volna, akkor sem mozdultak volna meg.

Weber arca színt váltott.

– Állítsátok fel őket! – ordította. – Verjétek őket talpra! Állítsátok őket a lábukra!

A felügyelők a tömegbe vetették magukat. Bottal és ököllel verekedtek, lábuk gyomrokba és nemi szervekbe talált, hajuknál és szakálluknál fogva ráncigáltak talpra embereket, de azok megint csak eldőltek, mintha nem lenne csontjuk.

Bucher kimeredt az ablakon.

– Ezt nézd meg – suttogta Berger. – Nemcsak az SS-ek verik őket. És nem is csak zöldek. Nemcsak bűnözők. Más színek is vannak köztük. A mieink is köztük vannak. Olyan foglyok, mint mi, akiket kápóvá és rendőrré tettek. Ugyanúgy verik ezeket, mint a mestereik.

Megdörzsölte gyulladt szemét, mintha ki akarná nyomni. Közvetlenül a barakk mellett egy öreg, fehér szakállas férfi állt. A szájából vér csörgött, és lassan vörösre festette a szakállát.

– Menjetek el az ablaktól – mondta Ahasver –, ha meglátnak, titeket is kivisznek.

– Nem láthatnak minket.

Az ablak piszkos volt és vak, kintről nem lehetett látni, hogy mi történik a mögötte levő sötét helyiségben. Belülről azonban eleget lehetett látni.

– Nem kellene néznetek – mondta Ahasver. – Bűn ezt tenni, ha nem kényszerítenek rá.

– Nem bűn – mondta Bucher. – Sohasem akarjuk elfelejteni. Azért nézzük.

– Nem láttatok még ebből eleget a táborban?

Bucher nem válaszolt. Ismét kinézett az ablakon.

Lassacskán kimerült a düh a téren. A felügyelőknek minden egyes embert el kellett volna vonszolniuk. Ezer emberre lett volna ehhez szükség. Néha tíz-húsz zsidót sikerült kihajtaniuk az útra, de sosem többet. Ha többen voltak, áttörtek a felügyelők között, és visszavetették magukat a nagy, vonagló, sötét tömegbe.

– Itt van maga Neubauer – mondta Berger.

Odajött, és Weberrel beszélt.

– Nem akarnak elmenni – mondta Weber a szokásosnál egy kicsit kevésbé közömbösen. – Agyon lehet verni őket, akkor sem mozdulnak meg.

Neubauer kövér füstfelhőket eregetett. A téren nagyon nagy volt a bűz.

– Undorító ügy! Minek is küldték őket ide? Ott helyben is el lehetett volna intézni, ahol voltak, ahelyett hogy összevissza küldözgetik őket az országban, csak hogy elgázosíthassák. Tudni szeretném, mi lehet ennek az oka.

Weber vállat vont.

– Az az ok, hogy a legmocskosabb zsidónak is van teste. Ötszáz holttest. Gyilkolni egyszerű, sokkal nehezebb eltüntetni a tetemeiket. És ezek kétezren voltak.

– Ugyan már! Majdnem minden táborban van krematórium, úgy, mint nálunk.

– Az van. De a krematóriumok a mi időszámításunk szerint túl lassan dolgoznak. Különösen, ha egy tábor gyorsan kell felszámolni.

Neubauer kiköpött egy dohánylevélkét.

– Akkor sem értem, minek kell ezeket az embereket ilyen messzire küldeni.

– Megint csak a hullák. A mi hatóságaink nem szeretik, ha túl sok holttest marad

hátra. Eddig csak a krematóriumok intézték el őket úgy, hogy később ne lehessen pontosan megállapítani a számukat – sajnos ez ilyen nagy igény esetén túlságosan lassan megy. Nincs valóban korszerű módszer nagy mennyiségek gyors eltüntetésére. A tömegsírokat jóval később is fel lehet tárni, hogy aztán rémtörténeteket találjanak ki róluk. Láttuk már ezt Lengyelországban és Oroszországban.

– Miért nem hagyták ezt a népséget egyszerűen ott, ahol volt, amikor megkezdődött a visszavonulás – Neubauer azonnal kijavította magát: – úgy értem, a frontvonalak stratégiai lerövidítései? Úgysem jók már semmire sem. Meg kell őket hagyni az amerikaiaknak meg az oroszoknak, hadd örüljenek nekik.

– Megint csak a testek okoztak volna gondot – magyarázta Weber türelmesen. – Az amerikai hadsereggel állítólag tömegesen jönnek újságírók és fényképészek. Felvételeket készíthettek volna, és azt állíthatták volna, hogy az emberek alultápláltak.

Neubauer kivette a szivart a szájából, és éles pillantást vetett Weberre. Nem tudta megállapítani, hogy a táborvezetője megint rajta köszörüli-e a nyelvét. Sosem tudott erre rájönni, akárhányszor kísérelte meg kideríteni. Weber arcán nem látszott semmi.

– Mit jelentsen ez? – kérdezte Neubauer. – Mire gondol? Persze hogy alultápláltak.

– A rémtörténetekről van szó, amelyeket a külföldi sajtó erről kitalál. A Tájékoztatási Minisztérium naponta óva int ettől.

Neubauer még mindig Webert nézte. Voltaképpen nem is ismerem, gondolta. Mindig megtette, amit akartam, de alapjában véve semmit sem tudok róla. Nem lepne meg, ha most egyszerre a szemembe nevetne. Az én szemembe, és talán még a Főhrerébe is. Talpnyaló, minden valós világnézet híján! Valószínűleg semmi sem szent előtte, még a párt sem. Éppen csak megfelel neki.

– Tudja, Weber – kezdte, de félbeszakította a mondatot. Nincs értelme sokat foglalkozni vele. Egy pillanatra ismét visszatért a félelem.

– Persze hogy alultápláltak ezek az emberek – mondta. – De ez nem a mi hibánk. Az ellenség blokádjá kényszerít minket erre. Vagy mégsem?

Weber felemelte a fejét. Nem hitt a fülének. Neubauer különös, feszült pillantással figyelte.

– Persze – mondta Weber vontatottan. – Az ellenség és a blokádjá.

Neubauer bólintott. A félelem ismét elszállt. Az Appellplatzra nézett.

– Őszintén szólva – mondta már-már bizalmasan – óriási különbségek vannak a táborok között. A mi embereink lényegesen jobban néznek ki, mint ezek... még a Kis Táborban is. Nem gondolja?

– De – válaszolta Weber döbbenet.

– Látszik, ha összehasonlítjuk a dolgokat. A miénk bizonyára az egyik leghumánusabb tábor az egész birodalomban.

Neubauer kellemes megkönnyebbülést érzett.

– Persze hogy meghalnak emberek. Még hozzá sokan. Ez elkerülhetetlen ilyen időkben. De mi emberségesek vagyunk. Aki már nem tud, annak nálunk már nem kell dolgoznia. Hol van még ilyen dolga az árulóknak és az állam ellenségeinek?

– Szinte sehol.

– Én is így gondolom. Alultápláltság? Az nem a mi vétünk! Én mondom magának, Weber – Neubauernak eszébe ötlött valami. – Figyeljen csak, tudom már, hogyan mozdítjuk ki innen az embereket. Tudja, hogyan? Étellel!

Weber vigyorgott. Az öreg néha mégsem jár saját vágyálmai felhőin.

– Nagyszerű ötlet – mondta. – Ha a botozás nem segít, az étel mindig segít. De nincsenek kéznél rendkívüli adagok.

– Nem baj. Akkor majd a táborlakók meghúzzák magukat. Bajtársiasságról tesznek tanúbizonyságot. Ebédre majd kevesebbet kapnak. – Neubauer megmozgatta a vállát. – Értetek ezek németül?

– Néhányan talán.

– Tolmács van?

Weber megkérdezett néhány őrt. Azok három alakot vonszoltak oda hozzájuk.

– Fordítsátok le az embereiteknek, amit az Obersturmbannführer úr mond – ugatta Weber.

A három férfi egymás mellett állt. Neubauer előrelépett.

– Emberek! – mondta méltósággal. – Titeket tévesen tájékoztattak. Benneteket pihenőtáborba akarnak szállítani.

– Rajta! – bökte meg Weber az egyik férfit. Érthetetlen nyelveken mondtak valamit. A téren senki sem mozdult.

Neubauer megismételte szavait.

– Most pedig elmentek a konyhára – tette még hozzá. – Kávét és élelmet vételezni.

A tolmácsok továbbították a mondókáját. Senki sem mozdult. Senki sem hitte el. Valamennyien sok embert láttak már ily módon eltűnni. Az élelem és a fürdés veszélyes ígéretés volt.

Neubauert elfutotta a méreg.

– Konyha! Irány a konyha! Étél! Kávét! Élelmet és kávét vételezni! Levest!

Az örök botokkal estek a tömegnek.

– Leves! Nem halljátok? Ennivaló! Leves!

Minden szónál ütöttek.

– Állj! – kiáltotta Neubauer mérgesen. – Ki mondta nektek, hogy verjétek őket? Az istenit!

Az örök visszaugrottak.

– Ki veletek! – kiáltotta Neubauer.

A botos emberek ismét foglyokká változtak. A tér szélére húzódtak, és szorosan egymás mögé felsorakoztak.

– Ezek még nyomorékká verik őket – morogta Neubauer. – Akkor itt maradnak a nyakunkon.

Weber bólintott.

– A kirakodás során így is ideküldtek nekünk a pályaudvarról néhány teherautónyi halottat elégetni.

– És azok hol vannak?

– A krematórium mellett, kupacban. Ráadásul kevés a szenünk. A készleteinkre a saját embereink elégetésére van szükség.

– Az istenit, hogy szabadulunk meg ezektől?

– Pánikban vannak. Már nem értik, hogy mit mondanak nekik. De talán, ha... érzik.

– Érzik?

– Érzik az étel szagát, vagy látják.

– Úgy érti, ha idehozatnánk egy üstöt?

– Igen. Ígérgetésnek nincs értelme ezeknél az embereknél. Ezeknek látniuk kell, vagy szagolni.

Neubauer bólintott.

– Lehet. Nemrégiben kaptunk néhány guruló üstöt. Hozasson ide egyet. Vagy kettőt. Egyet kávéval tele. Van már itt ennivaló?

– Még nincs. De egy üstre valót biztosan lehet keríteni. Tegnap estéről, gondolom.

Az üstök megérkeztek. Mintegy kétszáz méterre álltak az emberektől az úton.

– Toljátok be az egyiket a Kis Táborba – vezényelte Weber. – És vegyétek le róla a fedőt. Aztán, amikor elindulnak, toljátok lassan vissza ide.

– Mozgásba kell hozni őket – magyarázta Neubauer-nak. – Ha már egyszer elhagyják az Appellplatzot, könnyű lesz kivinni őket innen. Mindig így van. Mindig ott akarnak maradni, ahol aludtak, mert ott nem történt velük semmi. Valamiféle biztonságot jelent a számukra. Minden mástól félnek. De ha egyszer mozgásba lendülnek, tovább is mennek. Egyelőre csak a kávé hozzatok ide – vezényelte. – És ne vigyétek vissza. Adjátok ki! Osszátok szét amott.

A kávé üstöt egészen a tömegig tolták. Az egyik kápó merített belőle a merőkanállal, és a legközelebb álló férfi fejére öntötte a folyadékot. Az öreg volt az, akinek véres lett az ősz szakállja. A folyadék végigfolyt az arcán, és most barnára festette a szakállát. Ez volt a harmadik változás.

Az öreg felemelte a fejét, és lenyalta a cseppeket. Karomszerű ujjaival a

levegőben kaszált. A kápó odatartotta a szájához a merőkanalat a maradékkal:

– Nesze, igyál! Kávé!

Az öreg kinyitotta a száját. A nyakizmai egyszerre dolgozni kezdtek. A keze a merőkanálra fonódott, és nyelt és nyelt, már csupa nyelés és szürcsölés volt, az arca rángott, remegett, és egyre nyelt.

A szomszédja látta. Egy másik és egy harmadik is. Felálltak, odatolták a szájukat, a kezüket, lökdösték egymást, verekedtek a merőkanálért, belecsimpaszkodtak, egy fürt kéz és fej.

– Hé! Az istenit!

A kápó nem tudta kiszabadítani a merőkanalat. Cibálta és rúgott, óvatosan hátrafelé, Neubauer irányába pislogva. Mások is felálltak közben, és a forró üst fölé hajoltak. Megpróbálták belelógatni az arcukat és a kezükkel merni a kávé.

– Kávé! Kávé!

A kápó érezte, hogy a merőkanál elszabadult.

– Rendet! – kiáltotta. – Egyik a másik után! Sorakozó!

Nem volt semmi értelme. A tömeget nem lehetett visszatartani. Semmit sem hallottak. Érezték a szagát annak, amit kávénak mondtak, valami melegnek, amit meg lehetett inni, és vakon megrohamozták az üstöt.

Webernek igaza volt: ahol az agy már nem működik, a gyomor még mindig uralkodik.

– Húzzátok most lassan errefelé a kocsit – irányította őket Weber.

Lehetetlen volt. Körös-körül mindenütt tömeg. Az egyik felvigyázó csodálkozó arckifejezéssel lassan eldőlt. A tömeg kihúzta alóla a lábát. Úgy kapálózott, mintha úszna, s közben lassan csúszott lefelé.

– Éket alakítani! – adta ki az utasítást Weber.

Az örök és a tábori rendőrség felállt.

– Rajta! – kiáltotta Weber. – Fel a kávékocsira! Húzzátok ki!

Az örök betörték a tömeg közé. Félrerángatták az embereket. Kordont vonva a kocsi köré sikerült megmozdítaniuk. Már majdnem üres volt. Vállukat egymáshoz feszítve tolták ki a kocsit. A tömeg követte őket. Kezek próbáltak a vállak fölé vagy a karok alá férkőzni.

A nyögő emberkupaából valaki egyszerre csak meglátta a másik, kicsit távolabb álló kocsit. Groteszk ugrásokkal és támolyogva megindult felé. Mások követték. De Weber itt már megtette az előzetes intézkedéseket. A kocsit erős férfiak vették körül, és azonnal megindultak vele.

A tömeg utánuk vetette magát. Csak néhányan maradtak hátra, hogy a kezüket a kávékocsit oldalába törüljék és lenyalogassák a folyadékot. Körülbelül harmincan maradtak olyanok hátra, akik már nem tudtak felállni.

– Vigyétek ezeket is utánuk – adta ki a parancsot Weber. – Aztán láncsal zárjátok

el az utat, hogy ne tudjanak ide visszajönni.

A teret emberi hulladék és mocsok borította, ám egy éjszakára mégiscsak nyugvóhelyül szolgált. És ez nem kevés. Webernek voltak tapasztalatai. Tudta, hogy miként a víz a legmélyebb pontra, a tömeg is megpróbál majd ugyanoda visszajutni, ha elmúlt az éhség vad őrjöngése.

Az örök maguk előtt hajtották a visszamaradottakat. A haldoklókat és a halottakat is ők cipelték. Mindössze hét halott volt. A transzport immár csak a legszívósabb ötszáz emberből állt.

A Kis Tábor kijáratánál, ott, ahol rátértek az útra, néhányan kitörtek. A haldoklókat és halottakat cipelő örök nem tudtak elég gyorsan utánuk iramodni. A három legerősebb ember visszaszökött. A barakkokhoz futottak, és cibálták az ajtókat. A 22-es ajtaja engedett. Bemásztak.

– Állj! – kiáltotta Weber, amikor az örök utánuk akartak eredni. – Mindenki ide! Azért a háromért majd később visszamegyünk. Figyelem! A többiek visszajönnek.

A kis csapat az úton jött lefelé. Az ételes üst kiürült, és amikor a csoportokat elvonuláshoz akarták felsorakoztatni, visszafordultak. Már nem voltak ugyanazok, mint korábban. Akkor egységes blokkot alkottak, túl voltak a kétségbeesésen, és ez tompa erőt adott nekik. Most az éhség, az étel és a mozgás visszavetette őket a kétségbeesésbe – ismét fellángolt bennük a félelem, vaddá és gyengévé változtatva őket. Már nem voltak tömeg, hanem sok külön egyén, mindegyik a maga életének maradványaival, és ez könnyű prédává tette őket. Ráadásul nem is voltak már szorosan együtt. Már nem volt hatalmuk. Ismét éhséget és fájdalmat éreztek. Kezdték engedelmessé válni.

Egy részüket már fent elvágta a többiektől, másokat a visszafelé vezető úton, a többieket Weber és emberei fogadták. Fejekre nem ütöttek, csak a testekre. Lassacskán kialakultak a csoportok. Kábultan álltak négyes sorokban, egymásba font karokkal, hogy ne dőljenek el. Az erősebbek mindig közrefogtak egy-egy haldoklót. Messziről valaki tudatlan úgy vélhette, vidám részegek csapata imbolyog ott kart karba öltve. Aztán egyszerre néhányan énekelni kezdtek. Maguk elé meredtek, felemelték a fejüket, szorosan tartották a többieket, és énekeltek. Nem voltak sokan, és az ének halvány volt és akadozott. Elmentek a nagy Appellplatzon át a már felsorakozott munkaosztágok mellett, és ki a kapun.

– Mit énekelnek? – kérdezte Werner.

– Egy halotti dalt.

A három szökevény a 22-es barakkban kuporgott. Amennyire csak tudtak, beverekedték magukat a barakk mélyére. Ketten félig egy ágy alá bújtak. A fejüket, amennyire csak lehetett, mélyen az ágy alá dugták. A lábuk kilógott és remegett. A

remegés végigfutott rajtuk, egy pillanatra abbamaradt, aztán újrakezdődött. A harmadik hófehér arccal nézte a foglyokat.

– Elbújni... ember... ember – ezt ismételte, és mutatójával saját magára mutatott. Ennyit tudott németül.

Weber rántotta fel az ajtót.

– Hol vannak?

Két órrel állt az ajtóban. – No gyerünk! Hol vannak? Senki sem válaszolt.

– Szobaparancsnok! – kiáltotta Weber.

Berger kilépett.

– Huszonkettes barakk... – kezdett jelenteni.

– Pofa be! Hol vannak?

Bergernek nem volt más választása. Tudta, hogy a szökevényeket néhány percen belül megtalálják. Azt is tudta, hogy a barakkot semmilyen körülmények között nem szabad átkutatni. Két politikai szökevényt rejtegettek a munkatáborból.

Felemelte a kezét, hogy a sarokba mutasson, de az egyik felvigyázó, aki elnézett mellette, megelőzte.

– Ott vannak! Az ágy alatt!

– Hozzátok ki őket!

Mozgolódás kezdődött a zsúfolásig telt helyiségben. A két ór a lábánál fogva húzta ki az ágy alól a szökevényeket, mint a békákat. Kezükkel az ágy lábát markolták. Megfeszültek a levegőben, Weber rálépett az ujjukra. A csont roppant, és a kezek engedtek. Kicibálták őket. Nem kiabáltak. Csak halk, nagyon magas hangon sóhajtottak, amikor végigvonszolták őket a mocskos földön. A harmadik, a sápadt arcú, magától felállt, és követte őket. A szeme nagy, fekete gödörnek tűnt. Ránézett a foglyokra, akik mellett elhaladt. Azok lesütötték a szemüket.

Weber terpeszben állt a bejárat előtt.

– Melyik disznó nyitotta ki az ajtót?

Senki sem jelentkezett.

– Kilépni!

Valamennyien kimentek. Handke már kint állt.

– Blokkparancsnok! – ordított Weber. – Parancs volt bezárni az ajtókat! Ki nyitotta ki?

– Az ajtók régiiek. A szökevények kitepték a zárat, Sturmführer úr.

– Marhaság! Hogy tehették volna?

Weber lehajolt a zárhoz. Lazán lógott a rothadt fában.

– Tessék azonnal új zárat felszerelni! Már régen meg kellett volna csinálni! Miért nem csinálták meg?

– Az ajtókat sosem zártuk, Sturmführer úr. Nincs latrina a barakkban.

– Mindegy. Gondoskodjon róla.

Weber megfordult, és elindult felfelé az úton a szökevények után, akik már nem ellenkeztek.

Handke a foglyokat mustrálta. Híres kitörései egyikére számítottak. De nem következett be.

– Tökfejek – mondta. – Takarítsátok el innen a mocskot.

Aztán Bergerhez fordult.

– Nem szerettétek volna, ugye, hogy gondosan átvizsgálják a barakkot?

Berger nem válaszolt. Kifejezéstelen arccal nézte Handkét. Handke kurtán felnevetett.

– Azt hiszitek, hülye vagyok, mi? Többet tudok, mint gondolnád. És elkaplak titeket! Mindet! Az összes nagyképű, politikai idiótát, érted?

Weber után csörtetett. Berger megfordult. Goldstein állt mögötte.

– Vajon mire gondolhat?

Berger megvonta a vállát.

– Mindenesetre azonnal értesítenünk kell Lewinskyt. És a bűjtatott embereket máshol kell elhelyeznünk. Talán a 20-as blokkban. Az 509-es ismeri ott a járást.

XVIII

Reggel sűrű köd borította a tábor. A géppuskás őrtornyokat és a cölöpöket nem lehetett látni. Egy ideig mintha már nem is lett volna koncentrációs tábor, a köd puha, csalóka szabadsággá változtatta a kerítéseket, és úgy tűnt, csak előre kell menni, hogy észrevegyék, már szögesdrót sincs.

Aztán megszólaltak a szirénák, és kisvártatva meghallották az első robbanásokat is. Puha semmiből jöttek, nem volt irányuk és nem volt eredetük sem. Lehetek a levegőben, a láthatár mögött, vagy akár a városban is. Innen-onnan hallatszottak, mint fojtott viharok mennydörgése, és a szürkésfehér, vattaszerű végtelenben úgy tűnt, nem is jelentenek veszélyt.

A 22-es barakk lakói fáradtan gubbasztottak az ágyakon és a folyosókon. Keveset aludtak, és nyomorultul érezték magukat az éhségtől. Előző este csak egy híg levest kaptak. Alig figyeltek a bombázásra. Már ismerték, létük részévé vált. Egyikük sem készült fel arra, hogy a bomba visítása örült tempóban felerősödik, és hatalmas detonációban végződik.

A barakk rázkódott, mintha földrengés rázta volna meg. A robaj elhalkulásába belecsendült a törött ablaküvegek csörrenése.

– Minket bombáznak! Minket bombáznak! – kiabált valaki. – Engedjete ki! Ki innen!

Pánik lett úrrá rajtuk. Emberek estek ki az ágyukból. Mások megpróbáltak lemászni, és tagjaik a már lent levőkével gabalyodtak össze. Erőtlen karok csapkodtak, halálfejek vicsorgatták a fogukat, és riadt szemek tekintettek ki mély gödrükből. A kísérteties az volt, hogy mindez látszólag hangtalanul ment végbe. A légvédelmi ágyúk és a bombák tombolása olyan hangos volt, hogy teljesen elnyomta a belső zajt. Nyitott szájak hang nélkül kiabáltak, mintha megnémította volna őket a félelem.

Újabb robbanás rázta meg a földet. Eszeveszett kavarodás támadt. Akik még járni tudtak, pánikszzerűen menekültek, egymást taposták a folyosókon, míg mások teljesen érzéketlenül feküdtek az ágyukon, és hangtalanul gesztikuláló bajtársaikat nézték, mintha csak egy pantomim-előadás szemlélői lennének, és semmi közük sem lenne az egészhez.

– Csukjátok be az ajtót! – kiabált Berger.

Elkésett. Az ajtó kivágódott, és a csontvázak első csoportja-kitámolygott a ködbe. Újabbak követték őket. A veteránok szokott sarkukban ültek, és azon igyekeztek, nehogy őket is magukkal sodorják a többiek.

– Mindenki maradjon itt! – kiáltotta Berger. – Az örök lőni fognak!

A menekülés folytatódott.

– Lefeküdni! – kiabált Lewinsky.

Handke fenyegetései ellenére a 22-es barakkban töltötte az éjszakát. Itt mégis nagyobb biztonságban volt – előző nap a Steinbrenner-, Breuer- és Niemann-féle különleges osztag négy embert kapott el a munkatáborban, akiknek a neve H és K betűvel kezdődött. A krematóriumhoz vitték őket. A politikaiak felkutatása szerencsére bürokratikusán történt. Lewinsky nem várta meg, míg az L betű sorra kerül.

– Hasaljatok a földre! – kiáltotta. – Lőni fognak!

– Kifelé! Ki akar itt maradni az egérfogóban?

Odakint már lövések dördültek a sivítás és a mennydörgés közepette.

– Most! Kezdődik! Lefeküdni! Hasra! A géppuskák veszélyesebbek, mint a bombák!

Lewinskynek nem volt igaza. A harmadik robbanás után elhallgattak a géppuskák. Az őnök sürgősen elhagyták a tornyokat. Lewinsky az ajtóhoz mászott.

– Már nincs veszély! – kiáltotta Berger fülébe. – Az SS-ek eltűntek.

– Maradjunk itt?

– Nem. Itt nincs védelem. Bennszorulhatunk és – éghetünk.

– Kifelé! – kiáltotta Meyerhof. – Ha lebombázzák a szögesdrótot, megszökhetünk!

– Fogd be a szád, te idióta! Elkapnak ebben a ruhában, és lelőnek!

– Gyertek ki!

Kinyomultak az ajtón.

– Maradjatok együtt! – kiáltotta Lewinsky. Megragadta Meyerhof ruháját.

– Ha hülyeséget csinálsz, én tekerem ki a nyakad saját kezűleg, érted? Átkozott hülye, azt hiszed, kockáztathatjuk ezt most? – Megrázta. – Érted? Vagy most rögtön kitekerjem a nyakad?

– Hagyd – mondta Berger. – Semmit sem fog csinálni. Túlságosan gyenge, én majd vigyázok rá.

A barakk közelében feküdtek, elég közel ahhoz, hogy a falakat kivehessék a gomolygó ködben. Úgy tűnt, láthatatlan tűz emészti őket. Így feküdtek, számtalan mennydörgés óriási mancsával a nyakukban, szorosan a földhöz simulva és a következő robbanásra várva.

De nem jött több. A légvédelem továbbra is tombolt. Hamarosan a város felől sem hallottak már bombákat. Viszont ismét határozottan ki lehetett venni a zajban a géppuskák kattogását.

– Itt lövöldöznek a táborban – mondta Sulzbacher.

– Az SS-ek. – Lebenthal felemelte a fejét. – Talán találat érte a kaszárnyát, és Weber meg Neubauer meghalt.

– Az túl szép lenne – mondta Rosen. – Ilyesmi nem történik. Ebben a ködben nem

tudtak célozni. Lehet, hogy csak néhány barakkot találtak el.

– Hol van Lewinsky? – kérdezte Lebenthal.

Berger körülnézett.

– Nem tudom. Néhány perce még itt volt. Te sem tudod, Meyerhof?

– Nem. És nem is akarom tudni.

– Talán felderítésre ment.

Tovább hallgatóztak. A feszültség nőtt. Elvértve ismét géppuskalövéseket lehetett hallani.

– Talán odaát megszöktek néhányan – mondta Bucher.

– És most üldözik őket.

– Remélhetőleg nem.

Mindannyian tudták, hogy az egész tábort felsorakoztatnák és állni hagynák mindaddig, míg a szökevények élve vagy holtan elő nem kerülnek. Ez jó néhány tucat halottat jelentett volna és valamennyi barakk alapos átvizsgálását. Ezért kiabált Lewinsky Meyerhoffal.

– Mi értelme volna most még megszökni? – mondta Ahasver.

– Miért ne? – kérdezett vissza Meyerhof. – Mindennap...

– Maradj nyugton – szakította félbe Berger. – Te holtadból keltél fel, ez bolondított meg. Azt hiszed, te vagy Sámson. Ötszáz méternyire sem jutnál.

– Talán maga Lewinsky szökött meg. Van rá elég oka. Több, mint másnak.

– Hülyeség! Ő nem szökik meg.

A légvédelem elhallgatott. A csendbe vezényszavak és futó léptek hangja hasított bele.

– Ne tűnjünk el mégis inkább a barakkban? – kérdezte Lebenthal.

– Helyes. – Berger felállt. – A C részlegből mindenki vissza a szobába! Goldstein, figyelj, hogy a ti embereitek jó hátul rejtőzzenek el. Handke bizonyára hamarosan fel fog tűnni.

– Az SS-eket biztosan nem találták el – mondta Lebenthal. – Ez a banda mindent túlél. Közülünk valószínűleg több százat széttéptek a bombák.

– Talán már jönnek az amerikaiak – mondta valaki a ködben. – Talán ez már a nehéztüzérség!

Egy pillanatig mindnyájan hallgattak.

– Fogd be a szád – mondta Lebenthal morcosán. – Ne kiabáld el!

– Gyerünk, jöjjön be, aki még mászni tud. Bizonyára sorakozó is lesz.

Visszamasztak a barakkba. Kis híján újra kitört a pánik. Sokan egyszerre megijedtek, hogy mások, akik gyorsabbak, megelőzik őket, és elveszik a régi helyüket. Különösen azok rémültek meg, akik egy darabka ágydeszkat tudtak a magukénak. Rekedt, erőtlen hangon kiabáltak, elestek, és előretüledtek. A még mindig túlsúfolt barakkban hely csak kevesebb mint egyharmaduk számára volt.

Egy részük minden kiáltozás ellenére kint maradt. Az izgalom túlságosan kimerítette őket, és már mászni sem volt erejük. A pánik kivitte őket a többiekkel, de most már elhagyta őket az erejük. A veteránok néhányat odacibáltak a barakkhoz. A ködben látták, hogy ketten meghaltak. Véreztek. Lövések végeztek velük.

– Figyelem!

A muzulmánok csoszogásánál erőteljesebb lépteket hallottak a fehér hullámok között.

A léptek közeledtek, és a barakk előtt megálltak. Lewinsky nézett be.

– Berger – suttogta. – Hol van az 509-es?

– A húszasban. Mi történt?

– Gyere ki.

Berger az ajtóhoz lépett.

– Az 509-esnek már nem kell félnie – hadarta kapkodva Lewinsky. – Handke meghalt.

– Meghalt? Bomba?

– Nem. Meghalt.

– Hogy történt? Az SS-ek eltalálták a ködben?

– Mi találtuk el. Az elég, nem? Fő, hogy elintéztük. Veszélyes volt. A köd jól jött.

– Lewinsky hallgatott egy pillanatig. – Majd holnap meglátod a krematóriumban.

– Ha a lövés túl közélről érte, látni lehet a puskapor nyomait és égésnyomokat.

– Nem lövés volt. Két másik főbocot is kikészítettünk a ködben és a zúrzavarban.

A két legvadabbat. Az egyik a mi barakkunkból való. Két embert elárult.

A légítamadást lefújó sziréna megszólalt. A köd hullámozott és szétszakadt. Úgy tűnt, mintha a robbanások tépték volna szét. Egy darabka kék ég fénylett fel, majd ezüstössé vált, és a nap hátulról fehér fénnel töltötte ki. Mint a vérpad, úgy emelkedtek ki belőle a géppuska tornyok.

Valaki közeledett.

– Vigyázat! – suttogta Berger. – Gyere be, Lewinsky! Bújj el!

Becsukták maguk mögött az ajtót.

– Csak egy jön – mondta Lewinsky. – Semmi vész. Már egy hete, hogy nem jönnek egyedül. Félnék.

Az ajtót valaki óvatosan kinyitotta.

– Itt van Lewinsky? – kérdezte valaki.

– Mit akarsz?

– Gyere gyorsan. Itt van.

Lewinsky eltűnt a ködben.

Berger körülnézett.

– Hol van Lebenthal?

– Átment a húszasba. Meg akarja mondani az 509-es-nek.

Lewinsky visszajött.

– Hallottad, mit történt odaát? – kérdezte tőle Berger.

– Igen. Gyere ki.

– Mi van?

Lewinsky elmosolyodott. Arca nedves volt a ködtől, s lassan fogak, szemek és egy széles, remegő orr vált láthatóvá.

– Beomlott az SS-kaszárnyának egy része – mondta. – Halottak vannak és sebesültek. Még nem tudom, hány. Az 1-es barakkban is sok a veszteség. A fegyverraktár és a ruhakamra is megsérült. – Óvatosan pillantott a ködbe. – El kell rejtenünk valamit. Lehet, hogy csak ma estig. Megkaparintottunk valamit. Kevés idejük volt az embereinknek. Csak annyi, ameddig vissza nem jöttek az SS-ek.

– Add ide – mondta Berger.

Szorosan egymás mellé álltak. Lewinsky átadott Bergernek egy nehéz csomagot.

– A fegyverraktárból – suttogta. – Rejtsd el a sarkodban. Van még egy. Az 509-es ágya alatti lyukban fogjuk elrejteni. Ki alszik most ott?

– Ahasver, Karel és Lebenthal.

– Jó. – Lewinsky fújtatott. – Gyorsan dolgoztak. Azonnal nekiláttak, miután a bomba benyomta a raktár falát. Az SS-ek nem voltak ott. Amikor megérkeztek, a mi embereink már régen el is mentek. Többet is sikerült megkaparintani. A tífuszos osztályon rejtjük el. Megosztott kockázat, érted? Werner alapelve.

– Nem fogja az SS észrevenni, hogy hiányzik valami?

– Talán. Ezért nem hagyunk semmit sem a munkatáborban. Nem vettünk el túl sokat, és óriási a zűrzavar. Talán észre sem vesznek semmit. Megpróbáltuk felgyújtani a raktárt.

– Átkozottul jól dolgoztatok – mondta Berger.

Lewinsky bólintott.

– Szerencsés nap. Gyere, dugjuk el feltűnés nélkül. Itt semmire sem gyanakodnak. Világosodik. Nem tudtunk többet elemelni, mert az SS-ek gyorsan visszajöttek. Azt hitték, megsérült a kerítés. Mindenre lőttek, ami csak az utukba került. Szökésre számítottak. Most már nyugodtabbak. Megállapították, hogy a szögesdrót sértetlen. Micsoda szerencse, hogy a munkaosztagokat ma reggel visszatartották. Szökésveszély a köd miatt. Így aztán a legjobb embereinket tudtuk mozgósítani. Valószínűleg hamarosan sorakozó lesz. Gyere, mutasd meg nekem, hova tudjuk tenni a holmit.

Egy órával később kisütött a nap. Az ég lágy kéken csillogott, és az utolsó ködfoszlány is eltűnt. A fasorokkal keretezett földek nedvesen és üde zölden fénylettek, mintha megfürdették volna őket.

A 22-es blokk délután értesült arról, hogy a bombázás alatt és után huszonhét fogoly vesztette életét, tizenkettő az 1-es barakkban, és huszonnyolc foglyot repeszek sebesítettek meg. Tíz SS-legény halt meg, köztük a gestapós Birkhäuser. Handke meghalt, és még két ember Lewinsky barakkjából.

Az 509-es ájtott hozzájuk.

– Mi van azzal a nyugtával, amit Handkénak adtál a svájci frankról? – kérdezte tőle Berger. – Mi lesz, ha megtalálják a holmija között? Mi lesz, ha a Gestapo kezébe kerül? Erre nem gondoltunk.

– De – mondta az 509-es. Egy lapot húzott ki a zsebéből. – Lewinsky tudta. És gondolt rá. Megszerezte Handke holmiját. Egy megbízható kápó lopta el, rögtön azután, hogy Handke meghalt.

– Jó. Tépd szét! Lewinsky ma nagyon szorgalmas volt.

– Berger fellélegzett. – Remélem, most már lesz végre egy kis nyugalomunk.

– Talán. Attól függ, ki lesz az új blokkparancsnok.

Egyszerre csak egy csapat fecske jelent meg a tábor felett. Sokáig köröztek fent a magasban, nagy köröket leírva, aztán lejjebb szálltak, és csivitelve vetették magukat a lengyel barakkokra. Fényes, kék szárnyuk szinte súrolta a tetőt.

– Most látok először madarakat a táborban – mondta Ahasver.

– Fészeknek való helyet keresnek – magyarázta Bucher.

– Itt? – vihogott Lebenthal.

– Már nincsenek templomtornyok.

Az égő város füstje kicsit letisztult.

– Tényleg – mondta Sulzbacher. – Az utolsó torony is összedőlt.

– Itt! – Lebenthal fejcsóválva nézte a fecskéket, amelyek hangos csiviteléssel köröztek a barakk körül. – És ezért jönnek vissza Afrikából! Ide!

– Sehol sincs helyük a városban, amíg ég.

Lepillantottak.

– Hogy néz ez ki! – suttozta Rosen.

– Bizonyára még egy sor másik város is így ég – mondta Ahasver.

– Nagyobbak és fontosabbak. Azok vajon hogy nézhetnek ki?

– Szegény Németország – mondta valaki, aki a közelben gubbasztott.

– Tessék?

– Szegény Németország.

– Gyerekek! – mondta Lebenthal. – Hallottátok ezt?

Felmelegedett az idő. Este megtudta a barakk, hogy a krematórium is megsérült. Az egyik körítőfal leomlott, és az akasztófa ferdén állt, de a kémény továbbra is teljes gőzzel füstölt.

Beborult az ég. Egyre párásabb lett a levegő. A Kis Tábor nem kapott vacsorát. A barakkok csendesek voltak. Aki tudott, kint feküdt. Úgy tűnt, a nehéz levegő táplálékot ad. Az egyre sűrűsödő és fakóbbá váló felhők úgy lógtak az égen, mint az ételmet rejtő zsákok. Lebenthal fáradtan tért vissza felderítőújáról. Jelentette, hogy a munkatáborban is csak négy barakk kapott vacsorát, a többi nem. Állítólag megsérült az élelmiszerraktár. A barakkokat nem ellenőrizték. Az SS-ek nyilvánvalóan nem fedezték még fel, hogy fegyverek is hiányoznak.

Egyre melegebb lett. A város különös, kénes fényben úszott. A nap már régen lement, de a felhők egyre sugározták a sárga, fakó fényt, amely nem akart ellobbanni.

– Vihar lesz – mondta Berger. Sápadtan feküdt az 509-es mellett.

– Remélhetőleg.

Berger ránézett. Az izzadság a szemébe folyt. Nagyon lassan elfordította a fejét, és hirtelen vér buggyant ki a száján. Olyan könnyedén és természetesen, hogy az 509-es az első pillanatban nem is fogta fel, mi történt. Aztán felegyenesedett.

– Mi van? Berger! Berger!

Berger összegörnyedt, és csendesen feküdt.

– Semmi – mondta.

– Mi ez, vérömlés?

– Nem.

– Hát akkor mi?

– A gyomrom.

– A gyomrod?

Berger bólintott. Kiköpte a vért, ami még a szájában volt.

– Semmi komoly – suttopta.

– Éppen elég komoly. Mit kell tennünk? Mondd meg, hogy mit csináljunk.

– Semmit. Feküdni kell. Hagyjatok nyugodtan feküdni.

– Bevigyünk? Kaphatsz egy külön ágyat. Kidobunk néhány embert.

– Hagyj csak feküdni.

Az 509-es hirtelen kétségbeesett. Olyan sok embert látott meghalni, és ő maga is olyan sokszor került a halál közvetlen közelébe, hogy nem gondolta volna, egyetlen halál még jelenthet valamit a számára. De most ugyanúgy lesújtotta, mintha először nézett volna farkasszemet vele. Úgy érezte, elveszti élete utolsó és egyetlen barátját. Minden reménye odalett. Berger izzadságtól nedves arccal mosolygott rá, de ő már a kicementezett út szélén látta mozdulatlanul.

– Kell, hogy legyen még valakinek valami ennivalója! Vagy szerezzen gyógyszert! Lebenthal!

– Nem kell ennivaló – suttopta Berger. Felemelte a kezét, és kinyitotta a szemét. – Hidd el. Majd szólok, ha kell valami. És hogy mikor. Most nem kell semmi. Hidd el.

Csak a gyomrom.

Ismét lehunyta a szemét.

A lefújás után Lewinsky kijött a barakkból. Az 509-eshez ült.

– Voltaképpen miért nem vagy párttag? – kérdezte.

Az 509-es Bergerre pillantott. Berger szabályosan lélegzett.

– Miért éppen most kérded? – kérdezett vissza.

– Kár, hogy nem vagy az. Szeretném, ha közülünk való lennél.

Az 509-es tudta, Lewinsky mire gondol. A tábor földalatti vezetésében a kommunisták különösen szívós, zárkózott és energikus csoportot alkottak. Együtt dolgoztak ugyan a többiekkel, de sohasem bíztak bennük igazán, és saját céljaikat tartották szem előtt. Először mindig a saját embereiket védték és segítették.

– Hasznunkra lennél – mondta Lewinsky. – Mi voltál korábban? Úgy értem, mi volt a foglalkozásod?

– Szerkesztő – mondta az 509-es, és maga is csodálkozott, milyen furcsán hangzott ez a szó.

– Szerkesztőkre különösen nagy szükségünk lenne.

Az 509-es nem válaszolt. Tudta, hogy egy kommunistával vitatkozni éppoly értelmetlen, mint egy náccival.

– Van fogalmad, milyen blokkparancsnokot kapunk? – kérdezte kis idő múltán.

– Igen. Valószínűleg valakit a saját embereink közül. De egészen biztosan egy politikait. Nálunk is újat neveztek ki. Közülünk valót.

– Akkor visszamész?

– Egy-két nap múlva. Ennek nincs köze a blokkparancsnokhoz.

– Hallottál még valamit?

Lewinsky vizsgálódva nézte az 509-est. Aztán közelebb húzódott hozzá.

– Körülbelül két hét múlva számítunk a tábor átvételére.

– Micsoda?

– Igen. Két hét múlva.

– Felszabadulásra gondolsz?

– A felszabadításra és az átvételre általunk. Át kell vennünk, ha az SS-ek elvonulnak.

– Kinek?

Lewinsky habozott. – A leendő táborvezetésnek – mondta aztán. – Lennie kell ilyenek, és már szervezzük is. Különben csak fejetlenség lenne. Készen kell állnunk az azonnali beavatkozásra. A tábor ellátásában nem lehet fennakadás, ez a legfontosabb. Ellátás, gondoskodás, irányítás... emberek ezrei nem szaladhatnak szét egyik pillanatról a másikra.

– Innen nyilván nem. Itt nem tud mindenki szaladni.
– Erre is gondoltunk. Orvosok, gyógyszerek, szállítási lehetőség, élelmiszer-utánpótlás, rekvirálás a falvakban...

– És hogy akarjátok mindezt megcsinálni?

– Segíteni fognak nekünk, az biztos. De meg kell szerveznünk. Az angolok vagy az amerikaiak, akik majd felszabadítanak, harcoló egységek. Nem lesznek felkészülve arra, hogy azonnal koncentrációs táborokat irányítsanak. Ezt nekünk kell csinálnunk. Az ő segítségükkel persze.

Az 509-es elnézte Lewinsky fejét, háttérben a felhős éggel. Nagy volt és kerek, minden lágyság híján.

– Különös – mondta. – Milyen magától értetődően számítunk az ellenségeink segítségére, igaz?

– Aludtam – mondta Berger. – Most már jól vagyok. Csak a gyomrom volt, semmi egyéb.

– Beteg vagy, nem a gyomrod okozta – mondta az 509-es. – Sosem hallottam még, hogy valaki a gyomrától vért köp.

Berger tágra nyitotta a szemét.

– Különöset álmodtam. Nagyon tisztán és valóságosan láttam. Operáltam. Az erős fény...

Az éjszakába meredt.

– Ephraim, Lewinsky azt hiszi, két hét múlva szabadok leszünk – mondta az 509-es óvatosan. – Mostanában állandóan hallgatják a híreket.

Berger nem mozdult. Mintha nem is hallotta volna.

– Operáltam – mondta. – Vágni készültem. Gyomorműtét. Hozzákészültem, aztán hirtelen nem tudtam, hogyan tovább. Mindent elfelejtettem. Kivert a veríték. A beteg ott feküdt, kinyitva, eszméletlenül... és én nem tudtam tovább. Elfelejtettem a műtét menetét. Iszonyú volt.

– Ne gondolj rá. Lidérces álom volt, semmi egyéb. Én is mi mindent álmodtam már! És még mi mindent fogunk álmodni, ha egyszer kijutunk innen!

Az 509-es egyszerre határozottan szalonnás tükörtojás illatát érezte. Küszködött, hogy ne gondoljon rá.

– Nem lesz minden csupa öröm – mondta. – Az biztos.

– Tíz év. – Berger az eget nézte. – Elpocsékolt tíz év! Nincs! Eltűnt! Nem dolgoztam. Eddig sosem gondoltam erre. Lehet, hogy sokat felejtettem. Most sem tudom pontosan a műtét menetét. Nem tudok pontosan visszaemlékezni. Az első időben a táborban éjszakánként műtéteket idéztem fel. Hogy ne veszítsem el. Aztán már nem csináltam. Lehet, hogy elfelejtettem...

– Az ilyesmi kimegy az ember fejéből, de nem felejtí el igazán. Olyan ez, mint a nyelvek vagy a kerékpározás.

– El lehet felejteni. Az ember keze. A pontosság. El lehet bizonytalanodni. De le is lehet maradni. Tíz év alatt sok minden történt. Sok mindent felfedeztek. És én nem tudok semmit. Én csak öregebb lettem, öregebb és fáradtabb.

– Különös – mondta az 509-es. – Az előbb véletlenül én is a korábbi foglalkozásomra gondoltam. Lewinsky kérdezte. Azt hiszi, két hét múlva kiszabadulunk. El tudod ezt képzelni?

Berger merengve rázta meg a fejét.

– Hova lett az idő? – kérdezte. – Végtelen volt. Most meg azt mondod, két hét. És egyszerre azt kérdezi magától az ember: hova lett a tíz év?

Lenn a völgyben izzott az égő város. A levegő még mindig párás meleg volt, holott éjszaka volt. A pára kezdett felszállni. Villámok cikáztak. A láthatáron még két másik tűz is izzott – távoli, lebombázott városok.

– Ne elégedjünk meg egyelőre annyival, hogy egyáltalán gondolhatjuk azt, amit gondolunk, Ephraim?

– De. Igazad van.

– Hiszen ismét ember módjára gondolkodunk. És arról, hogy mi lesz a tábor után. Mikor tehetjük utoljára ezt? Minden más magától vissza fog térni.

Berger bólintott.

– Még ha egész hátralevő életemben zoknit kell stoppolnom, ha innen kiszabadulok! Mégis...

Az eget villám hasította ketté, amit lassan távoli mennydörgés követett.

– Be akarsz menni? – kérdezte az 509-es. – Fel tudsz állni óvatosan, vagy tudsz mászni?

A vihar tizenegykor tört ki. Villámok világították meg az eget, és néhány másodpercre előtűntek a lerombolt város tölcseirei és romjai, mint valami fakó, holdbéli táj. Berger mélyen aludt. Az 509-es a 22-es blokk ajtajában ült. Amióta Lewinsky megölte Handkét, ismét szabad volt számára a barakk. A kabátja alatt rejtegette a pisztolyokat és a töltényeket. Attól tartott, hogy az esőben átnedvesedhetnek és használhatatlanná válhatnak az ágya alatti mélyedésben.

Ezen az éjszakán azonban kevés eső esett. A vihar sokáig készülődött, osztódott, több vihar is tombolt egy időben, és úgy dobálták egymásnak a villámokat, mint a kardokat. Két hét, gondolta az 509-es, és nézte, ahogy felvillan, majd kihuny a táj a szögesdróton túl. Úgy tűnt, olyan, mint egy másik világ, amely észrevétlen közelebb és közelebb került az utóbbi időben, és lassan kinőtt a reménytelenség senkiföldjéből. És most már itt lapult várakozón a szögesdrót előtt, eső és föld,

pusztulás és tűz, de növekedés, erdők és zöld szagát árasztva. Érezte, hogy átjárják a villámok, megvilágították, és egyidejűleg feltűnt az elvesztett múlt is, fakón és távolian, szinte érthetetlenül és elérhetetlenül. Fázott a meleg éjszakában. Nem volt olyan biztos a dolgában, mint ahogy Berger előtt mutatta. Emlékezett, úgy tűnt, sok mindenre, meg is indították az emlékei, de vajon elég-e ez ennyi itt töltött év után. Túl sok halál húzódott meg az akkor és a most között. Csak azt tudta, hogy élni annyit jelent, mint kiszabadulni a táborból, de minden, ami azután következik, bizonytalan volt, óriási és ingatag. Nemigen tudott ennél távolabb látni. Lewinsky tudott, de ő párttag módjára gondolkodott. A párt védelmébe fogja venni, és ő benne lesz, ennyi neki elég is volt. Mi lehet ez? – gondolta az 509-es, mi az, ami szólítja, az egyszerű élni akaráson kívül? Bosszú? A bosszú nem jelent sokat. A bosszú a másik, a sötét oldalhoz tartozott, amit el kell intézni, de mi van azután? Néhány meleg esőcseppet érzett az arcán, mint semmiből jött könnyeket. Kinek voltak még könnyei? Sok-sok éve kiégtek és elapadtak. Néha a néma tépelődés, az, hogy valami megint kevesebb lett, ami már szinte semminek tűnt – csak az jelezte, hogy még mindig van mit elveszíteni. Egy hőmérő, amely már régen az érzelem legmélyebb pontját mutatta – és azt, hogy még hidegebb lett, csupán az jelezte, hogy néha, szinte fájdalom nélkül, leesett egy-egy megfagyott tag, egy ujj, egy láb.

A villámok most gyorsabban követték egymást, és hosszan tartó mennydörgés közepette élesen kivált a cikázó, árnyéktalan fényben a szemközti domb, a távoli fehér ház és a kert. Bucher, gondolta az 509-es. Buchernak még van valamije. Ő fiatal, és vele van Ruth. Valaki, aki vele együtt megy majd el innen. Vajon tartós lesz-e a kapcsolatuk? Kit érdekelt? Ki akart bizonyosságot? És ki adhatott itt bizonyosságot?

Az 509-es hátradőlt. Miken töprengenek? – gondolta. Berger megfertőzött. Csak fáradtak vagyunk. Lassan szívta a levegőt, és a tér meg a barakk bűzén át érezni vélte a tavasz és a növekedés illatát. Ez visszatért, minden évben, fecskék és virágok kíséretében, dacolva háborúval és halállal, gyásszal és reménnyel. Visszatért. Ott volt. És ez elég is volt.

Behúzta az ajtót, és bemászott a zugába. Egész éjjel villámlott, a kísérteties fény bevetődött a törött ablakon, és a barakk olyan volt, mint egy hajó, amely hangtalanul siklik a föld alatti folyón, tele halottakkal, akik valami sötét mágia folytán még lélegeztek – és voltak köztük néhányan, akik nem adták meg magukat.

XIX

^[3]Only one column had still been working in the town. They had gone on rummaging about in the ruins for bodies and had found eighteen more people. Now they were marching back.

They marched right through the town. The SS no longer took any trouble. They guarded the column but they no longer led them round the town or made detours through the least damaged sections to prevent the prisoners from seeing the devastation. They now led them out by the shortest route.

The streets were ruined. Walls of houses had been thrown from one side to the other as though they had leapt on one another for a petrified rape. In some places the rubble lay many feet high. A piano with its top torn off stood in the street half-buried in mortar and stone. The keyboard was intact and a few children were strumming. They were trying to play the Horst Wessel song. It sounded thin and more than half the strings had snapped. A roofless baker's shop stood open. A queue of people jostled one another outside it. They were dusty and tired and patient. The prisoners marched past them. The SS shouted commands. There was a smell of bread. But even here the sweet putrid stench of corpses came through, mixed with the bitter smell of acids and burning. The unnaturally warm weather was the cause. Water flowed from broken pipes on to the street. A few men in fire-brigade uniform were trying to break up the ground. They had tools with them to repair the water conduits. The pipes were new and glistened and it seemed strange that anyone should still give a thought to such things; it seemed so useless and unimportant amidst all the devastation. A field kitchen had driven up a side street. In front of it, too, stood a long queue of people.

The broken windows in the shops had already been boarded up again with wooden laths and planks and strips of cardboard. There weren't many Nazi uniforms to be seen any more. There were more trousers and boots than tunics. The tunics had already given way to civilian jackets; the lower halves were still Nazi.

The prisoners came to the open section of the town. They crossed one of the bridges that had not been destroyed. At the end of it stood an ancient stone figure that had lost its head and one arm. On the Square beyond it the equestrian statue of Frederick the Great had tumbled off its granite base. It was tipped up so that Frederick the Great now rode straight towards the sky. His outstretched arm pointed at a few clouds glistening in the sun.

The column passed down a tree-lined street that was still entirely undamaged. It was a remnant of forgotten peace amidst the desolation. The trees had put forth their

leaves, the houses were massive and without blemish, the sidewalk clean, the windows intact, and behind the windows hung curtains, neatly gathered and pleated. It seemed inconceivable.

A group of boys came marching along the street. They wore uniforms. They were strong healthy boys, sturdy and lively, the kind every mother desires. Seeing the prisoners, they stepped out of their way on to the sidewalk. The prisoners were marching down the middle of the street. The boys stood still and began whispering. One of them was fourteen or fifteen, the others younger. The fifteen-year-old had a calm open face, slender with a narrow skull, blue eyes and a tuft of silky blond hair. He raised his hand and the whole group shouted: 'Traitors to the Fatherland!'

„They shouted it in high youthful voices. Once more: 'You Jewish swine! Traitors!'

It resounded through the streets. For a moment the birds in the trees stopped chirping. A window was opened. Again the boys shouted. Then the fifteen-year-old stepped forward, pulled a revolver from his pocket, took two paces, raised it, aimed quickly at a prisoner marching on the outside and at close range shot him in the face. 'One dog less!' he said in a clear voice and stepped back. 'Pity I've no more bullets, or I'd finish off a few more!'

The prisoner lay in the gutter. The blood welled up from under his head. Painfully he raised himself on to his arms and turned his face towards the group of boys. His face was old and there were gaps in his teeth, and the blood ran into his mouth and dripped, and the eyes above it grew slowly blind. The good-looking fifteen-year-old did not avert his gaze. He calmly contemplated the wound. Finally the bleeding face sank down. The arms gave. The right foot began to twitch. Then this, too, ceased.

'My God, Helmuth,' said one of the boys.

Two SS men approached. 'What's all this? What d'you think you're doing?'

'One traitor less,' said Helmuth and brushed back his hair.

'You can leave that to us,' snorted one of the SS men.

'So?' Helmuth stared at him.

'Stop that,' said the second SS man nervously to the first. 'Don't start any funny business just now.' He turned to the prisoners. 'Forward! Get going! On with you!' he shouted at them, pulling out a revolver. 'March on, I said. D'you want to leave another one here? Four men in the rear pick up the dead!'

The column marched on. One SS man stayed behind to take down the dead man's number. 'You're a sharp one, what?' he asked Helmuth.

'Werewolf,' said the boy, off-handish.

His comrades stared at him in admiration. The window above them was slammed shut so that the panes rattled. The SS man reached into the dead man's pockets and got up. 'Heil Hitler!' said Helmuth, sharply.

The SS man turned round. 'Heil Hitler! ', The prisoners seized the dead man's legs and arms and raised him up. The boys formed a group again. Helmuth took the lead. 'Sing! ' he ordered.

They marched off. Their high youthful voices could still be heard from afar.

*'When Jewish blood spurts from the knife
Everything goes twice as well! '*

It had already become almost a folksong. They had never learned anything else.

– Bruno – mondta Selma Neubauer nyugodtan. – Ne légy bolond. Gondolkodj, mielőtt mások is elkezdenek gondolkodni. Ez a mi esélyünk. Adj el mindent, amit el lehet adni. A telkeket, a kertet, ezt a házat, mindent... akár veszteség, akár nem.

– És a pénz? Mire jó a pénz? – Neubauer bosszúsan rázta a fejét. – Ha valóra válik, amitől tartasz, mennyi értéke lenne a pénznek? Elfelejtetted az inflációt az első világháború után? Egy billió ért egy márkát. Már akkor is csak a tárgyi értékek értek valamit!

– Tárgyi értékek, igen. De olyan tárgyi értékek, amelyeket zsebre lehet vágni.

Selma Neubauer felállt, és a szekrényhez lépett. Kinyitotta, és félrerakott néhány kupac fehérneműt. Aztán kivett egy dobozt, és kinyitotta. Arany cigarettás- és púderdobozok voltak benne, gyémántokkal ékesített fülbevaló, két rubinbross és néhány gyűrű.

– Tessék – mondta. – Ezeket vettem a tudtod nélkül az elmúlt években. Az én pénzemen és abból, amit félre tudtam tenni. Eladtam a részvényeimet. Azok ma már semmit sem érnek. A gyárak romokban hevernek. De ezek megőrzik az értéküket. Ezt el lehet vinni. Bárcsak kizárólag ilyen holmink lenne!

– Elvinni! Elvinni! Úgy beszél, mintha bűnözők lennénk, és el kellene szöknünk.

Selma visszatette az ékszereket. Egy cigarettásdobozt a ruhája ujjával dörgölt fényesre.

– Velünk is megtörténhet az, ami megtörtént másokkal, amikor ti kerültetek hatalomra, nem igaz?

Neubauer felugrott.

– Ha téged hall az ember – mondta dühösen és tehetetlenül –, a legszívesebben felkötné magát. Más férfiakra olyan feleségük van, aki megérti őket, aki vigaszt nyújt, amikor a szolgálatból hazamennek, aki felvidítja őket. De te! Mást sem csinálsz, csak piszkálsz: csináltad volna így, meg úgy, örök káromlás. Egész nap! Még éjszaka is! Még akkor sincs nyugalom! Egyfolytában: eladni és elpocsékolni!

Selma nem hallgatott rá. Eltette a dobozt, és ismét elé rakta a fehérneműt.

– Gyémántok – mondta. – Szép, tiszta gyémántok. Foglalat nélkül. Csak a legszebb kövek. Egykarátos, kétkarátos, háromkarátos, egészen hat- vagy hétkarátosig, ha sikerül szerezni. Ez az igazi. Jobb, mint valamennyi Blank, a kerted, a telkeid és a házad. Az ügyvéded becsapott. Biztos vagyok benne, hogy kétszeres százalékot kapott. A gyémántokat el lehet rejteni. Ruhákba is be lehet varrni. Még le is lehet nyelni. A telkeket nem.

Neubauer rámeredt.

– Hogy te miket beszélsz! Egyszer hisztériás rohamot kapsz, mert rettegsz néhány bombától, aztán meg úgy beszélsz, mint egy zsidó, aki pénzért elvágna az ember torkát.

Az asszony megvető pillantással mérte végig a férjét. Nézte a csizmáját, az egyenruháját, a pisztolyát, a bajuszát.

– A zsidók nem vágják el senkinek sem a torkát. A zsidók gondoskodnak a családjukról. Jobban, mint sok germán Übermensch. A zsidók tudják, hogy veszélyes időkben mit kell tenni.

– Úgy? Mit tudtak? Ha tudták volna, nem maradtak volna itt, és nem kaptuk volna el a legtöbbjüket.

– Nem hitték, hogy azt teszitek velük, amit tettetek.

Selma Neubauer kölnivel nedvesítette be a halántékát.

– És ne felejtsd el, hogy Németországban 1931-ben zárolták a pénzt. Akkor, amikor a Darmstädter és a Nemzeti Bank nehézségekkel küzdött. Ezért sokan nem tudtak elmenni. Ti meg elkaptátok őket. Jó. Most meg te akarsz itt maradni. És ugyanúgy el fognak kapni titeket.

Neubauer gyorsan körülnézett.

– Vigyázz! Az istenit! Hol van a lány? Ha téged hallanak, elvesztünk. A népbíróság nem ismer kegyelmet! Elég, ha besúgnak!

– A lánynak ma kimenője van. És miért nem lehet veletek ugyanazt csinálni, amit ti csináltatok másokkal?

– Ki csinálná? A zsidók? – Neubauer nevetett. Blank jutott eszébe. Elképzelte, hogy Blank Webert kínozza. – Azok örülnek, ha nyugtuk van.

– Nem a zsidók. Az amerikaiak és az angolok.

Neubauer ismét nevetett.

– Azok? Azok még kevésbé! Azoknak nincs ehhez semmi közük. Belpolitikai ügyekkel, mint a mi táboraink, egyáltalán nem törődnek. Az ügy azokkal tisztán külpolitikai és katonai természetű. Nem érted?

– Nem.

– Azok demokraták. Akkor is korrektül fognak bánni velünk, ha esetleg győznek... de ez még kérdéses. Katonásan. Korrektül. Becsületben alulmaradtunk. Semmi mást nem tudnak tenni. Ilyen a világnézetük! Az oroszokkal más lenne a

helyzet. De azok keleten vannak.

– Majd meglátod. Maradj csak itt.

– Igen, meg fogom látni. És itt maradok. Megmondanád, hogy egyáltalán hova mehetnénk, ha el akarnánk menni?

– Már évekkkel ezelőtt elmehettünk volna a gyémántokkal Svájcba...

– Volna! – Neubauer az asztalra csapott. A sörösüveg megingott. – Volna! Volna! Már megint! Hogyan? Lopott repülőgépen kellett volna átrepülni a határon? Örültségeket beszélsz.

– Nem lopott repülőgépen. De elmehettünk volna néhányszor üdülni. A pénzt és az ékszereket magunkkal vittük volna. Két, három, négy üdülés. Mindig mindent ott kellett volna hagyni. Ismerek olyan embereket, akik ezt csinálták...

Neubauer az ajtóhoz ment. Kinyitotta és ismét becsukta. Aztán visszajött.

– Tudod, mi az, amit mondasz? Színtiszta hazaárulás! Azonnal kivégeznének, ha egy szó is kikerülne innen.

Selma ránézett. A szeme csillogott.

– És most? Még gyorsan megmutathatod, micsoda hős vagy. Megszabadulsz egy veszélyes asszonytól. Talán nem is esne rosszul...

Neubauer nem állta a pillantását. Elfordult, és le-fel járkált a szobában. Nem tudta, hogy Selma hallott-e az özvegyről, aki időnként meglátogatta.

– Selma – mondta végül megváltozott hangon. – Mire jó ez? Össze kell tartanunk! Legyünk észnél. Nem tehetünk mást, ki kell tartanunk. Nem futhatok el. Parancsot teljesítek. Hova szökhetnék? Az oroszokhoz? Nem. Bujdoszak a még meg nem szállt Németországban? Ott hamar utolér a Gestapo, és te tudod, hogy az mit jelent. A másik oldalra? Az amerikaiakhoz meg az angolokhoz? Oda sem. Akkor már jobb itt megvárni őket, különben úgy nézne ki, mintha rossz lenne a lelkiismeretem. Én már mindent átgondoltam, hidd el. Ki kell tartanunk, nincs más megoldás.

– Jó.

Neubauer csodálkozva nézett fel.

– Tényleg? Értesz végre? Bebizonyítottam neked?

– Igen.

Óvatosan Selmára pillantott. Nem hitt a gyors győzelemben. De az asszony egyszerre feladta. Arca mintha beesett volna. Bebizonyítva, gondolta. Bizonyítékok! Amit bebizonyítottak, azt elhiszik – mintha az élet csak bizonyítékokból állna. Semmit sem lehet velük csinálni. Agyagistenek. Csak saját magukat hiszik. Sokáig nézte a férjét. Az együttérzés, a megvetés és a távoli gyengédség keveréke ült a szemében. Neubauer kényelmetlenül érezte magát.

– Selma – kezdte.

Az asszony félbeszakította.

– Bruno, már csak egy dolgot... kérlek...

– Mit? – kérdezte Neubauer gyanakvóan.
– Írasd át a házat és a telkeket Freya nevére. Menj el most rögtön az ügyvédhez.
Csak ezt, semmi többet.
– Miért?
– Nem örökre. Csak átmenetileg. Ha minden jól megy, vissza lehet írni. Bízhat az lányodban.
– Igen... igen... de hát a látszat! Az ügyvéd...
– Fűtyülj a látszatra! Freya még gyerek volt a hatalomátvétel idején. Őt nem lehet semmivel sem vádolni.
– Mit jelentsen ez? Azt hiszed, engem meg lehet vádolni?
Selma hallgatott. Ismét azzal a különös pillantással nézett rá.
– Katonák vagyunk – mondta Neubauer. – Parancsra cselekszünk. És a parancs az parancs, ezt mindenki tudja.
– Nyújtózkodott. – A Führer kiadja a parancsot, mi pedig engedelmeskedünk. A Führer vállalja a felelősséget azért, amit parancsba ad. Jó néhányszor elmagyarázta már. A hazafinak ennyi elég. Vagy mégsem?
– De – mondta Selma rezignáltan. – De menj el az ügyvédhez. Írasd át a tulajdonunkat Freyára.
– Felőlem. Beszélhetek vele.
Neubauernek eszében sem volt ezt tenni. A feleségét hisztériássá tette a félelem. Megveregette a hátát.
– Engedd, hadd csináljam én. Eddig még mindig sikerült.
Ezekkel a szavakkal kivonult a szobából. Selma Neubauer az ablakhoz lépett. Látta a férjét beszállni az autóba. Bizonyítékok! Parancsok! – gondolta. Ez jelenti nekik a feloldozást minden alól. Szép és jó, amíg sikerül. Nem csinálta-e ő maga is? A jegygyűrűjére nézett. Huszonnégy éve hordja, kétszer kellett kitágíttatni. Akkoriban, amikor kapta, még más ember volt. És akkor még volt egy zsidó is, aki feleségül akarta venni. Egy apró, dolgos ember, aki suttogott, és nem kiabált. Josef Bornfeldernek hívták. 1928-ban kivándorolt Amerikába. Okos volt. Még idejében. Aztán még egyszer hallott róla egy ismerőstől, aki azt írta, nagyon jól megy neki. Gépiesen forgatta a jegygyűrűt. Amerika, gondolta. Ott sosincs infláció. Azok gazdagok.

Az 509-es fülelt. Ismerte a hangot. Óvatosan feltérdelt a halottak halma mögött és fülelt.

Tudta, hogy Lewinsky ma éjszaka valakit át akart hozni a munkatáborból, akit el kellett rejteni néhány napra, de Lewinsky a régi szabálynak megfelelően, hogy csak az összekötők ismerjék egymást, nem mondta meg, ki az.

A férfi halkán beszélt, de nagyon világosan.

– Mindenre szükségünk van, aki velünk van – mondta. – Ha megbukik a nemzetiszocializmus, nincs egy egységes párt a politikai vezetés átvételére. Az elmúlt tizenkét évben valamennyi párt széthullott vagy szétverték. A maradványok illegálisba vonultak. Nem tudjuk, mennyi van még belőlük. Elszánt emberekre lesz szükség az új szervezet létrehozásához. A vereség zűrzavarában csak egyetlen párt marad érintetlen: a nemzetiszocialista. Nem a hozzá csapódott emberekre gondolok, azok bármilyen párthoz csatlakoznak, hanem a magra. Egységesen fognak illegálisba vonulni, és várni fogják az időt, amikor majd ismét megjelenhetnek. Ez ellen kell küzdenünk, és ehhez emberekre van szükség.

Werner, gondolta az 509-es. Csak ő lehet, de hát tudom, hogy meghalt. Nem látott semmit, az éjszaka holdtalan volt és párás.

– Odakint a tömegek nagy részét demoralizálták – mondta a férfi. – Tizenkét év terror, bojkott, besúgás és félelem meghozta a gyümölcsöt... és ehhez járul még a veszett háború. Földalatti terrorral és szabotázsakciókkal még évekig félelemben tarthatják az embereket. Ismét meg kell őket nyerni... a megtévesztett és megfélemlített embereket. A sors iróniája, hogy a táborokban jobban megmaradt a náccal szembeni ellenségesség, mint bárhol másutt odakint. Minket összezártak, odakint szétverték a csoportokat. Odakint nehéz volt fenntartani a kapcsolatokat, itt könnyű. Odakint mindenkinek magának kellett harcolnia, itt erőt adott egyik a másiknak, olyan eredmény ez, amit a náci nem láttak előre.

A férfi nevetett. Kurta, örömtelen nevetés volt.

– Eltekintve azoktól, akiket megölték – mondta Berger. – És azoktól, akik meghaltak.

– Eltekintve azoktól, persze. De maradtak embereink. Ezek közül minden egyes száz másikkal ér fel.

Biztosan Werner, gondolta az 509-es. Most már ki tudta venni a sötétben az árnyaszerű aszkétafejet. Már megint eleméz. Szervez. Beszédeket tart. A pártja fanatikusa és teoretikusa maradt.

– Az újjáépítés sejtjeinek a táboroknak kell lenniük – mondta a halk, tiszta hang. – Egyelőre három pont a legfontosabb. Az első: passzív és végső esetben aktív ellenállás az SS-szel szemben, amíg itt vannak a táborban. A második: a tábor átvételekor elejét kell venni a pániknak és a túlkapásoknak. Példát kell mutatnunk, hogy fegyelmezettek vagyunk, és nem a bosszúvágy vezet minket. Később majd szabályos bíróság...

A férfi elhallgatott. Az 509-es felállt, és a csoport felé tartott, amelyet Lewinsky, Goldstein, Berger és az idegen alkotott.

– Werner – mondta az 509-es.

A férfi a sötétségbe meredt.

– Ki vagy?

Felállt, és közelebb ment.

– Azt hittem, meghaltál – mondta az 509-es.

Werner közvetlen közélről az arcába nézett.

– Koller – mondta az 509-es.

– Koller! Te még élsz? Azt hittem, már régen meghaltál.

– Meg is haltam. Papíron.

– Ő az 509-es – mondta Lewinsky.

– Te vagy hát az 509-es! Ez megkönnyíti a dolgot. Hivatalosan én is halott vagyok.

A sötétségen át egymást nézték. Nem volt ez új helyzet. A táborban már jó néhányan találkoztak, akik halottnak hitték egymást. De az 509-es és Werner még a tábor előtti időből ismerték egymást. Barátok voltak, aztán politikai nézeteik lassan eltávolították őket egymástól.

– Most itt maradsz? – kérdezte az 509-es.

– Igen. Néhány napig.

– Az SS már az ábécé utolsó betűjénél tart az átfésülésben – mondta Lewinsky. – Vogelt elcsípték. A karjába futott valakinek, aki ismerte. Egy átkozott Unterscharführernek.

– Nem leszek a terhetekre – mondta Werner. – Gondoskodom az ellátásomról.

– Persze – mondta az 509-es alig észrevehető gúnnyal a hangjában. – Tőled nem is vártam mást.

– Münzer holnap szerez kenyeret. Lebenthal elhozhatja tőle. Többet szerez, mint amennyi nekem kell. A csoportotoknak is.

– Tudom – mondta az 509-es. – Tudom, Werner, hogy te semmit sem kérsz ingyen. Itt maradsz a 22-esben? A 20-asban is el tudunk helyezni.

– Maradhatok a 22-esben. És most már te is. Handke már nincs.

A többiek közül senki sem érezte, hogy ezek ketten valamiféle szópárbajt vívnak. Milyen gyerekesek vagyunk, gondolta az 509-es. Egy örökkévalósággal ezelőtt politikai ellenfelek voltunk – és még most sem akar egyik sem adósa maradni a másiknak. Idétlen elégtételt érzek, hogy Werner nálunk keres védelmet, ő pedig érezteti, hogy a csoportja nélkül Handke talán végzett volna velem.

– Hallottam, amit az imént fejtegettél – mondta. – Igazad van. Mit tehetünk?

Még mindig kint ültek. Werner, Lewinsky és Goldstein bent aludt a barakkban. Lebenthalnak kell őket két óra múlva felébreszteni. Akkor cserélnek majd. Az éjszaka párás meleg volt. Bergernek mégis fel kellett vennie a huszáregyenruhát. Az 509-es ragaszkodott hozzá.

– Ki az új? – kérdezte Bucher. – Egy főbonc?

– Az volt, még a nácik előtt. Nem igazán nagy. Közepes. Vidéki bonc. Érti a dolgát. Kommunista. Fanatikus, akinek nincs sem magánélete, sem humora. Most ő az egyik földalatti vezér a táborban.

– Honnan ismered?

Az 509-es gondolkodott.

– 1933 előtt szerkesztő voltam egy újságnál. Gyakran vitatkoztunk. És sokszor megtámadtam a pártját. Az ő pártját és a nácikat is. Mind a kettőt elleneztük.

– És mit akartatok?

– Olyasmit, ami most elég fellengzősen és nevetségesen hangzik. Emberséget, toleranciát és azt a jogot, hogy mindenkinek lehessen saját véleménye. Fura, mi?

– Nem – mondta Ahasver, és köhögött. – Mi van még?

– Bosszú – szólalt meg egyszer csak Meyerhof. – Bosszú van még! Bosszú ezért! Bosszú minden egyes halottért! Bosszú mindenért, amit tettek!

Valamennyien csodálkozva néztek fel. Meyerhof arca eltorzult. Ökölbe szorította a kezét, és valahányszor kiejtette a bosszú szót, a földre csapott.

– Mi van veled? – kérdezte Sulzbacher.

– Mi van veletek? – kérdezett vissza Meyerhof.

– Megőrült – mondta Lebenthal. – Meggyógyult, és ettől mesüge lett. Hat évig félnék, ócska kis bóher volt, aki nem merte kinyitni a csőrét... aztán egy csoda megmentette a kéménytől, és most ő Meyerhof Sámson.

– Én nem akarok bosszút – suttozta Rosen. – Én csak ki akarok kerülni innen.

– Micsoda? És az egész SS ússza meg a dolgot leszámolás nélkül?

– Nekem mindegy. Én ki akarok szabadulni. – Rosen kétségbeesetten összeszorította a kezét, és suttozott, mintha attól függött volna minden: – Nem akarok semmi mást, csak kiszabadulni! Kikerülni innen!

Meyerhof rámeredt.

– Tudod, mi vagy te? Te egy...

– Csillapodj, Meyerhof! – Berger felült. – Nem akarjuk tudni, hogy mik vagyunk. Egyikünk sem az, aki volt, és nem is az, aki lenni szeretne. Hogy valóban mik vagyunk, az majd később fog megmutatkozni. Ki tudja azt most? Most csak várhatunk, reménykedhetünk és felőlem imádkozhatunk.

Magára húzta a huszárzubbonyt, és visszafeküdt.

– Bosszú – mondta Ahasver egy idő után elgondolkodva. – Nagyon sok bosszú kellene. És a bosszú csak bosszút szül... mire jó az?

A látóhatáron ismét fény villant.

– Mi volt ez? – kérdezte Bucher.

Halk moraj válaszolt.

– Ez nem bombázás – szögezte le Sulzbacher. – Újabb vihar. Elég meleg van

hozzá.

– Ha elkezd esni, felébresztjük a munkatáboriakat – mondta Lebenthal. – Akkor ők fehetnek majd itt kint. Ők erősebbek, mint mi.

Az 509-eshez fordult.

– A barátod, a bonc is.

Ismét villámlott.

– Hallott a bentiek közül valaki elszállításokról? – kérdezte Sulzbacher.

– Csak kósza híreket. Az volt az utolsó, hogy ezer embert el akarnak különíteni.

– Istenem! – Rosen arca sápadtan fénylett a sötétségben. – Természetesen minket fognak választani. A leggyengébbeket. Hogy megszabaduljanak tőlünk.

Az 509-esre nézett. Valamennyien a legutóbbi transzportra gondoltak, amelyet láttak.

– Csak pletyka – mondta az 509-es. – Most mindennap számtalan latrinahír kap szárnyra. Ne izgassuk magunkat, amíg nem jön ki parancs. Akkor még mindig meglátjuk, hogy Lewinsky, Werner meg az irodaiak mit tudnak tenni értünk. Vagy mi itt.

Rosen elborzadt.

– Ahogy azokat a lábuknál fogva kirántották az ágy alól!

Lebenthal megvetően nézett rá.

– Sosem láttál életedben borzasztóbbat?

– De...

– Egyszer egy nagy vágóhídon jártam – mondta Ahasver. – A kóser mézárulás volt a dolgom. Chicagóban. Néha tudták az állatok, hogy mi fog történni. Érezték a vér szagát. Úgy futottak, mint azok akkor. Valahova. A sarokba. És ugyanígy, a lábuknál fogva húzták ki őket.

– Te voltál Chicagóban? – kérdezte Lebenthal.

– Igen...

– Amerikában? És visszajöttél?

– Huszonöt évvel ezelőtt volt.

– Visszajöttél? – Lebenthal Ahasverre meredt. – Hallottak már ilyet?

– Honvágyam volt. Lengyelország után.

– Tudod...

Lebenthal nem folytatta. Ez már sok volt neki.

XX

Reggelre, az idő kitisztult, és szürke, tejszerű napra ébredtek. Már nem villámlott, de messze az erdőkön túl még mindig moraj lótt.

– Furcsa vihar – mondta Bucher. – Máskor a villámokat lehet látni, és a mennydörgést nem lehet hallani, amikor elvonul. Itt éppen fordítva van.

– Talán visszajön – mondta Rosen.

– Miért jönne vissza?

– Nálunk otthon a viharok néha napokig keringenek a hegyek között.

– Itt nincsenek katlanok. Csak az az egy hegyvonulat van, az sem magas.

– Van még más bajod is? – kérdezte Lebenthal.

– Leó – mondta Bucher nyugodtan. – Te gondoskodj inkább arról, hogy valami rágnivalóhoz jussunk. Még ha csak öreg cipőbőr is az.

– Még valamilyen kívánság? – kérdezte Lebenthal, miután felocsúdott csodálkozásából.

– Nincs.

– Jó. Akkor vigyázz, hogy mit beszélsz! És gondoskodj az eledeledről magad, te zöldfülű! Hallottak már ilyen szemtelenséget?

Lebenthal köpni próbált, de a szája száraz volt, és az erőlködéstől kirepült a műfogsora. Az utolsó pillanatban kapta el a levegőben, és visszatette.

– Ez a köszönet, ha az ember naponta vásárra viszi a bőrét értetek – mondta mérgesen. – Szemrehányások és követelődzés! Legközelebb majd Karel is parancsokat osztogat.

Az 509-es ért oda.

– Mi van veletek?

– Kérdezd meg ezt. – Lebenthal Bucherra mutatott. – Parancsokat osztogat. Azon sem csodálkoznék, ha ő akarna az új blokkparancsnok lenni.

Az 509-es Bucherra nézett. Megváltozott, gondolta. Nem nagyon feltűnően, de megváltozott.

– Mi történik itt valójában? – kérdezte.

– Semmi. Csak a viharról beszélgettünk.

– Mi kötötök nektek a viharhoz?

– Semmi. Csak furcsa, hogy még mindig dörög. Pedig nem is villámlik, és felhők sincsenek az égen. Csak ez a nagy szürke szósz. De nincsenek viharfelhők.

– Micsoda problémák! Dörög, de nem villámlik! Gojim nahez! – rikácsolta Lebenthal a helyéről. – Mesüge!

Az 509-es az égre nézett. Szürke volt, de felhő nem látszott. Aztán fülelni kezdett.

– Tényleg dö...

Félbeszakította a mondatot. A tartása megváltozott. Egyszerre az egész testével fülelt.

– Még egy! – mondta Lebenthal. – Ma a mesüge az ász.

– Csend! – suttogta az 509-es élesen.

– Szóval te is...

– Csend! Az istenit! Maradj már csendben, Leo!

Lebenthal elhallgatott. Észrevette, hogy már nem a viharról van szó. Figyelte az 509-est, aki feszülten fülelt a távoli morajlásra. Mindnyájan elcsendesedtek és hallgatóztak.

– FigyeljeteK – mondta az 509-es lassan, és olyan halkán, mintha attól félne, hogy valami elrepül, ha hangosabban beszél. – Ez nem vihar. Ez...

Ismét fülelt.

– Mi? – Bucher közvetlenül mellette állt. Egymásra néztek és füleltek.

A moraj hangosabb lett, aztán megint elhalkult.

– Ez nem vihar – mondta az 509-es. – Ez...

Várt egy kicsit, aztán körülnézett, és még mindig nagyon halkán így szólt:

– Ez ágyúdörgés.

– Micsoda?

– Ágyúdörgés. Ez nem mennydörgés.

Valamennyien rámeredtek.

– Mi van veletek? – kérdezte Goldstein az ajtóból.

Senki sem válaszolt.

– No... megdermedtetek?

Bucher megfordult.

– Az 509-es azt mondja, hogy hallani lehet az ágyúdörgést. A front már nem lehet messze.

– Micsoda? – Goldstein közelebb jött. – Tényleg? Vagy csak képzelődtök?

– Ki szórakozna ilyesmivel?

– Úgy értem, biztos, hogy nem tévedtek? – kérdezte Goldstein.

– Biztos – mondta az 509-es.

– Értesz hozzá?

– Igen.

– Istenem! – Rosen arca eltorzult. Zokogásban tört ki.

Az 509-es tovább fülelt.

– Ha megfordul a szél, jobban fogjuk hallani.

– Mit gondolsz, milyen messze lehetnek? – kérdezte Bucher.

– Nem tudom pontosan. Ötven kilométer. Hatvan. Nem sokkal több.

– Ötven kilométer. Az nincs messze.

– Nem. Az nincs messze.

– Biztosan tankjaik vannak. Akkor gyorsan csinálhatják. Ha áttörnek... mit gondolsz, hány napra van szükségük... talán csak egyre...

Bucher megakadt.

– Egy nap? – ismételte meg Lebenthal. – Mit beszélsz? Egy nap?

– Ha áttörnek. Tegnap még semmit sem hallottunk. Ma már igen. Holnap közelebb lehet. Holnapután... és azután...

– Hallgass! Ne mondj ilyet! Ne őrzítsd meg az embert! – kiabált Lebenthal egyszerre.

– Lehetséges, Leo – mondta az 509-es.

– Nem! – Lebenthal a kezébe temette az arcát.

– Mit gondolsz, 509-es? – Bucher izgatott arca halottsápadt volt. – Holnapután? Vagy hány nap még?

– Napok! – kiáltotta Lebenthal, és leeresztette a kezét. – Hogy lehetnek most már csak napok? – mormolta. – Évek, örökkévalóságok és most egyszerre csak napokról beszéltek, napokról! Ne hazudjatok! – Közelebb lépett a többiekhez. – Ne hazudjatok! – suttogta. – Kérlek titeket, ne hazudjatok!

– Ki hazudna, ha ilyesmiről van szó?

Az 509-es megfordult. Goldstein állt mögötte. Mosolygott...

– Én is hallom – mondta. A szeme kitágult, egyre nagyobb lett és nagyon fekete. Mosolygott, és felemelte a karját, a lábát, mintha táncolni akarna. Aztán már nem mosolygott, előreesett.

– Elájult – mondta Lebenthal. – Nyissátok ki a kabátját. Hozok vizet. Valamennyi még biztos van a lefolyóban.

Bucher, Sulzbacher, Rosen és az 509-es megfordította Goldsteint.

– Szóljunk Bergernek? – kérdezte Bucher. – Fel tud kelni?

– Várj. – Az 509-es Goldstein fölé hajolt. Kigombolta a kabátját és a nadrágját. Amikor felegyenesedett, Berger már ott volt. Lebenthal szólt neki.

– Neked ágyban kellett volna még maradnod – mondta az 509-es.

Berger letérdelt Goldstein mellé, és fülét a mellére tapasztotta. Nem tartott sokáig.

– Meghalt – mondta. – Valószínűleg szívroham. Erre mindig számítani kellett. Teljesen tönkretették a szívét.

– Még hallotta – mondta Bucher. – Ez a fontos. Még hallotta.

– Mit?

Az 509-es Berger keskeny válla köré fonta a karját.

– Ephraim – mondta szelíden. – Azt hiszem, itt az idő.

– Tessék?

Berger felnézett. Az 509-es megérezte, hogy nehéz lesz beszélni.

– Jön – mondta, elakadt, aztán a látóhatárra mutatott.

– Jönnék, Ephraim. Már hallani lehet. – Nézte a szögesdrótot és a géppuskatornyokat, amelyek úszni látszottak a tejszerű párában. – Itt vannak, Ephraim...

Délben megfordult a szél, és a moraj felerősödött. Olyan volt, mint egy távoli elektromos érintkezés, amelynek szikrája ezrek szívére pattant át. A barakkokban nyugtalanok voltak az emberek. Csak néhány munkaosztagot indítottak el. Mindenfelé arcok préselődtek az ablakokra. Újra és újra sovány alakok jelentek meg az ajtóknál, és kinyújtott nyakkal feszülten figyeltek.

– Közelebb jött?

– Igen. Úgy tűnik, hangosabb.

A cipőrészlegben mindenki szótlánul dolgozott. A kápók ügyeltek rá, hogy senki se beszélgesen, és az SS-őrök is jelen voltak. A kések hasították a bőrt, kivágták a megrepedezett darabokat, és sok kézben most valahogy másképp álltak, mint máskor. Nem mint szerszám, hanem mint fegyver. Itt-ott egy-egy pillantás érte a kápókat, az SS-eket, a pisztolyt és a könnyű géppuskákat, amelyeket egy nappal korábban még nem lehetett látni. De a felvigyázók minden ébersége ellenére a részleg minden dolgozója értesült az eseményekről. Legtöbbjük az évek hosszú során megtanulta, hogyan kell az ajkak mozgatása nélkül beszélni, és szinte minden alkalommal, amikor összeöntötték a bőrdarabkákkal teli kosarakat, és elszállították, az ülve maradottak során végigfutott a hír, amelyet a kosár hordók kinti társaiktól szereztek: még lehet hallani. Nem szűnt meg.

A külső munkaosztagok kettős őrizetet kaptak. Megkerülték a várost, aztán nyugatról vonultak be a régi városrészbe, a piachoz. Az őrök idegesek voltak. Minden ok nélkül kiabáltak és parancsolgattak; a foglyok teljes rendben meneteltek. Korábban csak az új városrészben takarították el a romokat, most jöttek először a régi negyedbe, és látták a pusztítást. Látták a középkori faházakból álló városrész leégett maradványait. Szinte semmi sem maradt. Látták, végigmeneteltek rajta, és a lakók, akik még ott voltak, megálltak vagy elfordultak, amikor elhaladtak mellettük. A foglyok nem érezték magukat rabnak, amikor végigmentek az utcákon. Különös módon győzelmet arattak, anélkül hogy ott lettek volna, és a fogság évei egyszerre már nem a védtelen vereség évei voltak, hanem a harc évei. És a harcot megnyerték. Túléltek.

A piactérre értek. A városháza teljesen összedőlt. Csákányt és ásót adtak a kezükbe, hogy ellapátolják a romokat. Dolgoztak. Égett szag terjengett, de alatta érezték a másikat, az édeskés szagot is, amely megüli a gyomrot, és amelyet jobban ismertek minden más szagnál: a rothadás szagát. A meleg áprilisi napokban a várost azoknak a holttesteknek a szaga ülte meg, amelyek még a romok alatt feküdtek.

Kétórai munka után találták meg a törmelék alatt az első halottat. Először a csizmáját pillantották meg. Egy SS-Hauptscharführer volt.

– Fordult a kocka – suttogta Münzer. – Végre megfordult! Most mi ássuk ki az ő halottaikat. Az ő halottaikat!

Újult erővel dolgozott tovább.

– Vigyázz! – ordított az egyik őr. – Ez egy ember, nem látod?

Félrekaparták a törmeléket. Megjelentek a vállak és aztán a fej. Felemelték a halottat, és oldalra fektették.

– Tovább!

Az SS-legény ideges volt. A halottat nézte.

– Óvatosan!

Gyors egymásutánban még három halottat ástak ki és fektettek az elsőhöz. A csizmájuknál és az egyenruhás karjuknál fogva vitték őket. Hallatlan érzés volt ez számukra. Eddig csak a bajtársaikat cipelték így, szétroncsolva és mocskosán, bunkerekből vagy kínzókamrákból, haldokolva vagy holtan, aztán az utóbbi napokban néhány civilt is. Most először vitték így az ellenségeiket. Tovább dolgoztak, és senkinek sem kellett hajtania őket. Csörgött róluk az izzadság, úgy dolgoztak, hogy még több halottat találjanak. Gerendákat és vasrudakat emeltek félre, olyan erővel, amire ők maguk sem számítottak. Gyűlölettel és elégtétellel telve kutattak a halottak után, mintha aranyat kerestek volna.

Egy órával később megtalálták Dietzet. A nyakát törte. A feje a mellére préselődött, mintha a saját torkát akarta volna átharapni. Eleinte nem nyúltak hozzá. Teljesen szabaddá tették. Mindkét karja eltört. Úgy feküdt, mintha néhány ízülettel többje lett volna.

– Van isten – suttogta Münzer szomszédja, anélkül hogy bárkire is ránézett volna.

– Mégis van isten! Van isten.

– Pofa be! – ordított az egyik SS-legény. – Mit mondasz?

Belerúgott a férfi térdébe.

– Mit mondtál? Láttam, hogy beszéltél.

A férfi felállt. Dietzre lesett.

– Azt mondtam, hogy az Obergruppenführer úr számára hordágyat kellene csinálnunk – mondta rezzenéstelen arccal. – Nem vihetjük el csak úgy, mint a többieket.

– Itt neked nincs semmi mondanivalód! Itt még mi parancsolunk! Értetted? Értetted?

– Igenis.

Még, hallotta Lewinsky. Még mi parancsolunk! Tehát tudják, gondolta. Felemelte az ásóját.

Az SS-legény Dietzre nézett. Önkéntelenül vigyázzban állt. Ez mentette meg a

foglyot, aki ismét hitt istenben. Az SS-legény megfordult, és odahívta az oszlopparancsnokot. Az oszlopparancsnok is mintha feszesebben állt volna.

– A hordágyak még nincsenek itt – mondta az SS-legény. A férfi válasza, aki ismét hitt istenben, nem maradt hatás nélkül. Ilyen magas rangú SS-tisztet valóban nem lehet a karjánál és a lábánál fogva elvonszolni.

Az oszlopparancsnok körülnézett. Kicsit távolabb észrevett egy ajtót a törmelék alatt.

– Ássátok ki azt. Egyelőre ezzel kell magunkon segíteni.

Tisztelgett Dietz előtt.

– Fektessétek az Obergruppenführer urat óvatosan arra az ajtóra.

Az ajtót Münzer, Lewinsky és két másik fogoly hozta. XVI. századi falfaragás volt, amely Mózes megtalálását ábrázolta. El volt repedve és megperzselődött. Dietzet vállánál és lábánál fogva ráemelték. A karja himbálódzott, és a feje erősen hátrányaklott.

– Vigyázzatok! Tetves kutyák! – kiáltotta az oszlopparancsnok.

A halott a széles ajtón feküdt. Jobb karja alól vesszőkosarából kinevetett a kis Mózes. Münzer észrevette. Elfelejtették eltávolítani az ajtót a városházából, gondolta. Mózes. Zsidó. Minden volt már egyszer. Fáraó. Elnyomás. Vörös-tenger. Megmenekülés.

– Megfogni! Nyolc ember!

Tizenkét ember ugrott, olyan gyorsan, mint még soha. Az oszlopparancsnok körülnézett. Szemben állt a lerombolt Mária-templom. Egy pillanatig gondolkodott, aztán azonnal elvetette a gondolatot. Dietzet nem lehet egy katolikus templomba vinni. Szívesen telefonált volna utasításokért, de a telefonvonal megszakadt. Azt kellett tennie, amit a legjobban gyűlölt, és amitől a legjobban tartott: önállóan cselekedni.

Münzer mondott valamit. Az oszlopparancsnok észrevette.

– Tessék? Mit mondtál? Kilépni, tetves kutya!

Úgy tűnt, a tetves kutya a kedvenc szavajárása. Münzer kilépett, és vigyázzban állt.

– Azt mondtam, hogy talán tiszteletlenség, ha egy Obergruppenführert rabok visznek.

Tisztelettudóan és kitartóan nézett az oszlopparancsnok szemébe.

– Micsoda? – kiabált amaz. – Mi, te tetves kutya? Mi közöd hozzá? Ki más vinné? Nincsenek...

Elhallgatott. Münzer ellenvetésében volt valami. Voltaképpen SS-legényeknek kellett volna vinniük a halottat, de közben megszökhettek volna a foglyok.

– Mit álldogáltok itt? – kiabált. – Indíts!

Közben kipattant az isteni szikra, hogy Dietzet hova vigyék.

– A kórházhoz!

Hogy a halottnak mi keresnivalója lehet a kórházban, senki nem értette. Csak megfelelő, semleges helynek tűnt.

– Indíts!

Az oszlopparancsnok ment elől. Ezt is szükségesnek tartotta.

A piactér kijáratánál feltűnt egy autó. Alacsony Mercedes-Kompresszor volt. A kocsi lassan közeledett, és kereste az utat a romok között. Szinte obszcénnek tűnt sima eleganciájával ennyi pusztítás közepette. Az oszlopparancsnok vigyázban állt. A Mercedes-Kompresszor főboncok hivatali kocsija volt. Hátral két magas rangú SS-tiszt ült, egy másik elől a sofőr mellett. Néhány bőröndöt az autó tetejére erősítettek, a kisebbek pedig a kocsiban voltak. A tisztek morcos, elutasító arccal ültek a kocsiban. A sofőrnek lassan kellett hajtania a romok között. Közvetlenül a foglyok mellett haladtak el, akik az ajtóra fektetett Dietzet vitték. Nem néztek oda.

– Gyerünk! – mondta az elől ülő tiszt a sofőrnek. – Gyorsabban!

A foglyok csendesen álltak. Lewinsky az ajtó jobb oldali sarkát tartotta. Előtte volt a nyakaszegett Dietz és a fából faragott, megmentett kis Mózes, a Mercedes, a bőröndök és a menekülő tisztek, és mély lélegzetet vett.

Az autó lassan haladt el.

– Szar! – mondta az egyik SS-tiszt hirtelen, egy óriási bokszolóorrú hentes. – Szar! Átkozott szar! – Nem a foglyokra gondolt.

Lewinsky fülelt. A távoli morajlást rövid ideig elnyomta a Mercedes hangja, aztán ismét hallani lehetett tompán és elkerülhetetlenül. Föld alatti dobszó a halotti menethez.

– Indíts! – vezényelte az oszlopparancsnok ingerülten. Gyerünk! Gyerünk!

A délután lassan telt. A táborban számos pletyka keringett. Barakkról barakkra jártak és óránként változtak. Hol az a hír terjedt el, hogy az SS-ek elvonultak, hol az, hogy éppen ellenkezőleg, megerősítették őket. Hol azt mondták, hogy az amerikai tankok a város közelében vannak, hol azt, hogy azok német csapatok, amelyeket a város védelmére vezényeltek oda.

Három órakor megérkezett az új blokkparancsnok. Vörös volt, nem zöld.

– Nem a mieink közül való – mondta Werner csalódottan.

– Miért nem? – kérdezte az 509-es. – Közülünk való. Politikai. Nem bűnöző. Vagy mire gondolsz, amikor azt mondom: közülünk?

– Nagyon jól tudod. Miért kérded?

A barakkban ültek. Werner csak a takarodó után akart visszamenni a munkatáborba. Az 509-es elrejtőzött, hogy megfigyelje, milyen ember az új blokkparancsnok. Mellettük egy piszkososz hajú férfi, akinek tüdőgyulladásra volt, hörögve küzdött a halállal.

– Egyikünk a tábor földalatti mozgalmához tartozik – oktatta ki Werner. – Ezt akartad tudni, nem? – mosolygott.

– Nem – válaszolt az 509-es. – Nem ezt akartam tudni. És te nem is erre gondoltál.

– Egyelőre erre gondolok.

– Igen. Amíg szükség van erre a kényszerű együttlétre. És aztán?

– Aztán – csodálkozott el Werner ennyi tudatlanság hallatán –, aztán természetesen kéznél kell lennie egy pártnak, amely átveszi a hatalmat. Egy egységes pártnak, nem mindenfelől összeverődött embereknek.

– Szóval a te pártodnak. A kommunistáknak.

– Ki másnak?

– Bármelyik másiknak – mondta az 509-es. – Csak nem megint egy totalitáriusnak.

Werner kurtán felnevetett.

– Te örült! Csakis egy totalitáriusnak. Nem látod a jeleket a falon? Valamennyi közbülső párt szétmorzsolódott. A kommunizmus erős maradt. A háborúnak vége lesz. Oroszország megszállta Németország nagy részét. Messze a legerősebb hatalom Európában. A koalíciós időknek vége. Ez volt az utolsó. A szövetségesek segítették a kommunizmust, és meggyengítették önmagukat, a bolondok. A világbéke attól függ, hogy...

– Tudom – szakította félbe az 509-es. – Ismerem ezt a nótát. Inkább azt mondd meg nekem, mi történik azokkal, akik ellenetek vannak, ha győztök és megszerzitek a hatalmat? Vagy azokkal, akik nem a ti pártotokon állnak?

Werner hallgatott egy ideig.

– Különböző utak vannak – mondta aztán.

– Tudok egypárat. És te is. Gyilkosság, kínzás, koncentrációs tábor... te is ezekre gondolsz?

– Többek között. Attól függ, mire van szükség.

– Ez aztán a haladás! Ezért érdemes volt itt lenni!

– Igenis haladás – magyarázott Werner rendületlenül. – A célban van a haladás. És a módszerben. Mi nem teszünk semmit kegyetlenségből. Csak szükségszerűségből.

– Ezt már eleget hallottam. Ezt magyarázta Weber is, amikor gyufákat tolt a körmöm alá, és meggyújtotta őket. Szükségszerű volt, hogy információhoz jusson.

Az ősz férfi légzése akadozó halálhörgésbe ment át, amit a táborban mindenki ismert. A hörgés néha abbamaradt, akkor hallani lehetett a csendben a halk morajt. Olyan volt, mint egy litánia – a haldokló utolsó lélegzete és a válasz a távolból. Werner az 509-esre nézett. Tudta, hogy Weber hetekig kínozta, hogy neveket és címeket szedjen ki belőle. Werner címét is. Az 509-es hallgatott. Wernert később egy gyenge párttag árulta el.

– Miért nem lépsz be hozzánk, Koller? – kérdezte. – Hasznodat tudnánk venni.

– Ezt kérdezte tőlem Lewinsky is. És mi ketten már beszéltünk erről húsz évvel ezelőtt is.

Werner mosolygott. Kellemes, megnyerő mosoly volt.

– Igen, vitatkoztunk. Sokszor. Mégis újra megkérdezlek. Az individualizmus ideje lejárt. Az ember nem lehet egyedül. És a jövő a miénk. Nem a korrupció közepé.

Az 509-es az aszkétafejre nézett.

– Ha ennek vége lesz – mondta lassan –, kíváncsi vagyok, vajon mennyi ideig tart, míg te is ugyanolyan ellenségem leszel, mint ezek itt a toronyban.

– Nem sokáig. Itt kényszerűen együtt voltunk a náccal szemben. Ez megszűnik, mielőtt véget ér a háború.

Az 509-es bólintott.

– Arra is kíváncsi lennék, mikor csukatnál le, ha hatalomra kerülnétek.

– Rövid idő múlva. Még mindig veszélyes vagy. De nem kínoznának meg.

Az 509-es megvonta a vállát.

– Lecsuknánk és dolgoztatnánk. Vagy kivégeznénk.

– Megnyugtató. Éppen így képzeltem el a ti aranykorotokat.

– Olcsó irónia. Tudod, hogy szükség van kényszerítő eszközökre. A kezdeti védelmet jelenti. Később már nem lesz rá szükség.

– De – mondta az 509-es. – Minden zsarnokságnak szüksége van rá. És évről évre egyre nagyobb szüksége lesz rá. Ez a sorsa. És egyben a vége is. Itt is láthatod.

– Nem. A náci elkövették azt az alapvető hibát, hogy kirobbantottak egy háborút, amely meghaladta az erejüket.

– Nem volt ez hiba. Szükségszerű volt. Nem tehettek mást. Ha le kellett volna szerelniük, és békében kellett volna élniük, tönkrementek volna. Ti is ugyanígy fogtok járni.

– Mi meg fogjuk nyerni a háborúinkat. Mi másképp vívjuk meg őket. Belülről.

– Igen, belülről és befelé. Akkor meg is tarthatjátok rögtön ezeket a táborokat. És megtölthetitek.

– Megtehetjük – mondta Werner komolyan. – Miért nem lépsz be hozzánk? – kérdezte újra.

– Éppen ezért nem. Ha te kint hatalomra jutnál, likvidálnál. Én nem tenném. Ez az oka.

Az ősz férfi most már egyre hosszabb időközönként hörgött. Sulzbacher jött be.

– Azt mondják, holnap reggel a németek fogják bombázni a táborot. Mindent meg akarnak semmisíteni.

– Újabb latrinahír – mondta Werner. – Bárcsak sötét lenne már. Át kell mennem.

Bucher a dombon álló fehér házat nézte túl a táboron. A fák között állt, ferdén

esett rá a napsugár, és sértetlennek látszott. A kert fái világos fényben úsztak, mintha átsuhant volna rajtuk az első cseresznyevirágok rózsaszínje és fehére.

– Most már elhiszed végre? – kérdezte. – Már hallod az ágyúikat. Órától órára közelebb vannak. Ki fogunk szabadulni.

Újra a fehér házra nézett. Babonásan hitt benne, amíg a ház épségben van, minden rendben lesz. Ruth és ő életben maradnak, megmenekülnek.

– Igen. – Ruth a szögesdrót mellett guggolt. – És hova megyünk, ha kiszabadulunk? – kérdezte.

– El innen. Amilyen messzire csak lehet.

– Hova?

– Akárhova. Talán él még az apám.

Bucher nem hitte, de nem tudta pontosan, hogy meghalt-e az apja. Az 509-es tudta, de sosem mondta meg neki.

– Az én családomból már nem él senki – mondta Ruth. – Ott voltam, amikor elvitték őket a gázkamrába.

– Talán csak elvitték őket egy transzporttal. Vagy valahol másutt hagyták őket élni. Téged is élni hagytak.

– Igen – mondta Ruth. – Engem hagytak élni.

– Münsterben volt egy kis házunk. Talán megvan még. Elvették tőlünk. Ha még áll, talán visszkapjuk. Akkor odamehetünk, és ott meghúzhatjuk magunkat.

Ruth Holland nem válaszolt. Bucher ránézett, és látta, hogy sír. Szinte sosem látta sírni, és azt hitte, most azért sír, mert a halott rokonaira gondolt. A halál azonban annyira mindennapos volt a táborban, hogy túlzottnak érezte, hogy ez ennyi év után ilyen fájdalmat okozzon.

– Nem szabad visszaemlékezni, Ruth – mondta kicsit türelmetlenül. – Hogy lennénk akkor képesek valaha is újra élni?

– Én nem gondolok vissza.

– Akkor miért sírsz?

Ruth Holland az öklével törölte le a könnyeit.

– Akarod tudni, hogy engem miért nem vittek el a gázkamrába? – kérdezte.

Buchernak az a határozatlan érzése támadt, hogy most olyasmi következik, amiről jobb, ha nem tud.

– Nem kell elmondanod – mondta. – De el is mondhatod, ha akarod. Nem tesz semmit.

– De igenis tesz. Tizenhét éves voltam. Akkor még nem voltam ilyen csúnya, mint most. Ezért hagytak élni.

– Igen – mondta Bucher, anélkül hogy értette volna.

Ruth ránézett. Most vette észre először, hogy Ruthnak nagyon áttetsző, szürke szeme van. Korábban nem tűnt fel neki.

– Nem érted, hogy ez mit jelent? – kérdezte.

– Nem.

– Élni hagytak, mert nőkre volt szükségük. Fiatal nőkre... a katonák számára. Meg az ukránoknak, akik a németekkel harcoltak. Most már érted?

Bucher egy pillanatig úgy ült, mint akit fejbe vágtak. Ruth figyelte.

– Ezt csinálták veled? – kérdezte végül. Nem nézett Ruthra.

– Igen. Ezt csinálták velem. – Már nem sírt.

– Nem igaz.

– De, igaz.

– Nem úgy értem. Úgy értem, hogy te nem akartad.

Kurta, keserű nevetés tört ki Ruthból.

– Az már mindegy.

Bucher most ránézett. Ruth arcáról eltűnt minden kifejezés, s éppen ez tette a fájdalom olyan megrázó maszkjává, hogy Bucher hirtelen nemcsak hallotta, érezte is, hogy Ruth az igazat mondta. Érezte, mintha szétmarcangolná a gyomrát, de ugyanakkor nem akarta elismerni, még nem – ebben a pillanatban csak egyet akart: hogy megváltozzon ez az arc.

– Nem igaz – mondta. – Te nem akartad. Te nem voltál ott. Te nem tetted.

A pillantása visszatért a semmiből.

– Megtörtént. És nem lehet elfelejteni.

– Egyikünk sem tudja még, mit tud elfelejteni és mit nem. Mindannyiunknak sok felejteni valója van. Különben nyugodtan itt maradhatnánk meghalni.

Bucher azt ismételte el, amit előző este az 509-estől hallott. Mikor is volt az? Évekkel ezelőtt. Nagyot nyelt.

– Élsz – mondta aztán kínkeservesen.

– Igen, élek. Mozgok, beszélek, kenyeret eszem, amit te dobsz át nekem... és az a másik, az is él. Él! Él!

A halántékára szorította a kezét, és elfordította a fejét. Rám néz, gondolta Bucher, megint rám néz. Már nemcsak az éggel, a házzal meg a dombbal beszél.

– Élsz – mondta újra. – Ez elég nekem.

Leeresztette a kezét. – Te gyerek! – mondta vigasztalanul. – Te gyerek! Mit tudsz te?

– Nem vagyok gyerek. Aki itt volt, az már nem gyerek. Még Karel sem, aki csak tizenegy éves.

Ruth megrázta a fejét.

– Nem erre gondolok. Most elhiszed, amit mondasz, de ez nem lesz tartós. A másik elő fog bukkanni. Benned és bennem. Az emlék, később, amikor...

Miért mondta el nekem? – gondolta Bucher. Nem kellett volna elmondania, akkor nem tudnék semmit, és nem is lenne közöttünk.

– Nem tudom, mire gondolsz – mondta –, de azt hiszem, ránk nem vonatkoznak az általános szabályok. Itt a táborban vannak olyan emberek is, akik embert öltek, mert szükséges volt – Lewinskyre gondolt –, és ezek az emberek nem tartják magukat gyilkosnak, éppúgy, mint a katona a fronton. Azok sem gyilkosok. Ilyesmi velünk is a helyzet. Ami velünk történt, nem mérhető általános mércével.

– Másképp fogsz gondolkodni, ha kikerülünk innen...

Ruth Bucherra nézett. A férfi egyszerre megértette, Ruth miért mutatott oly kevés örömet az elmúlt hetekben. Félt – félt a kiszabadulástól.

– Ruth – mondta, és érezte, hogy a homlokát előnti a forróság. – Elmúlt. Felejtsd el. Kényszerítettek valamire, amitől iszonyodtál. Mi marad abból? Semmi. Te nem tetted meg. Csak az történik meg, amit az ember saját maga is akar. Benned nem maradt más, csak az iszony.

– Hánytam – mondta halkán. – Utána majdnem mindig hánytam. Végül aztán elküldtek.

Még mindig Buchert nézte.

– Ez van neked: ősz haj, egy száj, amiből hiányoznak a fogak, meg egy kurva.

Bucher összerándult a szó hallatán, és sokáig nem szólt semmit.

– Valamennyiünket megaláztak – mondta aztán. – Nemcsak téged. Mindannyiunkat. Mindenkit, aki itt van, mindenkit, akik a különböző táborokban vannak. Téged a nemedben, minket, valamennyiünket a büszkeségünkben, és nem csupán a büszkeségünkben: emberi mivoltunkban. Rajta ugráltak, leköpködték, és úgy megaláztak, hogy sokszor nem is tudjuk, hogyan vészeltük át. Sokat gondolkoztam ezen az elmúlt hetekben. Az 509-essel is beszéltem erről. Olyan sok mindent tettek... velem is...

– Mit?

– Nem akarok róla beszélni. Az 509-es azt mondja, mindaz nem igaz, amit az ember belsőleg nem ismer el. Először nem értettem. Most viszont már tudom, mire gondolt. Én nem vagyok gyáva, és te nem vagy kurva. Semmi sem jelent semmit, amit tettek velünk, mindaddig, amíg nem érezzük magunkat úgy.

– Én úgy érzem magam.

– Ha kiszabadulunk, már nem.

– Még inkább.

– Nem. Ha így lenne, alig lenne valaki képes közülünk tovább élni. Megaláztak minket, de nem mi vagyunk a megalázottak. Ők azok, akik tették.

– Ki mondja ezt?

– Berger.

– Jó tanáraid vannak.

– Igen... és sokat tanultam.

Ruth félrehajtotta a fejét. Az arca fáradt volt. A fájdalom még ott ült benne, de már

nem szorította görcsbe.

– Olyan sok év jön még – mondta. – Aztán jönnek a hétköznapiak...

Bucher észrevette, hogy kék felhőárnyak borulnak a • dombra, ahol a fehér ház állt. Egy pillanatra elcsodálkozott, hogy a ház még megvan. Úgy érezte, hangtalan bombának kellett volna eltalálnia. De még állt.

– Ne várjunk inkább, amíg kiszabadulunk és megpróbáljuk? Kétségbeesni akkor is ráérünk még.

Ruth a sovány kezét nézte, az ősz hajára gondolt, a hiányzó fogaira, aztán arra, hogy Bucher évek óta alig látott nőt a táboron kívül. Fiatalabb volt, mint Bucher, de sok-sok évvel öregebbnek érezte magát. A tudás ólomként nehezedett rá. Semmit sem hitt abból, amit a férfi olyan bizonyosra vett – de mégis, benne is élt még az utolsó remény, amibe belekapaszkodott.

– Igazad van, Josef – mondta. – Várjunk addig.

Visszament a barakkba. A szél lengette pizkos szoknyáját pipaszár lába körül. Bucher utánanézett, és egyszerre érezte, hogy a düh úgy tör ki belőle, mint a gejzír. Tudta, hogy tehetetlen. Azt is tudta, hogy meg kell emésztenie a dolgot, magának is be kell látnia és meg kell értenie azt, amit Ruthnak mondott.

Lassan felállt, és a barakkhoz ment. Egyszerre nem bírta tovább elviselni a fénylő eget.

XXI

Neubauer megbabonázva nézte a levelet. Aztán még egyszer elolvasta az utolsó bekezdést.

„Ezért elmegyek. Ha el akarod fogatni magad, a te dolgod. Én szabad akarok lenni. Freyát is elviszem magammal. Gyere utánunk – Selma.”

Címnek egy bajorországi falut adott meg.

Neubauer körülnézett. Nem értette a dolgot. Nem lehetett igaz. Selma minden percben visszajön. Őt most elhagyni – hát az lehetetlen!

Nehézkesen leült az egyik francia székre. A szék recsegett. Felállt, belerúgott és a díványra huppant. Ez az átkozott lom! Minek is van ez a vacak, ahelyett hogy tisztességes német bútorokkal rendezkedtek volna be, mint más emberek? Selma kedvéért vette. Olvasott valamit róla, és azt hitte, értékes és elegáns. Mi köze volt neki ehhez? Neki, a Führer bárdolatlan, de tisztességes követőjének? Másodszor is bele akart rúgni a kecses székbe, de aztán meggondolta magát. Minek? Talán egyszer még el lehet adni ezt a vacakot. De ki vásárol műtárgyakat, amikor hallani lehet az ágyúdörgést?

Felállt, és keresztülment a lakáson. A hálósobában kinyitotta a szekrényeket. Mielőtt kinyitotta volna őket, még reménykedett, ám amikor meglátta a polcokat, szertefoszlott minden reménye. Selma magával vitte a szőrméket és minden értékes holmit. Félretolta a fehéreneműt – az ékszeres doboz nem volt ott. Lassan becsukta a szekrényeket, és ott álldogált az öltözőasztalka mellett. Szórakozottan kezébe vette a cseh kristályüvegcséket, kinyitogatta és megszagolgatta őket, anélkül hogy érzett volna valamit. A Csehszlovákiában töltött dicső napokból származó ajándék volt mind – nem vitte el magával. Túlságosan törékenyek, valószínűleg.

Hirtelen megfordult, és a faliszekrényhez sietett, feltépte, és a kulcsot kereste. Nem kellett kutatnia. A titkos rekesz nyitva állt, és üres volt. Selma minden értékpapírt magával vitt. Még a cigarettásdobozt is a gyémántokkal kirakott horogkereszttel, amit Neubauer az ipartól kapott ajándékba, amikor még műszaki szolgálatban állt. Ott kellett volna maradnia és tovább fejnie a fickókat. Ez az ötlet a táborral végül is rossznak bizonyult. Persze, az első években remekül lehetett nyomást gyakorolni mindenkire, most viszont nyűg. De mégiscsak ő volt az egyik legemberségesebb parancsnok. Ezt mindenki tudta. Mellern nem volt Dachau, sem Oranienburg, sem Buchenwald – a megsemmisítő táborokról nem is beszélve.

Neszre figyelt fel. Az egyik ablak nyitva állt, és a muszlinfüggöny kísértetiesen

lebegett a szélben. Ez az átkozott távoli moraj! Megőrjíti az embert. Becsukta az ablakot. Sietségében becsípte a függönyt is. Ismét kinyitotta az ablakot, és berángatta a függönyt. Az beleakadt az ablak sarkába, és elszakadt. Káromkodott egyet, és bevágta az ablakot. Aztán kiment a konyhába. A lány az asztalnál ült, és jöttére felugrott. Neubauer csak morgott, és nem nézett a lányra. Ez a liba persze mindent tud. Ő maga vett ki egy üveg sört a hűtőszekrényből. Talált még egy fél üveg Steinhägert is, azt is bevitte a nappaliba. Aztán visszament. Elfelejtett poharakat hozni. A lány az ablaknál állt, és fülelt. Megfordult, mintha valami tiltott dolgon érték volna.

– Csináljak valami enivalót?

– Nem.

Ismét kidübörgött. A borókapálinka erős volt és fűszeres, a sör hideg. Megszökni, gondolta. Mint a zsidók. Még rosszabb! A zsidók nem csináltak ilyet. Azok együtt maradtak. Eleget látta. Átejtett! Itt hagyott a pácban! Ez a köszönet! Élvezhette volna az életet, ha nem lett volna ilyen hűségese családapa. Hűségese – nos, lényegében hűségese, azt lehet mondani. Tulajdonképpen hűségese volt, ha meggondolja az ember, mi mindent kaphatott volna. Az a néhány eset! Az özvegy – az nem is számít! Volt egy vörös hajú néhány évvel ezelőtt, azért jött, hogy kiszabadítsa a férjét a táborból – az mi mindent csinált félelmében! Közben a férje már rég halott volt. Az asszony persze nem tudta. Vidám este volt. Később persze, amikor átadták neki a szivardobozt a hamvakkal, nagyon bután viselkedett. Ő tehet róla, hogy lecsukták.

Egy Obersturmbannführer nem hagyhatja, hogy leköpjék.

Töltött magának egy második pohár Steinhägert. Miért éppen erre gondolt? Ja persze, Selma miatt. Mi mindent megkaphatott volna! Igen, sok alkalmat elszalasztott. Mások mit műveltek! Csak a dongalábú Binding a Gestapotól! Mindennap egy új nő.

Eltolta az üveget. A ház olyan üresnek tűnt, mintha Selma kirakta volna az összes bútort. Freyát is magával vitte. Miért is nincs fia? Nem ő tehet róla, egészen biztosan nem! Az istenit! Körülnézett. Mi keresnivalója van még itt? Megpróbálja megtalálni? Abban a tetves faluban? Úton van. Sokáig tarthat, amíg odaér.

A fényes csizmáját nézte. A fényes tisztesség – árulás piszkítja be immár. Nehézkesen felállt, és átszelve az üres házat, kiment.

A Mercedes a ház előtt állt.

– A táborba, Alfréd!

Az autó lassan kúszott végig a városon.

– Állj! – szólalt meg Neubauer hirtelen. – A bankhoz, Alfréd!

Kijött, olyan feszes tartással, amennyire erejéből telt. Senki se lássa meg rajta!

Még ilyen! Így lejártni! Selma az utolsó pillanatban a pénz felét kivette. Amikor megkérdezte, hogy őt, Neubauert, miért nem tájékoztatták, csak a vállukat vonogatták, és holmi közös számláról beszéltek. Azt hitték ráadásul, hogy még neki tesznek szívességet. Hivatalosan nem veszik jó néven, ha valaki nagyobb összegeket vesz fel.

– A kertbe, Alfréd.

Sokáig tartott, amíg odaértek. De akkor békésen terült el előtte a kert a reggeli fényben. Sok helyütt virágba borultak már a gyümölcsfák, nárciszok bújtak elő, ibolyák és krókuszok pompáztak a szivárvány minden színében. Úgy bújtak meg a levelek világos zöldjében, mint a húsvéti tojások. A virágok nem hűtlenek, időben jöttek, és ott voltak, ahogy illik. A természet megbízható – ott nincs cserbenhagyás.

Bement az istállóba. A nyulak békésen rágcsáltak a ketrecekben. Tiszta, piros szemükben nem tükröződtek bankszámlákról szőtt gondolatok. Neubauer bedugta az ujját a ketrecbe, és megvakargatta a fehér angóra puha bundáját. Sálát akart csináltatni a szőrméből, Selmának. Ő, a jóságos bolond, akit mindig mindenki megcsal.

A ketreceknek dőlt, és kinézett a nyitott ajtón. Felháborodása a kellemes, meleg istálló békéjében súlyos önsajnálattá vált. A szikrázó ég, egy virágzó ág, amely lefölről lengett a bejárat előtt, az állatok békés pofácskája a pirkadatban – mindez hozzájárult ehhez.

Egyszerre megint meghallotta a morajt. Most szabálytalanabb volt, mint korábban, de jobban lehetett hallani. Ellenállhatatlanul betört a magánügyeibe; tompa, föld alatti dübörgés. Dübörgött és dübörgött, és visszahozta a félelmet. De ez a félelem más volt, mint amit korábban érzett. Ez mélyebb volt. Most már egyedül volt, nem tudta úgy áltatni magát, hogy másokat igyekezett meggyőzni. Most leplezetlenül tört fel a félelem, a torkát szorította, a gyomrából indult ki, aztán a torkából megint a gyomrába szállt, és onnan a beleire húzódott. Nem tettem semmi rosszat, gondolta meggyőződés nélkül. Csak a kötelességemet teljesítettem. Tanúim vannak. Sok. Blank is a tanúm, nemrég adtam neki egy szivart, ahelyett hogy lecsukattam volna. Más elvette volna az üzletét, és nem fizetett volna semmit. Ezt maga Blank is elismerte, tanúsítani is fogja. Tisztességes voltam, ezt eskü alatt is tanúsítani fogja. Nem fogja tanúsítani, gondolta a másik, józan énje, és Neubauer megfordult, mintha valaki más szólalt volna meg a háta mögött. Ott sorakoztak a gereblyék, az ásók, a kapák, zöldre festve, megbízható fanyéllal ellátva – bárcsak paraszt volnék, kerttulajdonos, vendéglős, akárki, egy senki! Ez az átkozott ág, amelyik virágzik, annak könnyű, egyszerűen csak virágzik, és nincs semmi felelőssége. De hova menjen egy Obersturmbannführer? Egyik oldalról jönnek az oroszok, a másiktól az angolok és az amerikaiak; hova menjen az ember? Selma könnyen beszél. Elfutni az amerikaiak elől azt jelenti, hogy közelebb futni az

oroszkhoz, és hogy azok mit fognak csinálni, könnyű kitalálni. Azok nem véletlenül jöttek elpusztított országukon át Moszkvától és Sztálingrádtól idáig.

Neubauer kitörölte az izzadságot a szeméből. Tett néhány lépést. A térde remegett. Jobban meg kell gondolni a dolgot. Kitapogatózott az istállóból. Kint friss volt a levegő. Mélyeket lélegzett, de úgy érezte, a levegővel együtt a távoli morajt is belélegzi. Vibrált a tüdejében, és elvette az erejét. Könnyedén, öklendezés nélkül hányt egy fa tövében, a nárciszok közé.

A sör – gondolta. – Sör és Steinhäger. Nem tesz jót nekem.

A kert bejárata felé pillantott. Alfréd nem láthatta. Álldogált még egy kicsit. Érezte, hogy a szél leszárítja az izzadságot. Lassan visszament a kocsihoz.

– A kupiba, Alfréd.

– Hova, Obersturmbannführer úr?

– A kupiba! – kiabált Neubauer dühösen. – Nem értesz már németül?

– A bordélyt bezárták. Most szükségkórház.

– Akkor menj a táborba.

Beszállt. A táborba – hová mehetne máshova?

– Mi a véleménye a helyzetről, Weber?

Weber közömbösen nézett rá.

– Nagyszerű.

– Nagyszerű? Valóban? *

Neubauer szivar után kutatott, aztán eszébe jutott, hogy Weber nem szivarozik.

– Sajnos nincs cigarettám. Volt egy dobozzal, de eltűnt. A jó ég tudja, hogy hova tüntettem el.

Elégedetlenül nézett a bedeszkázott ablakra. Az üveg kitört a bombázás alatt, és üveget nem lehetett szerezni. Nem tudhatta, hogy a cigarettáit a nagy zűrzavarban ellopták, és azok kerülő úton, a vörös hajú írnonkon és Lewinskyn át a 22-es barakk veteránjait látták el kenyérrel két napon át. Titkos feljegyzései szerencsére nem tűntek el – mindazok az emberbaráti utasítások, amelyeket aztán Weber és mások tévesen fogtak fel. Oldalról figyelte Webert. A táborvezető teljesen nyugodtnak látszott, holott sok minden volt a számláján. Például azok a legutóbbi akasztások...

Neubauert ismét előntötte a forróság. Ő fedezte magát, kétszeresen is. Mégis...

– Mit csinálna, Weber – kérdezte barátságosan –, ha egy bizonyos időre, katonai okokból, érti, ugye... nos, szóval, ha egy rövid, mondjuk, átmeneti időre az ellenség elfoglalná az országot, ami – tette hozzá gyorsan – egyáltalán nem biztos, hogy vereséget jelent, mint azt már a történelem oly sokszor bizonyította?

Weber arcán mosoly bujkált, amíg hallgatta.

– Az olyan ember számára, mint én, mindig akad valami tennivaló – válaszolta

tárgyilagosan. – Megint ki fogunk kerülni a kátyúból... de lehet, hogy más néven. Felőlem akár mint kommunisták. Néhány évig nem lesznek nemzetiszocialisták. Mindenki demokrata lesz. Ez nem tesz semmit. Én valószínűleg valamikor, valahol a rendőrségnél leszek. Lehet, hogy hamis papírokkal. Ott aztán folytatódik a munka.

Neubauer somolygott. Weber önbizalma visszaadta az övét is.

– Nem rossz ötlet. És én? Mit gondol, én mi leszek?

– Nem tudom. Önnek családja van, Obersturmbannführer. Úgy nem könnyű változtatni és eltűnni.

– Persze hogy nem. – Neubauer jókedve elszállt. – Tudja, Weber, szeretném körbejárni a tábort. Már régen nem tettem.

Mire a fertőtlenítőrészlegbe ért, a Kis Tábor már tudta, hogy mi következik. Werner és Lewinsky visszavitte a fegyvereket a munkatáborba, csak az 509-esnél hagytak egy pisztolyt. Ő harcolta ki magának, és elrejtette az ágya alatt.

Negyedórával később a kórházból a latrinán át érkezett a hír, hogy az ellenőrzés nem büntetőeljárás, a barakkokat nem kutatják át, sőt Neubauer szinte már jóindulatú.

Az új blokkparancsnok ideges volt. Összevissza kiabált, és parancsokat osztogatott.

– Ne kiabálj annyit – mondta Berger. – Attól nem lesz jobb semmi.

– Micsoda?

– Hát éppen ez az!

– Akkor kiabálok, amikor akarok. Sorakozó! Kilépni!

A blokkparancsnok a barakk egész hosszában szaladgált. Akik járni tudtak, összegyűltek.

– Ez nem mindenki! Többen vannak!

– A halottak is felsorakozzanak?

– Fogd be a szád. Kifelé! Ágyban fekvők kifelé!

– Figyelj csak. Szó sincs ellenőrzésről. Nem adtak ki ilyen parancsot. Nem kell előre felsorakoztatnod a barakkot.

A blokkparancsnokról szakadt a víz.

– Úgy csinálom, ahogy akarom. Én vagyok a blokkparancsnok. Hol van az, aki mindig itt szokott üldögni? Veled meg veled.

Bergerre és Bucherra mutatott.

A blokkparancsnok kinyitotta a barakk ajtaját, hogy utána nézzen a dolognak. Berger éppen ezt akarta megakadályozni. Az 509-est elrejtették; nem kerülhetett megint Weber szeme elé.

– Nincs itt – állt Berger az ajtóba.

– Micsoda? Tűnj az útból!

– Nincs itt – mondta Berger, anélkül hogy arrébb lépett volna. – Kész.

A blokkparancsnok rámeredt. Bucher és Sulzbacher Berger mellé állt.

– Mit jelentsen ez? – kérdezte a blokkparancsnok.

– Nincs itt – mondta Bucher. – Tudni akarod, hogy Handke hogyan halt meg?

– Megbolondultatok?

Rosen és Ahasver is csatlakozott a csoporthoz.

– Tudjátok, hogy mindnyájatoknak összetörhetem a csontjait? – kérdezte a blokkparancsnok.

– Hallgasd csak! – mondta Ahasver, és csontos mutatóujját a látóhatárnak szegezte. – Már megint közelebb jöttek.

– Nem a bombázás okozta a halálát – mondta Bucher.

– Mi nem törtük el Handke nyakát. Nem mi voltunk azok – mondta Sulzbacher. – Sosem hallottál még a tábori véstörvénytörésekről?

A blokkparancsnok hátrált egy lépést. Tudta, mi minden történt már árulókkal és besúgókkal.

– Ti itt hozzájuk tartoztok? – kérdezte hitetlenkedve.

– Légy észnél – mondta Berger nyugodtan. – Ne őrjítsd meg magadat meg minket. Ki akar felkerülni azoknak a listájára, akikkel még leszámolnak?

– Ki beszélt itt erről? – A blokkparancsnok élénk gesztikulálásba kezdett. – Ha nekem nem mond senki semmit, honnan tudjam, mire megy ki a játék? Mi van itt? Bennem eddig még mindenki megbízhatott.

– Akkor jó.

– Jön Bolte – mondta Bucher.

– Jó, jó. – A blokkparancsnok feljebb cibálta a nadrágját. – Majd vigyázok. Rám számíthattok. Én is közületek való vagyok.

A mindenit, gondolta Neubauer, miért nem ide estek a bombák? Akkor minden a lehető legjobban el lenne intézve. Mindig az ellenkezője történik annak, aminek kellene!

– Ez a kímélő tábor? – kérdezte.

– A kímélő tábor – mondta Weber.

– Hát igen. – Neubauer megvonta a vállát. – Végül is... nem dolgoztatjuk őket.

– Nem. – Weber mulatott a dolgon. A gondolat, hogy ezek a kísértetek dolgozzanak, abszurdnak tűnt.

– A blokád – mondta Neubauer. – Nem a mi hibánk... az ellenség... – Weberhez fordult. – Olyan bűdös van itt, mint egy majomházban.

– Vérhas – mondta Weber. – Ez itt tulajdonképpen a betegek lábadozóhelye...

– Betegek, helyes! – Neubauer azonnal felvette a fonalat. – Betegek, vérhas, hát persze hogy bűdös van. A kórházban is ilyen lenne. – Tanácstalanul körülnézett.

– Ezek az emberek nem is tudnak fürödni?

– Túl nagy a fertőzésveszély. Ezért aztán a tábornak ez a része meglehetősen zárt. A fürdőberendezések a másik oldalon vannak.

Neubauer a fertőzés szó hallatán önkéntelenül hátrált egy lépést.

– Van elég ruhánk, hogy ezek a fickók is tisztát kapjanak? A régít akkor el kell égetni, igaz?

– Nem feltétlenül. Fertőtleníteni is lehet. A ruharaktárban van elég ruha. Bőséges szállítmány érkezett Belsenből.

– Jó – mondta Neubauer megkönnyebbülten. – Tehát tiszta fehérnemű, ép kabát és nadrág, vagy amilyen holmink van. Klórmeszet és fertőtlenítőszer szétosztani. Akkor egészen másképp fog ez itt kinézni. Írja fel.

Egy kövér fogoly, az első táborparancsnok szolgálatkészen jegyzetelt.

– Messzemenőig tisztaságra törekedni! – diktálta Neubauer.

– Messzemenőig tisztaságra törekedni – ismételte meg a fogoly.

Weber elnyomott egy vigyort. Neubauer a foglyokhoz fordult.

– Megvan mindenetek, ami jár nektek?

Tizenkét év írta elő a választ.

– Igenis, Obersturmbannführer úr.

– Jó. Folytatni.

Neubauer még egyszer körülnézett. A régi barakkok feketén sorakoztak, mint a koporsók. Keresgélt, és hirtelen ötlete támadt.

– Ültetessen ide valami zöldet – mondta. – Most van itt az ideje. Néhány bokrot az északi oldalra és virágokat a déli falak mellé. Az felvidítja a környezetet. Van ilyesmi a kertészetben, ugye?

– Parancsára, Obersturmbannführer úr.

– Nahát akkor! Kezdjék meg azonnal a munkát. A munkatáborban is meg lehet ezt csinálni a barakkok mentén. – Neubauer lelkesedett az ötletéért. Kitört belőle a kerttulajdonos. – Egy adag ibolyát... nem, a kankalin jobb, a sárga jobban virít...

Két fogoly lassan összecsuklott. Senki sem mozdult, hogy segítsen nekik.

– Kankalin... van elég kankalin a kertészetben?

– Parancsára, Obersturmbannführer úr. – A kövér fogoly vigyázzba vágta magát. – Bőven van kankalin. Virágjában.

– Jó. Akkor csinálja ezt. És a tábori zenekart hagyja időnként lent tovább játszani, hogy itt fenn is halljanak belőle valamit.

Neubauer visszament. A többiek követték. Valamelyest megnyugodott. A foglyok nem panaszkodtak. A sok év alatt, amelyek során semmilyen kritika nem érte, megszokta, hogy ténynek könyvelje el azt, amit ő maga hinni akart. Ezért aztán most is azt várta, hogy a foglyok olyannak lássák, amilyennek ő szerette volna: olyan férfinak, aki nehéz körülmények között is kiteszi a lelkét értük. Hogy azok emberek,

arról már régen megfeledkezett.

XXII

– Micsoda? – kérdezte Berger hitetlenkedve. – Egyáltalán nincs vacsora?

– Nincs.

– Nincs leves sem?

– Nincs leves, és nincs kenyér. Weber határozott parancsa.

– És a többieknek? A munkatáborban?

– Senki sem kap semmit. Az egész tábor nem kap vacsorát.

Berger megfordult.

– Érti ezt valaki? Ruhát kaptunk, de ételt nem?

– Kankalint is kaptunk.

Az 509-es az ajtó két oldalán hervadozó sárga foltokra mutatott. Némelyik növény már egészen elhervadt. Délben ültették a kertészetben dolgozó foglyok.

– Talán meg lehet enni.

– Meg ne próbáld. Ha nem lesznek itt, egy hétig nem kapunk enni.

– Vajon miért? – kérdezte Berger. – Neubauer fontoskodása után azt hittem, még krumpli is lesz talán a levesben.

Lebenthal jött oda.

– Weber műve. Nem Neubaueré. Weber dühös Neubauserre. Azt hiszi, Neubauer fedezni akarja magát. Biztosan azt is akarja. Ezért aztán Weber ott dolgozik Neubauer ellen, ahol csak tud. Az irodán hallottam. Lewinsky és Werner meg a többiek is ezt mondják odaát. Mi szenvedjük meg.

– Sok halott lesz.

A vörös eget nézték.

– Weber azt mondta az irodában, hogy senki se képzeljen be magának semmit, ő majd gondoskodik arról, hogy rövid pórázon legyünk.

Lebenthal kivette a műfogsorát, futó pillantást vetett rá, aztán visszatette a szájába.

A barakk felől gyér kiáltozás hallatszott. A hír elterjedt. Csontvázak támolyogtak elő a barakkokból, és szemügyre vették az ételhordó kannákat – megnézték, hogy nem ételszagúak-e, nem csapták-e be őket. A kannák fényesre súrolva és szárazon sorakoztak. A jajveszékelés felerősödött. Sokan a földre vetették magukat, és csontos öklükkel a mocskos földet verték. A legtöbben azonban eloldalogtak, vagy tátott szájjal és tágra nyitott szemmel mozdulatlanul feküdtek. A barakkokból kiszűrődött azoknak a hangja, akik már nem tudtak felkelni. Nem volt az hangos, artikulált kiabálás, csupán a kétségbeesés halk korálja, monoton éneklés, amely már szavakat, rimánkodást és szitkokat sem talált kétségbeesésére. Már túl voltak mindezen. Itt az alámerülő élet utolsó kis maradványai zümmögtek, ciripeltek,

fütyültek és kaparásztak, mintha a barakkok haldokló bogarakkal teli óriási dobozok lettek volna.

Hét órakor muzsikálni kezdett a tábori zenekar. Kívül voltak a Kis Táboron, de mégis olyan közel, hogy jól lehetett hallani. Neubauer utasítását pontosan betartották. Az első zenedarab, mint mindig, most is a táborparancsnok kedvenc keringője volt: a *Dél rózsái*.

– Zabáljunk reménységet, ha már nincs másunk – mondta az 509-es. – Zabáljuk fel mindazt a reményt, ami csak létezik. Zabáljuk fel az ágyútüzet! Ki kell tartanunk. Ki fogunk tartani!

A kis csoport a barakk mellett gubbasztott. Az éjszaka hűvös volt és fülledt. Nem nagyon fáztak. A barakkban már az első órákban huszonnyolcan haltak meg. A veteránok levették róluk azokat a ruhadarabokat, amelyek még használhatók voltak, és magukra húzták, hogy ne fázzanak, és ne betegedjenek meg. Nem akartak bemenni a barakkba. A barakkban a halál lihegett, nyögött és csámcsogott. Három napja nem kaptak kenyeret, és most már levest se. Valamennyi ágyon folyt a küzdelem, majd bekövetkezett a megadás, a halál. Nem akartak bemenni. Nem akartak a sűrű haldoklás közepette aludni. A halál fertőző volt, és úgy érezték, álmukban védtelenek vele szemben. Így aztán kint ültek, magukra húzták a halottak ruháit, és a látóhatár felé meredtek, ahonnan a szabadságot várták.

– Már csak ez az éjszaka – mondta az 509-es. – Csak ez az éjszaka! Higgyétek el. Neubauer meg fogja tudni és érvényteleníteni fogja a rendelkezést. Már most sem értenek egyet. Itt a vég kezdete. Olyan sokáig kitartottunk. Már csak ez az éjszaka!

Senki sem válaszolt. Szorosan egymás mellé húzódtak, mint az állatok télen. Nemcsak meleget adtak egymásnak, hanem megsokszorozott élni akarást is. Ez fontosabb volt, mint a meleg.

– Beszéljessünk valamiről – mondta Berger. – De valami olyanról, aminek nincs semmi köze az itteni dolgokhoz.

Sulzbacherhoz fordult, aki mellette gubbasztott.

– Mit fogsz csinálni, ha kijutsz innen?

– Én? – Sulzbacher habozott. – Jobb, ha nem beszélünk róla, amíg nem biztos. Szerencsétlenséget hoz.

– Már nem hoz szerencsétlenséget – tiltakozott az 509-es. – Megannyi éven át nem beszéltünk ilyesmiről, mert felőrölt volna mindannyiunkat. Most viszont erről kell beszélnünk. Egy ilyen éjszakán! Mikor máskor? Zabáljuk fel, ami reményünk csak van. Mit fogsz csinálni, ha kijutsz innen, Sulzbacher?

– Nem tudom, hol van a feleségem. Düsseldorfban volt. Düsseldorf romokban van.

– Ha Düsseldorfban van, biztonságban van. Düsseldorfot megszállták az angolok. A rádió már rég beismerte.

– Vagy meghalt – mondta Sulzbacher.

– Ezzel számolni kell. Mit tudunk azokról, akik kint maradtak?

– És azokról, akik innen, közülünk kerültek el? – kérdezte Bucher.

Az 509-es ránézett. Még mindig nem mondta meg neki, hogy az apja meghalt, és hogy hogyan halt meg. Van még idő, amíg kiszabadul. Akkor jobban el fogja viselni. Fiatal még, és ő az egyetlen, akinek van valakije, aki vele fog elmenni innen. Idejekorán meg fogja tudni.

– Milyen lesz vajon, amikor elmegyünk innen? – tűnődött Meyerhof. – Én már hat éve itt vagyok a táborban.

– Én tizenkét éve – mondta Berger.

– Ilyen régen? Politikai voltál?

– Nem. Csak 1928 és 1932 között orvosi kezelésem alatt állt egy náci, aki később Gruppenführer lett. Jobban mondva, nem is én kezeltem. Eljött a rendelőmbe, és ott egy barátom kezelte, aki szakorvos volt. A náci azért jött hozzám, mert ugyanabban a házban lakott, ahol én. Kényelmes volt neki.

– És ezért csukatott le?

– Igen. Szifilisz volt.

– És a szakorvos?

– Lelövette. Én még elhitethettem vele, hogy nem tudom, mi baja, és hogy azt hiszem, még az előző háborúból származó gyulladásokkal küszködik. Mégis elég óvatos volt ahhoz, hogy engem is lecsukasson.

– Mit fogsz csinálni, ha még él, és te innen kijutsz?

Berger gondolkodott. – Nem tudom.

– Én agyonverném – mondta Meyerhof.

– És azért újra börtönbe csuknának, igaz? – mondta Lebenthal. – Emberölésért. Még egyszer tíz-húsz év.

– Te mit fogsz csinálni, Leó? – kérdezte az 509-es.

– Kabátüzletet fogok nyitni. Jó kis félkonfekció.

– Kabát? Nyáron? Nyár lesz, Leó!

– Nyári kabátok is vannak! Öltönyöket is árulhatok. No meg esőkabátokat, persze.

– Leó – kérdezte az 509-es –, miért nem akarsz az élelmiszer-kereskedelemben maradni? Arra nagyobb szükség van, mint kabátokra, és te itt is nagyszerű voltál.

– Gondolod? – Lebenthalnak határozottan hízelgett a dolog.

– Feltétlenül!

– Lehet, hogy igazad van. Majd gondolkozom rajta. Amerikai élelmiszerek, például. Annak nagy keletje lesz. Emlékeztek az amerikai szalonnára az előző háború után? Vastag volt, fehér és lág, mint a marcipán, rózsaszín...

- Fogd be a szád, Leó! Megbolondultál?
- Nem. Csak hirtelen eszembe jutott. Vajon most is fognak küldeni? Legalább nekünk?
- Maradj nyugton, Leó!
- Te mit akarsz csinálni, Berger? – kérdezte Rosen. Berger megtörölte gyulladt szemét.
- Be fogok állni egy gyógyszerészhez tanulni. Megpróbálok majd valami ilyesmi lenni. Operálni... ilyen kézzel? Ennyi idő után? – Ökölbe szorította a kezét a kabát alatt, amit felvett. – Lehetetlen. Gyógyszerész leszek. És te?
- A feleségem elvált tőlem, mert zsidó vagyok. Nem tudok róla semmit.
- Csak nem akarod megkeresni? – kérdezte Meyerhof. Rosen habozott.
- Talán csak kényszer alatt tette. Mi mást tehetett volna? Én magam javasoltam neki.
- Talán közben olyan elnyűtt lett, hogy már nem fogod bánni – mondta Lebenthal.
- Talán örülsz, hogy megszabadultál tőle.
- Mi sem lettünk fiatalabbak.
- Nem. Kilenc év. – Sulzbacher köhögött. – Milyen lesz valakit ennyi év után viszontlátni?
- Örülj, ha van kit viszontlátni.
- Ennyi év után – tűnődött Sulzbacher. – Ki ismeri meg akkor a másikat?

A muzulmánok csoszogása közepette erős léptekre lettek figyelmesek.

- Vigyázat – suttogta Berger. – Vigyázz, 509-es.
- Lewinsky az – mondta Bucher. Ő megismerte az embereket a járásukról. Lewinsky jött oda hozzájuk.
- Mit csináltok? Ma nincs zaba. Van egy összekötőnk a konyhán. Kenyeret és krumplit tudott lopni. Ma csak a boncoknak főztek. Abból nem lehetett elemelni semmit. Itt van egy kis kenyér. Meg néhány nyers sárgarépa. Kevés, de mi sem kaptunk semmit.
- Berger – mondta az 509-es. – Oszd szét. Mindenkinek jutott egy fél szelet kenyér és egy sárgarépa.
- Lassan egyetek. Rágjátok, amíg egészen elfogy.
- Berger először a sárgarépákat adta oda nekik, aztán, néhány perccel később a kenyeret.
- Szinte bűnözőnek érzi magát az ember, hogy titokban zabál – jegyezte meg Rosen.
- Akkor ne egyél, te tökfey – vágta rá Lewinsky egykedvűen.
- Lewinskynek igaza volt. Rosen is tudta. El akarta magyarázni, hogy csak ma, ezen

a különös éjszakán jutott ilyesmi az eszébe, mert a jövőről beszéltek, hogy elfelejtsék az éhségüket és azt, hogy ez is a jövővel függ össze, de feladta. Túlságosan bonyolult volt, és túlságosan lényegtelen.

– Átállnak – újságolta Lewinsky rekedt, elfúló hangon.

– Zöldek is átállnak. Velünk akarnak dolgozni. Hagyjuk őket. Kápók, blokkparancsnokok, szobaparancsnokok. Később majd átválogatjuk őket. Két SS is. Meg a kórház orvosa.

– A disznó – mondta Bucher.

– Tudjuk, hogy mi. De hasznunkra van. Híreket kapunk tőle. Ma este elszállításra érkezett parancs.

– Micsoda? – kérdezte Berger és az 509-es egyszerre.

– Transzport. Kétezer embert el akarnak vinni.

– Fel akarják számolni a táborot?

– Kétezer embert akarnak. Egyelőre.

– Transzport. Ettől féltünk – mondta Berger.

– Nyugodjatok meg. A vörös hajú írnok ügyel. Ha listát állítanak össze, ti nem kerültök fel rá. Most már mindenütt vannak embereink. Azonkívül állítólag Neubauer is habozik. Nem adta még tovább a parancsot.

– Nem lista szerint fognak dolgozni – mondta Rosen. Össze fogják fogdosni az embereket, mint ahogy velünk tették, ha másképp nem tudják kiállítani a kétezer embert. A listát később fogják megírni.

– Ne izguljatok. Még nincs itt ennek az ideje. Minden óra számít, addig még minden megváltozhat.

– Ne izguljatok, azt mondja! – Rosen remegett.

– Szükség esetén becsempészünk titeket a kórházba. Az orvos most mind a két szemét becsukja. Már van ott néhány veszélyeztetett emberünk.

– Szó volt arról, hogy nőket is elszállítanak? – kérdezte Bucher.

– Nem. Azt nem is fogják csinálni. Túl kevés nő van itt.

Lewinsky felállt.

– Gyere velem – mondta Bergernek. – Érted jöttem. Azért vagyok itt.

– Hova?

– A tábori kórházba. Elbújtatunk ott néhány napra. Van egy helyiségünk a tífuszrészleg mellett, egyetlen náci sem merészkedik a közelébe. Minden el van intézve.

– És miért? – kérdezte az 509-es.

– A krematóriumi osztag. Holnap végeznek velük. Ez a hír járja. Azt, hogy őt is hozzászámítják-e, egyikünk sem tudja. Azt hiszem, igen.

Bergerhez fordult.

– Túl sokat láttál ott. Gyere velem, a biztonság kedvéért. Öltözz át. Hagyd itt a ruhádat egy halotton. Vedd annak a holmiját.

– Menj – mondta az 509-es.

– És a blokkparancsnok? El tudjátok intézni?

– Igen – mondta Ahasver meglepetésszerűen. – Be fogja fogni a száját. El tudjuk intézni.

– Jó. A vörös hajú írnok tud az ügyről. Dreyer a krematóriumban retteg saját magáért. Nem fog utánad kutatni a halottak között. – Lewinsky hangosan szívta be a levegőt. – Túl sokan is vannak. Terítve van az út halottakkal egészen ideig. Biztosan eltart négy-öt napig, amíg mindet elégetik. Addigra meg jönnek az újak. A zűrzavar mindenütt akkora, hogy senki sem tud semmit. Az a lényeg, hogy ne találjanak meg. – Vigyor suhant át az arcán. – Ilyen időkben mindig ez a lényeg. Lőtávolon kívül kell lenni.

– Gyere – mondta az 509-es. – Keressünk egy olyan halottat, amelyiken nincs tetoválás.

Kevés volt a fény. A nyugati horizonton izzó, nyugtalan vörösség nem segített rajtuk. Mélyen a halottak karja fölé kellett hajolniuk, hogy megállapítsák, van-e rajta tetovált szám. Találtak egyet, amelyik nagyjából akkora volt, mint Berger, és levetkőztették.

– Gyere, Ephraim!

A barakknak azon az oldalán ültek, ahová az őr nem láthatott.

– Öltözz át gyorsan – suttogta Lewinsky. – Minél kevesebben tudják, annál jobb. Add ide a kabátodat meg a nadrágodat!

Berger levetkőzött. Olyan volt az éggel a háttérben, mint egy kísérteties Harlekin. A váratlan fehérneműosztásnál egy női nadrágot kapott, ami lábszárközépig ért. Ehhez mélyen kivágott, ujjatlan inget viselt.

– Jelentsétek holnap reggel halottnak.

– Jó. Az SS blokkvezető nem ismeri. A blokkparancsnokkal meg elboldogulunk.

Lewinsky futólag elvigyorodott.

– Egészen jól kikupálódtatok. Gyere, Berger.

– Szóval mégis lesz transzport! – mondta Rosen Berger után nézve. – Sulzbachernak igaza volt. Nem kellett volna a jövőről beszélni. Szerencsétlenséget hoz.

– Bolondság! Kaptunk enni, Bergert megmentik. Nem biztos, hogy Neubauer továbbadja a parancsot. Mit akarsz a szerencsétlenségeddel? Bizonyosságot akarsz évekre előre?

– Berger visszajön? – kérdezte valaki az 509-es mögött.
– Ő megmenekült – mondta Rosen keserűen. – Ő nem kerül be a transzportba.
– Fogd be a szád! – mondta az 509-es élesen. Aztán megfordult. Karel állt mögötte.

– Persze hogy visszajön, Karel – mondta. – Miért nem maradsz a barakkban?

Karel megvonta a vállát.

– Azt hittem, van egy kis bőrötök rágcsálni.

– Van itt valami jobb – mondta Ahasver. Odaadta a fiúnak a kenyéradagját és a sárgarépát. Félretette Karelnak.

Karel enni kezdett – nagyon lassan. Hirtelen megérezte, hogy a többiek nézik. Felállt, és elment. Amikor visszajött, már nem rágott.

– Tíz perc – mondta Lebenthal, aki a nikkelőráját figyelte. – Jó teljesítmény, Karel. Nekem csak tíz másodpercig tartott.

– Nem tudunk ennivalót cserélni az óráért, Leó? – kérdezte az 509-es.

– Ma éjszaka semmit sem lehet cserélni. Még aranyat sem.

– A májat meg lehet enni – mondta Karel.

– Mit?

– A májat. Friss májat. Ha azonnal kivágjuk, meg lehet enni.

– Honnan vágjuk ki?

– A halottakból.

– Honnan veszed ezt, Karel? – kérdezte Ahasver egy idő múltán.

– Blatzektől.

– Miféle Blatzektől?

– Blatzektől a brünni táborból. Azt mondta, jobb, mint meghalni. A halottak így is, úgy is halottak, és elégetik őket. Sok mindent megtanított nekem. Megmutatta, hogyan tetheti magát halottnak az ember, meg hogy hogyan kell futni, ha lőnek: cikcakkban, szabálytalanul, fel és le. Azt is, hogy a tömegsírban hogyan szoríthat ki magának az ember elegendő levegőt a légzéshez, és éjszaka hogyan áshatja ki magát. Blatzek sok mindent tudott.

– Te is tudsz eleget, Karel.

– Persze. Különben már nem volnék itt.

– Igaz. De gondoljunk most valami másra – mondta az 509-es.

– Fel kell még adni a halottra Berger ruháit.

Könnyen ment, még nem volt merev. Ráraktak még néhány halottat. Aztán megint összeültek. Ahasver alig hallhatóan mormolt.

– Sok imádkoznivalód van ma éjszaka, öreg – jegyezte meg Bucher komoran.

Ahasver felnézett. Egy pillanatig a távoli morajra figyelt.

– Amikor az első zsidót agyonverték, és nem ültek törvényt a gyilkosok felett, megszegték az élet törvényét – mondta lassan. – Nevettek. Azt mondták: ugyan mi

egynéhány zsidó a nagy Németországhoz képest? Félrenéztek. Ezért most Isten megveri őket. Egy élet az egy élet. Még a legnyomorultabb is.

Újrakezdte a mormolást. A többiek hallgattak. Hűvösebb lett. Szorosabban összehúzódtak.

Breuer Scharführer felébredt. Álomittasan meggyújtotta a lámpát az ágya mellett. Ekkor két zöld fény gyulladt ki az asztalán. Két zöld izzó, amelyet ügyesen beszereltek egy koponya szemüregéibe. Ha Breuer még egyszer megnyomta a kapcsolót, minden más lámpa elaludt – csak a koponya világított tovább a sötétségben. Érdekes hatást keltett. Breuer nagyon szerette.

Az asztalon tányér állt, rajta néhány süteménymorzsa meg egy üres kávéscsésze. Mellette néhány könyv – May Károly kalandregényei. Breuer irodalmi műveltsége ezzel és egy táncosnő szerelmi kalandjainak obszcén magánkiadásával ki is merült. Ásítva felült. Rossz volt a szájíze. Hallgatózott. A bunkerbeli cellák némák voltak. Senki sem mert jajgatni – Breuer móresre tanította volna az illetőt.

Benyúlt az ágy alá, előhúzott egy üveg konyakot, és levett egy borospoharat az asztalról. Töltött, és kiitta. Utána megint hallgatózott. Az ablak zárva volt: mégis hallani vélte az ágyúdörgést. Töltött magának még egy pohárral, és megitta. Felkelt, és az órájára nézett. Fél három volt.

Csizmát húzott a pizsamájára. Szüksége volt a csizmára, szerette hasba rúgni az áldozatait. Csizma nélkül ez nem volt elég hatásos. A pizsama kellemes volt, mert a bunkerban nagy volt a hőség. Breuernak volt elég szene. A krematóriumban már fogytán volt, de Breuer idejében biztosított magának kellő mennyiséget saját céljaira.

Lassan ment végig a folyosón. Minden cellán volt egy kis kémlelőnyílás. Breuernak erre nem volt szüksége. Ismerte az állatseregletét, és büszke volt erre a kifejezésre. Időnként cirkusznak is nevezte ezt a helyet, és akkor ostorral a kezében úgy érezte magát, mint egy idomár.

Úgy ment végig a cellák előtt, mint a borosgazda a pincéjében. És ahogy a borok jó ismerője a legidősebb bort választja ki, Breuer is elhatározta, hogy aznap a legrégebbi vendégét veszi elő. Lübbe volt az, a 7-es cellából. Kinyitotta a cella ajtaját.

A kicsi cellában elviselhetetlen volt a hőség. Egy hatalmas fűtőtest állt benne, csapja teljesen kinyitva. A csövekhez kezénél és lábánál fogva egy férfit láncoltak. Eszméletlenül lógott éppen a föld felett. Breuer egy ideig nézte, aztán hozott a folyosóról egy locsolókannát, és megöntözte a férfit, mint egy hervadt virágot. A víz sistergett a fűtőtest csövein, és elpárologott. Lübbe nem mozdult. Breuer levette róla a láncokat. Az égett kezek lehanyatlottak. A maradék vizet rálocsolta a földön

fekvő alakra. Tócsa keletkezett. Breuer kiment a locsolókannával, hogy megtöltse. Kint megállt. Két cellával odébb nyögött valaki. Letette a kannát, kinyitotta a másik cellát, és komótosan besétált. Hallatszott a mormolása, aztán pedig tompa zajok, rúgások, puffanások, csörömpölés, lökdösés, tologatás és hirtelen éles kiáltások, amelyek lassacskán hörgésbe fúltak. Még néhány tompa puffanás, és Breuer ismét megjelent. A jobb csizmája nedves volt. Megtöltötte a locsolót, és visszasétált a 7-es cellába.

– No, nézzenek oda! – mondta. – Felébredtél?

Lübbe arccal a földre borulva feküdt. Két kézzel próbálta összekotorni a vizet a földről és felnyalni. Ügyetlenül mozgott, mint egy félholt teknőc. Hirtelen megpillantotta a tele locsolókannát. Rekedten felkiáltott, felágaskodott, átvette magát a másik oldalára, és mohón a kannáért nyúlt. Breuer rálépett a kezére. Lübbe nem tudta kihúzni a csizma alól. Nyakát, amennyire csak bírta, a locsolókanna irányába nyújtotta, ajka lüktetett, feje remegett, és nagy erőfeszítéssel rekedt hörgést préselt ki a száján.

Breuer a szakember szemével méregette. Látta, hogy Lübbe már majdnem teljesen kikészült.

– No, vedelj – morogta. – Vedeld fel az utolsó vacsorádat.

Vigyorgott saját viccén, és elvette a lábát Lübbe kezéről. Lübbe olyan gyorsan vetette rá magát a kannára, hogy az megingott. Alig hitt a szerencséjének.

– Lassan vedelj – mondta Breuer. – Van időnk.

Lübbe csak ivott és ivott. A Breuer-féle nevelési program hatodik fokozatán esett éppen át: néhány napig táplálékként csak sós hering és sós víz, mindehhez teljes hőség a fűtőtest csövéhez láncolva.

– Elég – mondta Breuer végül, és elrántotta a kannát. – Állj fel. Gyere velem.

Lübbe nagy nehezen felegyenesedett. A falnak dőlt, és vizet hányt.

– Látod – mondta Breuer –, mondtam neked, hogy lassan igyál. Gyerünk!

Maga előtt lökdöste Lübbét, végig a folyosón, a szobájába. Lübbe beesett a szobába.

– Állj fel – reccsent rá Breuer. – Ül le a székre. Gyerünk.

Lübbe felmászott a székre. Támolygott, hátradőlt, és várta a következő megpróbáltatást. Mást már nem ismert.

Breuer elgondolkodva nézte.

– Te vagy a legrégebbi vendégem, Lübbe. Hat hónapja vagy itt, ugye?

A kísértet imbolygott.

– Ugye? – ismételte meg Breuer.

A kísértet bólintott.

– Szép idő – mondta Breuer. – Hosszú. Ez már szinte összeköt minket. Valahogy a szívemhez nőttél. Furcsa, de mégis valahogy így van. Nekem személy szerint nincs

veled semmi bajom, tudod... Persze hogy tudod – ismételte meg kis szünet után. –
Vagy mégsem?

A kísértet ismét bólintott. Várta a következő kínzást.

– Mindnyájatok ellen irányul ez a dolog. Az egyén tökmindegy.

Breuer súlyosan bólintott, és konyakot töltött magának.

– Tökmindegy. Kár, azt hittem, te kiállod a próbát. Már csak az volt hátra, hogy a lábaddal fogva felakasszalak és egy kúrtyakorlat. Ezzel végére értünk volna a programnak, és kiszabadultál volna innen, tudod, ugye?

A kísértet bólintott. Nem tudta pontosan, de igaz volt, hogy Breuer néha elengedett olyan foglyokat, akik nem voltak kifejezetten halálraítéltek, ha kiállták a kínzásokat. Valamiféle bürokráciával dolgozott. Aki kibírta a kínzásokat, kapott egy esélyt. Ez azzal a kelletlen csodálattal függött össze, melyet ellenfele iránt érzett, aki annyi mindent kibírt. Voltak nációk, akik így gondolkodtak, és ezért sportszerűnek és úriembernek hitték magukat.

– Kár – mondta Breuer. – Tulajdonképpen szívesen elengedtelek volna. Te bátor voltál. Kár, hogy mégis végezniem kell veled. Tudod, miért?

Lübbe nem válaszolt. Breuer meggyújtott egy cigarettát, és kinyitotta az ablakot.

– Ezért. – Fülelt egy pillanatig. – Hallod?

Látta, hogy Lübbe értetlen arccal figyeli.

– Nehéztüzérség – mondta. – Ellenséges nehéztüzérség. Közelednek. Ezért! Ezért végzek veled ma éjszaka.

Becsukta az ablakot.

– Pech, igaz? – Sandán vigyorgott. – Éppen néhány nappal azelőtt, hogy kiszabadítanak titeket innen. Igazán pech, igaz?

Örült az ötletnek. Fineszessé tette az estét – egy kis lelki kínzás a végére.

– Valóban átkozott pech, igaz?

– Nem – suttogta Lübbe.

– Tessék?

– Nem.

– Ilyen életunt vagy?

Lübbe megrázta a fejét. Breuer csodálkozva nézte. Érezte, hogy nem ugyanaz a roncs ül előtte, mint egy perccel korábban. Lübbe egyszerre úgy nézett ki, mintha egy napig pihent volna.

– Mert most elkapnak titeket – suttogta felrepedezett ajkával. – Mindnyájatokat.

– Marhaság! Marhaság!

Breuert elöntötte a düh. Érezte, hogy hibát követett el. Ahelyett, hogy kínozta volna Lübbét, szívességet tett neki. Ki sejtette volna, hogy ez a fickó ilyen kevésbé ragaszkodik az életéhez?

– Csak semmi képzelgés! Hazudtam neked. Nem veszítünk! Csak elvonulunk

innen! A frontot áthelyezik, ez minden!

Nem volt meggyőző. Breuer is tudta. Ivott egy kortyot. Mindegy is, gondolta, és még ivott.

– Gondolj, amit akarsz – mondta aztán. – Akkor is a te peched. Arra kényszerít mindez, hogy kivégezzek.

Érezte az alkoholt.

– Kár neked, és kár nekem. Szép élet volt. No persze, neked nem, az igazat megvallva.

Lübbe minden gyengesége ellenére figyelte Breuert.

– Az tetszik nekem benned – mondta Breuer –, hogy nem adtad be a derekad. De végeznem kell veled, hogy ne mesélhess el semmit. Éppen veled, a legrégebbi vendégemmel. Veled először. Majd a többiek is sorra kerülnek – tette hozzá engesztelően. – Ne maradjanak tanúk. Régi nemzetiszocialista jelszó.

Kalapácsot vett ki az asztalfiókból.

– Gyorsan akarok végezni veled.

A kalapácsot maga mellé tette. Ugyanabban a pillanatban Lübbe feltámolygott a székről, és megégett kezével megpróbálta elvenni a kalapácsot. Breuer az öklével könnyedén félrelökte. Lübbe elesett.

– Na, nézd csak – mondta Breuer kedélyesen. – Még mindig futja egy próbálkozásra! Igazad is van. Miért ne? Maradj csak a földön. Ott jobban kéznél vagy.

Kezét a füléhez emelte.

– Tessék? Mit mondasz?

– Mindnyájatokkal végezni fognak... mindnyájatokkal... ugyanígy...

– Ugyan, marhaság, Lübbe. Te csak szeretnéd. Azok nem csinálnak ilyet. Túlságosan finomak ehhez. Én meg előbb eltűnök innen. És rólatok senki sem fog már beszélni.

Ivott még egy kortyot.

– Kérsz még egy cigarettát? – kérdezte hirtelen.

Lübbe ránézett.

– Igen – mondta.

Breuer egy cigarettát tolt vérző ajkai közé. – Tessék! Meggyújtotta a cigarettát, és ugyanazzal a gyufával ő is rágyújtott.

Mindketten cigarettáztak és hallgattak. Lübbe tudta, hogy vesztett. Az ablak felé fülelt. Breuer kiitta a konyakját. Félretette a cigarettát, és a kezébe vette a kalapácsot.

– Hát akkor most rajta.

– Légy átkozott! – suttogta Lübbe. A cigaretta nem esett ki a szájából. Hozzátapadt véres felső ajkához. Breuer néhányszor lesújtott a kalapács tompa végével. Hódolatának jele volt, hogy nem a kalapács hegyes végével csapott le Lübbére, aki

lassan összecsuklott.

Breuer még ült egy darabig, és elmélkedett. Aztán eszébe jutott, amit Lübbe mondott. Homályos érzés kerítette hatalmába; mintha becsapták volna. Lübbe csapta be. Jajgatnia kellett volna. De Lübbe sosem jajgatott volna, akkor sem, ha lassan ölte volna meg. Nyögött volna, de az nem számít, az csak a test. Az olyan, mintha hangosan venné a levegőt, semmi több. Breuer ismét hallotta a morajt az ablakon túl. Valakinek még jajgatnia kell ezen az éjszakán, különben minden tönkremegy. Ez az, most már tudta. Nem hagyhatta így abba, Lübbével. Lübbe győzött volna. Nehézkesen felállt, és bement a 4-es cellába. Szerencséje volt. Egy rémült hang csakhamar sírni kezdett, könyörögni, kiabálni és jajgatni, és csak sokára halkult el lassacskán, míg végül egészen elnémult.

Breuer elégedetten ment vissza a szobájába.

– Látod! Még mindig van hatalmunk felettetek – mondta Lübbe holttestének, és a lábával meglökte. A lökés nem volt erős, de valami megmozdult Lübbe arcában. Breuer lehajolt, úgy érezte, Lübbe kiöltötte rá szürke nyelvét. Aztán észrevette, hogy a cigaretta továbbégett a halott szájában, egészen az ajkáig, és a lökéstől a szürke hamurúd leesett. Breuer hirtelen fáradtnak érezte magát. Nem volt már kedve kivonszolni a halottat, így aztán a lábával betolta az ágy alá. Másnap is ráér. Sötét nyom maradt a padlón. Breuer álmosan vigyorgott. És én valaha nem bírtam vért látni, amikor kicsi voltam, gondolta, milyen furcsa!

XXIII

Hullahegyek álltak mindenfelé. A hullaszállító kocsi már nem jött értük. Hajukon, szempillájukon és kezükön ezüstösen csillogtak az esőcseppek. A távoli morajlás elnémult. A foglyok éjfélig látták a torkolattüzeket, és hallották a lövegeket – aztán minden elcsendesedett.

Felkelt a nap. Az ég kék volt, és a szél szelíd és meleg. A városon kívüli országutakon senkit és semmit sem lehetett látni – még menekülő embereket sem. A város fekete volt és kiégett. A folyó úgy kanyargott át rajta, mint egy óriási, fényes, csillogó kígyó, amely saját rothadásával lakott jól. Sehol sem voltak csapatok.

Éjszaka egy órát esett az eső, meleg tavaszi zápor, és megmaradt néhány pocsolya. Az 509-es leguggolt az egyik mellé, és véletlenül meglátta a tükörképét.

Lejjebb hajolt a sima, tiszta pocsolya fölé. Nem emlékezett rá, mikor nézett utoljára tükörbe, bizonyára évekkal ezelőtt. A táborban sosem látott tükröt. Azt az arcot, amely most visszanezett rá, nem ismerte.

A haja ősz borosta volt csupán. A tábor előtt dús, barna haja volt. Tudta, hogy megváltozott a hajszíne, látta, amikor hajvágáskor lehullott a földre, de úgy érezte, semmi köze a földön heverő tincsekhez. Az arcában sem ismert rá semmire – még a szemére sem. Ami ott a hiányos fogsor és a két, túlméretezett orrlyuk felett a két mélyedésben megvillant, nem volt más, csak valami, ami megkülönböztette a halottaktól.

Ez vagyok én? – gondolta. Újra megnézte magát. Sejthette volna, hogy ő is úgy néz ki, mint a többiek, de sosem gondolt erre komolyan. Látta a többieket, évről évre, és észrevette, hogy megváltoztak, de mivel mindennap látta őket, kevésbé tűnt fel neki a változás, mint most, amikor hosszú idő után először pillantotta meg saját magát. Nem volt semmi köze ahhoz, hogy a haja ősz lett és megritkult, hogy az arca már csak gúnyrajza volt az emlékezetében élő erős, húsos arcnak – attól döbbsent meg, hogy egy öregembert látott maga előtt.

Egy ideig nagyon csöndesen ült. Az utóbbi napokban sokat gondolkodott, de az meg sem fordult a fejében, hogy megöregedett. Tizenkét év nem nagy idő. Tizenkét évig bezárva lenni több. És tizenkét év koncentrációs tábor – ki tudja, mennyit fog az később jelenteni. Lesz még elég ereje? Vagy össze fog csuklani, ha kikerül innen, mint egy belül korhadt fa, amely szélcsendben egészségesnek tűnik, de az első viharban kidől? Mert ez a tábori élet szélcsend volt – rettenetes, magányos és ördögi, de mégiscsak szélcsend. Alig hatolt be ide egy-egy nesz a külvilágból. Mi lesz, ha ledől a szögesdrót?

Az 509-es még egyszer belenézett a fényes pocsolyába. Ez a szemem, gondolta.

Mélyen lehajolt, hogy jól lásson.

A lélegzetétől fodros lett a víz, és eltűnt a kép. Ez a tudóm, gondolta, még pumpálja a levegőt. Kezét belemártotta a vízbe, és szétfröcskölte a képet – és ez a kezem, amely tönkreteszi ezt a képet...

Tönkretenni, gondolta. De felépíteni? Gyűlölni. Tudok még valami mást is? A gyűlölet önmagában kevés. Az élethez többre van szükség, nemcsak gyűlöletre.

Felegyenesedett. Buchert látta közeledni. Benne van még más is, gondolta. Ő még fiatal.

– 509-es – mondta Bucher –, láttad? A krematórium már nem működik.

– Tényleg!

– Az osztag halott. Úgy tűnik, még nem állítottak össze újat. Vajon miért nem? Csak nem...

Egymásra néztek.

– Csak nem vált feleslegessé? Csak nem akarnak már... – Bucher szava elakadt.

– Elvonulni? – mondta az 509-es.

– Talán. Ma reggel már nem jöttek a halottakért.

Rosen és Sulzbacher jött oda hozzájuk.

– Már nem lehet hallani lövéseket – mondta Rosen. – Vajon mi történt?

– Lehet, hogy áttörtek.

– Vagy visszaverték őket. Az SS állítólag meg akarja védeni a tábort.

– Latrinahír. Minden öt percben jön valami új. Ha valóban meg akarják védeni, bombázni fognak minket.

Az 509-es felnézett. Bárcsak megint éjszaka volna, gondolta. Sötétben jobban el lehet bújni. Ki tudja, mi minden fog még történni? A nap sok-sok órából állt, de a halálnak csak néhány másodperc kellett. Sok halál bújhatott meg a fénylő órákban, amelyeket most indított el a nap kíméletlenül.

– Ott egy repülőgép – kiáltotta Sulzbacher.

Izgatottan mutatott az égre. Kisvártatva mindnyájan látták a parányi foltot.

– Biztosan német – suttogta Rosen. – Különben légiriadó lenne.

Búvóhely után néztek. Olyan hírek is keringtek, miszerint német repülőgépek olyan parancsot kaptak, hogy az utolsó pillanatban tegyék a tábort a földdel egyenlővé.

– Csak egy! Egyetlenegy!

Megálltak. Bombázásra valószínűleg több repülőgépet küldtek volna ki.

– Talán egy amerikai felderítőgép – mondta Lebenthal, aki hirtelen felbukkant. – Amiatt már nem riadóztatnak.

– Honnan tudod?

Lebenthal nem válaszolt. Valamennyien a foltot nézték, amely nőttön-nőtt.

– Nem német! – mondta Sulzbacher.

Most már tisztán látták a repülőgépet. Éppen a tábor felé tartott. Az 509-es úgy érezte, a földből kinyúlik egy kar, és lehúzza a beleit. Olyan volt, mintha meztelenül állt volna egy emelvényen, áldozatul egy sötét halálistenségnek, és nem tudna megszökni. Észrevette, hogy a többiek mind a földön fekszenek, és nem fogta fel, hogy ő áll.

Ebben a pillanatban lövések dörrentek. A repülőgép felhúzott a zuhanórepülésből, megfordult, és körülrepülte a tábort. A lövések a táborból jöttek. A géppuskák a kaszárnyák mögött zakatoltak. A repülőgép még lejjebb szállt. Valamennyien felfelé meredtek. Egyszerre csak megbillegtette a szárnyát. Olyan volt, mintha integetne. Először azt hitték a foglyok, hogy találat érte, de tett egy újabb kört, és még kétszer megbillegtette a szárnyát, mint egy madár, fel és le. Aztán emelkedni kezdett, és elszállt. Lövések követték. Ekkor már néhány toronyból is lőttek. De hamarosan elmaradtak a lövések, és csak a motor zúgását lehetett hallani.

– Jel volt – mondta Bucher.

– Úgy nézett ki, mintha integetne a szárnyával. Úgy, mint az emberek a kezükkel.

– Jeleztek nekünk! Egészen biztosan. Mi más lett volna?

– Jelezni akarta, hogy tudják, itt vagyunk! Nekünk szólt! Nem lehetett más. Mit gondolsz, 509-es?

– Én is azt hiszem.

Ez volt szinte az első jelzés, amit kintről kaptak, amióta a táborban voltak. Egyszerre úgy tűnt, megtört a sokévi rettenetes magány. Látták, hogy nem haltak meg a világ számára. Gondoltak rájuk. Ismeretlen megmentők integettek. Nem voltak már egyedül. Ez volt a szabadság első látható üdvözlése. Már nem voltak a világ mocska. Minden veszély ellenére küldtek egy repülőgépet, hogy biztosítsák őket, tudnak róluk, és jönnek értük. Már nem voltak a világ mocska, akiktől iszonyodnak, akiket leköpnék, akik annyit sem érnek, mint a férgek – ismét emberek voltak – emberek szemében, akiket nem is ismertek.

Mi van velem? – gondolta az 509-es. Könnyezem? Én? Egy öregember?

Neubauer szemügyre vette az öltönyt. Selma legelőre akasztotta a szekrényben. Értette a célzást. Civil ruha – 1933 óta nem viselt ilyet. Szürke, „spriccelt” öltöny. Nevetséges. Leemelte a vállfáról, és megszemlélte. Levetette az egyenruhát, a hálósoba ajtajához lépett, bezárta, és felpróbálta a zakót. Szűk volt. Nem tudta begombolni, akkor sem, ha behúzta a hasát. A tükörhöz lépett. Idétlenül nézett ki. Legalább harminc-negyven fontot hízott. Nem csoda, 1933 előtt igencsak takarékoskodni kellett.

Különös, hogy eltűnik az arcról az elszántság, ha a testre nem egyenruha feszül. Kocsonyás lesz az ember és puha. Úgy is érezte magát. Megnézte a nadrágot. Még kevésbé fog illeni, mint a zakó. Nincs értelme felpróbálni. Minek az egész egyáltalán?

Át fogja adni a tábort, korrektül. Katonásan, korrektül fognak bármi vele. Vannak ennek hagyományai, érintkezési formák és katonai átadások. Ő maga is katona. Majdnem katona. Egyenruhát hord. Magas rangú tiszt. Az ilyenek megértik egymást.

Neubauer nyújtózkodott. Internálni fogják, meglehet. Bizonyára csak rövid időre. Talán egy környékbeli kastélyba, azonos rangú urakkal együtt. Azon gondolkodott, hogyan kellene átadnia a tábort. Katonásan, természetesen. Fesztes tisztelgés. Nem a hitleri köszöntés felemelt karral. Nem, inkább ne. Katonásan, egyszerűen, kéz a sapkához.

Tett néhány lépést és tisztelgett. Nem mereven, nem úgy, mint egy alárendelt személy. Megpróbálta még egyszer. Nem is volt olyan egyszerű megtalálni a korrektség és az elegáns tartás keverékét. A karja túl magasra lendült. Még mindig az az átkozott Hitler-köszöntés. Tulajdonképpen hülye módja a köszönésnek felnőtt emberek között. Magasra lendíteni a kart – ez vándormadarakhoz illik, nem tisztekhez. Különös, hogy az ember milyen sokáig csinálta!

Megpróbálta ismét a katonás köszöntést. Lassabban! Ne olyan gyorsan! Látta magát a ruhásszekrény tükreben. Hátrált néhány lépést, és elindult önmaga felé.

– Tábornok úr, ezennel átadom...

Valahogy így. Régebben ilyenkor átnyújtottak egy kardot. III. Napóleon Sedannál, emlékezett rá az iskolából. Neki nem volt kardja. A pisztolyt? Kizárt dolog. Másrészt viszont: a fegyvert nem tarthatta meg. Most hiányzott a katonai képzés. Vegye le előbb a pisztolytartó övet?

Próbált megint néhány lépést. Ne túl közel, persze. Néhány méterrel előbb meg kell állni.

– Tábornok úr...

Vagy talán: Bajtárs. Nem, akkor nem, ha egy tábornokról van szó. De talán egy feszes köszöntés és utána kézfogás. Röviden, korrektül. Nem hosszas kézrázogató. Végül is: az ellenség tiszteli az ellenséget. Tiszt a tiszttel. Voltaképpen valamennyien bajtársak a szó tágabb értelmében, még ha ellenséges táborokból valók is. Vesztettünk, derekas harc után. Tisztelet a tisztas legyőzötteknek.

Neubauer érezte, hogy megremeg benne a néhai postai tisztviselő. Úgy érezte, történelmi pillanat ez.

– Tábornok úr...

Méltóságteljesen. Utána kézfogás. Esetleg közös ebéd, ahogy azt lovagias ellenfelekről hallani. Rommel fogoly angolokkal. Kár, hogy nem tud angolul. Nos, van elég tolmács a foglyok között a táborban.

Milyen gyorsan vissza lehet szokni a katonás köszöntés régi formájára! Alapjában véve sosem volt fanatikus náci. Sokkal inkább tisztviselő, a haza hűséges szolgája. Weber és a hozzá hasonlók, Dietz és köre, azok voltak a nácik.

Neubauer elővett egy szivart. „Romeo és Júlia.” Jobb elszívni. Négyet-ötöt benne lehet hagyni a dobozban. Esetleg meg lehet kínálni az ellenfelet. Egy jó szivar sok mindent áthidal.

Szívott néhányat a szivarból. Ha az ellenfelek meg akarják nézni a táborot? Jó. Ha valami nem tetszik nekik – ő csak parancsra cselekedett. Katonák értik ezt. Sokszor vérző szívvel. De...

Hirtelen eszébe jutott valami. Ennivaló, jó, bőséges ennivaló! Ez az! Mindig ezt nézik meg először. Azonnal intézkednie kell, hogy emeljék a fejadagokat. Ezzel megmutathatja, hogy amikor már nem parancsot hajt végre, minden lehetségest megtesz a foglyokért. Személyesen fogja közölni a két táborparancsnokkal. Azok is foglyok, ők majd tanúsítani fogják.

Steinbrenner Weber előtt állt. Az arca fénylett a buzgalomtól.

– Két fogoly szökési kísérlet közben lelőve – jelentette.

– Mindkettő fejlövés.

Weber lassan felállt, és hanyagul az asztal sarkára ült.

– Milyen távolságból?

– Az egyiket harminc, a másikat negyven méter távolságból.

– Valóban?

Steinbrenner elpirult. Mindkét foglyot néhány méter távolságból lőtte le – éppen elég távol ahhoz, hogy ne maradjanak lőpornyomok a seb körül.

– És szökési kísérlet volt? – kérdezte Weber.

– Parancsára.

Mindketten tudták, hogy nem volt szökési kísérlet. Csak így hívták az SS egyik kedvelt játékát. Le kellett venni a fogoly sapkáját, hátra kellett dobni, és meg kellett neki parancsolni, hogy hozza vissza. Ha a rab közben elment az SS előtt, hátulról le lehetett lőni szökési kísérlet miatt. A lövész általában néhány nap szabadságot kapott ezért.

– Szabadságra akarsz menni? – kérdezte Weber.

– Nem.

– Miért nem?

– Úgy nézne ki, mintha meg akarnék lógni.

Weber felvonta a szemöldökét, és lassan lóbálni kezdte a lábát, amely lelógott az asztal sarkáról. A le s fel mozgó csizmákról visszaverődő fénysugár úgy repdesett a csupasz falon, mint egy magányos, fehér pillangó.

- Szóval te nem félsz?
- Nem. – Steinbrenner állhatatosan nézett Weberre.
- Jó. Szükségünk van jó emberekre. Különösen most.

Weber már hosszabb ideje figyelte Steinbrennert. Tetszett neki a fiú. Nagyon fiatal volt még, és volt még benne valami abból a fanatizusból, amiről az SS valaha híres volt.

– Különösen most – ismételte meg Weber. – Most az SS SS-ére van szükség. Érted?

- Igenis. Legalábbis azt hiszem.

Steinbrenner ismét elpirult. Weber volt a példaképe. Vak tiszteletet érzett iránta – mint egy kisfiú az indián törzsfőnök iránt. Hallott Weber bátorságáról, amit 1933-ban a politikai gyűlések szétverésében tanúsított. Tudta, hogy 1929-ben részt vett öt kommunista munkás meggyilkolásában, és ezért négy hónapot börtönben töltött.

A munkásokat éjszaka kirángatták az ágyukból, és hozzátartozóik szeme láttára agyonrugdalták. Ismerte a történeteket Weber brutális kihallgatásairól a Gestapónál és kíméletlenségét az állam ellenségeivel szemben. Leghőbb vágya az volt, hogy olyan legyen, mint példaképe. A párt tanain nőtt fel. Hétéves volt, amikor a nemzetiszocialisták hatalomra jutottak, és nevelésük tökéletes példánya lett.

– Túl sokan kerültek be az SS-be anélkül, hogy gondosan szemügyre vették volna őket – mondta Weber. – Most kezdődik a kiválasztás. Most fog megmutatkozni, hogy mi a jó. Vége a szép, lusta időknek. Tudod?

- Igenis. – Steinbrenner vigyázzban állt.
- Már van itt egy tucat jó emberünk. Nagyítóval válogattuk őket.

Weber kutatva pillantott Steinbrennerre.

- Gyere ide ma este fél kilencre. Aztán majd meglátjuk, hogyan tovább.

Steinbrenner boldogan fordult meg és menetelt ki a szobából. Weber felállt, és megkerülte az asztalt. Eggyel több, gondolta. Elég ahhoz, hogy az öregnek még az utolsó pillanatban beleköpjenek a levesébe. Vigyorgott. Már régen észrevette, Neubauer azon igyekszik, hogy olyan legyen, mint egy tisztára mosott angyal, és mindent órá kenjen. Ez utóbbi teljesen hidegen hagyta – volt már éppen elég a számláján –, de nem szerette a tisztára mosott angyalokat.

A délután nagyon lassan telt. Az SS-ek alig jöttek a táborba. Nem tudták, hogy a foglyok fegyvereket rejtegetnek, nem emiatt voltak óvatosak. Százszor több pisztoly birtokában sem lett volna semmi esélyük a foglyoknak nyílt harcban a géppuskákkal szemben. Egyszerűen csak a foglyok tömege volt az, ami egyszerre visszariasztotta az SS-eket.

Három órakor a hangosbeszélőn húsz fogoly nevét olvasták be – tíz perccel

később a kapunál kellett jelentkezniük. Ez bármit jelenthetett – kihallgatást, postát vagy magát a halált. A foglyok titkos vezetősége mind a húsz foglyot eltüntette a barakkjukból – hetet a Kis Táborba menekített. A parancsot megismételték. Valamennyi felszólított fogoly politikai volt. Senki sem engedelmeskedett. Ez volt az első eset, hogy a tábor nyíltan megtagadta az engedelmességet. Nem sokkal később valamennyi foglyot az Appellplatzra szólították. A titkos vezetőség utasítást adott, hogy mindenki maradjon a barakkokban. Az Appellplatzon könnyebben halomra lőhették volna őket. Weber be akarta vetni a géppuskákat, de még nem mert ilyen nyíltan szembeszegülni Neubauerrel. A foglyok tábori vezetősége az irodán keresztül megtudta, hogy a parancsot nem Neubauer, hanem egyedül Weber adta ki. Weber a hangosbeszélőn elmondatta, hogy a tábor addig nem kap enni, amíg nem sorakoztak fel, és nem adták ki a húsz politikai foglyot.

Délután négy órakor jött Neubauer parancsa. A táborparancsnokok menjenek azonnal hozzá, ők eleget tettek az utasításnak. A tábor fojtott izgalommal várta, vajon visszatérnek-e.

Félóra múlva visszajöttek. Neubauer megmutatta nekik a transzportra vonatkozó parancsot. Immár a másodikat. Egy órán belül ki kell állítani kétezer embert, és el kell hagyniuk a táborát. Neubauer kinyilvánította hajlandóságát, hogy másnap reggelig elhalasztja a parancs végrehajtását. A titkos vezetőség azonnal összeült a kórházban. Első lépésben elérték, hogy dr. Hoffmann, az átállt SS-orvos megígérte, latba veti befolyását Neubauerrel, és a húsz politikai fogolyra vonatkozó utasítást is átteteti másnapra, és lefűjti a sorakozót. Ezáltal az az utasítás is semmissé válik, hogy nem kapnak enni. Az orvos azonnal indult. A tábori vezetőség úgy határozott, hogy másnap semmiképpen sem állítanak ki embereket a transzportba. Ha az SS össze akarja terelni a kétezer embert, szabotálni fognak. A foglyok próbáljanak meg a barakkokban és az utakon meghúzódnak. A foglyokból álló táborvédelmi szolgálat segítse őket. Feltételezhető volt, hogy az SS, néhány ember kivételével, nem veti majd be magát túl nagy buzgalommal. Ez a hír Bieder SS-Scharführertől származott, aki megbízható ember hírében állt. Végül kétszáz cseh fogoly döntése is befutott. Kijelentették, hajlandók elsőnek menni, ha a transzport létrejön, hogy megmentsenek kétszáz másikat, akik ezt az utat már nem bírják ki.

Werner kórházi ingben ült a tífuszrészleg közelében.

– Minden óra nekünk dolgozik – morogta. – Hoffmann még Neubauerrel van?

– Igen.

– Ha nem ér el semmit, nekünk kell segíteni magunkon.

– Erőszakkal? – kérdezte Lewinsky.

– Nem nyílt erőszakkal. Félig erőszakkal. De csak holnap. Holnap kétszer olyan erősek leszünk, mint ma.

Werner kinézett az ablakon, és újra elővette a kimutatását.

– Még egyszer. Négy napra van kenyerünk, ha napi egy adagot adunk ki. Liszt, dara, metélt...

– Hát jó, doktor úr. Magamra vállalom. Holnapig. – Neubauer a kórház vezetője után nézett, és halkán füttyentett. Te is! – gondolta. Felőlem. Minél többen, annál jobb. Kölcsönösen fel tudjuk majd menteni egymást. A transzportra vonatkozó parancsot óvatosan betette különleges mappájába. Utána kis hordozható írógépén lepötyögte saját utasítását, hogy a transzportot másnapig el kell halasztani, s csatolta az előbbi irathoz. Kinyitotta a páncélszekrényt, betette a mappát, és ismét bezárta. Szerencsés dolog ez a parancs. Megint elővette a mappát, és kinyitotta írógépét. Lassan pötyögte tett még egy emlékeztetőt – Weber azon utasításának feloldását, hogy este a foglyok ne kapjanak enni. Sőt írt még egy utasítást a saját nevében, hogy a tábor kiadós vacsorát kapjon. Kis dolgok – de értékes valamennyi.

Az SS-kaszárnyában nyomott volt a hangulat. Kammler Oberscharführer azon gondolkodott kedvetlenül, hogy vajon jogosult-e nyugdíjra, és ki fogják-e fizetni a nyugdíját. Bukott diák volt, aki semmit sem tanult, amivel munkába állhatott volna. Horstedt SS-legény, egykori mészárossegéd azon töprengett, vajon mindenki meghalt-e, aki 1933 és 1935 között megfordult a keze között. Remélte. Körülbelül húsz emberről pontosan tudta.

Ő maga végzett velük ostorral, asztallábbal és bikacsökkel. Tíz másikról viszont nem tudott semmi bizonyosat. Bolte Scharführer, egykori kereskedelmi alkalmazott, szívesen megkérdezett volna egy szakembert, hogy korábbi foglalkozásában elkövetett sikkasztásai vajon elévültek-e vagy sem. Niemann-nak, az injekciós gyilkosnak volt egy homoszexuális barátja a városban, aki megígérte neki, hogy szerez hamis papírokat, de nem bízott meg benne, és elhatározta, hogy félretesz számára egy utolsó injekciót. Az SS-legény, Duda elhatározta, hogy átverekszi magát Spanyolországba és Argentínába. Abban reménykedett, hogy ilyen időkben mindig szükség van olyan emberekre, akik semmitől sem riadnak vissza. Breuer a bunkerban éppen Werkmeistert, a katolikus káplánt fojtogatta, lassan, hosszú szüneteket közbeiktatva gyilkolta meg. Sommer Scharführer, egy igen alacsony növésű férfi, akit különös gyönyörrel töltött el, ha magas foglyokat bírt iszonyú ordításra, most olyan borongós hangulatban volt, mint egy hervadt leányzó az ifjúság dicső napjainak elmúltával. Fél tucat SS-legény abban reménykedett, hogy a foglyok jó bizonyítványt fognak róluk kiállítani, néhányan még bíztak Németország győzelmében, mások készen álltak arra, hogy átálljanak a kommunistákhoz, megint mások már komolyan hitték, hogy sohasem voltak igazi nácik, sokan pedig semmit

sem gondoltak, mert sosem tanultak meg gondolkodni. Viszont szinte valamennyien abban a tudatban éltek, hogy mindig csak parancsokat hajtottak végre, és ez feloldozza őket mindenfajta személyes és emberi bűn alól.

– Több mint egy órája – mondta Bucher.

Az üres géppuskaállásokat nézte. Az őreket visszavonták, és nem jött váltás. Ez már korábban is megtörtént néha, de csak rövid időre, és kizárólag a Kis Táborban. Most viszont sehol sem volt egyetlen őr sem.

A nap olyan izgalmas volt, hogy néha úgy tűnt, ötven órát tart, máskor meg csak hármát. Valamennyien kimerültek, alig bírtak beszélni. Kezdetben nem is nagyon figyeltek arra, hogy a géppuskaállásokba, az őrtoronyokba nem jöttek újabb őrök. Bucher vette észre. Ő látta meg azt is, hogy a munka táborban sem voltak őrök.

– Talán már elvonultak.

– Nem. Lebenthal hallotta, hogy még itt vannak.

Tovább vártak. Az őrök csak nem jöttek. Enni kaptak.

Az ételhordók elmondták, hogy a SS-ek még nem mentek el, viszont nagyon elvonulásszag van.

Kiosztották az ételt. Erőtlen verekedésre került sor. A kiéhezett csontvázakat vissza kellett kergetni.

– Van elég – mondta az 509-es. – Több, mint máskor! Sokkal több! Mindenki kap enni.

Végre lecsillapodtak. A legerősebbek láncot alkottak az üst körül, és az 509-es megkezdte az étel kiosztását. Berger még a kórházban bujkált.

– Nézzetek ide! Még krumpli is van benne! – mondta Ahasver. – Meg inak. Csoda történt!

A leves a szokásosnál sokkal sűrűbb volt, és jóval többet kaptak, mint máskor. Kenyérből is dupla adag jutott. Ez ugyan még mindig nagyon kevés volt, ám a Kis Tábor számára maga a megfoghatatlan csoda.

– Az öreg maga állt a szakács mellett – mondta Bucher. – Nem láttam még ilyet, amióta itt vagyok.

– Alibi kell neki.

Lebenthal bólintott.

– Ezek hülyének tartanak minket.

– Nem – mondta az 509-es, és maga mellé tette üres csajkáját. – Nem fáradnak azzal, hogy rajtunk gondolkozzanak. Azt hiszik, olyanok vagyunk, amilyeneknek ők látnak minket, kész. Mindenütt ezt csinálják. Mindent tudnak, és persze mindent jobban tudnak. Ezért vesztették el a háborút is. Mindent jobban tudtak Oroszországról, Angliáról és Amerikáról.

Lebenthal böfögött.

– Micsoda mennyei hang – mondta átszellemültem – Édes istenem, mikor böfögtem utoljára!

Izgatottak voltak és fáradtak. Beszéltek, és alig hallották, hogy mit beszélnek. Láthatatlan szigeten voltak. Körülöttük haldokoltak a muzulmánok. Az erősebb leves ellenére is meghaltak. Pókszerű tagjaikat lassan mozgatták, rekedten nyöszörögtek, és időnként suttoztak, vagy egyszerűen csak elaludtak.

Bucher lassan ment, olyan egyenes derékkal, ahogy csak bírt. Átment az Appellplatzon a kettős szögesdróthoz, amely elválasztotta a Kis Tábort a női baraktól. Nekidőlt a kerítésnek.

– Ruth.

Ruth a másik oldalon állt. A naplemente színt varázsolt az arcára, az egészség látszatát, mintha már sok jó ételt fogyasztott volna el.

– Itt állunk – mondta Bucher. – Itt állunk, nyugodtan, semmivel sem törődve.

Ruth bólintott. Halvány mosoly suhant át az arcán.

– Igen. Most először.

– Mintha csak egy kerítés volna közöttünk. Nekidőlhetünk, és beszélgethetünk egymással. Félelem nélkül. Mint egy közönséges kerítésnél tavasszal.

Mégsem múlt el a félelmük. Percenként körbepillantottak, és az üresen álló őrtornyok felé lestek. Túl mélyen ült bennük a félelem. Tudták. Azt is tudták, hogy túl kell tenniük magukat rajta. Egymásra mosolyogtak, és azon versengtek, melyikük bírja tovább megállni, hogy lopva oldalra ne pillantson.

Mások is utánozni kezdték őket. Aki tudott, felállt, és sétálgatott. Néhányan a megengedettnél jóval közelebb merészkedtek a szögesdróthoz – olyan közel, hogy az örök, ha lettek volna, már régen lövöldöztek volna. Különös elégtételt éreztek. Gyerekes volt, amit tettek, ugyanakkor egyáltalán nem volt gyerekes. Óvatosan lépkedtek gólyalábaikon, néhányan megtántorodtak, és meg kellett kapaszkodniuk. Felemelték a fejüket, lepusztult arcukat, szemüket már nem a földre szegezték, már nem a semmibe bámultak – kezdtek újra látni. Valami elfelejtett dolog motoszkált az agyukban, fájón, riasztón és szinte név nélkül. Így mentek át a téren, el a hullahegyek mellett, bajtársaik mellett, akik haldokoltak, vagy már csak alig mozogtak, és csupán ennivalóra tudtak gondolni – csontvázak kísérteties felvonulása volt ez, azoké a csontvázaké, akikben minden megpróbáltatás ellenére maradt még egy szikra élet.

Lement a nap. Kék árnyak nőttek ki a völgyből és borították be a dombokat. Az örök még mindig nem tértek vissza. Eljött az éjszaka. Bolte nem jelent meg az esti sorakozón. Lewinsky híreket hozott. A kaszárnyákban nagy a nyüzsgés. Egy-két nap múlva megérkeznek az amerikaiak. Másnap már nem állítanak össze transzportot. Neubauer bement a városba. Lewinsky szélesen vigyorgott.

– Már nem tart soká! Vissza kell mennem.

Három elbűjtött társát magával vitte.

Hatalmas, csendes éjszaka borult rájuk, és megcsillogtatta valamennyi csillagát.

XXIV

A zaj reggel felé kezdődött. Az 509-es először kiabálást hallott. Messziről hatolt át a csenden. Nem megkínzott emberek kiabálása volt ez, hanem egy részeg banda ordibálása.

Lövések ropogtak. Az 509-es megtapogatta a pisztolyt. Az inge alatt volt. Megpróbálta kihallani a zajból, hogy csak az SS-ek lövöldöznek-e, vagy Werner emberei is visszalőnek. Ekkor hallotta meg egy géppuska ugatását.

Egy kupac halott mögé mászott, és a Kis Tábor bejáratát figyelte. Sötét volt még, és a kupac mellett annyi halott feküdt szerteszét, hogy nem keltett feltűnést.

Az ordibálás és a lövöldözés néhány percig tartott. Aztán hirtelen felerősödött és közelebből hallatszott. Az 509-es közelebb nyomult a halottakhoz. Láta a géppuska vörös torkolattüzét. Mindenfelé lövések koppantak. Fél tucat SS-legény közeledett lövöldözve a széles középső úton. Mindkét oldalon lőtték a barakkokat. Néha egy-egy eltévedt golyó fúródott a kupacokba rakott hullákba. Az 509-es fedezékében a földhöz tapadt.

Mindenfelé foglyok rebbentek fel, mint a felriasztott madarak. Karjukkal kalimpáltak, és céltalanul imbolyogtak.

– Hasra! – kiáltotta az 509-es. – Hasra! Tettessétek magatokat halottnak! Nyugodtan feküdni!

Néhányan hallották, és a földre vetették magukat. Mások a barakkok felé támolyogtak, és összeverődtek az ajtóban. A legtöbben, azok, akik kint voltak, fekvé maradtak ott, ahol voltak.

A csapat elhaladt a latrina mellett, fel a Kis Táborba. Feltépték a kaput. Az 509-es látta a sötétben az árnyakat és a revolvertűz felvillanásában az eltorzult arcokat.

– Ide! – kiáltott valaki. – Ide a fabarakkokhoz! Befűtünk a fiúknak egy kicsit. Biztosan fáznak! Ide!

– Gyerünk! Rajta, Steinbrenner. Hozzátok ide a kannákat!

Az 509-es felismerte Weber hangját.

– Itt az ajtónál is vannak! – kiáltotta Steinbrenner.

A könnyű géppuska egy sorozatot eresztett az ajtónál álló sötét tömegbe, amely lassan összeroskadt.

– Jó! És most gyerünk!

A tűz már kévékben csapott fel. Az SS-legények ordításán áthatolt a foglyok üvöltése. A másik részleg ajtaja is kinyílt. Emberek bukfenceztek ki rajta. A szájuk fekete lyuk volt. Lövések dörögtek. Senki sem menekült meg. Úgy vonaglottak a bejárat előtt, mint számtalan pók.

Az 509-es eleinte dermedten feküdt. Most óvatosan felegyenesedett. A lángok fényében tisztán látta az SS-ek körvonalait. Weber is látta, amint szétvetett lábbal állt. Lassan, gondolta, miközben egész bensője remegett. Lassan, szép sorjában. Elővette a pisztolyt az inge alól. Az SS-ek ordítóása és a tűz ropogása közben rövid szünetben jobban hallotta a foglyok üvöltését. Éles, embertelen üvöltés volt. Gondolkodás nélkül megcélozta Weber hátát, és meghúzta a ravaszt.

Nem hallotta a lövést a fegyverropogás közepette. Weber sem esett el. Hirtelen eszébe ötlött, hogy a fegyver nem is rúgott vissza. Úgy érezte, mintha valaki kalapáccsal mellbe vágta volna. A pisztoly csütörtököt mondott.

Nem vette észre, hogy véresre harapta az ajkát. Ájulás készült rázuhanni, mint a fekete éjszaka, harapott és harapott, hogy ne merüljön alá a fekete ködben. Biztosan nedves lett, használhatatlan, könnyek, só, düh, egy utolsó tapogatás – és ekkor hirtelen a megváltás: kapkodva tapogató kéz a sima felületen, egy kis emelő, amely enged – a pisztoly nem volt kibiztosítva.

Szerencséje volt. Az SS-ek közül senki sem fordult meg. Nem vártak semmit sem abból az irányból, ahol ő hasalt. Álltak, ordítottak, és tüzeltek az ajtókra. Az 509-es a szeme elé emelte a fegyvert. A lángoló fényben látta, hogy most már kibiztosította. A keze még mindig remegett. Ráhajolt a hullarakásra, megtámasztotta a karját. Mindkét kezével célzott. Weber mintegy tűzlépcsőnyire állt tőle. Az 509-es néhányszor mély lélegzetet vett. Aztán visszatartotta a levegőt, megmerevítette a karját, amennyire csak bírta, és lassan behajlította az ujját.

A lövés alámerült a többi lövés között. De az 509-es igen erősen érezte, hogy a pisztoly visszarúg. Újra lőtt. Weber előrebukott, félig megfordult, mintha mérhetetlenül csodálkozna és összecsuklott. Az 509-es lőtt és lőtt.

Az 509-es kotyogást hallott, mint amikor vizet öntenek ki. Sötét kannákat látott, amelyeket lengettek, és amelyekből folyadék loccsant a falakra. Aztán megérezte a benzin szagát.

Weber elitcsoportja búcsúünnepséget tartott. Éjfélkor érkezett meg a visszavonulási parancs, és a csapatok zöme hamarosan el is távozott, ám Webernek és bandájának volt még elég pálinkája, és alaposan leitták magukat. Nem akartak csak úgy egyszerűen elvonulni, még egyszer végigcsörtettek a táboron. Weber utasította őket, hogy benzineskannákat is hozzanak. Jelzőtüzet akartak hátrahagyni emlékeztetőül.

A kőből épült barakkokat békén kellett hagyniuk, de a régi lengyel fabarakkok kárpótolták őket.

– Tűzvarázs! Rajta! – kiáltotta Steinbrenner.

Gyufa lobbant, nyomban utána egy egész doboz égett.

A férfi, aki a kezében tartotta, a földre dobta. Egy másik egy újabb doboz égő gyufát dobott egy, a barakk közvetlen közelében álló kannába. Elaludt. Ám az első

gyufa piros kis lángjától keskeny, kék csík vezetett a földön a barakkig, fel a falon, ott legyezőszerűen szétcsapott, majd rezgő kék felületté vált. Az első pillanatban még csak veszélyesnek sem tűnt, olyan volt, mint egy hideg elektromos kisülés, keskeny és remegő, mintha nyomban el is lobbanna. De csakhamar ropogni kezdett, a tető felé felnyúló kék nyelvekben szív alakú, sárga, lobogó tűzmagok tűntek fel – lángok.

Az ajtó résnyire kinyílt.

– Puffantsátok le mind, akik kijönnek! – vezényelte Weber.

Géppuska volt a hóna alatt, és tüzelt. Egy alak hátrahanyatlott az ajtóban. Bucher, gondolta az 509-es. Ahasver.

Ők közvetlenül az ajtó mellett aludtak. Az egyik SS-legény felugrott, félrelökte a bejárat előtt fekvő testeket, becsapta az ajtót, és visszaugrott a helyére.

– Kezdődhet! Nyúl vadászat!

A következő SS-legényt célozta meg, aki géppuskát tartott a kezében. Újra és újra meghúzta a ravaszt, pedig már régen nem volt egyetlen töltény sem a pisztolyban. A másik nem esett össze. Az 509-es egy pillanatig tétován állt, ernyedte, lelógó kezében a pisztollyal. Azt várta, hogy azonnal lepuffantják. De az általános lövöldözésben őt senki sem vette észre. A földre rogyott a hullarakás mögött.

Ekkor vette észre az egyik SS-legény Webert.

– Hé! – kiáltotta. – Sturmführer!

Weber oldalvást, kicsit hátrébb állt, mint a többiek, ezért nem vették észre rögtön, hogy mi történt.

– Sturmführer! Mi történt?

– Megsebesült!

– Ki csinálta? Melyikötök?

– Sturmführer!

Más eszükbe sem jutott, csak az, hogy Webert egy eltévedt golyó sebesítette meg.

– Az istenit! Melyik marha...

Újabb lövések dördültek, ám ezúttal a munkatábor irányából. Látszottak a torkolattüzek.

– Az amerikaiak! – kiáltotta az egyik SS-legény. – Gyerünk! Tűnjünk el!

Steinbrenner a latrina irányába tüzelt.

– Eltűnni! Jobbra át! Át az Appellplatzon! – kiáltotta valaki. – Gyorsan! Még mielőtt elzárnak minket!

– A Sturmführer!

– Nem tudjuk magunkkal vinni.

A latrina irányából látható torkolattüzek közelebb értek.

– Gyerünk! Gyorsan!

Az SS-legények tüzelve és futólépésben kerülték meg az égő barakkot. Az 509-es

felegyenesedett. A barakkhoz támo­lygott. Egyszer elesett. Aztán belökte az ajtót.

– Kifelé! Kifelé! Elmentek!

– Még lőnek...

– Azok a mieink! Kifelé!

A következő ajtóhoz bukdácsol­ta, és kezeket, lábakat próbált félrelökni.

– Kifelé! Kifelé! Elmentek!

Emberek törtek ki az ajtón, át a földön fekvőkön. Az 509-es tovább­szietett. Az A részleg ajtaja már égett. Nem tudott oda­fé­rközni. Kiabált és ordított, lövéseket hallott, lármát, egy égő fadarab a tetőről a vállára esett, elvágódott, ismét felegyenesedett, erős ütést érzett, és a földön ülve tért magához. Fel akart állni, de nem tudott. Távolról kiáltásokat hallott és embereket látott, azokat is messziről, sokat, de már nem SS-eket, hanem foglyokat, akik embereket vittek, és megbotlottak őbenne. Elmászott az útból. Már nem volt mit tennie. Egyszerre halálosan fáradt lett. Már csak annyit akart, hogy ne legyen útban. A második férfit nem találta el. Lehet, hogy Weber sem jól. Hiábavaló volt minden. Csődöt mondott.

Továbbmászott. Ott volt a hullaraka­s. Ő is oda való volt. Nem ért már semmit sem. Bucher meghalt. Ahasver meghalt. Bucherra kellett volna bízni. Neki kellett volna odaadni a pisztolyt. Jobb lett volna. Mire jó ő még?

Kínkeservesen a rakásnak támaszkodott. Valami fájt. A kezét a mellére tette és felemelte. Véres volt. Nézte a véres kezét, és nem érzett semmit. Már nem volt önmaga. Már csak a hőséget érezte, és a kiáltásokat hallotta. Aztán azok is eltávolodtak.

Magához tért. A barakk még égett. Égett fa, megszenesedett hús és rothadás szaga terjengett a levegőben. A hőség felmelegítette a halottakat. Napok óta kint feküdtek, és most csöpögni és bűzleni kezdtek.

Az iszonyú üvöltésnek vége szakadt. Emberek végtelen menete hordta el a megperzselődött és égési sebekkel borított, de megmenekült foglyokat. Az 509-es hallotta valahol Bucher hangját. Szóval nem halt meg. Akkor mégsem volt minden hiábavaló. Körülnézett. Kis idő múltán észrevette, hogy valami megmozdul mellette. Eltartott még egy ideig, amíg felismerte, hogy mi az. Weber volt.

A hasán feküdt. Sikerült a hullaraka­s mögé kúsznia, még mielőtt Werner és emberei megérkeztek volna.

Wernerék nem vették észre. Az egyik lábát felhúzta, és a karját kinyújtotta. Vér szivárgott a szájából. Még élt.

Az 509-es megpróbálta felemelni az egyik kezét. Hívni akart valakit, de túl gyenge volt. A torka kiszáradt. Csak rekedt, reszelős hangok jöttek ki a száján. Az égő barakk ropogása túlharsogta.

Weber észrevette a mozduló kezét. Tekintetével követte. Pillantása találkozott az 509-esével. Nézték egymást.

Az 509-es nem tudta, hogy Weber felismerte-e. Azt sem tudta, hogy mit mond az előtte levő szem. Csak azt érezte, hogy az ő szemének tovább kell állnia a pillantást. Neki tovább kell élnie, mint Webernek. Különös módon ez most hihetetlenül fontossá vált – mintha mindannak az érvényessége, amiben egész életében hitt, amiért küzdött és szenvedett, attól függött volna, hogy az ő homloka mögött izzón tovább az élet, és ne az előtte levő homlok mögött. Olyan volt ez, mint egy párbaj és isteni ítélet. Ha most kitart, az is időálló lesz, ami olyan fontos volt számára, hogy az életét is kész volt kockáztatni érte. Olyan volt ez, mint egy utolsó erőfeszítés. Még egyszer a kezében volt a döntés – győznie kellett.

Puhán és óvatosan lélegzett, mindig csak a fájdalom határáig. Látta, hogy Weber szájából vér szivárog, és ő is megtapogatta a száját, vajon az övéből is szivárog-e. Érzett valamit, de amikor megnézte a kezét, látta, hogy csak alig véres, és eszébe jutott, hogy ez az összeharapdált ajkától van.

Weber szeme követte a kezét. Aztán megint egymásra néztek.

Az 509-es megpróbált gondolkodni. Még egyszer meg akarta találni, hogy mi a lényeg. Erőt akart meríteni belőle. Fáradt agya annyit még tudott, hogy a lényeg az emberben lévő legegyszerűbb dologgal függ össze, amely nélkül elpusztul a világ. És ezáltal elpusztul a másik is, az abszolút rossz; az Antikrisztus; a szellem ellen elkövetett halálos bűn. Szavak, gondolta. Semmitmondók. De minek még ide a szó? Ki kell tartania. A másiknak előbb kell meghalnia. Ennyi az egész.

Különös, hogy senki sem vette észre őket. Azt értette, hogy őt nem látják. Annyi halott feküdt körös-körül. Na de a másik! Egészen a hullarakás árnyékában feküdt, bizonyára ez volt az oka. Az egyenruha fekete volt, és a fény nem tükröződött a csizmánokon. Nem is álltak már annyian a közelben. Kicsit távolabb álltak, és a barakkokat nézték. A falakat néhány helyen betörték. Sokévnnyi nyomorúság és halál égett ott el. A számtalan név és felirat.

Valami recsegett. A lángok a magasba szöktek. A barakk teteje szikraesőt szórva beszakadt. Az 509-es látta, hogy égő fadarabok röpködnek a levegőben. Úgy tűnt, nagyon lassan szelik a levegőt. Az egyik alacsonyan repült a hullarakás felett, nekiütődött egy lábnak, azon irányt változtatott, és Weberre esett. Éppen a nyakába.

Weber szeme remegni kezdett. Füst szállt fel az egyenruhája gallérjából. Az 509-es előrehajolhatott volna, és félre tolhatta volna a fahasábot. Legalábbis azt hitte, hogy megtehetné volna, de nem volt benne biztos, hogy a tüdeje nem sérült-e meg, és erre a mozdulatra a vér nem lövellne-e ki sugárban a száján. De valójában nem ezért nem tette. Még csak nem is bosszúból nem tette meg, sokkal többről volt szó, mint bosszúról. És ez különben is túl enyhe bosszú lett volna.

Weber keze megmozdult. A feje megrándult. A fa tovább égett a nyakában. Az egyenruha már apró lángocskákkal lobogott. Weber feje ismét megmozdult. Az égő fahasáb előrébb csúszott. A haja is perzselődni kezdett. A hasáb sistergett, és tűz

nyaldosta Weber fülét és fejét. Az 509-es ekkor jobban látta Weber szemét. Erősebben kiguvadt. A vér lökésszerűen lövellt ki a szájából, amely hangtalanul mozgott. Az égő barakk recsegésétől, ropogásától semmit sem lehetett hallani.

A fej most már csupasz volt és fekete. Az 509-es merőn nézte. A fadarab lassan elhamvadt. A vérzés elállt. Minden elsüllyedt. Már csak a szemek léteztek. Az egész világ e két szemre zsugorodott össze. Meg kellett vakulniuk.

Az 509-es nem tudta, hogy órák vagy csak percek teltek-e el. Weber karja hirtelen minden mozdulat nélkül kinyújtózott. Aztán megváltoztak a szemek, és már nem voltak szemek. Kocsonyás valamivé váltak. Az 509-es egy ideig még csendesen ült. Aztán óvatosan ki támasztotta magát az egyik karjával – előre, hogy közelebb tolhassa magát Weberhez. Bizonyosságot kellett szereznie, mielőtt ő is megadja magát. Már csak a fejében érzett erőt, a teste, amely súlytalan volt, és egyben az egész világ súlyát viselte, szinte teljesen kikerült az irányítása alól. Képtelen volt továbbküszködni magát.

Lassan előrehajolt, felemelte az ujját, és Weber szeme felé bökött. A szem nem reagált. Weber halott volt. Az 509-es egyenesen akart ülni, de már arra sem volt ereje. Megtörtént, amitől korábban tartott. Valami mélyen belülről, mintha csak a földből jött volna, feltört és kicsordult. A vér könnyedén és fájdalommentesen bugyogott. Weber fejére folyt. Úgy tűnt, nemcsak a szájából, hanem egész testéből folyik, vissza a földbe, ahonnan szelíd szökőkút módjára feltört. Az 509-es nem kísérelte meg visszatartani. Karja elgyengült. A ködben meglátta Ahasvert, amint óriásként állt a barakk előtt. Szóval mégsem – gondolta még, aztán a föld, amelyre támaszkodott, ingovánnyá vált, és ő belesüppedt.

Csak egy órával később találták meg. Akkor kezdték el keresni, amikor már túl voltak az izgalmak javán. Buchernak jutott végül is eszébe, hogy még egyszer szétnézzen a barakk közelében, és ő találta meg a hullarakás mögött.

Látta, hogy Lewinsky és Werner közeledik.

– Az 509-es meghalt – mondta. – Lelőtték. Webert is. Ott fekszenek együtt.

– Lelőtték? Hát kint volt akkor?

– Igen. Abban az időben kint volt.

– Nála volt a pisztoly?

– Igen.

– És Weber is meghalt? Akkor lelőtte Webert – mondta Lewinsky.

Megemelték, és végigfektették a földön. Aztán megfordították Webert.

– Igen – mondta Werner. – Úgy néz ki. Két lövést kapott a hátába.

Körülnézett, és megtalálta a pisztolyt.

– Ott van. – Felvette. – Üres. Használta.

– El kell vinnünk – mondta Bucher.

– Hova? Minden tele van halottakkal. Hetvennél is többen égtek meg. Száznál is több a sebesült. Egyelőre hagyjátok itt, amíg felszabadul egy kis hely.

Werner szórakozottan nézett Bucherra.

– Értesz az autókhoz?

– Nem.

– Szükségünk lenne – Werner félbeszakította a mondókáját. – Mit beszélek én itt? Ti kis táborbeliek vagytok. Emberekre van még szükségünk a teherautókhoz. Gyere, Lewinsky!

– Igen. Átkozottul kár érte.

– Igen...

Visszamentek. Lewinsky még egyszer körülnézett. Aztán követte Wernert. Bucher megállt. A hajnali ég szürke volt. A barakk maradványai még égtek. Hetven ember égett meg. Ha nem lett volna az 509-es, többen égtek volna meg, gondolta.

Sokáig állt. A barakk felől sugárzó hó olyan volt, mint egy természetellenes nyár. A meleg beburkolta, érezte, és ismét megfeledkezett róla. Az 509-es meghalt. Úgy érezte, nem hetvenen haltak meg – több százan.

A titokban alakult vezetőség gyorsan átvette a tábort. Délben már a konyha is működött. Felfegyverzett foglyok örködtek a bejáratoknál arra az esetre, ha az SS-ek mégis vissza találnának jönni. Valamennyi barakk képviselőiből bizottságot hoztak létre, amely azonnal munkához látott. Összeállítottak egy osztagot, hogy a lehető leghamarabb, szerezzenek élelmiszereket a környező falvakból.

– Felváltom – szólt valaki Bergerhez.

Berger felnézett. Olyan fáradt volt, hogy már semmit sem értett.

– Injekciót – mondta, és tartotta a karját. – Különben felborulok. Már nem látok jól.

– Én aludtam – mondta a másik. – Majd én beállok maga helyett.

– Már alig van érzéstelenítőnk. Sürgősen szükségünk van rá. Nem jöttek még vissza az emberek a városból? Elküldtük őket a kórházakba.

A brnói Swoboda professzor, a cseh részleg foglya látta, hogy mi a helyzet. Holtfáradt automata dolgozott itt gépiesen tovább.

– Aludnia kell – mondta hangosabban.

Berger gyulladt szemmel hunyorgott.

– Igen, igen – mondta, és ismét a megégett test fölé hajolt.

Swoboda megfogta a karját.

– Aludni! Felváltom magát! Aludnia kell!

– Aludni?

– Igen, aludni.

– Jó, jó. A barakk – Berger egy pillanatra felébredt. – A barakk leégett.

– Menjen a ruharaktárba. Ott készítettek nekünk egypár ágyat. Menjen oda aludni.

Néhány óra múlva majd felébresztem.

– Óra? Nem fogok felébredni, ha nem maradok talpon. Még csinálnom kell... a barakkom... még kell...

– Jöjjön! – mondta Swoboda ellentmondást nem tűrő hangon. – Eleget dolgozott már.

Odaintett egy segítőt.

– Vigyétek a ruharaktárba. Ott van néhány ágy az orvosok számára.

Megfogta Berger karját és megfordította.

– Az 509-es – mondta Berger félálomban.

– Igen, igen, rendben van – mondta Swoboda, aki nem értette. – 509-es, persze. Minden rendben van.

Berger engedte, hogy levegyék róla a fehér köpenyt és kivezessék. A levegő hatalmas hullámként csapta meg. Megtántorodott és megállt.

– Istenem, én operáltam! – mondta.

A segítőre meredt.

– Hát persze – mondta az. – Mi mást csináltál volna?

– Operáltam-ismételgette Berger.

– Hát persze. Először sebeket kötöztél, és olajat meg ilyesmit kengettél, aztán egyszerre csak megragadtad a kést. Két injekciót és négy csésze kakaót kaptál közben. Nagyon jó hasznodat vették. Ebben a tülekedésben!

– Kakaó?

– Igen. Volt ezeknek mindenük. Kakaó, vaj meg az isten tudja, még mi minden.

– Operáltam! Valóban operáltam – suttogta Berger.

– És hogy! Sosem hittem volna, ha nem látom a saját szememmel. A te súlyoddal! De most aztán néhány órát a matracon a helyed. Igazi ágyat kapsz. Egy Scharführerét! Csuda finom! Gyere!

– És én azt hittem...

– Mit?

– Azt hittem, már nem tudok...

Berger a kezét nézte. Megfordította és leeresztette.

– Igen – mondta. – Aludni...

A nap szürke volt. Az izgalom nőttön-nőtt. A barakkok zümmögtek, mint a méhkasok. Különös időszak volt ez, a bizonytalanságé, a rab szabadságé, a túlzott reményké, a kósza híreké és a fojtott, sötét félelemé. Még mindig visszajöhettek

SS-osztagok vagy szervezett Hitlerjugend-csapatok. A raktárban talált fegyvereket ugyan szétszötták – de néhány jól felfegyverzett csapat komoly veszedelmet jelenthetett volna a tábornak, melyet nehéztüzérséggel könnyedén szét lehetett volna lőni.

A halottakat átvitték a krematóriumhoz. Nem volt más lehetőség; ott kellett őket máglyára rakni, mint a tűzifát. A kórházban óriási volt a zsúfoltság.

Kora délután hirtelen egy repülőgépet vettek észre. A város mögött tornyosuló alacsony felhőkből bújt elő.

A foglyok lázba jöttek.

– Az Appellplatzra! Mindenki, aki még járni tud, az Appellplatzra!

Még két repülőgép bukkant elő a felhőkből. Köröztek, és követték az elsőt.

Motorjaik bömböltek. Arcok ezrei meredtek az égre.

A repülőgépek gyorsan közeledtek. A vezetőség a munkatáborbeliek egy részét kiállította az Appellplatzra. Két hosszú sort alakítottak ki belőlük, amelyek egy hatalmas keresztet alkottak. Lewinsky lepedőket szerzett a kaszárnyából, és a keresztágak végén négy-négy ember egy-egy lepedőt lengetett.

A repülőgépek már a tábor felett köröztek. Egyre lejjebb és lejjebb szálltak.

– Nézzétek! – kiáltotta valaki. – A szárnyak! Megint!

A foglyok lobogtatták a lepedőket. A karjukkal integettek. Beleordítottak a motorok bömbölésébe. Sokan letépték magukról a kabátot, és azt lengették. A repülőgépek még egyszer leereszkedtek. Szárnyukkal ismét köszöntek. Aztán eltűntek.

A tömeg szétszéledt. Újra és újra az eget fürkészték.

– Szalonna – mondta valaki. – Az 1914-es háború után szalonnacsomagokat kaptunk a tengerentúlról...

Ekkor pillantották meg lent az utca végén az első amerikai páncélost.

XXV

A kert ezüstös fényben fürdött. Illatoztak az ibolyák. A déli falnál álló gyümölcsfák olyanok voltak, mintha ágaikon számtalan fehér és rózsaszínű pillangó bontogatta volna a szárnyát.

Alfréd ment elől. Három férfi követte. Halkan lépkedtek. Alfréd az istállóra mutatott. A három amerikai szótlanul szétszéledt a kertben.

Alfréd belökte az ajtót.

– Neubauer – mondta –, jöjjön ki!

A meleg sötétségből csak egy röffentés érkezett válaszul.

– Micsoda? Ki van itt?

– Jöjjön ki!

– Tessék? Alfréd... Alfréd van itt?

– Igen.

Neubauer ismét röffentett egyet.

– Az istenit! Mélyen aludtam! Álmodtam. – Megköszörülte a torkát. – Hülyeséget álmodtam. Azt mondtad, hogy jöjjenek ki?

A katonák egyike hangtalanul Alfréd mellé lépett. Zseblámpa villant.

– Kezeket fel! Jöjjön ki!

A halvány fénykör egy tábori ágyat világított meg, amelyen Neubauer ült félig levetkőzve. Bedagadt szemmel pislogott, bámult az erős fénybe.

– Micsoda? – kérdezte zavartan. – Mi ez? Ki maga?

– Kezeket fel! – mondta az amerikai. – Maga Neubauer?

Neubauer félig felemelte a kezét, és bólintott.

– A mellerni koncentrációs tábor parancsnoka?

Neubauer ismét bólintott.

– Jöjjön ki!

Neubauer látta, hogy az automata pisztoly fekete csöve rászégeződik. Felállt, és olyan gyorsan emelte fel a kezét, hogy ujjai a pajta alacsony födémének ütődtek.

– Nincs rajtam ruha.

– Kifelé!

Neubauer vonakodva megindult. Ing volt rajta, nadrág és csizma. Szürkén és álmosan állt. Az egyik katona gyorsan végigtapogatta.

Neubauer Alfredra nézett.

– Te vezetted ide őket?

– Igen.

– Júdás!

– Maga nem Krisztus, Neubauer – válaszolt Alfréd lassan. – Én meg nem vagyok náci.

Az az amerikai, aki bement a pajtába, visszajött. A fejét rázta.

– Indíts! – mondta az, amelyik németül is tudott. Tizedes volt.

– Felvehetem a kabátom? – kérdezte Neubauer. – A pajtában lóg. A nyúlketrecek mögött.

A tizedes habozott egy percig. Aztán bement, és egy civil zakóval tért vissza.

– Ne ezt, kérem – mondta Neubauer. – Katona vagyok. Az egyenruhámat, kérem.

– Maga nem katona.

Neubauer pislogott.

– A párt egyenruhám.

A tizedes visszament, és kihozta az egyenruhát. Végigtapogatta, és odaadta Neubauernek, aki felvette, begombolta, kihúzta magát, és így szólt:

– Neubauer Obersturmbannführer. Állok rendelkezésére.

– Jó, jó. Indíts!

Végimentek a kerten. Neubauer észrevette, hogy félregombolta a kabátját. Kinyitotta és megigazította. Az utolsó pillanatban minden félresikerült. Weber, az áruló, ki akart vele tolni a gyújtogatással. Önhatalmúlag cselekedett, ezt könnyen be lehet bizonyítani. Neubauer este már nem tartózkodott a táborban. Telefonon értesült a dolgról. Mégis, átkozott egy eset, éppen most. Aztán Alfréd, a másik áruló. Egyszerűen nem jött el. Neubauer autó nélkül maradt, amikor pedig autóval akart elmenekülni. A csapatok addigra már elvonultak – az erdőbe nem menekülhetett –, így aztán elbújt a kertben. Azt hitte, ott sosem fogják keresni. Még gyorsan leborotválta a Hitler-bajuszkáját. Alfréd, a gazember!

– Üljön ide – mondta a tizedes, és az egyik ülésre mutatott. Neubauer bemászott az autóba. Ez valószínűleg az, amit dzsipnek hívnak, gondolta. Nem voltak barátságatlanok. Inkább korrektek. Az egyik talán egy amerikai német. Hallani lehetett külföldön élő német testvérekről.

Szövetség vagy valami ilyesmi.

– Jól beszél németül – mondta óvatosan.

– Persze – mondta a tizedes hűvösen. – Frankfurtban születtem.

– Ó – mondta Neubauer. Valóban átkozottul rossz, napja van. A nyulakat is ellopták. Amikor belépett az istállóba, a ketrecajtók mind nyitva álltak. Rossz jel volt. Valószínűleg már valamelyik bunkó tüzén sülnek.

A tábor kapuja tárva-nyitva állt. Durva, házi készítésű zászlók lógtak a barakkokról. A nagy hangszóró tájékoztatókat harsogott. Egy tejeskannákkal megrakott teherautó éppen akkor érkezett.

A kocsi, amelyben Neubauer ült, a parancsnokság elé kanyarodott. Egy amerikai ezredes állt ott néhány tiszttel, és utasításokat osztott. Neubauer kiszállt, megigazította zubbonyát, és előrelépett.

– Neubauer Obersturmbannführer. Ezennel állok rendelkezésére.

Katonásan köszönt, nem a Hitler-köszöntéssel.

Az ezredes a tizedesre nézett. A tizedes fordított.

– Is this the son of a bitch?^[4] – kérdezte az ezredes.

– Yes, Sir.

– Put him to work over there. Shoot him, if he makes a false move.^[5]

Neubauer feszülten figyelt, – Gyerünk – mondta a tizedes. – Dolgozni. Halottakat elhordani.

Neubauer még mindig valami másban bízott.

– Én tiszt vagyok – dadogta. – Ezredesi rangban.

– Annál rosszabb.

– Tanúim vannak! Én emberséges voltam! Kérdezze meg az embereket!

– Azt hiszem, szükségünk lesz néhány segítőre, hogy ne tépjék szét magát a saját emberei – válaszolta a tizedes.

– Nekem szívem szerint lenne. Gyerünk, előre!

Neubauer még egy pillantást vetett az ezredesre. Az már nem figyelt rá. Megfordult. Két férfi mellette haladt, egy harmadik pedig mögötte.

Néhány lépés után már felismerték. A három amerikai kihúzta magát. Rohamra számítottak, és szorosan körülfogták Neubauert. Neubauer izzadni kezdett. Maga elé meredt, és úgy lépkedett, mintha egyszerre akarna gyorsabban és lassabban menni.

De nem történt semmi. A foglyok megálltak, és Neubauert nézték. Nem vetették rá magukat; utat nyitottak neki. Senki sem jött közelebb. Senki sem szólt semmit. Senki sem kiabált. Senki sem dobta meg kővel. Senki sem ütötte meg bottal. Csak nézték. Utat nyitottak, sorfalat álltak, és csak nézték, végig a Kis Táborhoz vezető hosszú úton.

Neubauer először fellelegzett, aztán egyre erősebben izzadt. Valamit dünyögött. Nem nézett fel, de érezte magán a pillantásokat. Úgy érezte, mint számtalan kukucskálónyílást egy óriási börtönajtón – mintha máris be volna zárva, és valamennyi szem őt figyelné, hidegen és éberem.

Egyre jobban előntötte a forróság. Gyorsabban ment. A szemek továbbra is részegeződtek. A pillantások élesebbé váltak. A bőrén érezte. Olyanok voltak ezek a pillantások, mint megannyi pióca, amelyek mind a vérét szívták. Megrázta magát. Nem tudta lerázni a pillantásokat. Áthatoltak a bőrén. Az ereibe csimpaszkodtak.

– Én – dünyögte. – Kötelesség... én semmit sem... én... mindig... mit akarnak ezek tőlem?

Vizes volt, mire arra a térre értek, ahol a 22-es barakk állt. Hat elfogott SS-legény

dolgozott ott néhány kápóval. Felfegyverzett amerikai katonák álltak a közelben.

Neubauer hirtelen megtorpant. Fekete csontvázakat pillantott meg a lába előtt a földön.

– Mi... mi ez?

– Ne adja a tudatlant – förmedt rá a tizedes morcosan.

– Ez az a barakk, amit felgyújtottak. Még legalább harminc halott van bent. Indíts, csontokat keresni!

– Ezt... ezt... erre nem én adtam utasítást...

– Persze hogy nem.

– Én itt sem voltam... erről nem tudok. Ezt mások csinálták, önhatalmúlag...

– Persze. Mindig a másik. És azok, akik itt döglöttek meg a sok-sok év alatt?

Azokról se maga tehet, igaz?

– Az parancs volt. Kötelesség...

A tizedes az egyik mellette álló férfihoz fordult.

– Az elkövetkező években ez lesz itt a két leggyakoribb mondat: parancsra tettem, és a másik: nem tudtam róla.

Neubauer nem hallotta.

– Mindig megpróbáltam a legjobbat tenni...

– Ez – mondta a tizedes keserűen – ez lesz a harmadik! Gyerünk! – kiabálta hirtelen. – Kezddjen hozzá! Hozza ki a halottakat! Azt hiszi, könnyű megállni, hogy ne verjem magát puhára?

Neubauer lehajolt, és bizonytalanul matatni kezdett a romok között.

Talicskákon hozták őket, durva hordágyakon, bajtársak támogatták őket, egymást támogatták – az SS-kaszárnya folyosóin fektették le őket, elvették a tetves rongyaikat, amelyeket még ruha gyanánt viseltek, és elégették – aztán az SS fürdőhelyiségeibe vezették őket.

Sokan nem fogták fel, hogy mit akarnak velük csinálni, tompán ültek vagy feküdtek a folyosókon. Csak akkor tért némelyikükbe vissza az élet, amikor megéreztek a nyitott ajtókon kizúduló gőzt. Rikácsolni kezdtek, és rémülten húzódtak vissza.

– Fürdeni! Fürdeni! – kiáltották sorstársaik. – Csak meg akarnak fürösztteni titeket.

Nem használt. A csontvázak egymásba kapaszkodva nyüszítettek, és mint megannyi rák, a kijárat felé hátráltak. Ők voltak azok, akik a fürdést és a gőzt csak a gázkamra megfelelőjeként ismerték. Szappant és törülközőt mutattak nekik, de ez sem használt. Már ilyet is láttak. Arra használták ezeket, hogy a foglyokat könnyebben irányítsák a gázkamrába; egy darab szappannal és egy törülközővel a kezükben fulladtak meg. Csak akkor nyugodtak meg, amikor az első megmosdatott

barakklakókat elvonultatták előttük, és azok bólintással és szavakkal megerősítették, hogy odabent valóban forró víz és fürdés vár rájuk, nem gáz.

A gőz visszacsapódott a csempézett falról. A meleg víz olyan volt, mintha meleg kezek simogatták volna őket. A foglyok feküdtek a vízben, vastag ízületű, sovány karjukat felemelték és leejtették – pancsoltak. A megkövesedett mocsok felázott. Szappan csúszkált a kiéhezett bőrön, és leoldotta a piszkot, és a meleg nemcsak a csontjaikba hatolt, hanem sokkal mélyebbre. Meleg víz – már elfelejtették, hogy ez mit jelent. Feküdtek, és érezték a bőrükön, és sokuk számára ez vált a szabadság és a megváltás fogalmává.

Bucher Lebenthal és Berger mellett ült. Átjárta őket a meleg. Állatias boldogság volt ez. Az újjászületés boldogsága, az élet maga, amely melegeből született, és amelyet visszakapott a megfagyott vér és a senyvedő sejtek. Növényyszerű volt ez, víznapsugár, amely simogatta és élesztgette a halottnak hitt csírákat. A bőrön lerakódott piszokkal feloldódott a lélekre rakódott piszok is. Meghittséget éreztek. A meghittség legegyszerűbb formáját: meleget. Olyanok voltak, mint a barlanglakók az első tűz körül.

Törülközőket kaptak. Szárazra dörgölték magukat, és csodálkozva nézték a bőrüket. Még mindig sápadt volt és foltos az éhezéstől, de nekik hófehérnek tűnt.

Tiszta ruhát kaptak a raktárból. Megtapogatták és megnézegették, mielőtt felvették volna. Aztán egy másik helyiségbe vezették őket. A fürdés felélénkítette, de egyben nagyon el is fárasztotta őket. Álmosan ballagtak, készen arra, hogy további csodákban is higgyenek.

Alig lepődtek meg, amikor meglátták az ágyakat. Végignézték a sorokon, és tovább akartak menni.

– Itt – mondta az amerikai, aki vezette őket. Rámeredtek.

– Nekünk?

– Igen. Aludni.

– Hány ember számára?

Lebenthal az előttük álló ágyra mutatott, aztán magára és Bucherra, és megkérdezte:

– Kettőnek?

Aztán Bergerre mutatott, és három ujját emelte fel.

– Vagy háromnak?

Az amerikai vigyorgott. Megfogta Lebenthalt, és szelíd erőszakkal lenyomta az ágyra, aztán Buchert a másikra, Bergert a következőre és Sulzbachert a negyedekre.

– Így – mondta.

– Mindenkinek egy ágy!

– Takaróval!

– Feladom – mondta Lebenthal. – Párna is van.

Kaptak egy koporsót. Normál méretű, könnyű, fekete láda volt, de túlságosan széles az 509-esnek. Könnyedén mellé lehetett volna fektetni még valakit. Hosszú idő után ekkor fordult elő vele először, hogy ennyi helye volt, mind csak a maga számára.

Ott ástak neki sírt, ahol egykor a 22-es barakk állt. Úgy vélték, az a megfelelő hely a számára. Este volt, amikor felvitték oda. Újhold lógott a párás égen. A munkatáborbeliek közül segítettek nekik néhányan a koporsót leereszteni.

Volt egy kis lapátjuk. Mindenki sorban odalépett, és ledobott egy kis földet. Ahasver túl közel ment, és lecsúszott. Felhúzták. Más foglyok segítettek betemetni a sírt.

Visszamentek. Rosen vitte a lapátot, hogy újra leadja. A 20-as barakk mellett haladtak el, ahonnan éppen egy halottat hoztak ki. Két SS cipelte ki az ajtón. Rosen megállt előttük. Meg akarták kerülni. Az elülső Niemann volt, a fecskendő gyilkos. Az amerikaiak a városon kívül fogták el és visszahozták. Ő volt az a Scharführer, aki elől az 509-es megmentette Rosent. Rosen kicsit hátrált, felemelte a lapátot, és Niemann arcába vágta. Még egyszer felemelte, de az őrségben levő amerikai katona odajött, és szelíden kivette reszkető kezéből a lapátot.

– Come, come... we'll take care of that later.^[6]

Rosen remegett. Niemann-nak nem sok bántódása esett, csak egy kis horzsolás az arcán. Berger karon fogta Rosent.

– Gyere. Túl gyenge vagy még ehhez.

Rosen könnyekben tört ki. Sulzbacher megfogta a másik karját.

– El fogják ítélni, Rosen. Mindenért.

– Agyonverni! Ezeket agyon kell verni! Más nem segít! Különben mindig visszajönnek, újra és újra!

Elvonszolták. Az amerikai visszaadta Buchernak a lapátot. Továbbmentek.

– Furcsa – mondta Lebenthal egy kis idő múlva. – És te voltál mindig az, aki nem akart bosszút.

– Hagyd békén, Leó.

– Hagyom én, persze.

Mindennap foglyok csoportjai hagyták el a tábort. Az egészséges és járni tudó külföldi rabszolgamunkásokat csoportokban szállították el. A lengyelek egy része ott maradt. Nem akartak az orosz zónába menni. A kis táborbeliek közül szinte mindenki túl gyenge volt, egy ideig még ápolni kellett őket. Sokan nem tudták, hova menjenek. Hozzátartozóik szétszéledtek vagy meghaltak, tulajdonukat ellopták,

szűkebb hazájukat elpusztították. Szabadok voltak, de nem tudtak mit kezdeni a szabadságukkal. Ott maradtak a táborban. Nem volt pénzüik. Segítettek a barakkokat kitakarítani. Kaptak ennivalót és ágyat, vártak, csoportokba verődtek.

Ők voltak azok, akik tudták, már sehol semmi nem vár rájuk. Aztán voltak mások, akik ezt még nem hitték el. Ők keresésre indultak. Naponta lehetett ilyeneket látni, amint a tábor civil igazgatása és a katonai hatóság élelmiszerjegyekre jogosító igazolványával a kezükben és néhány ködös adattal a szívében elindultak lefelé a hegyen.

Sok minden másképp alakult. A felszabadulás lehetősége olyan óriási és lenyűgöző volt, hogy sokan nem is töprengtek rajta, mi lesz azon túl. Most egyszerre itt volt, és mögötte nem terült el édenkert tele csodákkal, egymásra találással és az évek csodálatos visszapergetésével azokba az időkbe, amikor még nem volt nyomorúság. Itt volt, és mögötte a magány, a szomorú gondolatok, az elveszettség hordaléka terült el, előtte pedig sivatag és némi remény. Mentek lefelé a hegyről, és néhány helység, néhány ember és néhány más tábor neve, no meg egy halvány talán volt minden, amiben reménykedtek. Reménykedtek, hogy megtalálnak egy vagy két embert – hogy mindenkit, arra senki sem mert gondolni.

– Jobb elmenni, amint képes rá az ember – mondta Sulzbacher. – Semmi sem fog változni, és minél tovább marad az ember, annál nehezebb felkerekedni. Még mielőtt észbe kapunk, egy újabb táborban találjuk magunkat... olyanban, amit azok számára létesítenek, akik nem tudnak hova menni.

– Gondolod, hogy kibírod?

– Tíz fontot híztam.

– Az nem elég.

– Nem fogom hajszozni magam.

– Hova akarsz menni? – kérdezte Lebenthal. – Düsseldorfba. Megkeresem a feleségem...

– Hogy akarsz eljutni Düsseldorfba? Járnak arra vonatok?

Sulzbacher megvonta a vállát.

– Nem tudom. De vannak itt még ketten, akik arra a vidékre tartanak. Solingenbe és Duisburgba. Együtt mehetünk.

– Régi ismerőseid?

– Nem. De mégiscsak sokat számít, ha az ember nincs egyedül.

– Igen, ez igaz.

– Szerintem is.

Kezet fogott a többiekkel.

– Van ennivalód? – kérdezte Lebenthal.

– Két napra való. Útközben pedig jelentkezhettek az amerikai hatóságoknál. Valahogy majd csak boldogulunk.

Hármasban azzal a két férfival, akik Solingenbe és Duisburgba tartottak, elindult lefelé a hegyen. Egyszer integetett, aztán már nem.

– Igaza van – mondta Lebenthal. – Én is elmegyek. Már ma este bent maradok a városban. Beszélnem kell valakivel, aki társulni akar velem. Üzletet akarunk nyitni. Övé a tőke. Enyém a tapasztalat.

– Jó, Leó.

Lebenthal egy csomag amerikai cigarettát vett ki a zsebéből és körbekínálta.

– Ez lesz a nagy üzlet – mondta. – Amerikai cigaretta. Úgy, mint az előző háború után. Időben be kell szállni.

Nézegette a színes csomagot.

– Többet ér, mint bármilyen pénz, én mondom nektek.

Berger mosolygott.

– Leó – mondta. – Te megéred a pénzed.

Lebenthal gyanakvóan nézett rá.

– Sosem mondtam, hogy idealista vagyok.

– Ne sértődj meg. Minden hátsó gondolat nélkül mondom. Sokszor kihúztál minket a csávából.

Lebenthal élvezte a bókot, mosolygott.

– Megteszi az ember, amit tud. Mindig hasznos, ha van egy gyakorlatias üzletember a közelben. Ha tehetek értetek valamit... mi van veled, Bucher? Itt akarsz maradni?

– Nem. Csak arra várok, hogy Ruth egy kicsit megerősödjön.

– Jó.

Lebenthal egy amerikai töltőtollat vett elő a zsebéből, és felírt valamit.

– Itt a városi címem. Ha...

– Honnan szerezted a töltőtollat? – kérdezte Berger.

– Cseréltem. Az amerikaiak meg vannak örülve a táborból származó emléktárgyakért.

– Micsoda?

– Gyűjtenek. Emléktárgyakat. Mindent. Pisztolyokat, töröket, ostorokat, zászlókat... jó üzlet. Én előre gondoskodtam ilyesmiről. Nagy készleteket halmoztam fel.

– Leó – mondta Berger. – Jó, hogy vagy.

Lebenthal minden csodálkozás nélkül rábólintott.

– Egyelőre még itt maradsz? – kérdezte.

– Igen, itt maradok.
– Akkor majd még találkozunk időnként. A városban fogok aludni, de enni ide fogok járni.
– Gondoltam.
– Persze. Van elég cigarettád?
– Nincs.
– Tessék.
Lebenthal két bontatlan csomagot vett elő, és egyet-egyét adott Bergernek és Buchernak.
– Mid van még? – kérdezte Bucher.
– Konzervek. – Lebenthal az órájára nézett. – Indulnom kell...
Az ágya alól egy vadonatúj amerikai esőkabátot halászott elő és felvette. Senki sem szólt semmit. Ha egy autó állt volna odakint, azon sem csodálkoztak volna.
– Ne veszítsétek el a címet – mondta Buchernak. – Kár lenne, ha nem találkoznánk többé.
– Nem fogjuk elveszíteni.

– Együtt megyünk – mondta Ahasver. – Karel és én.
Berger előtt álltak.
– Maradjatok még néhány hétig – mondta amaz. – Nem vagytok még elég erősek.
– El akarunk menni.
– Tudjátok, hogy hova?
– Nem.
– Akkor miért akartok elmenni? Ahasver határozatlan mozdulatot tett.
– Éppen elég időt töltöttünk itt.
Ódivatú, szürkésfekete kabátot viselt, amelynek körgallérja a könyökéig ért. Lebenthal szerezte be neki, aki már megnyitotta üzletét. A kabát egy gimnáziumi tanár hagyatékából származott, aki az utolsó bombázás idején életét vesztette. Karel amerikai egyenruhából összeállított viseletben volt.
– Karelnak el kell mennie – mondta Ahasver.
Bucher jött oda hozzájuk. Karel ruháját méregette.
– Veled mi történt?
– Az amerikaiak örökbe fogadták. Az az ezred, amelyik utoljára haladt itt át. Küldtek érte egy dzsipet. Én meg elmegyek vele egy darabon.
– Téged is örökbe fogadtak?
– Nem. Én csak vele megyek egy darabon.
– És aztán?
– Aztán? – Ahasver lenézett a völgybe. A kabátját lengette a szél. – Olyan sok

tábor van, ahol ismerőseim voltak...

Berger ránézett. Lebenthal jól öltöztette fel, gondolta. Olyan, mint egy zarándok. Egyik tábortól a másikig fog zarándokolni. Egyik sírtól a másikig. De ugyan melyik fogolynak jutott az a fényűzés, hogy saját sírja legyen? Akkor mit akar megkeresni?

– Tudod – mondta Ahasver –, néha egészen váratlanul találkozik az ember valakivel, az utcán.

– Igen, öreg.

A két távozó után néztek.

– Furcsa, hogy mind így szétszéledünk – mondta Bucher.

– Te is elmész hamarosan?

– Igen. De nem kellene szem elől vesztenünk egymást.

– De – mondta Berger. – De.

– Találkoznunk kellene. Mindezeken után. Valamikor.

– Nem.

Bucher felnézett.

– Nem – ismételte meg Berger. – Nem szabad elfelejtenünk. De kultuszt sem szabad belőle csinálni. Különbözik mindig ezeknek az átkozott őrtornyoknak az árnyékában maradunk.

A Kis Tábor üres volt. Kitakarították, és lakóit a munkatáborban meg az SS-kaszárnyákban helyezték el. Víz, szappan és fertőtlenítőszerük özőnét használták fel, de a halál, a piszok és a nyomor szaga még mindig körülölelte. A szögesdrótba mindenfelé átjárókat vágtak.

– Gondolod, hogy nem fogsz elfáradni? – kérdezte Bucher Ruthot.

– Nem.

– Akkor menjünk. Milyen nap van ma?

– Csütörtök.

– Csütörtök. Jó, hogy a napoknak megint van nevük. Itt csak számuk volt. Hét egy héten. Valamennyi egyforma.

Elhozták a papírjaikat a táborparancsnokságról.

– Hova megyünk? – kérdezte Ruth.

– Oda.

Bucher a lejtőre mutatott, ahol a fehér ház állt. – Először oda megyünk, és megnézzük közeli. Szerencsét hozott nekünk.

– És utána?

– Utána? Visszajöhetünk ide. Itt van ennivaló.

– Ne jöjjünk vissza többé. Soha többé.

Bucher csodálkozva nézett Ruthra.

– Jó. Várj egy kicsit. Hozom a holminkat.

Nem volt sok holmijuk, de volt kenyerük néhány napra, és két doboz sűrített tejük.

– Valóban elmegyünk? – kérdezte Ruth.

Bucher látta az arcán a feszültséget.

– Igen, Ruth – mondta.

Elköszöntek Bergertől, és kimentek azon az ajtón, amit a Kis Tábor drótkerítésébe vágtak. Néhányszor már jártak a táboron kívül, ha nem is messze – ám minden alkalommal ugyanazt az izgalmat érezték, amikor átértek a másik oldalra. Úgy tűnt, láthatatlanul még mindig jelen van az áram a szögesdrótban, meg a géppuskák, amelyek pontosan a tábor körül vezető kopár útra irányultak. Megborzongtak, amikor átlépték a szögesdróthatárt. De ott volt előttük végtelenül a világ.

Lassan lépdeltek egymás mellett. Lágy, borús nap volt. Éveken át mászniuk, futniuk és osonniuk kellett – most nyugodtan és egyenesen mentek, és nem következett be semmilyen katasztrófa. Senki sem lőtt a hátuk mögött. Senki sem kiabált. Senki sem ütötte meg őket.

– Felfoghatatlan – mondta Bucher. – Mindig ugyanaz.

– Igen. Már szinte megrémít.

– Ne nézz vissza. Körül akartál nézni?

– Igen. Még itt ül a nyakamban. Olyan, mintha valaki a fejemben ülne, és meg akarná fordítani.

– Felejsük el. Amíg még tudjuk.

– Jó.

Továbbmentek, és egy utat kereszteztek. Egy rét terült el előttük, zölden és tele sárga kankalinnal. A táborból gyakran látták. Buchernak egy pillanatra eszébe jutottak Neubauer nyomorúságos, elszáradt kankalinjai a 22-es barakk mellett. Lerázta magáról az emléket.

– Gyere, átmegyünk erre.

– Szabad?

– Azt hiszem, mindent szabad. Nem akarunk már félni.

Érezték a fűvet a lábuk alatt, a cipőjükön. Már ezt is elfelejtették. Már csak az Appellplatzok kemény talajára emlékeztek.

– Menjünk balra – mondta Bucher.

Balra fordultak. Egy mogyoróbokor simogatta az arcukat. Megkerülték, széthajtották az ágait, és érezték leveleit, rügyeit. Ez is új volt a számukra.

– Gyere, most jobbra megyünk – mondta Bucher.

Elindultak jobbra. Gyerekes volt mindez, de mélységes elégedettséggel töltötte el őket. Azt tehették, amit akartak. Senki sem parancsolt nekik. Senki sem kiabált, és

senki sem lőtt. Szabadok voltak.

– Olyan, mint egy álom – mondta Bucher. – Csak attól félek, hogy felébredek, és megint ott lesz a barakk meg az egész undokság.

– Más levegő van itt. – Ruth mélyet lélegzett. – Eleven levegő. Nem halott.

Bucher figyelmesen nézte Ruthot. Az arca kicsit kipirult, és a szeme egyszerre visszanyerte fényét.

– Igen, eleven levegő. Illata van. Nem bűzlik.

A jegenyefák mellett álltak.

– Ide leülhetünk – mondta Bucher. – Senki sem fog elkergetni. Még táncolhatunk is, ha kedvünk tartja.

Leültek. A bogarakat és a pillangókat nézték. A táborban csak patkányok voltak és kék legyek. A jegenye mellett hallották a patak csobogását. Tiszta volt és nagyon sebes folyású. A táborban sosem volt elég víz. Itt csörgedezett, és senki sem használta fel. Sok mindenhez újra hozzá kellett szokniuk.

Folytatták útjukat lefelé a lejtős hegyoldalon. Nem siettek, gyakran megpihentek. Aztán jött egy mélyedés, és amikor végül is visszanéztek, már nem látták a tábort.

Sokáig ültek és hallgattak. A tábort sem látták és a romba dőlt várost sem. Csak egy rétet láttak és felette a puha, lágy eget. Arcukon érezték a langyos szellőt. Olyan volt, mintha a múlt fekete pókhálóin át fújna, és szelíd kezekkel letörölné azokat. Talán így kell kezdődnie, gondolta Bucher. Egészen előlről. Nem keserúséggel, emlékekkel és gyűlölettel a szívünkben. A legegyszerűbbel. Azzal az érzéssel, hogy élünk. Nem azzal, hogy mindennek ellenére élünk, mint a táborban. Egyszerűen csak azzal, hogy élünk. Érezte, hogy ez nem jelent megfutamodást. Tudta, hogy az 509-es mit várt tőle: hogy ő egy legyen azon töretlen túlélők közül, akik majd tanúskodnak és harcolnak. De egyszerre azt is megérezte, hogy az a felelősség, amit a halottak ráruháztak, csak; akkor nem válik elviselhetetlen teherré, ha áttör ez a tiszta, erős életérzés, és meg is tudja tartani. Viselni fogja, és ez megkétszerezi erejét: hogy ne felejtse, de ne is tegye tönkre az emlék – úgy, ahogy Berger gondolta, amikor elváltak egymástól.

– Ruth – mondta egy idő után. – Ha valaki olyan mélyről indul, mint mi, akkor bizonyára nagyon sok boldogság vár még rá.

A kertben minden virágzott. De amikor odaértek a fehér házhoz, látták, hogy mögötte becsapódott egy bomba, amely az egész hátsó részt lerombolta. Csak a homlokzat maradt sértetlen. Még a faragott bejárati ajtó is megvolt. Kinyitották, de a romhalmazra nyílt.

– Sosem volt ház. Egész idő alatt nem volt az.

– Jó, hogy nem tudtuk, hogy romba dőlt.

Alaposan megnézték. Azt hitték, amíg áll, ők is épségben kerülnek ki a pokolból. Illúzióban hittek. Egy romban, amely előtt homlokzat áll. Ironikus volt mindez, és egyben vigaszt is nyújtott. Segített nekik, és végső soron csak ez számított.

Halottakat nem találtak. Bizonyára lakatlan volt, amikor a találat érte. Oldalt, a romok alatt felfedeztek egy keskeny ajtót. Ferdén lógott a vasalásokon, és a konyhát rejtette.

A kicsiny helyiség csak részben dőlt össze. A tűzhely épségben maradt, és néhány serpenyő meg lábas is volt. A kályhacsövet könnyen vissza lehetett erősíteni, és egy törött ablakon ki tudták vezetni a szabadba.

– Be lehet gyújtani – mondta Bucher. – Kint van elég tűzifa.

Tovább keresgélt a romok között.

– Itt alul még matracok is vannak. Néhány óra alatt ki lehet őket szabadítani. Lássunk máris hozzá.

– Nem a mi házunk.

– Senkié. Néhány napig nyugodtan itt maradhatunk. Kezdetnek jó lesz.

Este már két matracuk is volt a konyhában. Mészporos takarókat is találtak, meg egy ép széket. Az asztalfiókban villákat fedeztek fel, kanalakat és egy kést. A tűzhelyben pattogott a tűz. A füst a kályhacsövön át az ablakon szállt ki. Bucher még mindig keresgélt odakint a romok között.

Ruth talált egy tükördarabot, és titokban a zsebébe csúsztatta. Most az ablak mellett állt, és belenézett. Hallotta Bucher hívását, válaszolt is, de nem vette le a szemét arról, amit látott. Ősz hajáról, beesett szeméről, keserű szájáról, amelyben alig volt fog. Sokáig és kíméletlenül nézte magát. Aztán bedobta a tükröt a tűzbe.

Bucher jött be. Talált egy párnát is. Az ég időközben almazöldre változott, és az este nagyon csendes volt. Kinéztek a törött ablakon, és hirtelen tudatára ébredtek, hogy egyedül vannak. Szinte már nem is tudták, milyen érzés az. Mindig körülvette őket a tábor, az ott elő tömegek, a túlsúfolt barakk, sőt a túlsúfolt latrina Jó volt, hogy voltak bajtársaik, de gyakran nyomasztotta is őket hogy sosem lehetnek egyedül. Olyan volt, mint egy nagy henger, amely az ént szétlapította és tömegénné formálta...

– Furcsa egyszerre egyedül lenni, Ruth.

– Igen. Mintha mi lennénk az utolsó emberek a földön.

– Nem az utolsók. Az elsők.

Az egyik matracot úgy rakták le, hogy kilássanak nyitott ajtón. Kinyitottak néhány konzervet, és ettek, aztán leültek egymás mellé az ajtóba. Kétoldalt a romhalmaz mögött még derengett az utolsó fénysugár.

JEGYZETEK

- [1] Ostoba (jiddis)
- [2] Hiszek egy istenben...
- [3] Néhány oldal – az angol nyelvű kiadásban (melyből pótlásra került) három – hiányzik a forrásból vagy a magyar kiadásból. (szs)
- [4] Ez az a rohadék?
- [5] Állítsa munkába amott. Ha egy gyanús mozdulatot tesz, lője le.
- [6] Ugyan hagyja... ezt majd később intézzük el.

TARTALOM

I

II

III

IV

V

VI

VII

VIII

IX

X

XI

XII

XIII

XIV

XV

XVI

XVII

XVIII

XIX

XX

XXI

XXII

XXIII

XXIV

XXV

JEGYZETEK